TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ÇUKUROVA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANA BİLİM DALI

SÂDIK KEMÂLÎ
DÜRRETÜ'L-'UŞŞÂK
(İnceleme – Metin)

Volkan KURT

Danışman:
Prof. Dr. İ. Çetin DERDİYOK

YÜKSEK LİSANS TEZİ

ADANA / 2012

ÖZET

SÂDIK KEMÂLÎ
DÜRRETÜ'L-'UŞŞÂK
(İnceleme – Metin)

Volkan KURT

Yüksek Lisans Tezi, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı
Danışman: Prof. Dr. İbrahim Çetin DERDİYOK
Eylül 2012, 349 + XI sayfa.

Bu çalışmada XVI. yüzyılın ikinci yarısında yaşayan, kaynaklarda adına rastlayamadığımız Sâdık Kemâlî'nin Dürretü'l-'Uşşâk adlı divanının çeviri yazılı metni hazırlanmış; Dürretü'l-'Uşşâk'ın biçim, içerik, dil ve anlatım özelliklerinin incelemesi yapılmış; şairin yaşamı, edebî kişiliği ve tarikati Zeyniyye hakkında bilgi verilmiştir.

Sâdık Kemâlî medrese eğitimi almış şairlerin özelliklerini göstermekle birlikte tekke kültürüne bağlı mutasavvıf bir şairdir. Divan edebiyatı ve halk edebiyatı nazım tür ve biçimlerini bir arada kullanmış; Yûnus Emre'nin ve onun takipçilerinin şiirlerinden de etkilenmiştir. Şiirlerinde ağırlıklı olarak dinî konuları işlemiştir.

Şair, tasavvufî konuları işlerken Arapça, Farsça sözcük ve tamlamaları kullanmış, Eski Anadolu Türkçesiyle yalın bir dille şiirler yazmıştır. Dürretü'l-'Uşşâk Eski Anadolu Türkçesi bakımından zengin bir dil ve anlatım malzemesi barındırır.

Daha önce üzerinde herhangi bir akademik çalışma yapılmamış olan Sâdık Kemâlî ve divanı Dürretü'l-'Uşşâk'ın bu çalışmayla incelenmesine gayret edilmiştir.

Anahtar Sözcükler: Sâdık Kemâlî, Dürretü'l-'Uşşâk, Zeyniyye, Divan, Tekke Şiiri.

ABSTRACT

SÂDIK KEMÂLÎ
DÜRRETÜ'L-'UŞŞÂK
(Structural and Contential Analysis – Text)

by Volkan KURT

Master's Degree Thesis Study, Turkish Language and Literature Department
Supervisor: Prof. Dr. İbrahim Çetin DERDİYOK
September 2012, 349 + XI pages.

In this study, the translated text of the divan "Dürretü'l-Uşşâk" by Sâdık Kemâlî, who lived in the second half of the Sixteenth century we were not be able to coincide in any other resources, was prepared; a study of analysies of style, content, language and explanation features is made; information on the poet's life, his literacy identity and "tarikati zeyniyye" were given.

Sâdık Kemâlî has the characteristics of the poets who receive training at madrasah, he is a faithful mutasavvıf poet to the tekke culture. He had used Divan literature and folk literature versification style and form alltogether; was influenced Yûnus Emre's and his followers poems. Religious subjects were taken place in his poems.

The poet had used Arabic, Persian word and prepositional phrases when he had been studying on sufistic subjects, in addition to this he had generally written poems in Old Anatolian Turkish with simple language. In terms of Old Anatolia Turkish, Dürretü'l-Uşşâk has rich language and expression necessaries.

It was tried hard to examine Sadık Kemâlî whom it had not been done any academical study, and his divan "Dürretü'l-Uşşâk" by means of this study.

Keywords: Sâdık Kemâlî, Dürretü'l-'Uşşâk, Zeyniyye, Divan, Tekke Poetry.

ÖN SÖZ

16. yüzyıl mutasavvıf şairlerinden Sâdık Kemâlî'nin Dürretü'l-'Uşşâk adlı divanı, tekke edebiyatının önemli sayılabilecek eserleri arasında yer almaktadır. Sâdık Kemâlî ve Dürretü'l-'Uşşâk isimlerinin kaynaklarda geçmemesi ve üzerlerinde herhangi bir çalışma yapılmamış olması nedeniyle yüksek lisans tezimizin konusu olmuşlardır.

Yaptığımız yurt içi ve yurt dışı katalog incelemelerinde Dürretü'l-'Uşşâk'ın sadece bir nüshasına ulaştık. Bu nüsha, 06 Mil YZ FB 237 arşiv numarasıyla Millî Kütüphane Yazmalar Koleksiyonu'nda kayıtlıdır. Eser, müstensih hattı olup Hicrî 1077 (Milâdî 1666)'de müstensih Mehmed el-Vizevî tarafından yazılmıştır. Çalışmamızı bu nüsha üzerinde gerçekleştirdik.

Dürretü'l-'Uşşâk'ın çeviri yazılı metnini hazırladıktan sonra biçim, içerik, dil ve anlatımla ilgili çalışmaları yapabilmek için fişleme çalışması yaptık; bunları sırası geldikçe kullanma yoluna gittik.

Sâdık Kemâlî'nin Dürretü'l-'Uşşâk'ı ile ilgili bu çalışmamız Giriş, Sâdık Kemâlî'nin Yaşamı ve Edebî Kişiliği, Dürretü'l-'Uşşâk'ın Biçimsel Özellikleri, Dürretü'l-'Uşşâk'ın Dil ve Anlatım Özellikleri, Dürretü'l-'Uşşâk'ın İçerik Özellikleri, Sonuç, Dürretü'l-'Uşşâk'ın Çeviri Yazılı Metni olmak üzere yedi bölümden oluşmaktadır. Birinci bölüm konu, amaç, kapsam ve sınırlar, yöntem ve bölümler hakkında bilgi veren giriş bölümüdür. İkinci bölümde şairin yaşamı, edebi kişiliği, Dürretü'l-'Uşşâk ve tarikati Zeyniyye üzerinde durulmuştur. Sâdık Kemâlî ile ilgili olarak kaynaklarda herhangi bir bilgiye rastlayamadığımızdan onun yaşamı ve edebi kişiliğine dair bilgileri divanından yola çıkarak oluşturduk. Üçüncü bölümde divanda yer alan nazım biçimleri, nazım türleri, kullanılan vezin ve kafiyeler incelenmiştir. Dördüncü bölümde şairin dili ve anlatımı; sözcük dağarcığı, kullanılan atasözleri ve deyimler, söz sanatları üzerinde durduk. Beşinci bölüm divanın içerik özellikleri üzerinedir: Dürretü'l-Uşşâk'ta yer alan dinî-tasavvufî yapı taşları ve kişi kadrosu hakkında eserden örnekler vererek bilgi vermeye çalıştık. Altıncı bölümde eserin biçim, içerik, dil ve anlatım özelliklerinden elde ettiğimiz verilerle ulaşabildiğimiz sonuçları derledik. Yedinci bölümümüzde eserin çeviri yazılı metnini oluşturduk.

Dürretü'l-'Uşşâk, Eski Anadolu Türkçesi bakımından zengin bir dil malzemesini barındırır. Metinde günümüz Türkçesinde kullanılmayan pek çok söze rastlanmıştır. Bu bakımdan eserin bu özelliği, dil araştırması yapanların ilgisini çekebilir.

Çalışmamızın bir başka önemli özelliği de Sâdık Kemâlî'nin tarihte 'aydın tarikati' olarak bilinen Zeyniyye'ye mensup olmasıdır. Dürretü'l-'Uşşâk'ta adı geçen, kendilerine medhiyye yazılmış dinî-tasavvufî kişilerin Zeynîlik ile ilgili yapılacak çalışmalarda yararlı olabileceğini düşünmekteyiz.

Tez çalışmamız esnasında bana sabırla katlanan, bilgi ve yardımlarını benden esirgemeyen değerli hocam Prof. Dr. İ. Çetin DERDİYOK'a; katkılarından dolayı eşim Emine KURT'a en içten teşekkürlerimi sunmayı bir borç bilirim.

Volkan KURT

Adana / 2012

İÇİNDEKİLER

ÖZET.....**II**
ABSTRACT.....**III**
ÖN SÖZ.....**IV**
İÇİNDEKİLER.....**VI**
KISALTMALAR.....**X**
ÇEVİRİ YAZI ALFABESİ.....**XI**

BİRİNCİ BÖLÜM
GİRİŞ

1. 1. Konu 1
1. 2. Amaç.....1
1. 3. Kapsam ve Sınırlar.....1
1. 4. Yöntem.....1
1. 5. Bölümler.....2

İKİNCİ BÖLÜM
SÂDIK KEMÂLÎ'NİN YAŞAMI, EDEBÎ KİŞİLİĞİ

2. 1. Yaşamı 3
2. 2. Edebî Kişiliği.....5
2. 3. Dürretü'l-'Uşşâk 7
2. 4. Şairin Tarikati: Zeyniyye.....9

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM
DÜRRETÜ'L-'UŞŞÂK'IN BİÇİMSEL ÖZELLİKLERİ

3. 1. Nazım Biçimleri.....11
3. 2. Nazım Türleri.....14
    3. 2. 1. İlâhî.....14
    3. 2. 2. Tevhîd.....15
    3. 2. 3. Münâcât.....16

3. 2. 4. Devriyye.....17
3. 2. 5. Na't 19
3. 2. 6. Medhiyye.....21
3. 2. 7. Şathiyye.....22
3. 2. 8. Meded-nâme.....24
3. 2. 9. Nasîhat-nâme (Pend-nâme).....25
3. 2. 10. Letâ'if-nâme.....26
3.2.11. Elif-nâme.....27
3. 2. 12. Iydiyye.....28
3. 3. Dürretü'l-Uşşâk'ta Vezin.....29
3. 4. Dürretü'l-Uşşâk'ta Kafiye.....32

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM
DÜRRETÜ'L-'UŞŞÂK'IN DİL VE ANLATIM ÖZELLİKLERİ

4. 1. Yazım.....34
4. 2. Sözcük Dağarcığı.....39
4. 3. Deyimler ve Atasözleri.....45
4. 4. Söz Sanatları.....48

BEŞİNCİ BÖLÜM
DÜRRETÜ'L-'UŞŞÂK'IN İÇERİK ÖZELLİKLERİ

5. 1. Allah.....57
5. 2. Melekler.....60
5. 3. Kutsal Kitaplar.....61
5. 4. Peygamberler.....63
5. 1. 1. Hz. Âdem.....63
5. 1. 2. Hz. Muhammed.....63
5. 1. 3. Hz. Îsâ.....65
5. 1. 4. Hz. Mûsâ.....66
5. 1. 5. Hz. Süleymân.....66
5. 1. 6. Hz. Ya'kûb.....67
5. 1. 7. Hz. İbrahîm.....67

5. 1. 8. Hz. İdrîs.....67
5. 1. 9. Hz. Yûsuf.....68
5. 1. 10. İlyâs ve Hızır.....68
5. 5. Dört Halîfe (Çâr-yâr), Ashâb.....69
5. 6. Ahiret.....73
5. 7. Cennet.....74
5. 8. Cehennem.....75
5. 9. Âyet ve Hadîsler.....76
5. 9. 1. Âyetler.....76
5. 9. 2. Hadîsler.....77
5. 10. Diğer Dinî Kavramlar.....78
5. 10. 1. İmân - Küfür.....78
5. 10. 2.Tevhîd.....80
5. 10. 3. Şefâat.....81
5. 10. 4. Namaz - Salât.....82
5. 10. 5. Oruç - Savm.....82
5. 10. 6. Kurban.....82
5. 11. Tasavvufla İlgili Kavramlar.....83
5. 11. 1. Âlem - Dünya.....83
5. 11. 2. İrfân.....84
5. 11. 3. Aşk.....85
5. 11. 4. Nefis.....87
5. 11. 5. İkilik - Birlik.....89
5. 11. 6. Zikir.....89
5. 12. Mutasavvıf Tipler.....91
5. 12. 1. Pîr.....91
5. 12. 2. Mürşîd.....93
5. 12. 3. Velî.....94
5. 12. 4. Ârif.....95
5. 12. 5. Tâlib.....96
5. 12. 6. Sâlik.....97
5. 12. 7. Rind.....98
5. 12. 8. Zâhid.....98
5. 13. Dürretü'l-Uşşâk'ta Adı Geçen Mutasavvıflar.....99

5. 13. 1. Zeyn'üddîn Hâfî.....99
5. 13. 2. Yûnus Emre.....100
5. 13. 3. Veysel-Karânî.....101
5. 13. 4. İbrâhîm Edhem.....101
5. 14. Diğer Kişiler.....102
5. 14. 1. Sultân Murâd.....102
5. 14. 2. Ahmed Hân.....103
5. 14. 3. Sultân Emîr.....103
5. 14. 4. Mehemmed Çelebî.....103
5. 14. 5. Şeyh Mustafâ.....104
5. 14. 6. Ustâ Hâce Ahmed.....104
5. 14. 7. Enişte.....105
5. 14. 8. Hamîd Dede.....105
5. 14. 9. Kutb-ı Velî Dede.....106
5. 14. 10. Şeyh İbrâhîm.....106
5. 14. 11. Halil İbrâhîm.....106
5. 14. 12. Kırklar-ı Mollâ Muhammed.....107
5. 14. 13. Alî Bâlî.....107
5. 14. 14. Dervîş Alî.....108

6. SONUÇ.....**108**

7. DÜRRETÜ'L-'UŞŞÂK'IN ÇEVİRİ YAZILI METNİ.....**112**

KAYNAKÇA.....**346**

ÖZ GEÇMİŞ.....**349**

KISALTMALAR LİSTESİ

1. Genel Kısaltmalar:

bk. : Bakınız.

c. : Cilt.

ÇÜ : Çukurova Üniversitesi.

Hz. : Hazret, hazreti.

S. : Sayı.

ss. : Sayfa.

TDK: Türk Dil Kurumu.

vb. : Ve benzeri, ve benzerleri, ve başkası, ve başkaları.

2. Çeviri Yazılı Metinle İlgili Kısaltmalar:

Man. : Manzume.

ÇEVİRİ YAZI ALFABESİ

آ	a	ص	ṣ
ا	a, ā, e	ض	ż, ḍ
ب	b, p	ط	ṭ
پ	p	ظ	ẓ
ت	t	ع	ʿ
ث	s̲	غ	ġ
ج	c	ف	f
چ	ç	ق	ḳ
ح	ḥ	ك	g, k, ñ
خ	ḫ	ل	l
د	d	م	m
ذ	z̲	ن	n
ز	z	و	v; o, ö, u, ü
ر	r	ه	h; a, e
ژ	j	ى	y; ı, i, ī
س	s	ء	ʾ
ش	ş	Vav-ı ma’dûle	ˇ

BİRİNCİ BÖLÜM
GİRİŞ

1. 1. Konu

XVI. yüzyılın sonlarında yaşayan mutasavvıf şair Sâdık Kemâlî'nin Dürretü'l-'Uşşâk adlı divanının incelenmesidir.

1. 2. Amaç

Yurt içi ve yurt dışı yazma kataloglarını tararken Sâdık Kemâlî mahlaslı şairinin Dürretü'l-'Uşşâk adlı 82 varaklık divanını tespit ettik. Sâdık Kemâlî'nin adına ve divanı Dürretü'l-'Uşşâk'a edebiyat tarihlerinde rastlayamadık. Daha önce de bu eser üzerine çalışma yapılmamış olduğunu belirledik. Böylece Sâdık Kemâlî ve Dürretü'l-'Uşşâk çalışmamızın konusunu oluşturmuştur.

Bu çalışmayla mutasavvıf şair Sâdık Kemâlî'nin yaşamı, edebi kişiliği, eseri Dürretü'l-'Uşşâk hakkında bilgi verilmesi; Dürretü'l-'Uşşâk'ın çeviri yazılı metninin hazırlanması amaçlandı.

1. 3. Kapsam ve Sınırlar

Tez çalışmamız Sâdık Kemâlî'nin yaşamı, edebî kişiliği, eseri Dürretü'l-'Uşşâk'ın biçim, içerik, dil ve anlatım özellikleri, çeviri yazılı metninin ortaya çıkarılması ile sınırlandırılmıştır.

1. 4. Yöntem

Tez çalışmamızda öncelikle Dürretü'l-'Uşşâk'ın çeviri yazılı metnini hazırladık. Vezin gereği metin tamiri yapmak zorunda kaldığımızda bunu dipnot ile belirttik. Ayrıca sayfaya sığmaması nedeniyle şairin yazmadığı bazı redif sözcükleri çeviri yazılı metne ekledik; bu sözcükleri köşeli parantez içerisinde ifade ettik. Dürretü'l-'Uşşâk mürettep bir divan olmadığı için manzumelere nazım biçimlerine göre değil, divandaki sıralarına göre numara verdik. Eksik varakları dipnotlar ile belirtip eksik varaktan sonra gelen varağa sıradaki varak numarasını verdik.

Divanı biçim, içerik, dil ve anlatım özellikleri bakımından inceleyerek fişledik. Fişleme çalışması sonunda elde ettiğimiz verilerle ilgili olarak çeşitli kaynaklara başvurup değerlendirmeler yaptık. Bölümlerde inceleme ve değerlendirme yaparken

işlenen konuyu Dürretü'l-'Uşşâk'tan uygun beyitlerle örneklendirdik. Bu beyitlere çeviri yazılı metinden ulaşılabilmesi için parantez içerisinde manzume ve beyit numarasını belirttik. Dürretü'l-'Uşşâk'ta geçen Farsça başlıkların Türkçe anlamlarını, Kur'an âyetlerine yapılan göndermelerde âyet ve sure numaralarını, âyetlerin anlamlarını dipnotlarla verdik.

1. 5. Bölümler

Tez çalışmamız Giriş, Sâdık Kemâlî'nin Yaşamı ve Edebî Kişiliği, Dürretü'l-'Uşşâk'ın Biçimsel Özellikleri, Dürretü'l-'Uşşâk'ın Dil ve Anlatım Özellikleri, Dürretü'l-'Uşşâk'ın İçerik Özellikleri, Sonuç, Dürretü'l-'Uşşâk'ın Çeviri Yazılı Metni olmak üzere yedi bölümden oluşmuştur. Bu bölümlerin ardından çalışmamız sırasında doğrudan ya da dolaylı olarak başvurduğumuz kaynakların listesini alfabetik olarak verdik.

İKİNCİ BÖLÜM

SÂDIK KEMÂLÎ'NİN YAŞAMI, EDEBÎ KİŞİLİĞİ

2. 1. Yaşamı

Sâdık Kemâlî, tezkirelerde ve edebiyat tarihi ile ilgili eserlerde adına rastlayamadığımız mutasavvıf bir şairidir.[1] Dolayısıyla yaşamı ve edebi kişiliğiyle ilgili bilgileri Dürretü'l-'Uşşâk adlı divanından hareketle oluşturmaya çalıştık.

Dürretü'l-'Uşşak'ın ilk sayfasında geçen **"Haẕā kitāb Dürr-i Fāḥir Monla Kemāl Efendī ʿaleyhi raḥmetun vasiʿa"**[2] cümlesinden Sâdık Kemâlî'nin asıl adının Monla Kemâl Efendi olduğunu anlıyoruz. Şair, manzumelerinde Sâdık Kemâlî mahlasını kullanmıştır.

Sâdık Kemâlî'nin doğduğu ve yaşadığı yer ile ilgili kesin bir bilgimiz bulunmamaktadır. Ancak Dürretü'l-'Uşşâk'ta geçen "**Çıḳdum Aḫlāṭuñ şārından gele nāzlum yār**" mısraından şairin Ahlat ile bağlantısı olduğu düşünülebilir:

Çıḳdum **Aḫlāṭuñ** şārından gele nāzlum yār
Ayru düşmişem pirümden hāy ḳıblem yār (111 / 1)

Şair, bir beyitte sevgiliye kavuşmak için Tebrîz, Isfahân ve Irâk'ı geride bıraktığını ifade eder. Bu ifadeden şairin adı geçen bu yerleri görmüş, buralarda bulunmuş olabileceğini düşünebiliriz. Ancak bu mısrada Sâdık Kemâlî, sevgiliye kavuşmak için vazgeçtiklerini mecâzi olarak ifade etmiş de olabilir:

Terk̄in itdüñ dü cihānuñ vuṣlat-ı cānānıçün
Ḳande ḳaldı şehr-i Tebrīz yā Ṣıfāhān yā ʿIrāḳ (144 / 4)

Dürretü'l-'Uşşâk'tan yola çıkarak Sâdık Kemâlî'nin XVI. yüzyılın sonuyla XVII. yüzyılın başlarında yaşadığını düşünebiliriz. Divanında 1546 ile 1595 yılları arasında hüküm süren Sultan Murâd'a (III. Murâd) yazılmış 6 beyitlik bir medhiyye

[1] Bu araştırmamızda Sehî Bey'in Heşt Behişt'inden başlayarak Lâtifî'nin Tezkire-i Latîfî'si, Âşık Çelebî'nin Meşa'irü'ş-Şuara'sı, Kınalızâde Hasan Çelebi'nin Tezkiretü'ş-Şu'arâ'sı, Riyazî'nin Riyazü'ş-Şu'arâ'sı, Safayî Tezkiresi ve Fatîn Tezkiresi'ni başvurduk. Ayrıca Mehmed Süreyya'nın Sicill-i Osmanî'sine ve Bursalı Mehmed Tahir'in Osmanlı Müellifleri adlı biyografik eserlerine başvurduk.
[2] Bu Monla Kemâl Efendi'nin kitabı Dürr-i Fâhirdir, ona rahmet olsun.

bulunmaktadır. Medhiyyede Sultan Murâd'ın, Râfızîlikle mücadelesi övülmüştür. Tarihî kaynaklarda Sultan III. Murâd'ın İran'da ve Anadolu'da Râfızîler (Kızılbaşlar) ile mücadele ettiğine yer verilir[3]:

Ser-firāz-ı āl-i ʿOs̱mān Ḥażret-i Sulṭān Murād
Luṭf-ı iḥsān ehlisin ḳıl ʿālem içre ʿadl ü dād

Küfr ilinüñ tīġ-i bürrān ile yıḳduñ şehrini
Eyledüñ Rafż ehlinüñ bāzārını küllī kesād (79 / 1-3)

Sâdık Kemâlî ile ilgili olarak ulaşabildiğimiz bir başka tarih de Dürretü'l-'Uşşâk'ın sonunda yer alan bir manzumesindeki tarih beytidir:

Hem ne yılda teʾlīf oldu bu divān
Bildüreyüz inşāllāh ey civān

Söyleyüp ḫatm idelüm Ṣādıḳ Kemāl
Bize ḳuvvet virür ise Ẕü'l-Celāl (189 / 39-40)

Sâdık Kemâlî'nin **"Bize ḳuvvet virür ise Ẕü'l-Celāl"** mısraı ebced ile Hicrî 1002 (Miladî 1594) yılına karşılık gelmektedir. Bu tarih 1546 ile 1595 yılları arasında tahtta kalan III. Murâd dönemine denk gelmektedir. Bununla birlikte yukarıdaki 2 beyitte geçen diğer mısralarda da tarih düşürülme olasılığını değerlendirdik. Bu mısralardan elde ettiğimiz tarihlerin hiçbirinin II. Murâd, III. Murâd ya da IV. Murâd dönemine rastlamadığını belirtmek isteriz. Böylelikle Dürretü'l-'Uşşâk'ın III. Murâd döneminde 1546 yılında yazıldığını söyleyebiliriz.

Sâdık Kemâlî, Dürretü'l-'Uşşak'ta Zeyniyye tarikati pîri Zeynüddîn Hâfî'ye medhiyye yazmıştır, pek çok manzumesinde ise onu şeyhi olarak anar, ondan yardım ister. Şairin bu tutumundan dolayı Zeyniyye tarikatine bağlı olduğunu söyleyebiliriz:

---

[3] bk. Halil İnalcık, *Osmanlı İmparatorluğu Klasik Çağ (1300-1600)*. Çeviren: Ruşen Sezer, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2006, s.194-209; Mustafa Akdağ, *Türk Halkının Dirlik ve Düzenlik Kavgası Celali İsyanları.* Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2009 s. 265-295.

Zīn-i Ḫāfī rāhını terk itmezem
Eyü ʿādet ʿāyn-i erkān bizüm (59 / 8)

Ḫudānuñ ḳutb-ı aḳtābı eyā Şeyḫ Zeyn'üd-dīn Ḫāfī
Açan nevmīdlere bābı eyā Şeyḫ Zeyn'üd-dīn Ḫāfī (162 / 1)

Kemāl-i Ṣādıḳa bir kez naẓar ḳıl ʿayn-ı himmetle
Disün ẕikr-i İlahīden ḳitāb-ı Zeyn'üd-dīn Ḫāfī (162 / 7)

Manzumelerdeki ifadelerden Sâdık Kemâlî'nin tarikat içerisinde önemli bir yere sahip olduğunu söylememiz mümkündür. Ancak Zeyniyye tarikati silsile-nâmelerinde şairin adına rastlayamadık.

Sâdık Kemâlî, manzumelerinde Ahmed Hân adlı bir tarikat önderinden övgüyle bahseder; onu pîri olarak kabul ettiğini ifade eder. Ahlat ile ilgisi olduğunu öğrendiğimiz Ahmed Hân'ın adına Zeyniyye tarikati silsile-nâmelerinde ve diğer tarihî kaynaklarda rastlayamadık:

ʿAşḳ şarābın senden içdüm gele ḳıblem yār
Niçe ḥicāblardan geçdüm gele nazlum yār (111/ 5)

Senden özge pīrüm mi var Aḥmed Ḫānum gele gel
Hāy efendüm gele gel benüm yārüm gele gel (111/ 8)

Mekān-ı Aḥlāṭ bilür ẓāhir aña il
Anı aʿlā-yı ʿarşda seyr ider bil (22 / 15)

2. 2. Edebî Kişiliği

Sâdık Kemâlî, medrese eğitimiyle yetişmiş şairlerin özelliklerini göstermekle birlikte onun tekke kültürüne bağlı bir şair olduğu kolayca fark edilebilir. Şairin kulandığı anlatım özelliklerine, manzumelerinin biçim ve tür özelliklerine bakıldığında divan şiirinin etkisi görülebilir. Bununla birlikte tekke şiirinden; Yûnus Emre'nin ve onun takipçilerinin şiirlerinden de etkilenmiştir.

Sâdık Kemâlî, tarikat ehli olması sebebiyle şiirlerinde dinî konuları işlemiştir. Bu bağlamda Dürretü'l-'Uşşâk'ta tevhîd, münâcât, na't, ilâhî, devriyye, nasîhat-nâme gibi dinî nazım türleri oldukça fazladır. Bu şiirlerde öğreticilik esas olduğu için edebî kaygı güdülmediği, sanat yapma amacının geri planda kaldığı söylenebilir:

Ẕikr-i Ḫüdā medḥ-i resūl eyle var
ʿĀlim ol olma şuʿarādan saḳın (39 / 13)

Mutasavvıf Sâdık Kemâlî, manzumelerinde dinî konuları işlerken şeriate bağlı kalmaktadır. Anlattıklarının Kur'an'a uygun olduğunu, şeriatten ayrı olmadığını ifade eder:

Sözlerüñ cümle muvāfıḳ āyete Ṣādıḳ Kemāl
Ehl-i ẓāhir maʿni bilmezlik ider beyhūde lāf (141 / 5)

Şair, Eski Anadolu Türkçesine bağlı olarak duru ve yalın bir dille şiirlerini yazmıştır. Şiirlerinin tarikat mensupları ve genel itibariyle halk tarafından kolay anlaşılması için ağır bir üslup kullanmaktan kaçınmıştır. Eski Anadolu Türkçesine ait deyim ve atasözleri de kolay anlaşılabilme amacına uygun olarak sıklıkla kullanılmıştır.

Sâdık Kemâlî, Dürretü'l-'Uşşâk'ta Hurûfî inanç sistemine ait bazı düşünceleri işlemiş, Arap harflerini anlamın ve anlatımın merkezine alan şiirler yazmıştır. Sâdık Kemâlî'nin bu üslubunu onun Hurûfîlikten etkilenmesi olarak değil, divan edebiyatı ve dinî-tasavvufî edebiyatın ortak dil ve anlatım malzemesini kullanmak istemesi olarak değerlendirebiliriz.

Her ne kadar sanat yapma amacını ikinci plana atmış gibi görünse de Sâdık Kemâlî, ortalamanın üzerinde bir şair sayılabilir. Kimi manzumelerindeki söyleyiş özellikleri onun özgün bir anlatımın peşinde olduğunu gösterebilir. Bununla birlikte şiir yazmasındaki temel amaç Tanrı'ya ulaşmaktır:

ʿĀşıḳ olmaḳ ḫoş müsellemdür saña Ṣādıḳ Kemāl
Ġayri ʿāşıḳlardan artuḳ eyledük bir özge tarż (175 / 5)

Yazam ʿaşḳ ile bir ṣūret yine bu ḫāne-i dilde
Ḳalup parmaġı aġzında aña ḥayrān ola Mānī (34 / 3)

Tā ki bir niçe civānı naẓm idem
Ol sebeble Ḥażret-i Ḥaḳa gidem (129 / 18)

Dürretü'l-'Uşşâk'ta Sâdık Kemâlî'nin edebî kişiliği ile ilgili dikkatimizi çeken bir başka özellik de mesnevîlerindeki anlatım tarzıdır. Şair, mesnevîlerinde zaman zaman dinleyicilere seslenir; olayları dinleyicinin gözünde canlandırmaya çalışır. Bu üslûp özelliği hikâye, mesnevî anlatma ya da meddahlık geleneğine ait bir ipucu olabilir:

Yaş ile al eyledi yüzi aġın
Ḳaldurup ol dem şehādet barmaġın (184 / 79)

Gözüme ol zamān bir ṣu görindi
Ki levni yaşıl u ġāyet derindi (48 / 7)

Yine birlik ḥaḳında söz diyelüm
Ṭūṭīler gibi şekerler yiyelüm (187 / 1)

Yine diñle ledünn ʿilminden ey cān
Sebeb ne ḳıldı tevfīḳüme raḥmān (49 / 1)

İgen çoḳ güft ü gū oldı ol demde
Gör imdi sözi ne irür bu demde (49 / 17)

Sonuç olarak; Zeyniyye tarikati mensubu Sâdık Kemâlî, XVI. yüzyılın son çeyreğinde eser vermiş, divan edebiyatı geleneğini bilen, ondan etkilenmiş mutasavvıf bir şairidir.

2. 3. Dürretü'l-'Uşşâk

Sâdık Kemâlî'nin ulaşabildiğimiz tek eseri Dürretü'l-'Uşşâk adlı divanıdır. Yaptığımız yurt içi ve yurt dışı katalog incelemelerinde Dürretü'l-'Uşşâk'ın sadece bir

nüshasına ulaştık. Bu nüsha **06 Mil YZ FB 237** arşiv numarasıyla Millî Kütüphane Yazmalar Koleksiyonu'nda kayıtlıdır. Kütüphane kataloglarında da Sâdık Kemâlî adına kayıtlı başka bir esere veya başka eseri olduğuna dair bilgiye ulaşılamamıştır.

Elimizdeki nüsha müstensih hattıdır. Müstensihi Mehmed el-Vizevî tarafından Hicrî 1077 (Milâdî 1666)'de yazılmıştır. Bu bilgi müstensihin hattıyla yazmanın iç kapağında üçgen bir yazı ile belirtilmiştir. Sâdık Kemâlî, "**Bize ḳuvvet virür ise Ẕü'l-Celāl**" (189 / 40, 2. mısra) mısraı ile tarih düşürmüş, Dürretü'l-'Uşşâk'ın yazılma tarihi olarak Hicrî 1002 (Miladî 1594)'yi işaret etmiştir. İstinsah kaydının yanında Derviş Muhyiddin adına bir temmellük kaydı düşülmüştür.

Müstensih iç kapakta "**Haẕa kitāb Dürr-i Fāḥir Monlā Kemāl Efendi ʿaleyhi raḥmetun vāsiʿa**" cümlesiye kitabın ismini Dürr-i Fâhir olarak ifade etmiş ve yazmaya Dürr-i Fâhir başlığını atmıştır. Fakat bu başlığın üzeri karalanmış ve daire şeklinde bir ser-levha içerisine "Dürretü'l-'Uşşâk" başlığı atılmıştır. Nitekim Sâdık Kemâlî de divanına Dürretü'l-'Uşşâk adını verdiğini "**Sebeb-i Teʾlīf-i Kitāb**" bölümünde ifade eder. Bu bölümde şair, eserini nasıl yazdığını belirtir:

Dürretü'l- ʿUşşāḳ diyü ad eyledüm
Dostlaruñ göñlüni ḫoş şād eyledüm (132 / 5)

Sâdık Kemâlî, Dürretü'l-'Uşşâk'ın "enbiyânın sırrı" olduğunu ve bütün bölümlerin "evliyânın himmetiyle" yazıldığını ifade eder:

Enbiyānuñ sırrıdur işbu kitāb
Evliyānuñ himmeti fī külli bāb (129 / 23)

Dürretü'l-'Uşşâk, 82 varaktır. Yazı türü nesih kırmasıdır. Şirazesi dağınık; soğuk şemseli, kahverengi ciltlidir. Dürretü'l-'Uşşâk'ta 31-a, 46-a, 52-a, 58-a, 65-a, 80-a ve 83-a varakları eksiktir; sayfa altlarındaki "ayaklar" devam etmemektedir.

Dürretü'l-'Uşşâk, mürettep bir divan değildir. Bütün nazım biçimleri kullanılmadığı gibi her harfte kafiyeli gazeller bulunmaz. Ayrıca gazeller kafiye ve rediflerine göre harf sırasına dizilmemiştir. Eserde sırasıyla tevhîd, münâcât, na't, medhiyye, muhammes, murabba', müselles ve son olarak "**velehu fī'r-rubāʿiyāt**" başlığı

altında rubâîler bulunur. Bununla birlikte şair zaman zaman, kısa mesnevîlere de divanında yer verir.

Dürretü'l-'Uşşâk'taki 242 manzumenin 228'i divan edebiyatı nazım biçimleriyle 9'u ise halk şiiri nazım biçimleriyle yazılmıştır. Divan edebiyatı nazım biçimleriyle yazılan manzumelerin 150'si gazel tipi, 24'ü mesnevî tipi, 7'si muhammes 6'sı murabba', 3'ü müselles, 52'si ise rubâ'î tipi kafiyelenmiştir. Ayrıca aruz veznine göre okunabilen, aynı zamanda 7+7 duraklı 14'lü heceye ya da 8+8 16'lı heceye uyan 6 manzume bulunmaktadır.

Dürretü'l-'Uşşâk, yazıldığı döneme uygun olarak Eski Anadolu Türkçesi dil özelliklerini gösterir. Mutasavvıf şair Sâdık Kemâlî, Dürretü'l-'Uşşâk'ta tevhîd inancı, Allah'a yalvarış, Hz. Muhammed'e övgü, devrin din adamlarına saygı ve övgü, dervişlere nasihat gibi konuları işlemiştir.

2. 4. Şairin Tarikati: Zeyniyye

Zeynîlik, ana tarikatlerden biri olan Sühreverdiyye'nin bir koludur ve adını tarikatin kurucusu Zeynüddîn Hâfî'den alır. Asıl adı Ebu Bekir b. Muhammed b. Muhammed b. Alî olan Hâfî, 1356'da Horasan'ın Hâf şehrinde doğmuştur. 81 yaşında 1435 yılında Herat'ta vefât eden Hâfî, yetişme döneminde Maveraünnehir, Horasan, Azerbaycan, Şam, Irak, Mısır gibi pek çok bölgede çeşitli âlimlerden dersler almıştır. Eğitimini tamamlayıp kemale erince memleketi Hâf şehrine dönerek burada bir dergâh kurmuş, yaşadığı dönemde etkili bir mutasavvıf olmuştur (Öngören, 2003, s. 14).

Hâfî tarafından 15. yüzyılda Herat'ta kurulmasının ardından tarikat; Horasan, Anadolu, Rumeli, Hicaz, Suriye, Mısır ve Hindistan gibi geniş bir coğrafyaya yayılmıştır. Tarikatin Anadolu'daki yayılışına bakıldığında 1384 doğumlu Abdüllatif Kudsî önemli bir isim olarak karşımıza çıkar. Kudsî'nin mürit yetiştirmesinin yanı sıra çeşitli eserler de yazdığı bilinir. Diğer bölgelerde olduğu gibi Anadolu'da da Zeynîlik aydınlar arasında rağbet görmüştür. Zeyniyye'nin Anadolu ve Rumeli'deki bir başka önemli ismi ise 1491 doğumlu Şeyh Vefâ'dır. Çeşitli bilim dallarının yanı sıra müzik ve şiir konusunda da bilgili olduğu kaynaklarca belirtilen Şeyh Vefâ, Fatih Sultan Mehmed ve II. Bayezid tarafından korunmuştur. Devrin pek çok âlimi ve devlet adamı Şeyh Vefâ'ya bağlanmıştır. Bunlar arasında Sinan Paşa, Molla Lütfî, Şeyhülislam Zenbilli Alî Efendi ve Ahmed Paşa'yı saymak mümkündür.

Zeynüddîn Hâfî tasavvuf prensiplerini ve tarikat âdâbını anlattığı çeşitli eserler kaleme almıştır. Bunlar arasında tarikatin temel esaslarını anlattığı el-Vasaya'l-Kudsîyye ayrı bir öneme sahiptir. Bunun yanı sıra Sühreverdiyye'nin kurucusu Şeyh Şihâvüddin Sühreverdî'nin sünnî tasavvuf esaslarını anlattığı Avarifü'l-Maârif'i de Zeyniyye tarikati için bir başka temel eser olmuştur.

Zeynîlik şeriat-tarikat birlikteliğine önem veren, zahirî ilimlere de batınî ilimler kadar değer verilmesini savunan bir tarikattir. Bu sebeple daha çok aydınlar arasında yayılmıştır.

15. yüzyılda doğan Zeynîlik 16. yüzyıldan itibaren etkisini yitirmeye başlamış, sonraki yüzyıllarda ise neredeyse unutulmuştur. Bu durum Alman Türkolog H. J. Kissling tarafından Zeynîliğin taşıdığı Şii-Farsî özellikler nedeniyle Osmanlı tarafından sünnîleştirme çabası olarak açıklanmıştır. Reşat Öngören[4] ise bu konuda Kissling'ten farklı düşünür. Tarikatin başından beri sünnî bir yapıda olduğunu belirterek 16. yüzyıldan itibaren yeterli bilgiye sahip olmayan şeyhlerin başa geçmesini gerilemenin en önemli nedenlerinden biri olarak kabul eder. Nitekim Sâdık Kemâlî, Sultan III. Murâd'ın Rafîzilerle (Kızılbaşlar) mücadelesinden övgüyle bahseder. Sâdık Kemâlî'nin bu tutumu Öngören'in tezini doğrular niteliktedir:

Küfr ilinüñ tīġ-i bürrān ile yıḳduñ şehrini
Eyledüñ Rafż ehlinüñ bāzārını külli kesād (79 / 3)

Öngören bunun yanında, Nakşibendîlik ve Halvetîlik gibi devrin iki güçlü tarikati ile girilen rekabete de dikkati çeker. Nakşibendîlik ve Zeynîlik medrese çevresinde aydınlar arasında yayılan iki önemli tarikattir. Ancak Zeynîliğin zikir, zühd anlayışı ve evlilik konularında daha katı bir tutum sergilemesi taraftarların azalmasına neden olmuştur. Zikrin mutlaka sesli yapılması şartı, dünya mallarını hiçbir şekilde kabul etmeme ve evlilikten uzak durma konusundaki katılık, tarikatin güç kaybetmesine neden olmuş, zamanla Nakşibendîlik içinde erimesine yol açmıştır. Ayrıca tarikatin Anadolu'da zayıflamasının bir diğer nedeni olarak tarikatin pîri Zeynüddîn Hâfî'nin Anadolu topraklarına hiç ayak basmaması da gösterilmiştir (Öngören, 2003, s. 197).

[4] bk. Reşat Öngören, *Tarihte Bir Aydın Tarikati Zeynîler*. İnsan Yayınları, İstanbul 2003, s. 195 - 200.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM
DÜRRETÜ'L-'UŞŞÂK'IN BİÇİMSEL ÖZELLİKLERİ

3. 1. Nazım Biçimleri

Sâdık Kemâlî, Dürretü'l-'Uşşâk'ta ağırlıklı olarak divan edebiyatı nazım biçimlerini tercih etmiştir. Sınırlı olarak halk şiiri nazım biçimlerini de kullanmıştır. Dürretü'l-'Uşşâk'taki 242 manzumenin 228'i divan edebiyatı nazım biçimleriyle 9'u ise halk şiiri nazım biçimleriyle yazılmıştır. Divandaki manzumeler ağırlıklı olarak divan şiiri tarzında, içerik bakımından ise tekke şiiri türünde yazılmıştır.

Divan edebiyatı nazım biçimleriyle yazılan manzumelerin 149'u gazel tipi, 24'ü mesnevî tipi, 7'si muhammes, 7'si murabba', 3'ü müselles, 52'si ise rubâ'î tipi kafiyelenmiştir.

Dürretü'l-'Uşşâk'ta gazel olarak belirlediğimiz biçimlerin bir kısmını farklı kaynaklara göre "nazım" nazım biçimi olarak değerlendirmek olasıdır. Ancak nazım birimi ve kafiye düzeni bakımından gazelden hiçbir farklı özelliğinin olmaması, genel itibariyle divanlarda "nazım" başlığı altında manzumelerin bulunmaması ve iki beyitlik gazeller de yazılabildiğinden "nazım" nazım biçimini ihmal edip bunları gazel olarak değerlendirdik.[5]

Eserin en önemli biçim özelliklerinden birisi musammat gazellerin varlığıdır. Dizeleri ortadan bölündüğünde dörtlüklere dönüşebilen, iç kafiyeli bu gazellerden aynı zamanda koşma tipi şiirler de oluşabilmektedir. Yûnus Emre'nin şiirlerinde ve onun takipçilerinde karşılaştığımız bu özellik Sâdık Kemâlî'de de kendini gösterir. Bu manzumeler aruz veznine göre okunabilmekte, aynı zamanda 7+7 duraklı 14'lü heceye ya da 8+8 duraklı 16'lı heceye uymaktadır. Bunlar 18, 52, 55, 56, 57 ve 177 numaralı manzumelerdir.

Dürretü'l-'Uşşâk, mesnevî tipinde kafiyelenmiş 24 şiir içermektedir. Bunlar 4, 5, 48, 49, 50, 52, 106, 126, 127, 129, 130, 131, 132, 133, 134, 135, 136, 161, 184, 185, 186, 187, 188 ve 189 numaralı manzumelerdir.

Sâdık Kemâlî, 48 numaralı 31 beyitlik mesnevîde Zeyniyye tarikati şeyhi Zeynüddîn Hâfî'nin yoluna nasıl girdiğini tasavvufî bir hikâyeyle anlatır: Rüyasında Hızır, Sâdık Kemâlî'ye ledün ilminin sırlarını verir. Kemâlî, bu sırra vakıf olduktan sonra Tanrı'ya erişme yolunda mesafeler katederken henüz olgunlaşmamıştır. Bir gün yemyeşil bir su görür. Emanet aldığı bir tas ile temizlenmek isterken tası suya düşürür,

[5] bk. Cemal Kurnaz, Halil Çeltik, *Divan Şiiri Şekil Bilgisi*. H Yayınları, Ankara 2010, s.100.

yitirir. Bunun üzerine Zeynüddîn Hâfî orada belirir; dua ederek tası sudan çıkarır ve Sâdık Kemâlî'ye verir. Sâdık Kemâlî de Hâfî'nin büyüklüğünü fark eder, onu pîri olarak kabul eder. Tasavufî, alegorik bir hikâyedir. Rüya atmosferi içinde anlatılan bu hikâyede nefse uymanın yanlışlığı işlenir.

Mutasavvıf şair, 49 numaralı 32 beyitlik mesnevîde Tanrı'ya ulaşma yolunda ilerlemesinin pîrinin, gördüğü bir rüyadan sonra, ona himmet eylemesi sayesinde olduğunu, bunun üzerine kendisinin sırra ve "mana"ya eriştiğini hikâye ederek anlatır.

50 numaralı 32 beyitlik mesnevînin konusu şöyledir: Kemâlî, mana denizinin ortasındaki bir ağaçta asılı torbayı almak için zorlu bir yola girer. Bu yolda tehlikeler atlatır. Ağaçta asılı torbaya ulaşmayı başarır. Torba içerisinde ne olduğunu bilmez, kendisine içinde sarı renkli darı bulunduğu söylenmiştir. Torbadaki darılara dokunduğunda bunlar mana incilerine dönüşür. Torbayı pîrine götürür. Bu sayede pîri ona himmet eyler; Kemâlî böylelikle Tanrı'ya erişme yolunda mesafe kateder. Hikâye tasavvufî ve alegoriktir. Hikâyede rüya atmosferi hâkimdir.

51 numaralı 32 beyitlik mesnevîde hakîkati arayan bir tarikat pîrinin hikâyesi anlatılır. Hikâyede "nefs-i emmâre" ve "nefs-i levvâme" siyah renkli yılanlara benzetilir. Sâdık Kemâlî, pîri sayesinde bu yılanlardan kurtulmuş olur; nefsini terbiye eder, fenâfillah mertebesine erer. Rüya atmosferi içinde anlatılan bu hikâyede alegorik ögeler bulunur.

131 numaralı 24 beyitlik mesnevîde münkirlerin Hz. Muhammed'in peygamberliğine ve Kur'an'a inanmayarak Hz. Muhammed'e yönelttikleri şairlik suçlaması hikâye edilir.

132 numaralı mesnevî tipinde kafiyelenmiş 8 beyitlik manzume **"Sebeb-i Teʾlīf-i Kitāb"** başlıklı olup bu bölümde Sâdık Kemâlî'nin Dürretül'-'Uşşâk'ı yazma sebebi anlatılır. Kemâlî, düşünde gördüğü pîrinin himmeti sayesinde ilâhî aşkla Dürretül'-'Uşşâk'ı yazdığını ifade eder.

184 numaralı 125 beyitlik mesnevî, eksik varaktan dolayı başından eksiktir. Bu mesnevîde Hz. Muhammed'in "Şakk-ı Kamer" mucizesi anlatılmaktadır.

187 numaralı 34 beyitlik **"Temṯīl Der-Ḥaḳḳ-ı Vaʿdet"** başlıklı mesnevîde Mevlânâ'nın Mesnevî'sinde geçen, birbirinin dilinden anlamayan dört kişinin hikâyesi anlatılır. Hikâyede bir Türkmen, bir Arap, bir Acem ve bir Ermeni bir akçe bulur. Hepsinin de canı üzüm ister; hepsi kendi dilinde üzüm istediğini söyler; fakat birbirini yanlış anlayan bu insanlar kavga etmeye başlar. Onları uzaktan izleyen, onların dillerini

bilen bir "aracı" yanlarına gider, ellerindeki akçeyi alıp onlara üzüm getirir. Böylelikle kavgaları son bulur. Hikâyenin sonunda Sâdık Kemâlî, insanlara onları kurtuluşa erdirecek bir mürşide sahip olmalarının önemini vurgular.

Dürretü'l-'Uşşâk'ta **"muhammes"** başlığı altında 7 manzume bulunmaktadır. Bunlar 113, 114, 115, 116, 117, 118 ve 119 numaralı manzumelerdir. 7 muhammesin tamamı "müzdeviç muhammes"tir; kafiye örgüsü "aaaaa, bbbba, cccca..." şeklindedir. Muhammesler beşer bendden oluşmuştur.

"İbtidā-yı Murabbaᶜāt Budur Ẕikr Olunur" başlığı altında 3, eserin farklı kısımlarında ise 4 murabba' olmak üzere toplam 7 murabba' bulunur. Bunlar 22, 23, 120, 121, 122, 160 ve 182 numaralı manzumelerdir. 7 murabba'ın tamamı "müzdeviç murabba'dır; kafiye örgüsü "aaaa, bbba, ccca..." şeklindedir. Bunlardan 6'sı beşer bendden; pîrini övdüğü 22 numaralı murabba' ise 18 bendden oluşmuştur.

"İbtidā-yı Müselleṣdür ki Ẕikr Olunur" başlığı altında 3 müsselles bulunur. Bunlar 123, 124 ve 125 numaralı manzumelerdir. Dürretü'l-'Uşşâk'taki 3 müselles "müzdeviç müselles"tir; kafiye örgüsü "aaa, bba, cca..." şeklindedir. Dörder ya da beşer bendden oluşmuştur. Divan edebiyatında müsellesin örneklerine sınırlı sayıda ulaşılır. Bu örnekler daha çok divan şiirinin geç dönemlerine aittir. 16.yy'ın sonlarında yazılmış Dürretü'l-'Uşşâk'ta müselles örneklerinin bulunması dikkat çekicidir.[6]

Sâdık Kemâlî, Dürretü'l-'Uşşâk'ın sonunda "**velehu fī'r-Rubāᶜiyyāt**" başlığı altında rubâ'îlerine yer vermiştir. Bu başlık altındaki 52 manzume musarra tipinde (aaaa) kafiyelenmiştir. Fakat bu manzumelerde rubâ'î vezinleri kullanılmamış, aruzun "fā 'i lā tün /fā 'i lā tün /fā 'i lā tün/fā 'i lün" ya da "fā 'i lā tün /fā 'i lā tün/fā 'i lün" kalıpları kullanılmıştır. Rubâ'î terimi dörtle ilgili, dörtlük anlamlarına geldiğinden, tuyuğ ve iki beyitlik kıtalar gibi dört dizelik manzumelerin genel adı olarak kullanılabilmektedir. Bu yüzden bu tarz manzumeler divanlarda "rubâiyât", "kıtaât" ya da "mukattaât" başlığı altında toplanabilmektedir. Dolayısıyla bu adı taşıyan her şiir rubâ'î olmayabilir (Kurnaz, 2010, s.112). Kanatimizce Dürretü'l-'Uşşâk'ta rubâ'î adı altında yazılmış bu manzumelere "tuyuğ" demek daha doğru olacaktır. Tuyuğ, aruzun "fā ᶜi lā tün /fā ᶜi lā tün/fā ᶜi lün" kalıbı ile yazılır. Millî bir nazım biçimi olup 11 heceli maninin divan şiirindeki değişmiş hali olarak kabul edilir (Gökalp, 2009, s.216). Tuyuğların bestelenebilen şiirler olması, müziğin tarikat kültüründeki önemi de

[6] bk. Halil Erdoğan Cengiz, Divan Şiirinde Musammatlar. Temmuz - Ağustos - Eylül 1986, C: LII, S: 415-416-417, s. 291-429, *Türk Şiiri Özel Sayısı - II (Divan Şiiri) Türk Dili Dil ve Edebiyat Dergisi.*

mutasavvıf şair Sâdık Kemâlî'nin bu nazım biçimini tercih ettiği yönündeki fikrimizi kuvvetlendirebilir.

Dürretü'l-'Uşşâk'ta yukarıda bahsettiklerimiz dışında 11'li hece ile yazılmış 1 koşma (Man.11), 8'li hece ile yazılmış kafiye örgüsü ve ölçüsü itibariyle semâ'î diyebileceğimiz 1 şiir (Man.183) bulunmaktadır.

Yukarıda nazım biçimlerine göre sınıflandırmaya çalıştığımız manzumelerin dışında sınırlı sayıda da olsa divan ve halk edebiyatı nazım biçimlerine uymayan şiirler de vardır. Bunlardan bazıları bizde bestelenmek için yazılmış şiirler oldukları düşüncesini uyandırdı. Sâdık Kemâlî'nin pîrini methettiği, ona özlemini dile getirdiği 111 numaralı şiir buna örnek gösterilebilir.

Sâdık Kemâlî'nin Dürretü'l-'Uşşâk'ı gerek biçim gerekse içerik özellikleri bakımından divan ve halk edebiyatının birleşimi olup dinî-tasavvufî Türk edebiyatının zengin bir örneği olarak değerlendirilebilir.

3. 2. Nazım Türleri

3. 2. 1. İlâhî

Dürretü'l-'Uşşâk'ta 86 ilâhî tespit edebildik. Bunlar 6, 7, 9, 10, 11, 12, 13, 14, 15, 18, 19, 21, 24, 25, 26, 27,28, 29, 30, 31, 33, 34, 35, 37, 40, 44, 53, 56, 57, 59, 60, 62, 64, 66, 68, 69, 70, 71, 72, 73, 74, 75, 76, 77, 78, 80, 81, 91,92, 93, 94, 103, 109, 110, 111, 112, 116, 125, 139, 141, 143, 144, 145,147, 148, 150, 151, 152, 154, 155, 156, 157, 161, 163, 165, 166, 167, 170, 171, 172, 174, 177, 178, 180, 181 ve 185 numaralı manzumelerdir. İlâhîlerin tamamına yakını gazel biçiminde yazılmıştır. Ancak muhammes (Man. 116), müselles (Man. 125), mesnevî (40) biçimleriyle yazılan ilâhîler de bulunur.

Biçim ve içerik bakımından Yûnus Emre'nin şiirlerinin etkisinde kalan mutasavvıf şair Sâdık Kemâlî, manzumelerini daha çok ilâhî türünde yazmıştır. Bu ilâhîlerin temelinde ilâhî aşk olmakla beraber Tanrı'ya ulaşmak için izlenmesi gereken yol, bu yolda karşılaşılacak güçlüklerin insana kattıkları anlatılır.

Sâdık Kemâlî, ilahî aşka tâliptir. Tanrı'ya kavuşma isteğini sık sık dile getirir; Tanrı'dan, O'nun aşkından başka hiçbir şey istemez. Esas olan tek şey Tanrı aşkıdır:

ᶜAşḳuñ gerekdür baña cān u cihānı neylerem
ᶜAşḳ ile olmışam ġanī kevn ü mekānı neylerem

Ḥüsn-i ruḫuñ żiyāsından şuʿle alur şems ü ḳamer
Şems ü ḳamerden ayru bu heft āsmānı neylerem (19 / 1-2)

Kemâlî'yi, Tanrı'ya kavuşma yolunda engeller ve zorluklar beklemektedir:

ʿArṣa-i ʿaşḳ içre ṭarp oldı bugün başum benüm
Ṭaʿn-ı āʿdā birle zehr oldı ḳamu aşum benüm

Münkirüñ tīrine ḳarşu cünne ḳıldım sīnemi
Günde biñ kez cāna döküp ḳan aḳar yaşum benüm (170 / 1-2)

İsm-i resmüm yoḳ durur ʿaşḳ āteşi nem yandurur
Rūḥ-ı ḳudsüm ḳalmış idi anı da dem yandurur

İsteme cān derdine maḫlūḳ elinden bir devā
Dest-i ḳudret birle anı çünki merhem yandurur (74 / 1-2)

İlâhîler Tanrı aşkı, dinî-tasavvufî konuları işlemeleri bakımından tevhîd ve münâcât nazım türlerine benzemekle beraber; bestelenmeleri, dinî törenlerde makamla söylenmeleri bakımından tevhîd ve münâcâttan ayrılır. Dürretü'l-'Uşşâk'taki ilâhîler gazel, mesnevî ya da koşma tipi kafiye ile yazılmıştır.

3. 2. 2. Tevhîd

Dürretü'l-'Uşşâk'ta 2 tevhîd tespit edebildik. Bunlar 7 ve 124 numaralı manzumelerdir. 7 numaralı manzume gazel biçiminde, 124 numaralı manzume ise müselles biçiminde yazılmıştır.

Yaratılanla yaratanı tek bir varlık olarak görmek anlamına gelen tevhîd, ayna nazariyesi, Tanrı'nın isim ve sıfatları altında tecellisi Dürretü'l-'Uşşâk'ta sıkça işlenen konular arasındadır.

Sâdık Kemâlî, bir elif-nâmesinde Nûr-ı Muhammedî düşüncesini vurgular. Allah'ın yarattığı ilk şey Hz. Muhammed'in nûrudur (Cebecioğlu, 2009, s.488):

Elf ü *ḥā* vü *mīm* ü *dāl*dan bulmışam nūr-ı *aḥad*
Ṭañ degül her bir żaʿīfüñ ḥāline olsam meded

Mīm-i Aḥmed çeşmesinden içmişem cām-ı ṣafā
Ol şerīʿat ḥākim-i ḥükmüyle urmaz baña ḥadd (41 / 1-2)

Mutasavvıf şair, bir başka ilâhîsinde tevhîd düşüncesinin önemine dikkat çeker; müminleri uyarır:

Ey Ḥaḳuñ müʾmin ḳulı tevḥīde gel tevḥīde
Varalum ṭoġrı yolı tevḥīde gel tevḥīde

Ṭut girçekler ilini bilesin ʿaşḳ ḫālini
Devşir vaḥdet gülini tevḥīde gel tevḥīde (52 / 1-2)

3. 2. 3. Münâcât

Dürretü'l-'Uşşâk'ta 14 münâcât tespit edebildik. Bunlar 1, 36, 65, 100, 106, 108, 133, 135, 136, 138, 140, 159, 175 ve 182 numaralı manzumelerdir.

Münâcât, bilindiği gibi Tanrı'ya yalvarmak, dua etmek amacıyla kaside, gazel, kıt'a, mesnevî biçiminde yazılabilen eserlerdir. Dürretü'l-'Uşşâk'ta 36, 95, 100, 108, 138, 159, ve 175 numaralı manzumeler gazel; 1, 106, 133, 135, 136, 140 numaralı manzumeler mesnevî; 182 numaralı manzume ise murabba' biçimiyle yazılmıştır.

Kemâlî, gazel tarzında yazdığı bir gazelinde Tanrı'ya yakarır; hem kendisi hem de düşmanı için dua eder:

Ẕikr iderdüm cān u dilden ol ġanī sübḥānumı
Luṭf ile her ḥālüme raḥm eyleyen sulṭānumı

İns ü cinnüñ şerrini bizden ṣavup raḥm eyleye
Bād-ı raḥmet esdürüp dost eyleye düşmānumı (63 / 1-2)

Sâdık Kemâlî, münâcâtlarında tarikat kardeşleri için de dua eder:

İlahī raḥmet it ḳardaşlaruma
Senüñ fażluñ ile anlar ʿumūma (106 / 1)

Sâdık Kemâlî, özünde kendilerini örnek alınacak bir münâcât ehli olarak görür; bunu 125 numaralı müsellesinde dile getirir:

Çeşm-i ẓāhirle görürseñ biz ḫarābāt ehlüyüz
ʿAyn-ı ʿibretle baḳarsañ biz münācāt ehlüyüz
Ehl-i ṣıdḳ iseñ berü gel bize dirler muḳtedā (125 / 3)

Sâdık Kemâlî, Dürretü'l-'Uşşâk'ın rubâ'îlerinin yer aldığı "**velehu fī'r-Rubāʿiyyāt**" başlıklı son bölümünden önceki " **ʿÖzr-i Tażarruʿ Kerden**" başlıklı 189 numaralı 40 beyitlik manzumesi de münâcât olarak kabul edilebilir. Bu münâcâtta günahkârlık, pişmanlık duyguları hâkimdir. Bu münacât için eserin içeriği ile ilgili bilgiler veren, içinde tarih beyiti bulunduran, şairin eseri yazış macerasını içeren, kısacası eseri sonlandıran bir manzume olması dolayısıyla kendini küçük görme ve gösterme nezaketiyle yazılmıştır diyebiliriz:

Āh n'ideyüm kendü sözüm ṭutmadum
Nefs ile nerd oynayuban utmadum

Ġayra didüm lā ki özüm itmedüm
Dosta giden yolı ṭutup gitmedüm (189 / 1-2)

3. 2. 4. Devriyye

Evrenin ve insanın Tanrı'dan çıkıp tekrar Tanrı'ya dönmesi düşüncesini işleyen şiirler olarak bilinen devriyyelere Dürretü'l-'Uşşâk'ta rastlanır. Bunlar 58, 113 ve 118 numaralı manzumelerdir. 58 numaralı manzume gazel, 113 ve 118 numaralı manzumeler ise muhammes biçiminde yazılmıştır.

Sâdık Kemâlî, kendisinin devir düşüncesine göre iniş ve çıkışlarını, Vücûd-ı Mutlak'a -Tanrı'ya - varışlarını işlemiştir. Mutasavvıf şair, bu durumdan övgüyle bahseder:

Gördüm ol mirʾāt içinde çün anuñ dīdārını
Olmışam ṣāḥib-velāyet ḳurtulup emmāreden (58 / 3)

Olur efkārumuz Ḥaḳda hemīşe
Ki seyrān eylerüz vaḥdetde ey cān (40 / 2)

Ben ol peyk-i ilāham ki cenāb-ı ḳudrete vardum
ʿUrūc itdüm semāvāta getürdüm ʿilm-i Rabbānī (6 / 6)

Sâdık Kemâlî, "devir" düşüncesini işlerken zamandan ve mekândan bağımsız hareket ettiğini belirtir. İnsanın bedeninden sıyrılarak zaman ve mekân sınırlaması olmaksızın ruhen seyahat etmesi şeklinde ifade edilen "tayy-i zamân, tayy-i mekân" kavramları bu şiirlerde karşımıza çıkmaktadır. Allah'ın sevdiği kullarına bahşettiğine inanılan kerametlerden biri de -Miraç'ta Hz. Muhammed'in yaşadığı türde olmak üzere- bir anda uzun mesafeler katettirmesidir. Sâdık Kemâlî'nin kendisi için bu kavramları kullanması seyr-i sülûk yolunda geldiği mertebeyi göstermesi açısından önemlidir:

ʿArş-ı kürsi seyr iderem bī-zamān [u] bī-mekān
Lā-mekān [u] mülkde bir sübḥāne mihmānam bugün (12 / 6)

ʿUrūcum geçdi eflākı mekānum lā-mekān oldı (6 / 7)
İrişdüm sırra ol demde ṭavāf eyledüm Ḥannānı

Gidüp bu varlıġum n'oldı vücūdum ʿāleme ṭoldı
Mekānum lā-mekān oldı göründi ʿālem-i vaḥdet (7 / 4)

Per ü bāl-i ʿaşḳ ile eflāka seyrān eyledüm
Geçdüm andan ʿālem-i lāhūta ṭayrān eyledüm

Vuṣlat ʿıydına cān ṭıflını ḳurbān eyledüm (124 / 2)

İsm ile Simurġ-ı ʿAnḳā yirümüzdür lā-mekān (125 / 5, 2. mısra)

3. 2. 5. Na't

Dürretü'l-'Uşşâk'ta 11 na't tespit edebildik. Bunlar 2, 3, 38, 46, 55, 61, 117, 142, 146, 160 ve 164 numaralı manzumelerdir. 61, 160 numaralı manzumeler murabba', 117 numaralı manzume muhammes, diğerleri ise gazel biçiminde yazılmıştır.

Bilindiği üzere na'tlar, Hz. Muhammed'i övmek, ona duyulan sevgi ve saygıyı dile getirmek için manzum ya da mensur olarak yazılan eserlerdir. Dört halifeyi öven na'tlar "na't-ı çâr-yâr", sadece Hz. Alî'nin övgüsünün yapıldığı na'tlar ise "na't-ı Alî" olarak adlandırılır.

Divan şairlerimiz, divanlarının baş tarafında tevhîd ve münâcâtlardan sonra na't ile devam etmeyi gelenek haline getirmişlerdir. Dürretü'l-'Uşşâk'ta da bu geleneğe uyulur; 2 ve 3 numaralı manzumeler birer na'ttır:

Ḥaḳ-taʿālānuñ ḥabībi yā Muḥammed şāh-ı dīn
Ümmetüñ püşt ü penāhı yā şefīʿü'l-müẕnibīn (2 / 1)

Hz. Muhammed'in vasıfları hayranlıkla meth edilir:

Yā ḳalbi ṣafā kendüsi pür nūr Muḥammed
Ḫilḳatde beşer ḫūyı melek ḫūr Muḥammed (38/1)

Sâdık Kemâlî, Dürretü'l-'Uşşâk'ın sonunda **"velehu fī'r-Rubāʿiyyāt"** başlığı altında rubâ'îlerine yer vermiştir. Bu başlık altındaki 52 manzumeye vezinleri itibariyle "tuyuğ" demenin daha doğru olacağını nazım biçimlerini değerlendirirken ifade etmiştik. Sadık Kemâlî'nin tuyuğlarında Hz. Muhammed'in fiziki özelliklerinden (el, parmak, saç, sadr, sulb, zânû, sâk, tırnak...) beğeni ve övgüyle bahsedilir. Övgüsü yapılan özellik her bir manzumede redif sözcük durumundadır; böylece manzumenin içeriği o özellik etrafında şekillenir. Hz. Muhammed'in fizikî özelliklerinden bahseden bu manzumelerin türleri "hilye" olarak değerlendirilebilir:

Görinür bir nūr-ı ʿanber enfüñüz
Cennet içre ḥūr-ı ʿanber enfüñüz
Āşikāre ʿūd-ı ʿanber enfüñüz
Ḫoş güzeldür şol muʿanber enfüñüz (198)

Dimişemdür piste bādām aġzuña
Dimişemdür ṣubḥ ile şām aġzuña
Dimişemdür şerbet ü cām aġzuña
Oḳumışam vird-i aḫşām aġzuña (204)

Dürretü'l-'Uşşâk'ta dört halifenin övgüsünün "na't-ı çâr-yâr" örnekleri de bulunur. **"Muḫammes-i Dīger Der-Ḥaḳḳ-ı Ḥażret-i Sālat ve Çār-Yār"** başlıklı muhhammeste dört halifeden övgü ve sevgiyle bahsederken onların adını anarak Tanrı'ya yakarışta bulunur:

Bir naẓarda göñlümi ol Muṣṭafāya virmişem
Ol şefīʿü'l-müẕnibīn kān-ı vefāya virmişem
Yaʿnī ol derdüm ṭabībi ḳıl kefīye virmişem
Ol şefāʿat maʿdeni ol pür ṣafāya virmişem
Aḥmed ü Maḥmūd Muḥammed Muṣṭafāya virmişem (117 / 2)

Sâdık Kemâlî, Hz. Alî'yi pek çok manzumede sevgi ve saygıyla anar. 160 numaralı murabba'da ise Hz. Alî sevgisi ve ona kavuşma isteği işlenir. Bu murabba'da herhangi bir başlık olmamasına rağmen içeriğinden dolayı bunun "na't-ı Alî" örneği olarak kabul edilmesini önerebiliriz.

Gel ṭulūʿ it ṣubḥ-ı ṣādıḳ bigi ey cānum ʿAlī
Göreyem ol meh cemālüñ şems-i tābānum ʿAlī
Almagıl nā-ḥaḳ yire gel boynuma ḳānum ʿAlī
Pençe-i ḳahr ile çalma cānı aṣlanum ʿAlī (160 / 1)

3. 2. 6. Medhiyye

Dürretü'l-'Uşşâk'ta 24 medhiyye tespit edebildik. Bunlar 22, 23, 79, 83, 84, 86, 87, 88, 89, 93, 94, 95, 96, 97, 98, 99, 100, 101, 102, 104, 105, 119, 162 ve 179 numaları manzumelerdir. Bu metdhiyyelerden 22 ve 23 numaralı manzumeler murabba', 119 numaralı manzume muhammes, diğerleri ise gazel biçiminde yazılmışlardır.

Dürretü'l-'Uşşâk'ta na't başlığı altında ayrıntılı olarak belirttiğimiz Hz. Muhammed, dört halife ve Hz. Alî'nin medhiyyelerinin yanı sıra padişah ve çeşitli din adamlarının övgüsü yapılmıştır. Bu isimler Sultân Murâd (III. Murâd), Ahmed Hân, Zeynüddîn Hâfî, Sultân Emîr, Mehemmed Çelebî, Şeyh Mustafâ, Ustâ Hâce Ahmed, Alî Bâlî, Enişte, Hamîd Dede, Kutb-ı Velî Dede, Şeyh İbrâhîm, Kırklar-ı Mollâ Muhammed, Halil İbrâhîm, Dervîş Alî'dir. Bunlardan Sultân Murâd ve Zeynüddîn Hâfî dışındaki kişilerin kim olduklarını tarihî, dinî kaynaklardan tespit edemedik. Zeyniyye tarikati ile ilgili kişiler olabileceğini düşünüyoruz.

Sâdık Kemâlî, devrin padişahı III. Murâd'ın övgüsünü gazel biçimindeki yazdığı 6 beyitlik bir medhiyyede yapar. Kemâlî, III. Murâd'a, şehzadelerine dualar eder, onun Rafizîler (Kızılbaş) ile mücadelesinden beğeniyle bahseder, âlimleri korumasını ister:

Ser-firāz-ı āl-i ʿOs̱mān Ḥażret-i Sulṭān Murād
Luṭf-ı iḥsān ehlisin ḳıl ʿālem içre ʿadl ü dād

Rūz u şeb her dem idem Ḥaḳdan murādum bu hemān
Eyleye ʿömrüñ ziyāde olmaya hergiz fesād

Küfr ilinüñ tīġ-i bürrān ile yıḳduñ şehrini
Eyledüñ Rafż ehlinüñ bāzārını külli kesād

Ḥaḳ bağışlasun saña şehzādeleri ey ulu
Emn-i āmān eyleyüp ʿālimleri ḳıl külli şād

Eyleye ābā vü ecdāduñ yerin dārü'l-ḳarār
Anlara raḥmet ḳıla Allāh u Rabb-i yevmü't-tenād

Ḫayr ile ḳıldı duʿā ecdāduña Ṣādıḳ Kemāl
Bī-şümār ḳıldı duʿāyı her birine infirād (79 / 1-6)

Sâdık Kemâlî, şeyhi Ahmed Hân ve Zeyniyye tarikati pîri Zeynüddîn Hâfî'den sık sık saygı, sevgi, bağlılık ve övgüyle bahsetmiş; onlara medhiyeler yazmıştır. Kemâlî, **"Der-Ḥaḳḳ-ı Ustā Ḫˇāce Aḥmed"** başlıklı 86 numaralı 5 beyitlik gazel tarzındaki manzumede Ahmed Hân'dan saygıyla bahsederken ondan yardım ister. Manzume aynı zamanda medetnâme örneğidir. 172 numaralı 7 beyitlik gazel tarzındaki manzumede ise Zeyniyye tarikati pîri Zeynüddîn Hâfî'yi "kutupların kutbu" olarak vasıflandırır, ondan medet diler:

Ey derdüme dermān idici Ustā Ḫˇāce Aḥmed
Ḫayṭ ile beni aşma meded Ustā Ḫˇāce Aḥmed (86 / 1)

Ey benüm her ḥālüme mūnis-i ġam-ḫˇār Aḥmed
Ellerüñ aġyārı baña ṣıdḳ ile yār Aḥmed (98 / 1)

Ḫudānuñ ḳutb-ı aḳtābı eyā Şeyḫ Zeyn'üd-dīn-i Ḫāfī
Açan nevmīdlere bābı eyā Şeyḫ Zeyn'üd-dīn-i Ḫāfī (172 / 1)

3. 2. 7. Şathiyye

Bilindiği gibi şathiyye, eski edebiyatımızda ciddi bir düşünce ya da duyguyu iğneleyici ve alaylı bir şekilde anlatan şiirlerdir. Şathiyyelerde şeriatın katı kurallarına bağlı kalmadan, tasavvufî felsefeye uygun düşünceler mizahî bir üslupla yazılabilir. Gazel tarzında yazılabildiği gibi, tasavvufî edebiyatımızda 7'li, 11'li hece ile koşma veya semâ'î tarzında yazılan şathiyeler de bulunur. Yûnus Emre ve onun takipçilerinin de şathiyyeleri vardır. Dürretü'l-'Uşşâk'ta 168 numaralı 5 beyitlik manzume, dizeleri ortadan bölündüğünde dörtlüklere dönüşebilen, iç kafiyeli, 7+7'li heceyle yazılmış bir şathiyyedir. Nazım şekli gazeldir; Sâdık Kemâlî de bunu ilk mısrada dile getirmektedir. Bu şathiyyede toplum içinde yer alan insanlar, hayvanlara benzetilerek yergileri yapılmıştır:

Size bir ġazel diyem işiden anı güler
Pür maᶜnī̆dür velikin añlamaz hiçe güler

Meclisde ḳurbaġalar ḫoş ġazel-ḫᵛān olmışlar
Gök yüzinde develer görüñüz ezgüler çalar

Dellāk olmış ayular şākirddür ḳuzular
Dükkān açup doñuz da durmayup buçaḳ biler

Çiftci olmış ördekler öküzi tosbaġalar
Neccār olmış siñekler kām içün taḫta diler

Gör bu Ṣādıḳ Kemālī̆ mezc eyledi kemāli
Girmez maᶜnī̆ evine cāhil ṭaşrada yiler (168 / 1-5)

Sâdık Kemâlî'nin şathiyyesi Kaygusuz Abdal'ın "Kaplu kaplu bağalar kanatlanmış uçmağa / Kertenkele derilmiş diler Kırım suyın geçmeğe" (Canım, 2011, s. 289) matla'ı ile başlayan şathiyyesini anımsatmaktadır. Karşılaştırma amacıyla Kaygusuz Abdal'ın şiirini buraya aldık:

Kaplu kaplu bağalar kanatlanmış uçmağa
Kertenkele derilmiş diler Kırım suyın geçmeğe

Kelebek ok yay almış ava şikāre çıkmış
Donuzları korkudur ayuları kaçmağa

Ergene'nin köprüsi susuzlukdan bunalmış
Edirne menāresi eğilmiş su içmeğe

Kazzāza balta koydum çerişin deremezem
Çuval çayırda gezer segirdüben kaçmağa

Allah'umun dağında üç bin balık kışlamış
Susuzlukdan bunalmış kanlu ister göçmeğe

Leylek koduk doğurmuş ovada zurna çalar
Balık kavağa çıkmış sögüt dalın biçmeğe

Kelebek buğday ekmiş Manisa ovasına
Sivrisinek derilmiş ırgad olup biçmeğe

Bir sinek bir devenün çekmiş budın koparmış
Salunuban seğirdür bir yār ister kuçmağa

Bir aksacık karınca kırk batman tuz yüklenmiş
Gāh yorgalar gāh seker şehre gider satmağa

Donuz düğün eylemiş ayuya kızın vermiş
Maymun sındı getürmiş kafdan gönlek biçmeğe

Deve hamama girmiş dana dellāklik eder
Su sığırı natır olmuş nevbet ister çıkmağa

Kaygusuz'un sözleri Hindistan'ın kozları
Bunca yalan söyledin girer misin uçmağa

3. 2. 8. Meded-nâme

Bilindiği üzere meded-nâmeler, Hz. Muhammed, Hz. Alî ya da diğer din büyüklerinden yardım isteyen şiirlerdir. Sâdık Kemâlî, Hz. Muhammed, Zeynüddîn Hâfî, pîri Ahmed, dört halife, Hz. Alî, enbiya ve bazı din büyüklerinden günahlarının affı, kemâle ermek için yardım ister. Bu manzumeler gazel tarzında kafiyelenmiştir. 128 numaralı "**İstimdād-ı Şefāᶜat-ḫᵛāsten bā Ḥażret-i Ḥabību'llah Ṣallallahu ᶜAleyhi ve**

Sellem”, 129 numaralı “**İstimdād ve Şefāᶜat-ḫˇāsten bā Cemīᶜ-i Enbīyā ve Evliyā ve Ervāḥ-ı muḳāddese ve Ḥażret-i Pīr**”, 130 numaralı “**Ẕikr-i Evlād ve İstimdād-ḫˇāsten ez īşān**” başlıklı manzumeler meded-nâme türündedir:

Ẓulmet-i ᶜişyān benüm bu ḳalbümi pās eyledi
Nūruñ ile ḳıl münevver yā Muḥammed Muṣṭafā

Bu kitābı oḳuyup her kim ḳıla bize duᶜā
Siz şefīᶜ oluñ aña yārın yā Muḥammed Muṣṭafā (128 / 2-7)

3. 2. 9. Nasîhat-nâme (Pend-nâme)

Dürretü’l-‘Uşşâk’ta 28 nasîhat-nâme tespit edebildik. Bunlar 4, 5, 16 17, 20, 39, 43, 47, 49, 50, 52, 54, 67, 107, 114, 115, 120, 121, 122, 123, 126, 131, 153, 158, 186, 187, 188 ve 189 numaralı manzumelerdir. 4, 16, 17, 20, 39, 43,52, 54, 67, 107, 153, numaralı manzumeler gazel; 5, 47, 50, 126, 131, 186, 187, 188, 189 numaralı manzumeler mesnevî; 114 ve 115 numaralı manzumeler muhammes; 120, 121, 122, 123 numaralı manzumeler murabba’ biçimleriyle yazılmıştır.

Bilindiği gibi nasîhat-nâmeler, dinî-tasavvufî, ahlakî, sosyal konularda öğüt vererek yol gösteren, manzum ya da mensur olarak yazılan eserlerdir. Bu tür eserlerde, ileri sürülen düşüncelerin geçerliliklerinin arttırılması için atasözlerine, deyimlere, âyet ve hadîslere yer verililir. Dürretü’l-‘Uşşâk’ta nasîhat-nâmeler dinî-tasavvufî içeriklidir. Sâdık Kemâlî, 188 numaralı “**Naṣīḥat Kerden**” başlıklı 47 beyitlik nasîhat-nâmede tarikat ehline öğütlerde bulunur:

Sözüm işit sözümi ey ṣūfiyā
Ṭālib olan nice gide Tañrıya

Dimeye hiç kimseye çün ü çerā
Tā ki yolı ṭoġrı vara Tañrıya (188 / 1-2)

“**Ey v’allah**” derviş selamıyla başlıklandırılmış 39 numaralı nasîhat-nâmede dervişlerin tasavvufî yolda ilerlerken dikkat etmeleri gereken konular işlenir:

Ehl-i liḳā cümle hevādan saḳın
Ḥaḳḳı dile fikr-i sivādan saḳın

Terkini ḳıl māl u metāʿuñ tamām
Çıḳma er ol şāl u ʿabādan saḳın (39 / 1-2)

Gel beri gel ḳandasın sırdan duyan
Gözüñi aç ḫāb-ı ġafletden uyan

İster isen ol Ḥaḳuñ dīdārını
Yoḳa ṣayġıl dü cihānuñ varını (4 / 1-2)

3. 2. 10. Letâ'if-nâme

Bilindiği gibi ince, yumuşak şey; şaka anlamlarına gelen latife sözcüğü, tasavvufta ince bir anlam ifade eden, sözcüklerle doğrudan anlatılmayan fakat işaret yoluyla ehline söylenen, yaşanılarak öğrenilen bilgi anlamlarına gelir. Bu konuda manzum ya da mensur olarak yazılan eserlere letâ'if-nâme (latîfe) denilir. Dürretü'l-Uşşâk'ta 1 letâ'if-nâme tespit edebildik. Sâdık Kemâlî'nin "**Laṭīfe Baʿżı Aḥvāl-ı Sülūk ve Taṣavvūf Guyed**" şeklinde başlıklandırdığı 134 numaralı mesnevî biçiminde yazılmış manzumede Tanrı'ya erişme yolunda bazı aşamalardan ve tasavvufî konulardan bahsedilir. Sâdık Kemâlî, nefis terbiyesi, tasavvufî manada "sırr"ın açılmaması gibi konuları nükteli ve dolaylı olarak pîriyle tasavvufî ilişkisi bağlamında işler:

Diyelüm şimdi bir gökcek laṭīfe
Sülūk aḥvālidür ṣanmañ laṭīfe

Taṣavvufdan ḫaberdür yaḫşı añla
Berü ṭut cān ḳulaġın sözi dinle (134 / 1-2)

3.2.11. Elif-nâme

Divan, halk ve tekke edebiyatında karşılaştığımız elif-nâmeler, Osmanlı Türkçesinde otuz üç harfin değişik konu ve şekillerle, genellikle mısra başlarındaki harflerin alt alta alfabetik sıra ile beyitler halinde yazılarak devam etmesi sonucunda oluşan manzum eserler olarak tanımlanır. Dürretü'l-Uşşâk'ta 3 elif-nâme tespit edebildik. Bunlar 41,42 ve173 numaralı manzumelerdir. Bu manzumelerde Hz. Muhammed'e övgü, ondan şefaat isteme, ilahî aşk konuları işlenmiştir.

42 numaralı manzume düz elif-nâme örneği olup mısralar sırasıyla elif ile başlayıp ya ile tamamlanmıştır:

Elif Allahı añuben yine ḳıl bir eyü kār
Bī-bekā mülküñi iste fānidür bildik bu dār

Te temennā-yı cemālle Ḫüdādan dün ü gün
Ṣe ṣevāb-ı ḫāliṣ idüp yār ile ol hem-civār

Cīm cemāl-i ʿaşḳ-ı dilberden ıraḳ olma saḳın
Ḥa ḥayāt-ı cāvidān bul cā idin[7] dārü'l-ḳarār (42 / 1-3)

173 numaralı manzume ters elif-nâme örneği olup mısralar sırasıyla ya ile başlayıp elif ile tamamlanmıştır:

Yā yamanlarla muṣāḥib olma ey gül yüzlü yār
Lam-elif lā dimezem sensin ḳamudan iḫtiyār

Vāv vilāyetdür cemālüñ seyri ey dilber baña
He hidāyet bulmışam ʿālemde oldum baḫtiyār

Nun ne lāzumdur baña senden cüdā olmaḳ ey yār
Mīm melāmet virmesün ayru ḳalur perverd-gār (173 / 1-3)

[7] Emir teklik 2. kişi çekimi yapılırken kişi eki n (ن) ile yazılmıştır.

41 numaralı elif-nâmede mısralar belli bir sıralamaya uyulmadan, karışık seçilmiş harfler ile başlatılmış olup bazı mısraların ise herhangi bir harf ile başlamadığı görülür:

Elf ü *ḫā* vü *mīm* ü *dāl*dan bulmışam nūr-ı *aḥad*
Ṭañ degül her bir żaᶜīfüñ ḥāline olsam meded

Mīm-i Aḥmed çeşmesinden içmişem cām-ı ṣafā
Ol şerīᶜat ḥākim-i ḥükmüyle urmaz baña ḥadd

Ṭalmışam deryā-yı bī-pāyāna ġavvāṣ olmışam
Almışam dürr-i Firāvān yoḳ durur hīç ḥadd u ᶜad (41 / 1-3)

3. 2. 12. Iydiyye

Bilindiği gibi ıydiyyeler divan edebiyatında dinî bayramlar dolayısıyla yazılan manzumelerdir. "Bayram" sözcüğü olumlu duygu ve düşünceleri çağrıştırdığından edebiyatımızda padişahın tahta çıkması, baharın gelişi ya da "sevgiliye kavuşma" anlamlarında da kullanılmıştır. Dürretü'l-Uşşâk'ta 1 ıydiyye tespit edebildik Sâdık Kemâlî, 90 numaralı gazel biçiminde yazmış olduğu 5 beyitlik manzumede ramazan ve kurban bayramlarını konu edinir. "Bayram" sözcüğünü ilk beyitte "sevgiliye kavuşma"nın verdiği mutluluk karşılığında kullanır. Nefsini yenip Tanrı'ya kavuşan; bedensel isteklerinden, bu dünyadan vazgeçip fenâfillaha erişen sâlik için gün bayramdır. Sonraki beyitlerde bayram sözcüğü dinî bayramları karşılayacak şekilde kullanılmıştır. Şair, "sıyam" ve "zi'l-hicce" aylarını anarak ramazan ve kurban bayramlarına işaret eder:

ᶜĀşıḳlar cānını ḳurbān ider bayrām durur bayrām
Doymaz ᶜaşḳına cānları ᶜaceb bayrām durur bayrām

Bugün ᶜāşıḳlar ortasında direm aña bir dāne
Bulunur yılda iki gün ᶜaceb bayrām durur bayrām

Sebā'dan nūrı yüzinden ẓuhūr olmış saᶜādetden
Odur ol seyyid-i insān ᶜaceb bayrām durur bayrām

Ḳaçan kim çarḫa girse ol semāda devr ider çarḫlar
Olur çarḳ ile ser-gerdān ᶜaceb bayrām durur bayrām

Ṣıyām ayında hem ẕi'l-ḥiccede bir gün görünür ol
Kemāl-i Ṣādıḳī dir ki iki gündür hemān bayrām (90 / 1-5)

3. 3. Dürretü'l-Uşşâk'ta Vezin

Mutasavvıf şair Sâdık Kemâlî'nin Dürretü'l-'Uşşâk'ı aruz ve hece ölçüsü ile yazılmış manzumelerden oluşmaktadır. Divanda bulunan 242 manzumenin 228'i aruzla 9'u hece ile yazılmıştır. 5 manzumede ise bir ölçü tespit edilememiştir. Dürretü'l-'Uşşâk'ta aruz ve hecenin birlikte kullanılması, halk ve medrese kültürünü bünyesinde toplayan dinî-tasavvufî edebiyatın bir özelliği gibi görünmektedir. Ahmed Yesevî, Yûnus Emre, Kaygusuz Abdal, Niyazî-i Mısrî, Ümmî Sinân gibi şairler de aruz ve heceyi birlikte kullanmışlardır. Dinî-tasavvufî edebiyatın divan ve halk edebiyatı özelliklerini bir arada bulundurması özelliği Sâdık Kemâl'de de kendisini gösterir.

Sâdık Kemâlî'nin manzumelerinde kullandığı vezinler aşağıda verilmiştir:

Aruz ile yazılanlar:[8]

Bahr-i Remel:

Fā ᶜi lā tün Fā ᶜi lā tün Fā ᶜi lā tün Fā ᶜi lün

Bu kalıpla 84 manzume yazılmıştır: 2, 17, 21, 23, 41, 42, 43, 46, 54, 58, 61, 63, 64, 65, 66, 67, 68, 69, 70, 72, 73, 74, 75, 76, 79, 80, 81, 82, 83, 84, 85, 91, 92, 93, 94, 95, 96, 97, 98, 99, 100, 102, 103, 104, 107, 108, 110, 113, 116, 117, 124, 125, 128, 131, 140, 141, 142, 143, 144, 146, 147, 147, 149, 151, 152, 153, 158, 160, 161, 163, 164, 165, 167, 170, 172, 173, 174, 175, 176, 181, 201, 209, 214, 222 numaralı manzumelerdir.

[8] Şiirlerin numaraları çeviri yazılı metindeki sıra numaralarıdır.

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

Bu kalıpla 79 manzume yazılmıştır: 4, 9, 10, 11, 12, 13, 14, 15, 39, 44, 47, 59, 88, 89, 112, 121, 122, 123, 126, 127, 129, 130, 132, 133, 150, 182, 184, 186, 188, 189, 190, 191, 192, 192, 194, 195, 196, 197, 198, 199, 200, 202, 203, 204, 205, 206, 207, 208, 210, 211, 212, 213, 215, 216, 217, 218, 219, 220, 221, 223, 224, 225, 226, 227, 228, 229, 230, 231, 232, 233, 234, 235, 236, 237, 238, 239, 240, 241, 242 numaralı manzumelerdir.

Fe ʿi lā tün Fe ʿi lā tün Fe ʿi lün

Bu kalıpla sadece 2 manzume yazılmıştır: 20, 180 numaralı manzumelerdir.

Bahr-i Hezec:

Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün

Bu kalıpla 23 manzume yazılmıştır: 3, 6, 7, 24, 25, 26, 27, 31, 34, 35, 45, 90, 106, 114, 139, 145, 154, 155, 157, 159, 162, 171, 178 numaralı manzumelerdir.

Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Fe ʿū lün

Bu kalıpla 21 manzume yazılmıştır: 1, 5, 16,22, 29, 30, 32, 33, 36, 40, 48, 49, 50, 51, 62, 71, 134, 135, 136, 137, 187 numaralı manzumelerdir.

Mef ʿū lü Me fā ʿī lü Me fā ʿī lü Fe ʿū lün

Bu kalıpla 10 manzume yazılmıştır: 77, 78, 87, 101, 104, 115, 166, 169, 179, 185 numaralı manzumelerdir.

Recez:

Müs tef i lün Müs tef i lün Müs tef i lün Müs tef i lün

Bu kalıpla 5 manzume yazılmıştır: 8, 28, 53, 55, 156 numaralı manzumelerdir.

Hece ile yazılanlar:

8+8:16'lı hece:

Bu ölçü ile 5 şiir yazılmıştır: 18, 56, 57, 109, 177 numaralı şiirlerdir.

Bu şiirler ahenk ve mısralardaki hece sayısı bakımından aruzun "Müstefilün / Müstefilün / Müstefilün / Müstefilün" kalıbına da uygunluk gösterebilir. Bunlardan içlerinde aruz kusuru bulunmayanları ya da az bulunanları aruzla yazılmış kabul ettik. Aruz kusurları fazla olan manzumeleri ise heceyle yazılanlar arasına aldık.

7+7:14'lü hece:

Bu ölçü ile 2 şiir yazılmıştır: 52, 168 numaralı şiirlerdir.

6+5:11'li hece:

Bu ölçü ile sadece 1 şiir yazılmıştır: 61 numaralı şiirdir.

8'li hece:

Bu ölçü ile sadece 1 şiir yazılmıştır: 183 numaralı şiirdir.

Ölçüsüz şiirler:

19, 37, 86, 111, 118 numaralı 5 şiir herhangi bir ölçüye uymamaktadır.

Dürretü'l-'Uşşâk'ta imâle ve az da olsa zihâf gibi aruz kusurlarıyla karşılaşılmıştır. Aşağıdaki beyitte "ʿaşkuñ" sözcüğünde zihâf yapılmıştır:

Bu ʿaşḳuñ deryāsına ṭaldı göñül
Vaḥdetüñ dürrini ḫoş buldı göñül (150 / 1)

Sâdık Kemâlî, Zeynüddîn Hâfî gibi bazı özel isimlerde vezin gereği kasr yapılmıştır:

Depretmeye idi dilüñ ey Ṣādıḳ Kemāli
Ger olmasa taḳdīr-i İlahī ile fermān (77 / 5)

Bugün şīr-i Ḫudā oldum ṭarīḳ-i Zeyn'üd-dīn içre
Aluban tīġ [u] aṭını ʿadūlarla cidālüm var (31 / 6)

Sâdık Kemâlî'nin manzumelerinde karşılaştığımız bir başka vezin kusuru ise aruz kalıbının aynı şiirdeki beyitler ya da dizeler arasında bir tefilesinin artması ya da azalmasıdır. Aşağıda örneğini verdiğimiz manzumenin vezni "Fāʿilātün / Fāʿilātün / Fāʿilātün / Fāʿilün"dür. Vezin ikinci mısrada bir tefile azaltılarak "Faʿilātün / Fāʿilātün / Fāʿilün" şeklinde kullanılmıştır:

Gelmedi gelmez daḫı bir sen teki raʿnā güzel
Ḥoş direm her ʿuẓvuña zībā güzel (222/1)

Sâdık Kemâlî'nin manzumelerinde zaman zaman aruz kusurları görülse de bazı mısralarda aruz Türkçeye başarıyla uygulanmıştır:

Benüm ʿaybum günāhum çok ziyāde
Atum yoḳ yol uzaḳ ḳaldum piyāde (1 / 14)

3. 4. Dürretü'l-'Uşşâk'ta Kafiye

Sâdık Kemâlî'nin manzumelerinde yarım kafiye görülmekle birlikte daha çok tam ve zengin kafiye yer alır. Şair, kafiye kullanımında baştan sona aynı disiplinle devam etmez. Bu durum mutasavvıf şairlerin söyleyişten çok anlama önem vermelerinden kaynaklanmış olabilir.

Dürretü'l-'Uşşâk'taki ilâhîler, gazel nazım biçimi ile yazılmışlardır. Yûnus Emre ile başlayıp Yûnus takipçilerinde gördüğümüz musammat gazel biçimli ilâhîlerde iç kafiye görülmektedir. Sâdık Kemâlî'nin gazellerinde de iç kafiye dikkati çeker:

Eşigine yüz sü**relüm** gülşende güller di**relüm**
Anuñla dīdār gö**relüm** gel Muḥamede gid**elüm**

Yūnus oldı Ṣādıḳ Kem**āl** söyler saña zebān-ı ḥ**āl**
Cānlar virüp ögüdin **al** gel Muḥamede gidelüm (55/2-9)

Sâdık Kemâlî'nin manzumelerinde ek ve sözcük redifler görülür. Sözcük durumundaki redifler Yûnus Emre'nin şiirlerine benzemektedir:

Dürretü'l-'Uşşâk'ta:

Baḥr-i ʿaşḳa ṭal**maḳ gerek** degme ġavvāṣ ṭa**lmaz ola**

Eyle dürr çıḳar**maḳ gerek** hīçbir kānda o**lmaz ola** (177/1)

Yûnus Emre Divanı'nda:

Bir şāha kul ol**mak gerek** hergiz ma'zūl o**lmaz ola**

Bir işik yasdan**mak gerek** kimse elden a**lmaz ola** (Tatçı, 1990, c.II, s.332)

Dürretü'l-'Uşşâk'ta:

Siyāh zülfüñ ʿaceb s̱uʿbān **degül mi**

Münīr anluñ meh-i tābān **degül mi** (29/1)

Yûnus Emre Divanı'nda:

Hak nūrı 'āşıklara her dem nüzūl **degül mi**

Kime kim nüzūl degmez Hak'dan ma'zūl **degül mi** (Tatçı, 1990, c.II, s.353)

Bazı manzumelerde dize içinde ve birbirini izleyen dizelerde benzer sesler ahenk unsuru olarak kullanılmış; aliterasyon ve tekrar eden sözcüklerden yararlanılmıştır:

Taṣavvufı eşit ey merd-i ʿārif

Teʿarrüfdür teʿarrüfdür teʿarrüf (135/3)

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM
DÜRRETÜ'L-'UŞŞÂK'IN DİL VE ANLATIM ÖZELLİKLERİ

XVI. yüzyıl sonuyla XVII. yüzyılın başlarında yaşadığını düşündüğümüz mutasavvıf şair Sâdık Kemâlî'nin Dürretü'l-'Uşşâk'ında yer alan manzumelerin dili Eski Anadolu Türkçesi özelliklerini gösterir. Zeyniyye tarikatine bağlı, muhtemelen tarikati içerisinde de makam sahibi Sâdık Kemâlî, dinî-tasavvufî konuları işlemesi bakımından anlatımını din-tasavvuf geleneği çerçevesinde belirlemiştir. Sâdık Kemâlî, Yûnus Emre'nin hayata bakışı, şiirleri, dili ve anlatımı etkisinde kalmıştır; bu etki onun manzumelerinde kendisini gösterir.

4. 1. Yazım

1594 yılında yazımı tamamlanan Dürretü'l-'Uşşâk'ta Eski Anadolu Türkçesi söyleyiş ve yazım özellikleri görülür. Eserde tespit edilen bazı yazım özellikleri şöyledir:

1. Günümüzde **d** sesiyle başlayan bazı Türkçe sözcükler Dürretü'l-'Uşşâk'ta **ṭ** sesiyle yazılmıştır:

Şunuñ kim **ṭuyġusı** olmaya sırdan (5 / 4, 1. mısra)
Eger ᶜārif iseñ sırdan **ṭuyarsın** (51 / 19, 1. mısra)
Nebīler anuñ ile **ṭanışık ṭanar** (61 / 4, 1. mısra)
Arḳalarından giderdi **ṭonları** (126 / 7, 2. mısra)
Viṣālüñ gülşeni cāna **ṭuraḳ** oldı baña gel gel (149 / 2, 2. mısra)
Ṭolısardur ḳabr içinde çeşmüñe ḫāk-i siyāh (158 / 15, 2. mısra)
Ṭoyur luṭfuñ ḫānıyla ben żaᶜīfi (36 / 2, 1. mısra)
Ṭalmışam deryā-yı bī-pāyāna ġavvāṣ olmışam (41 / 3, 1. mısra)
Ḳoyup tobrayı el urdum **ṭaruya** (50 / 25, 2. mısra)
Bizi irşād iderler **ṭoġru** yola (40 / 28, 1. mısra)

2. Günümüzde **t** sesiyle başlayan bazı Türkçe sözcükler Dürretü'l-'Uşşâk'ta **d** sesiyle yazılmıştır:

Pīr-i ʿaşḳuñ dāmenin **dut** ki ṣaḳın ʿār eyleme (54 / 1, 1. mısra)

Siyeh zülfüñ añun boynına **daḳdı** şimdi ḳallābı (35 / 7, 1. mısra)

Ḥadīṣüñ sükkerin **daddı** dimāġum (32 / 6, 1. mısra)

İrişesin bir **dükenmez** niʿmete (47 / 23, 2. mısra)

3. Eski Anadolu Türkçesi belirtme durum eklerinden **-I** bazı sözcüklerde **y (ى)** ile yazılırken bazı sözcüklerde ise sadece esre (ِ) ile gösterilmiştir:

Senüñ ṣunʿuñ ḳılur **ṭoprāḳı** ādem (1 / 1, 2. mısra)

4. -Up zarf-fiil eki genellikle **b (ب)** harfi ile yazılırken sınırlı sayıda örnekte **p (پ)** harfi ile yazılmıştır:

Alupdur ʿaşḳuñ elinden iḫtiyārum (71 / 3, 1. mısra)

5. Geniş zaman olumsuz çekim eki **-mAz** bir örnekte **-mas** şeklinde yazılmıştır:

Ḥaḳ yolından hiç ḳayıt**mas** şeyḫ ebrārum benüm (94 / 1, 1.mısra)

6. Ek-fiilin 3. Kişi çekimlerinde -**dUr**'ün yanı sıra **durur** da kullanılmaktadır:

İt ki benden kemteri ḳanḳı **durur** ḫānum velī (112 / 2, 2. mısra)

7. Zamir kökenli kişi eklerinden çokluk birinci kişi eki **-vUz** kullanılmaktadır:

Ola kim **bulavuz** anuñla anı (187 / 29, 2. mısra)

8. **-Up** zarf-fiil eki yanı sıra **-UbAn**, **-UbanI** zarf-fiil ekleri de kullanılmıştır:

Ḫāk-i ḳademinde dökeyin yaş **ḳoyuban** baş (78 / 5, 1. mısra)

Baḳubanı bildi benüm ḥālümi (189 / 15, 1. mısra)

Ḫarc **idübeni** ṣedefinden dürü (188 / 17, 1. mısra)

9. **Gibi** edatının yanı sıra **tek, teki, bigi** edatları, **-cileyin**, **-layın** ekleri kullanılmıştır:

Olmadı **sizcileyin** dünyāda (20 / 2, 1. mısra)

Manṣūrlayın dāra aṣar buldı yirin sırrum diyü (17 / 2, 2. mısra)

Dü cihānda görmediler sen **teki** ḫūb-terīn (164 / 1, 1. mısra)

İsā **tek** refᶜ oluben uşda semāda ṭurmışam (77 / 2, 2. mısra)

Gel ṭulūᶜ it ṣubḥ-ı ṣādıḳ **bigi** ey cānum ᶜAlī (160 / 1, 1. mısra)

10. Emir, teklik 1. kişi çekim ekinin **-AyIn** şekline rastlanır:

Varayın pāyuña yüzüm süreyüm dāʾim senüñ (84 / 2, 1. mısra)

ᶜAşḳ eli **dirgireyin** baġrumda başlar ḳanadur (73 / 3, 2. mısra)

11. Emir, teklik 2. kişi çekimi eksiz yapılırken çoğu örnekte **-gIl** ekiyle çekimlenmiştir. Kalın sıradan ünlülere gelen **-gıl eki gayn (غ)** ile değil **kef (ك)** ile yazılmıştır:

Her kişiye ḫulḳ ile et**gil** vefā (39 / 7, 1. mısra)

ᶜAşḳ ile derd-i Ḫaḳ al**gıl** ṣatun (39 / 8, 1. mısra)

12. **-IsAr** gelecek zaman çekim eki kullanılmıştır:

Ṭolısardur ḳabr içinde çeşmüñe ḫāk-i siyāh (158 / 15, 1. mısra)

13. Eski Anadolu Türkçesine özgü **şol, eyle** sıfatları ve **uş** edatı kullanılmıştır:

Şol evel ṭurduġı yirde ber-ḳarār (184 / 27, 2. mısra)

İsā tek refᶜ oluben **uşda** semāda ṭurmışam (75 / 2, 2. mısra)
Bu gözler ile **eyle** yüzi gözlemek olmaz (115 / 2, 5. mısra)
Vaṣluña irmek diler **uş** derdlü baġrum yirmişem (75 / 3, 2. mısra)

14. **Gerek** adı yüklem olarak kullanılmıştır:

ᶜĀr olur rind-i ḫarābāta **gerekmez** nāmūs (17 / 2, 2. mısra)

15. Günümüzde ön sesinde **v** sesi bulunan **vurmak** fiili, **urmak** şeklinde yazılmıştır:

Ey müselmānlar görüñ ol bārı **urmazlar** file (9 / 5, 2. mısra)

16. Kapalı **e** sesleri, **y (ى)** harfiyle yazılmıştır:

Bir gün ol şāh-ı mükerrem ḫoş **didi** (131 / 8, 1. mısra)
Ṭarīḳine Ḥaḳuñ **bil** bağladuk biz (40 / 59, 1. mısra)

17. Eski Anadolu Türkçesine özgü **-mAdIn** zarf-fiil ekinin kullanıldığı da görülür:

Gice gündüz medḥ idersin **ṭurmadın** Ṣādıḳ Kemāl (95 / 5, 1. mısra)

18. Eski Anadolu Türkçesinde kullanılan **-ıcaḳ / -icek, -ıcaġaz / -icegez** zarf-fiil ekleri sınırlı örnekte kullanılmıştır:

Göricegez anı ditredi cānum (51 / 28, 1. mısra)
Özümden gitmişem aña **iricek** (50 / 31, 1. mısra)

19. **Kendü** dönüşlülük zamirinin yanı sıra **öz** ve **kendüzi** dönüşlülük zamirleri de kullanılmıştır:

Kendü öñüñde bulursın kendüni (121 / 2, 4. mısra)
Ġayra didüm lā ki **özüm** itmedüm (189 / 2, 1. mısra)
Hemān ol demde ol gelmiş **özine** (51 / 31, 1. mısra)
Ḫodbīn olup **kendüzini** görmeye (188 / 7, 1.mısra)

20. **"Baḳma"** sözcüğü aynı manzume içerisinde **"baḳma"** ve **"baḫma"** şeklinde yazılmıştır:

Gider göñülden pāsları ḫor **baḫma** gel dervīşlere (56 / 2, 2. mısra)
İki gözleri kör olur ḫor **baḳma** gel dervīşlere (56 / 4, 2. mısra)

21. Bir örnekte **"at"** sözcüğü **ṭ (ط)** ile yazılmıştır:

Aluban tīġ [u] **aṭını** ʿadūlarla cidālüm var (31 / 6, 1. mısra)

22. Bir örnekte emir teklik 2. kişi çekimi yapılırken kişi eki **n (ن)** ile yazılmıştır:

Ḥī ḥayāt-ı cāvidān bul **cā idin** dārü'l-ḳarār (42 / 3, 2. mısra)

23. Yazma metinde nâdir olarak Türkçe sözcüklerle atıf vavının kullanıldığı da görülür:

Bu maʿnīde maḥv oldı ḳamu ṭaġlar **u** düzler (115 / 4, 3. mısra)

24. Yazma metinde bazen **nun** (ن) harfinin noktasının konulmadığı görülür:

Yüzi naḳşını oḳu **Furḳānı** oldı [pīr velī] (92 / 3, 2. mısra)

25. Yazma metin **harekesiz** yazılmıştır. Ancak şair, okunması karıştırılabilecek bazı Türkçe sözcüklerde, Arapça sözcük ve cümlelerde **hareke** kullanmıştır.

4. 2. Sözcük Dağarcığı

Sâdık Kemâlî'nin Dürretü'l-Uşşakı'nda kullandığı söz ve sözcüklere, terkiplere, diğer söyleyiş özelliklerine bakıldığında divan şiiri geleneğinden etkilenmekle birlikte, tekke şiiri dairesine bağlı mutasavvıf bir şair olduğunu söyleyebiliriz. Şairin Arapça, Farsça bilgisi vardır; bunun yanında Yûnus Emre'nin ve onun takipçilerinin şiirlerinden etkilenmiştir.

Sâdık Kemâlî'nin kullandığı dil, Eski Anadolu Türkçesine bağlı olarak duru ve yalındır. Manzumelerde Türkçe sözcük sayısı oldukça fazladır. Tasavvufî konuları işleyen manzumelerinde Arapça, Farsça sözcük ve terkipleri Türkçe sözcüklerle neredeyse eşit sayıda kullanır. Mesnevî tarzındaki manzumeleriyle öğreticiliği esas tuttuğu manzumelerinde dili daha sadedir.

Şairin, bazı şiirleri ile Yûnus Emre'nin şiirlerini karşılaştırdığımızda Yûnus etkisi kendini açıkça gösterir:

Dürretü'l-'Uşşak'ta:

Ey Ḥaḳuñ girçek ʿāşıḳı gel Muḥamede gidelüm
Müşkilümüz ḥall itmege gel Muḥamede gidelüm

Yūnus oldı Ṣādıḳ Kemāl söyler saña zebān-ı ḥāl
Cānlar virüp ögüdin al gel Muḥamede gidelüm (55 / 1-9)

Yûnus Emre Divanı'nda:

Yoldaş olalum ikimüz gel dosta gidelüm gönül
Hāldaş olalum ikimüz gel dosta gidelüm gönül

Girçek erene varalum Hakk'un haberin soralum
Yūnus Emre'yi alalum gel dosta gidelüm gönül (Tatçı, 1990, c.II, s.168-169)

Dürretü'l-'Uşşak'ta:

Eger Ḥaḳa ʿāşıḳ iseñ ḫor baḫma gel dervīşlere

Cān u dilden ṣādıḳ isen ḫor baḫma gel dervīşlere (56 / 1)

Yûnus Emre Divanı'nda:

Namāz kıluram diyüben münkir gelmen dervīşlere

Eger bin yıl kılurısan kendü du'ān yarlıgamaz (Tatçı, 1990, c.II, s.119)

Dürretü'l-'Uşşak'ta:

Baḥr-i ʿaşḳa ṭalmaḳ gerek degme ġavvāṣ ṭalmaz ola

Eyle dürr çıḳarmaḳ gerek hiçbir kānda olmaz ola

Ṣādıḳ Kemāl ḫalvet otur Ḥaḳ ile işüñi bitür

Şeyḫ Aḥmed tek bir er getür aña hemtā olmaz ola (177 / 1-7)

Yûnus Emre Divanı'nda:

Bir şāha kul olmak gerek hergiz ma'zūl olmaz ola

Bir işik yasdanmak gerek kimse elden almaz ola

Miskīn Yūnus var dek otur yüzüni Hazret'e götür

Tapduklayın bir er getür hīç cihāna gelmez ola (Tatçı, 1990, c.II, s.332-333)

Dürretü'l-'Uşşak'ta:

Size bir ġazel diyem işiden anı güler

Pür maʿnīdür velikin añlamaz hiçe güler

Gör bu Ṣādıḳ Kemālī mezc eyledi kemāli

Girmez maʿnī evine cāhil ṭaşrada yiler (168 / 1-5)

Yûnus Emre Divanı'nda:

Çıkdum erik talına anda yidüm üzümi

Bostān ıssı kakıyup dir ne yirsün kozumı

Tosbagaya ugradum gözsüzsepek yoldaşı
Sordum sefer kancaru Kayserī'ye ‘azimi

Yūnus bir söz söylemiş hīç bir söze benzemez
Münāfıklar elinden örter ma‘nī yüzini (Tatçı, 1990, c.II, s.405-406)

Kaygusuz Abdal Divanı’ndan:
Kaplu kaplu bağalar kanatlanmış uçmağa
Kertenkele derilmiş diler Kırım suyın geçmeğe

Kaygusuz’un sözleri Hindistan’ın kozları
Bunca yalan söyledin girer misin uçmağa (Canım, 2011, s.289)

Dürretü’l-‘Uşşak’ta:
Cevr-i hecre ṭāḳatüm yoḳ baña **cānum ḳayusı**

Yûnus Emre Divanı’nda:
Ol kıyāmet bāzārında her bir kula **baş kayısı** (Tatçı, 1990, c.II, s.33)

Sâdık Kemâlî’nin 36 numaralı gazel biçiminde yazdığı 19 beyitlik “aç” redifli münâcâtı Sultan Veled’in “aç” redifli münâcâtıyla biçim ve içerik olarak benzerlik gösterir:

Dürretü’l-‘Uşşak’ta:
İlahī itme senden ġayra muḥtāc
Bugün faẓluñla bize bir ḳapu aç

Ṭoyur luṭfuñ ḫānıyla ben żaʿīfi
Ki ẕerresin gören olmaz añun aç

Beni şaşurmasun nefs-i ʿalef-ḫōr
Ġaīb ḫazneñden eyle aña ṭutmaç

Kesüp ümīdümi her bir ḫasīsden
Ümīdüm çeşmüni öz ḳapuña aç (36 / 1-4)

Rebâb-nâme'den (Sultan Veled):

Karnum açdur karnum açdur karnum aç
Rahmet itgil Tanrı bana kapu aç

Uçmak aşından dilerven bir çanak
Nūr hamīrinden iki üç bazlamaç

Rahmetün çokdur denizdür ey Çalab
Rahmetün eksülmeye sen çok saç

Ger yazukluvan bagışla ey Kerīm
Kuluna dutma katı bu kez geç (Özkan, 2003, s.83, 1-4. beyitler)

Sâdık Kemâlî'nin bazı manzumeleri kolay ve basit söylenmiş gibi görünmekle beraber, bunlar arasında son derece özlü bir anlatımı içeren manzumelere de rastlanır:

Ol raḳīb-i dīvi insāndur diyü mihr eyleme
Ṣūret-i insān durur maʿnīde ṭaġlar iyesi

ʿĀdetidür cānaverler dāʾīm insāndan ḳaçar
İstemez ehl-i kemāli ol eyüler ṭayısı (112 / 2-3)

Tekye ḳılma ʿankebūtuñ ḫānesine ʿārif ol
Pāyidār olmaz bināsı ol binādan vāz gel (158 / 13)

Seg-i raḳībe ṭaḳulup seyrān idersin her zamān
Ḳıl ḥaẕer almayasun tā boynuña ḳan dilberüm (143 / 4)

Biri iki görendür şāş-ı aḥvel
İki bir olmadın müşkil olur ḥal (185 / 15)

Saña direm sözümi ṭut ibn-āḫī
Kime cinānī dime kim dūzaḫī

Ehl-i cinān aṣlı direm hū durur
Ehl-i caḥīm aṣlı yine hū durur (186 / 1-2)

Dürretü'l-'Uşşâk'ta Hurûfî ögelere de rastlanmaktadır. Sâdık Kemâlî, eski edebiyatımız çerçevesinde dil ve anlatımında hurûfî ögelerden yararlanmıştır. 92 numaralı manzumede pîrinin yüzünü Kur'an'a benzetir. Nitekim Hurûfîlikte insan yüzünde bulunan duyu organları ile Kur'an ve Tanrı arasında bağ kurulur. 15 numaralı manzumede de yine bu benzetme karşımıza çıkar:

Ẓāhiren ism-i beşer māʿnā yüzinde bir melek
Yüzi naḳşını oḳu Furḳānı oldı [pīr velī] (92 / 3)

Ḳıble-i ehl-i imān ḳıldı cemālüñi Ḫüdā
Daḫı dört meẕhebe miḥrāb itdi gözüñle ḳaşı (15 / 4)

Sâdık Kemâlî'nin manzumelerinde Hurûfîlik bağlamında dikkatimizi çeken bir başka anlatım özelliği de harfleri anlatımın merkezine alan manzumelerdir. 41 ve 42 numaralı manzumelerde mısralara eliften başlayıp sırayla 28 Arap harfini ve o harf ile başlayan bir sözcüğü anarak başlamıştır. Mısralarda bütün bir anlatımı o sözcüğün üzerine kurmuştur. 41 numaralı manzumede elif, ha, mim ve dal harfleriyle pîri Ahmed'e işaret etmektedir:

Elf ü ḥā vü mīm ü dāldan bulmışam nūr-ı *aḥad*
Ṭañ degül her bir żaʿīfüñ ḥāline olsam meded (41 / 1)

Te temennā-yı cemālle Ḫüdādan dün ü gün

S̲e s̲evāb-ı ḫāliṣ idüp yār ile ol hem-civār (42 / 2)

Mutasavvıf şair, 173 numaralı manzumede 28 Arap harfini sondan başa doğru sayarak mısralara başlamış; yine anlatımını bu harfler ile başlayan sözcükler üzerine kurmuştur:

Yā yamanlarla muṣāḥib olma ey gül yüzlü yār
Lam-elif lā dimezem sensin ḳamudan iḫtiyār (173 / 1)

Sâdık Kemâlî, 47 numaralı manzumede "aşk"tan bahsederken 3 beyite "aşk" sözcüğünü oluşturan 'ayn **(ع)**, şîn (ش**)**, kaf **(**ق**)** harfleri ile başlayarak akrostiş yapmıştır:

ʿAyn-ı ʿaşkuñ gözüñe ola ẓuhūr
ʿAynuña gelmeye cennāt ile ḥūr

Şīn-ı aşḳ ile bulasın şāhidi
Añlagıl ʿaşḳ didigüm ne şāhidi

Ḳāf-ı ʿaşḳ ile ḳanāʿat ḳılasın
ʿĀḳilseñ nidügin ʿaşḳı bilesin (47 / 17-18-19)

Sâdık Kemâlî'nin şiirlerinde eş anlamlı Arapça, Farsça sözcükler ile Türkçe sözcüklerin, aynı şiir içerisinde veya farklı şiirlerde birlikte kullanıldığı görülür. Bu durum, şairin halk edebiyatıyla divan edebiyatı arasında bir yerde bulunduğunu göstermesi bakımından önemlidir.

Allah (A) - Tañrı, Çalap (T)
Cehennem (A) - Ṭamu (T)
Günah (A) - Yazuḳ (T)
Nūr (A) - Aydın (T)
Ġuṣṣa (A) - Ḳayġu (T)
Fikr (A) - Ṣanu (T)

Ḫaste (A) - Ṣayru (T)

Firak (A) - Ayrı (T)

Ġayr (A) - Özge (T)

Dürretü'l-'Uşşâk'ta, bugün kullanımdan düşmüş Eski Anadolu Türkçesine özgü sözcükler de bulunmaktadır. Bunlardan bazı örnekler:

Aṣṣı (188 / 35), **bigi** (160 / 1), **birle** (170 / 1), **çeki** (209 / 1), **çöl** (153 / 5), **daḳ** (118 / 4), **delim** (184 / 74), **degşürmek** (154 / 7), **deñlü** (5 / 3), **dirgürmek** (73 / 3), **divşürmek** (187 / 24), **egin** (158 / 3), **etmek** (36 / 18), **eyt** (99 / 3), **eytmek** (99 / 2), **gökcek** (134 / 1), **ıran** (188 / 9), **ırlayan** (51 / 10), **igen** (25 / 1), **issi** (191 / 1), **irgürmek** (106 / 6), **ḳaçan** (101 / 5), **ḳanda** (57 / 3), **ḳayıtmak** (94 / 1), **kimesne** (11 / 3), **ḳonşı** (106 / 7), **nem** (74 / 8), **otrurmak** (190, 1), **öri ṭurmaḳ** (51 / 23), **pekitmek** (49 / 10), **ṣağış** (143 / 3), **ṣanu** (188 / 3), **ṣayru** (82 / 2), **tin** (61 / 3), **ṭoylamak** (123 / 1), **ṭurak** (144 / 2), **uşadmak** (171 / 2), **uyaġ** (138 / 7), **varısı** (187 / 9), **yaḫşı** (87 / 2), **yaraḳ** (145 / 2), **yigirek** (99 / 1), **yilmek** (168 / 5), **yaṣdanmak** (163 / 5).

4. 3. Deyim ve Atasözleri

Sâdık Kemâlî, Dürretü'l-'Uşşâk'ta ifadeyi güçlendirmek, anlatıma estetik katmak için deyim ve atasözlerinden yararlanmıştır. Dürretü'l-'Uşşâk'ta tespit ettiğimiz bazı örnekler:

Aġız tadı bozmak: Yād idenüñ bozma aġzı dadını (134 / 22, 2. mısra)

Aġ u ḳaradan saḳınmak: Ḳāla uyma aġ u ḳaradan saḳın (39 / 10, 2. mısra)

Arḳayı ḳarşu virmek: Arḳamı ḳarşu virem seni dögene ḳardaşum (100 / 3, 2. mısra)

ʿAşkına yaḳılmak: Anuñ ʿāşıḳı ol ʿaşḳına yaḳıl (22 / 16, 4. mısra)

Ayaġa ṣalmak: Bī-ʿāşḳ idüben ġam beni ayaḳlara ṣaldı (138 / 2, 1. mısra)

Ayaġı baş eylemek: Baş iken ayaḳ olursın ayaġı baş eyleme (114 / 3, 4. mısra)

Ayaḳdan düşmek: Her ayaḳdan düşenüñ dermanı bildüm ʿaşḳ imiş (13 / 6, 2.mısra)

Baş ḳoymak: Ḫāk-i ḳademinde dökeyin yaş ḳoyuban baş (78 / 5, 1. mısra)

Baş götürmek: Baş götürüp ol Ebū Cehil laʿīn (184 / 10, 1. mısra)

Baş oynamak: Yoluña baş oynadup ḳurbān ḳıluram saña cān (160 / 3, 3. mısra)

Baş iken ayaḳ olmak: Baş iken ayaḳ olursın ayaġı baş eyleme (114 / 3, 4. mısra)

Başını başdan aşmak: Başdan aşup başumuz zülf ile ber-dār eyledük (113 / 3, 2. mısra)

Başı gitmek: Didiler kim başı gitsün ṣorulmasun anuñ ḳanı (3 / 8, 2. mısra)

Başum üstinde yiri: ʿİzzet idem başum üstünde yiri (20 / 7, 2. mısra)

Başuña ıṭlāḳ ol: Ḳamu ʿālem oldı ıṭlāḳ başuña (192 / 1, 4. mısra)

Bil bağlamak: Ṭarīḳine Ḥaḳuñ bil bağladuk biz (40 / 59, 1. mısra)

Biñden birine şümār ḳılmamak: Faẓlını ẕikr itse biñden birine ḳılmaz şümār (105 / 5, 2. mısra)

Cān bülbülini uçurmak: Uçurup cān bülbülini ʿazm-i gülzār eyledük (113 / 3, 3. mısra)

Cān oynatmak: Bu melāmet ʿarṣasında ʿaşḳuña cān oynadum (21 / 7, 1. mısra)

Cānı ditremek: Göricegiz anı ditredi cānum (51 / 28, 1. mısra)

Cānı ḳayusı olmak: Cevr-i hecre ṭāḳatüm yoḳ baña cānum ḳayusı (112 / 1, 1. mısra)

Ceve degmemek: Ceve degmez cihānuñ cürd ü merdi (33 / 7, 2. mısra)

Çekinüñe ṭoymak: Bir ıraḳdan baḳmak ile ṭoymazam çekinüñe (209 / 4. mısra)

Daḳ ṭutmak: Daḳ ṭutma eger ʿaşḳ ile söz söylemiş olsam (118 / 4, 3. mısra)

Dili bağlanmak: Şerḥe ṣıġmaz neylesün bağlanuban ḳaldı dili (89 / 5, 2. mısra)

El koymak: Sekiz cennetden el ḳoydum ki ḫavfın çekmezem nāruñ(27 / 3, 2. mısra)

Elden koymamak: ʿAşḳuñı ḳoymazam elden (109 / 1, 1. mısra)

Eñseye atmak: Atupdur eñseye birden ḳamu dünya ile ʿuḳbā (178 / 5, 1. mısra)

File urulmayacak bārı urmak: ... görüñ ol bārı urmazlar file (9 / 5, 2. mısra)

Ḫalḳa girmek: Ḫulḳ-ı nīgū eyle ḫalḳa giregör pīr ḥāline (72 / 3, 2. mısra)

Ḳafā çevirmek: Bir ʿacūze pür cefādur gel çevir andan ḳafā (67 / 3, 2. mısra)

Ḳanı sorulmamak: Didiler kim başı gitsün ṣorulmasun anuñ ḳanı (3 / 8, 2. mısra)

Ḳulaġına daḳmak: Bu dürden cān ḳulaġına daḳasın (50 / 4, 2. mısra)

Ḳuru vü yaşı yaratmak: ʿAşḳuña Ḫāliḳ-ı ʿizzet yaradur ḳuru vü yaşı (15/7, 2. mısra)

Göz tutmak: Aracı göz de tutar bu arada (187 / 18, 2. mısra)

Gözine küller ola: İʿtiḳād itmez münāfıḳ gözine küller ola (14 / 4, 2. mısra)

Gözini açuḳ itmek: Açıḳ it gözlerini göre seni (106 / 9, 2. mısra)

Gümān dutmaḳ: ʿĀşıḳ-ı ṣādıḳlıġuma dutmañuz hergiz gümān (119 / 2 , 5. mısra)

Nevbeti dögülmek: Ehl-i ʿaşḳuñ begi olduḳ dögülür nevbetümüz (176 / 4, 2. mısra)

Öri ṭurmak: Uyanup uyḳusından öri ṭurmış (51 / 23, 2. mısra)

Parmaġı aġzında ḳalmaḳ: Ḳalup parmaġı aġzında aña ḥayrān ola Māni (34/3, 2.m.)

Ṭaş üstünde ṭaş ḳalmamaḳ: Yıḳılup hiç ḳalmadı ṭaş üste bir ṭaşum (170 /3, 2. mısra)

Teʾessüf yimek: Ḳalup ḥayrān teʾessüfler yir iken (48 / 12, 2. mısra)

Terk urmak: Birgün ögdin terkin ur ol ejdehādan [vāz gel] (158 / 11, 2. mısra)

Yaşını silmek: Ġayrılar ḥālümi bilmez raḥm idüp yaşumı silmez (18 / 5, 2. mısra)

Yoḳa ṣaymak: Yoḳa ṣayġıl dü cihānuñ varını (4 / 2, 2. mısra)

Yolı tutmak: Yolı ṭutubanı ṭoġrı giderdüm (50 / 17, 1. mısra)

Yüz sürmek: Yüz sürüp pāyına varam ḳıblem kaʿbem nūrum diyü (18 / 3, 2. mısra)

Yüzini aġ itmek: Aġ it yüzlerini der-rūz-ı maḥşer (106 / 4, 1. mısra)

Yukarıdaki deyimlerden şüphelenmek anlamına gelen **ġümān dutmak,** değersiz anlamına gelen **ceve degmez**, boş vermek, önemsememek anlamlarına gelen **eñseye atmak,** bir kimseye kaldıramayacağı bir sorumluluk yüklemek anlamına gelen **file urulmayacak bār yüklemek,** beddua anlamındaki **gözüne küller ola,** her şeyi yaratmak anlamına gelen **kuru vü yaşı yaratmak**, acımak anlamına gelen **yaşını silmek,** bir uğurda yok edilmek anlamına gelen **başı gitmek,** narin olmak anlamına gelen **cānı kayusı olmak**

ve yokluğu önemsenmemek anlamına gelen **kanı sorulmamak** deyimlerinin Tarama Sözlüğü'nde geçmediğini belirtmek isteriz:

ᶜĀşıḳ-ı ṣādıḳlıġuma **dutmañuz** hergiz **gümān** (119 / 2, 5. mısra)
Ceve degmez cihānuñ cürd ü merdi (33 / 7, 2. mısra)
Atupdur eñseye birden ḳamu dünya ile ᶜuḳbā (178 / 5, 1. mısra)
Didiler kim **başı gitsün ṣorulmasun anuñ ḳanı** (3 / 8, 2. mısra)
Ey müselmānlar görüñ ol **bārı urmazlar file** (9 5, 2. mısra)
İᶜtiḳād itmez münāfıḳ **gözine küller ola** (14 / 4, 2. mısra)
ᶜAşḳuña Ḫāliḳ-ı ᶜizzet **yaradur ḳuru vü yaşı** (15/7, 2. mısra)
Ġayrılar ḥālümi bilmez raḥm idüp **yaşumı silmez** (18 / 5, 2. mısra)
Cevr-i hecre ṭāḳatüm yoḳ baña **cānum ḳayusı** (112 / 1, 1. mısra)

Dürretü'l-'Uşşâk'ta **atasözü** niteliğinde ifadeler ve Arapça **kelâm-ı kibârlar** da bulunur:

Ol senüñ ᶜaşḳuñ yolında terk idendür cān u ser
ᶜAşḳ ḳurbān eyleyüpdür ata ile aneyi (103 / 2)

Yaᶜnī̱ direm birbirinüñ mi̱sili
Küllī̱ şeyʾī̱n yercuᶜ ilā aṣlihī̱ [9] (186 / 14)

4. 4. Söz Sanatları

Mutasavvıf şair Sâdık Kemâlî'nin Dürretü'l-'Uşşâk'ını söz sanatları bakımından incelendiğimizde divan edebiyatı ve dinî-tasavvufî edebiyat bakımından özel sayılabilecek örneklere ulaştığımızı söylemek mümkün olmayacaktır. Buna rağmen şair, hemen her beyitte söz sanatlarına yer vermiştir. Din ve tasavvuf geleneği çerçevesinde yazılan Dürretü'l-'Uşşâk'ta öğreticilik ve anlam önceliklidir. Söyleyiş ise ikincil konumdadır. Bununla birlikte şairin didaktik manzumeleri, lirizmden uzaklaşarak bıktırıcı bir havaya bürünmemiştir. Şair, okuyucuyla sohbet ediyormuş gibidir; ona yeni

[9] Arap atasözü: Her şey aslına dönecektir.

bilgiler öğretir. Manzumelerinde didaktik ve düşünceye dayalı atmosferi kısmen lirizmle birleştirilmiştir.

Sâdık Kemâlî'nin manzumelerinde âyet ve hadîslerden yapılan iktibaslara; dinî, tarihî, efsânevî kişilere yapılan telmihlere; teşbih, istiâre, tenasüp, mübâlağa, tezat gibi edebî sanatlara sık sık yer verilmiştir.

Bu edebî sanatların özgün bulduğumuz örnekleri şunlardır:

1. Dünya, eziyet veren, çirkin yaşlı bir kadına benzetilmiştir. Ârif olan kimse bu dünyanın maddî imkânlarından Tanrı'ya ulaşma yolunda elini çekmelidir:

ᶜĀrif iseñ destüñi çek mülk-i fenādan tamām
Bir ᶜacūze pür cefādur gel çevir andan ḳafā (67 / 3)

2. Aşk, âşığın bağrında yanan, uykularını kaçıran bir ateştir. Sürekli yanışı ve parlaklığı ile yıldıza benzetilmiştir:

Her zamān sīnem içünde aşḳuñ odı yanadur
Gicelerde uyḳu ḳoymaz baña yılduz ṣanadur (73 / 1)

3. Aşağıdaki beyitlerde sırasıyla aşk bir bıçağa, aşığın kendi ise Mansûr'a; sonraki beyitte aşk gıdaya, daha sonra ise aşk bir denize benzetilmiştir:

Bād-ı ᶜaşḳuñ başda eser ᶜaşḳ bıçaġı baġrum keser
Manṣūrlayın dāra aṣar buldı yirin sırrum diyü (18 / 2)

ᶜAşḳuñ cānuma ġıdādur sensiz cān tenden cüdādur
Ḳamu yoluña fedādur dünyā āḫiret varam diyü (18 / 4)

Baḥr-i ᶜaşḳa ṭalmayınca ᶜāşıḳ
Ḳuru yirde bulmaya hiç bu düri (20 / 6)

4. Aşığın beli aşkından dolayı çektiği sıkıntılardan dikiş ipliğine benzetilmiştir:

Ārzuladı göñlümüz bāġ-ı cenānda bir
Dikiş ipliginden ince oldı bu ʿāşık beli (23 / 1)

5. Sevgiliyle kavuşma kurban bayramına benzetilmiştir:

Viṣālüñ ʿıyd-ı iḍḥādur ḥabībā
Kemāl-i Ṣādıḳı ḳurbān degül mi (29 / 7)

6. Nefis, bir beyitte saman yiyen bir hayvana, bir beyitte ot yiyen bir hayvana, benzetilmiştir:

Beni şāşurmasun nefs-i ʿalef-ḫōr
Ġaīb ḫazneñden eyle aña ṭutmaç (36 / 4)

Şu deñlü māl cemʿ it nefse ola ḳut
O bir ḥayvān durur lāzum durur ot (134 / 24)

7. Pîr, bekçiye benzetilmiştir:

Bizi irşād iderler ṭoġru yola
Bizi ḥıfẓ itmede pīrdür nigeh-bān (40 / 28)

8. Âşık, aşk balına konan bir sineğe benzetilmiştir:

Bu ʿaşḳuñ şehdine pervāz iderdük
Diler ḳonmaḳ üzerine meges-vār (71 / 5)

9. Âşık, bülbüle, rakibi ise akbabaya benzetilmiştir:

Bir bülbülüñem gülşen-i kūyuñda Ḥabībā
Ḳadrüñi senüñ tanımadı kerkes ile murġ (138 / 4)

10. İnsanın bedeni en büyük kitaba benzetilmiştir:

Nusḫa-ı kübrādur insānuñ vücūdı ey ḥekīm
Ḳamu ʿālem anda maḥfūẓdur sözi ṣanma güzāf (141 / 4)

11. Âşık, bir beyitte kendini peygamberlere, mitolojik kahramanlara, Mecnûn'a benzetmiş, onlardan üstün tutmuştur:

Hem Ḳaḥramānam ʿAnterem dehrüñ benem hem Rüstemi
Hem Cemşidem Ḳeyḫüsrevem Ḳīṣrā u faġfūr olmışam (156 / 8)

ʿAşḳ elinden delü oldum ḳaṣd-ı ṣaḥrā ḳılmışam
Rāh-ı ʿaşḳda gelemez Mecnūn benüm ayaġuma (82 / 4)

12. Şakk-ı kamer mucizesiyle iki parça olan ay, karşılıklı duran iki şahide benzetilmiştir:

İki şāhid gibi ḳarşu durdılar
Cān u dilden ḥaḳ şehādet virdiler (184 / 88)

13. İkiyüzlülük yılana ve ejderhaya benzetilmiştir:

Mār olur boynuña āḫir ḳılduġuñ zerḳ ü riyā
Birgün ögdin terkin ur ol ejdehādan [vāz gel] (158 / 11)

14. Sevgilinin siyah saçları, âşığın ömrünü gölgeleyen bir buluta benzetilmiştir. Tarak saç bulutunu ömür güneşinin üzerine getirendir; tarağın sevgilinin elinde olmaktan mutlu olduğu ifâde edilerek kişileştirme ve kapalı istiâre sanatları yapılmıştır:

Getüren zülfi bulıdın şems-i ʿömrüm üstine
Dilberüñ sīmīn elinde baḫtiyār ol şānedür

15. Sevgilinin siyah saçları yılana, alnı ise parlak aya benzetilmiştir:

Siyāh zülfüñ ᶜaceb s̱uᶜbān degül mi
Münīr anluñ meh-i tābān degül mi (29 / 1)

16. Âşığın Allah'ın aslanı olarak tanımlanmasıyla mecâz-ı mürsel yapılmıştır. Ayrıca âşığın, Zeyniyye tarikati pîri Zeynüddin Hâfî'nin kılıcını ve atını almış, savaşan bir savaşçıya benzetilmesiyle kapalı istiâre yapılmıştır:

Bugün şīr-i Ḫudā oldum ṭarīḳ-i Zeyn'üd-dīn içre
Aluban tīġ [u] aṭını ᶜadūlarla cidālüm var (31 / 6)

17. Aşığın "can"ı, sevgiliye tutulduğundan, "can" hem köleye hem de özgür bir insana benzetilmiştir:

Diller demeye maᶜrifetüñi senüñ ey cān
Sulṭān ḳapusınuñ ḳulı hem ḥürri yegānem

18. Âşık, kandile benzeterek kapalı istiâre yapılmıştır:

Himmet-i pīr olmasaydı baña ey Ṣādıḳ Kemāl
Āteş-i hicr ile fitiller yanardı yaġuma (81 / 7)

19. Şair, kendisini tarihî-mitolojik kahraman, ressam Mânî ile karşılaştırıp şairlik gücünden dolayı ondan üstün turmaktadır. Beyitte gönül levhaya, kağıda benzetilerek kapalı istiâre yapılmış; Mânî'nin anılmasıyla telmihte bulunulmuştur:

Yazam ᶜaşḳ ile bir ṣūret yine bu ḫāne-i dilde
Ḳalup parmağı ağzında aña ḥayrān ola Mānī (34 / 3)

20. Aşk meleğine (Cebrail), insana ait özellikler atfedilerek kişileştirilme, intak ve kapalı istiâre yapılmıştır:

Sürūş-ı ʿaşḳı işitdi bu göñül
Didi ġāfil uyan yatma ʿases vār (71 / 6)

21. Âşığın bağrındaki yara, lâleye benzetilerek açık istiâre yapılmıştır. Dağlar, kişileştirilerek kapalı istiâreye başvurulmuştur. Ayrıca "dağ" sözcüklerinde cinas vardır:

Lāle-veş bağrum delindi çekmişem bağruma dāġ
Doymaya ol ṭaġa ṭaġlar ḥayret ide ṭaġuma (81 / 5)

22. Nahl suresi, 127. âyeti[10] anılarak lafzen iktibas yapılmıştır:

Ḍıyḳa ṣabr eyle göñül kim dāʾim olmaz bile ḥāl
Zāʾil olur bu nuḥūset saʿd düzīne fāl (151 / 1)

23. Duhâ ve Leyl sureleri anılarak lafzen iktibas yapılmıştır. Beyitte sevgilinin beyaz, parlak yüzü kuşluk vakti, güneşin doğduğu vakit anlamına gelen "Duhâ" sözcüğü ile; saçlarını örten örtü ise gece anlamına gelen "Leyl" sözcüğü ile karşılanmıştır:

Ve'ḍ-Ḍuḥā vechüñ durur *ve'l-Leyl* zülfüñ burḳaʿı
Refʿ olanda burc-ı ʿaḳrebden açılur baña fāl (21 / 4)

24. Hz. İsa'nın göğe yükselişi esnasında yanında dünyadan bir iğne getirmesi sonucu göğün 4. katından yukarı yükselememesine telmihte bulunulmuştur:

Sūzen-i ʿİsā ḥicāb olmış menāzil ḳaṭʿına
İtmezüz māldan teleẕẕüd ḳılmışuz nefse cefā (174 / 4)

[10] Kur'ân, Sure XLIX, Nahl, âyet 127, "Sabret! Senin sabrın ancak Allah'ın yardımı iledir. Onlardan yana üzülme. Tuzak kurmalarından dolayı da sıkıntıya düşme."

25. Aşkından dolayı âşığın bir ah çekmesiyle ağzından duman, ateş çıkarması, gökleri yakması ifade edilerek mübâlağa yapılmıştır. Benzer bir mübâlağa örneği başka bir beyitte tekrarlanır:

ʿAşḳ ile bir āh idem çıḳar dehānumdan duḫān
Ḳorḳaram ki ṭoḳunur eflākı dirhem yandurur (74 / 7)

Ṣaḳlaram ʿaşḳ āteşīni sīnede ben ḫaste-dil
Yedi gökleri yaḳardı ḳoysa idüm dūdumı (64 / 3)

26. Âşığın gözlerinden akan yaş uğurlu bir ırmağa benzetilmiş; âşığın gözyaşlarının sevgilinin mahallesini sulayacak kadar çok olduğu ifade edilerek mübâlağa yapılmıştır:

Maḥalleñ ṣulamaġa iki gözden
Aḳıdur bu Kemālī cūy-ı ferruḫ (62 / 5)

27. Aşağıdaki beyitte "tāb-ı ʿaşḳ" a karşılık "āsiyāb-ı eşk-i çeşm", "dāne-i ḫuşk"a karşılık "un" sözcükleri kullanılarak leff ü neşr yapılmıştır:

Tāb-ı ʿaşḳ ile vücūdum dāne-i ḫuşk eyledüñ
Āsiyāb-ı eşk-i çeşmümle anı un eyledüñ (147 / 3)

28. Aşağıdaki beyitte "nār-ı ʿaşḳ" a karşılık "miḥnet", "ḫūn"a karşılık "on" sözcükleri kullanılarak leff ü neşr yapılmıştır. Ayrıca "on" sözcüğü hem sayı hem de onmak, iyileştirmek anlamlarına gelecek şekilde cinaslı kullanılmıştır:

Nār-ı ʿaşḳuñla nigārā baġrumı ḫūn eyledüñ
Miḥnetüñ birine dimezdüm neden on eyledüñ (147 / 1)

29. Beyitte sātir, mesṭûr; ṣıdḳ, ṣādıḳ gibi aynı kökten türemiş sözcüklerin bir arada kullanılmasıyla iştikak sanatına başvurulmuştur:

Bir ṣādıḳam Ṣādıḳ Kemāl sıdḳ ehlinüñ serdārıyam
Ḥarfem kitābam sāṭirem sāṭir-i mesṭūr olmışam (156 / 9)

30. Aşağıdaki beyitlerde "nist (yok) / "hest (var)"; "şehd / zehir"; "Rūşenā / ẓulmet; ṣubḥ / mesā" karşıt anlamlı sözcükleri bir arada kullanılarak tezat sanatı yapılmıştır:

Beni nīst idemez faḳr-i meẕellet bu cihān içre
Naẓar ḳıl ʿayn-ı maʿnī ile iki ʿālemde ben hestem (170 / 6)

Şehdine aldanma dünyānuñ göñül gel ʿārīf ol
Zehrine degmez o ġaddāruñ saña virdügi bāl (151 / 6)

Mihr-i Ḥaḳ ile derūnuñ ṣāfī ḳıl mirāt-veş
Rūşenā vü ẓulmet [ü] ṣubḥ u mesādan vāz gel (158 / 9)

31. Aşağıdaki beyitlerde tekrir, aliterasyon ve asonans yapılmıştır:

Ben bir **ol**dum anuñla **benem ol ol** da benemdür
Ben olam **ol**uben **benem ol ben**de **ol**madur (118 / 3, 1-2. mısralar)

Taṣavvufı eşit ey merd-i ʿārif
Teʿarrüfdür teʿarrüfdür teʿarrüf (135 / 3)

Eger olduñ ise ʿaşḳa giriftār
Ḫaberdār ol ḫaberdār ol ḫaberdār (5 / 2)

Ey güzel zībā güzel cānā güzel raʿnā güzel

Bu kemāl-i ḫulḳ ile ḳanı saña beñzer **güzel** (222 / 2)

Baş iken **aya**ḳ olursın **aya**ġı **ba**ş **e**yl**e**me (114 / 3, 4. mısra)

BEŞİNCİ BÖLÜM

DÜRRETÜ'L-'UŞŞÂK'IN İÇERİK ÖZELLİKLERİ

5. 1. Allah

Mutasavvıf şair Sâdık Kemâlî'nin şiirlerinde Allah mefhumuna, onun isim ve sıfatlarına sıkça rastlanmaktadır. Dürretü'l-'Uşşâk'ta sıkça karşımıza çıkan ilâhî ve münâcâtlarda Allah'ın çeşitli isim ve sıfatlarını görmek mümkündür. Eserde Esmâü'l-Hüsnâ olarak da bilinen Allah'ın şu isimleri bulunmaktadır: Kâdir (kudretin kaynağı ve sahibi), Hallâk (yaratışı sürekli olan), Rahmân (rahmeti sonsuz olan), Kuddûs (tüm kutsallıkların kutsadığı tüm varlığın tesbih edip yücelttiği), Rezzâk (yarattığı tüm varlıkların rızıklarını bol bol veren), Vedûd (sevginin kaynağı olan, seven), Âlim (her şeyi bilen, bilgi bakımından eşi benzeri olmayan), Rabb (besleyip, terbiye edip eğiten).

Dürretü'l-'Uşşâk'ta Sâdık Kemâlî, Allah'ın Hz. Âdem'i çamurdan yaratmasına telmihte bulunmuştur:

İlāhī Ḳādir ü Ḫallāḳ-ı ʿālem
Senüñ ṣunʿuñ ḳılur ṭoprāḳı adem (1 / 1)

Allah, kullarına rızıklarını veren bütün yarattıklarına sayısız nimetler verendir:

Raḥmet-i raḥmāna irşād eylerem mūʾminleri
İʿtiḳād itmez münāfıḳ gözine küller ola (14 / 4)

ʿĀlem-i vaḥdetde pervāz eyleyen sensin hemān
Ḥażret-i Ḳuddūse varduñ anda ḫoş bulduñ nevā (165 / 3)

Dürretü'l-'Uşşâk'ta Allah, bütün yarattıklarına rızk vermesi ve onlara ihsanda bulunması yönüyle anılır:

Virüpdür bize ol Ḫallāḳ u Rezzāḳ
Cemāl ü cennet ü ḥūrī vü rıḍvān (40 / 45)

Dürretü'l-'Uşşâk'ta Esmâü'l-Hüsnâ'nın dışında Allah'ın şu isim ve sıfatlarına rastlanır: Rabbü'l-Gayûr (hamiyet sahibi), Hannân (Rahman ve Rahîm olan ve çok merhametli olan Allah), Gaffâr (Günahları affedip örten), Yezdân (Mecusilerde hayır Tanrısı), Settâr (örten, kapayan gizleyen), Celîl (celâlet ve celâdet sâhibi), Lâyezâl (yok olmaz), Perverd-gâr (besleyici, terbiye edici), Kird-gâr (sani, yapan Allah).

Allah'ın yarattığı tüm kullarına merhamet ettiği ve onların ihtiyaçlarını karşıladığı aşağıdaki beyitte şöyle dile getirilmektedir:

Teẕellül itmezüz maḫlūḳa hergiz
Virür ḥācetlerimüz yüce Ḥannān (40 / 78)

Allah bağışlayıcılığı ve günahları affedip örtmesi yönüyle aşağıdaki beyitte işlenmektedir:

Ḳabīḥīmüz bizüm oldu melāḥat
Ḳamu ʿaybumuzı ʿafv itdi Ġufrān (40 / 27)

Tasavvuf yolunda yürüyen insanın Allah'ın nuruna kavuşma amacı aşağıdaki beyitte dile getirilirken Mecûsilerin hayır Tanrısını karşılayan "yezdân" sözcüğü kullanılmıştır:

Müheyyādur bizümçün ḥūr u ġılmān
Görünür gözümüze nūr-ı Yezdān (40 / 46)

Tasavvufta, zevalsiz anlamına gelen 'lâ-yezâl' sözcüğü Allah'ın isimlerinden birisi olarak kullanılır. Ezelî ve ebedî Allah'ın ihsanıyla Sâdık Kemalî dâimi lütuflara ulaşmaktadır:

Ṣıfāt-ı sermedi buldum cemāl-i lā-yezālīden
Maʿāş-ı kāʾināt oldum ḥayret-i cinn ü insānı (6 / 2)

Besleyen, yetiştiren Allah kullarına lutfeder ve ilâhî vasıflarla donanan kullarının isteklerini yerine getirir:

Ġayn ġanī olmaḳ dilerseñ ʿāşıḳ ol fi külli Ḥāk
Fe fenāfillāh olana luṭf ider Perverd-gār (42 / 9)

Nūn nihāyetsüz güzelsin ey nebīler serveri
Vāv viṣālüñdür murādum göstere o Kird-gār (42 / 12)

Bazı şiirlerde Allah sözcüğü yerine Tanrı sözcüğünün kullanıldığı görülmektedir:

Cān dilegin var yine cāndan dile
Cāndan irer ne irerse bu dile
Dünyā sevgüsin getürme bu dile
Tañrı evidür ḳoma ġayr bu dile (242 / 1)

Bu sözümi key işit Tañrı ḫāṣı
Birine kim baḳuban olma ʿāṣī (186 / 9)

Dürretü'l-'Uşşak'ta Arapça'da 'O' anlamına gelen ve sufilerin Allah'ı zikrederken kullandıkları 'hû' sözcüğü çokça kullanmıştır:

Tā saña maʿlūm ola esrār-ı hū
Baḳasın her cānibe hū hū diyü (126 / 6)

Eserde Allah'ı karşılayan kelimelerden biri de 'Çalap'tır. Bu sözcük Yûnus Emre'nin ve takipçilerinin şiirlerinde de karşımıza çıkması yönüyle dikkat çekicidir:

Ol Çalap vaḥy eyledi Cebrāʾile
İbn-i ḥabībe selām ilet bile (184 / 48)

Eyleme keşf-i kerāmeti ṭaleb
Tā ki ʿayān görine nūr-ı Çalap (188 / 37)

5. 2. Melekler

Dürretü'l-'Uşşak'ta 'melek' sözcüğünün yanısıra 'sürûş', 'kerrûbî' kelimelerinin kullanıldığı görülmektedir. Manzumelerde sözcüğün çoğul karşılığı olarak 'kudsîyân' geçmektedir.

Aşağıdaki bentte meleklerin Hz. Muhammed'e duydukları hayranlık ve saygı dile getirilmiştir:

Eger ḳaş oynada ditrer felekler
Ḥużūrunda ḳabūl olur dilekler
Anuñ seyrinde ḥayrāndur melekler
Belī ki ḥaḳ velīdür pīrüm Āḥmed (22 / 2)

Hz. Muhammed'e duyulan sevgiyle melekler ağlamakta, arş-ı kürsi ve dokuz felek titremektedir:

Aġladı kerrūbīler cümle melek
Ditrediler ʿarş-ı kürsi nüh felek (184 / 73)

Dürretü'l-'Uşşak'ta Cebr'âil, İsrâfîl, Rıdvân melekleri sınırlı kullanılmıştır.

Cebr'âil, Allah ile peygamberleri arasında elçilik yapan ve Allah'ın emir ve vahiylerini bildiren melektir. Aşağıdaki beyitte Cebrâîl, Allah'ın emirlerini Hz.Muhammed'e iletmesi yönüyle ele alınmıştır:

Ol Çalap vaḥy eyledi Cebrāʾile
İbn-i ḥabībe selām ilet bile (184 / 48)

Allahın emirlerini peygamberlere götürmekle vazifelendirilmiş Cebrâil, aşk meleği olarak belirtilmekte ve âşığı gaflet uykusundan uyandırmaktadır:

Sürūş-ı ʿaşḳı işitdi bu göñül
Didi ġāfil uyan yatma ʿases var (71 / 6)

Dört büyük melekten biri olan İsrâfîl ise, kıyamet günü Sur'a üfleyecektir. Sûr'a ilk üfürüşünde tüm canlılar ölecek, ikincisinde dirileceklerdir. Dürret'ül-'Uşşak'ta İsrâfîl kelimesinin kullanımı aşağıdaki beyitle sınırlıdır. Beyitte İsrâfîl'in Sûr'a ikinci üfleyişi ile başlayacak olan hesap günü hatırlatılmıştır:

İsrāfīlüñ nefḫi benem yevmü'l-ḳıyāmuñ ṣayḫası
Yevmü'l-ḳıyāmam hem benem İsrāfīle ṣūr olmışam (156 / 6)

Cennetin kapıcısı Rıdvan'dan Allah'ın bütün mahlûkatın rızkını vermesi, ihtiyaçlarını karşılaması ve her şeyi yaratması yönleri vurgulanırken bahsedilmektedir:

Virüpdür bize ol Ḫallāḳ u Rezzāḳ
Cemāl ü cennet ü ḥūrī vü Rıḍvān (40 / 45)

5. 3. Kutsal Kitaplar

Dürret'ül-'Uşşâk'ta dört semâvî kitaptan Kur'ân-ı Kerîm, Tevrât ve İncîl'e yer verilmiştir. Kur'ân-ı Kerîm dört kitabın en sonuncusudur. Kur'ân için Mushaf, Kitâb, Furkân, Nûr vs. adlar da kullanılmaktadır.

Zeyniyye tarikatinin pîri Zeynüddîn-i Hâfî'ye göre Kur'an ve sünnet tarikat makamlarına ulaşmanın yoludur. Allah, tarikat büyüklerine tarikat makamlarını, onların önemlerini Kur'an ve sünnet aracılığı ile öğretmiştir. Allah'a ulaşma yolunda hiçbir ârif kendi uğraşısıyla başarılı olamaz, mutlaka Kur'an ve sünnete uymalıdır (Köle, 140, 2011).

Dürretü'l-'Uşşak'ta sevgilinin yüzündeki ayva tüyleri anılırken Kur'ân ve âyetler birer benzetme unsuru olarak kullanılır:

Cemālüñ muṣḥaf-ı Ḳurāna beñzer
Yazılmış āyete Furḳāna beñzer (32 / 1)

Hilāl ebrūlaruñ beñzer kemāna
Cemālüñ ṣafḥa-yı Kurān degül mi (29 / 3)

Kur'ân'ın okunması, zikredilmesi tasavvufta önemli bir yere sahiptir:

Yitmek isterseñ Ḥaḳa Ṣadıḳ Kemāl
Ẕikrullah eyleyüp Ḳurān oḫı (44 / 5)

Dürret'ül-'Uşşâk'ta Furkân sözcüğü yalnızca Kur'ân-ı Kerîm'i karşılayacak biçimde kullanılmıştır:

Bizüm seyrümüze ḥayrān melekler
Bizüm yoldaşumuz imān-ı Furḳān (40 / 49)

Dürret'ül-'Uşşâk'ta İncîl ve Furkân'ın Allah'ın Hz. Muhammed'e duyduğu derin sevgiden ötürü gönderildiği ifade edilmektedir:

Beşīr ü münẕīr ü hādī senüñ şān-ı şerefüñdür
Senüñ ʿaşḳuña inzāl eyledi İncīl ü Furḳānı (34 / 5)

Dürret'ül-'Uşşâk'ta Ya'kup ve Musâ peygamberler anılarak Tevrât'tan bahsedilmektedir. Sâdık Kemâl, Hakk'ın cemâlinin tecellisine nâil olmuştur:

Ṣādıḳ Kemālüñ gözledi cemālin bī-ḫilāf
Musā-ṣıfat Ṭur içre ben Ḳūb-ı Tevrātı neylerem (19 / 7)

Dinî-tasavvufî bir metin olan Dürret'ül-'Uşşâk'ta âyet ve hadîslerin değiştirilmeden korunduğunu anlatan beyitlere rastlanmaktadır:

Daḫl yoḳ durur ḥadīs̱ ü āyete
Evveli bilmezdüm odur ġāyete (131 / 6)

Sâdık Kemâlî, Dürret'ül-'Uşşâk'ta Hz. Muhammed'in hadîslerini de konu edinmiştir:

İstimāᶜ itdüm ḥadīṯ-i Muṣṭafā
Kim buyurmışdur ṣaḥīḥ ol pür-ṣafā (131 / 6)

Bu ḥadīṯi dimedi mi ol ḫocā
Men ṣamata hem bulan oldı *necā* (188 / 15)

Dünyādur cīfe añā ṭālib olanlardur kilāb
Bu şeker güftārı buyurdı Muḥammed Muṣṭafā (67 / 4)

5. 4. Peygamberler

Tasavvufî bir metin olan Dürret'ül-'Uşşâk'ta başta Hz. Muhammed olmak üzere pek çok peygamberin adı anılmıştır. Bunlar Hz. Îsâ, Hz. Âdem, Hz. Mûsâ, Hz. Süleymân, Hz. Ya'kub, Hz. İbrahîm, Hz. İdrîs, Hz. Yûsuf, İlyâs ve Hızır peygamberlerdir.

5. 4. 1. Hz. Âdem

İlk insan ve ilk peygamber olarak kabul edilen Hz. Âdem beyitlerde ilk insan olması, topraktan yaratılması yönleriyle anılır:

İlāhī Ḳādir ü Ḫallāḳ-ı ᶜālem
Senüñ ṣunᶜuñ ḳılur ṭoprāḳı adem (1 / 1)

Benüm aṣlum od durur ḳadrüm celīl
Ādem aṣlı ḫāk durur ḥor u ẕelīl (4 / 10)

5. 4. 2. Hz. Muhammed

Sadık Kemalî'nin Dürret'ül-'Uşşâk'ında Hz. Muhammed, naatlarla ya da övgüsünün yapıldığı beyitlerle pek çok şiirde karşımıza çıkar. Allah'ın en sevgili kulu Hz. Muhammed, günahkârların şefâatçisidir:

Ḥaḳ-taʿālānuñ ḥabībi yā Muḥammed şāh-ı dīn
Ümmetüñ püşt ü penāhı yā şefīʿü'l-müẕnibīn (2 / 1)

Hz. Muhammed, ahlaken ve yaratılışı itibariyle Allah'ın en sevgili kuludur:

Ḥaḳ seni sevdi yaratdı kendüye ḳıldı ḥabīb
Sensin ol Tā-hā vü Yā-sīn *raḥmeten li'l-ʿālemīn* (2 / 2)

Enbiyālar efḍal-ı maḥbūb-ı Ḥaḳdur şānuñuz
Ḫāk-i payüñ ṭūtiyādur gözlere ey nūr-ı ʿayn (2 / 3)

Hz. Muhammed, bütün ümmetleri hidayete erdirmek üzere gönderilmiş bir peygamberdir ve diğer peygamberler ona uyarlar:

Hādi-i cümle ümemsin ey hidāyet maʿdenī
Enbiyālar muḳtedāsı yā İmāmu'l-Ḳıbleteyn (3 / 4)

Hz. Muhammed ālemlere rahmet olarak yaratılmıştır:

ʿĀlemlere raḥmet yaradupdur sizi Allah
Ṭutdı bu cihān yüzini pür nūr Muḥammed (38 / 7)

Hz. Muhammed'in İsmail peygamber soyundan, Adnanîler kavminden, Kureyş kabilelerinden olan Haşimoğlu sülalesinden gelişi bir beyitte ifade edilir. Hz. Muhammed bütün peygamberlerden üstün tutulur:

Ol Nebī-i Hāşimī Şāh-ı Cihān
Oldur efḍal ez ḳamu peyġāmberān (131 / 7)

Hz. Muhammed, şiirlerde birçok ismiyle anılır. Birçok defa Muhammed (hamd ü senalar olmuş), Mahmud (övülmeye değer), Ahmed (övülmüş), Mustafa (güzide) isimleri kullanılır:

Aḥmed ü Maḥmūd Muḥammed Muṣṭafā maḥbūb u ḥaḳ
Enbiyānuñ serveri ḫatm-i resülullahsın (46 / 5)

Hz.Muhammed daha sınırlı örneklerde Safiyullah (tertemiz), Neciyyulah (yalvaran), Enbiyâullah, Habîbullah gibi isimlerle anılır:

Ṣāfīdür āyīne-i bī-jengüñ ez-gerd ü ġubār
Bu ṣıfāt ile direm Ādem-i ṣafīyullahsın (46 / 6)

Kim saña uydı necāt ehlidür ey ṣāhib-kerem
Ey şefāᶜat-kān ḫulḳ ile neciyyullahsın (46 / 7)

Enbiyānuñ ḳamusı nūruñdan oldı bī-ḫilāf
Cümlesi şānuñda mevcūd enbiyāullahsın (46 / 8)

Her ne deñlü ᶜömri çoḳ olsa Kemāl-i Ṣādıḳuñ
Medḥ iderse ḳādir olmazsın ḥabībullahsın (46 / 9)

Sâdık Kemâlî, doğruluğu ve güvenilirliliği ile bilinen Hz. Muhammedin bu yönüne işaret eder, ona verilen Sâdık'ul-Va'd ismini bir beyitte kullanmaktadır:

Ṭoġrı çıḳdı her ne söz kim söyledi
Aramızda Ṣādıḳu'l-Vaᶜddür adı (184 / 5)

5. 1. 3. Hz. Îsâ

Dürret'ül-'Uşşâk'ta Hz. Îsâ, nefesi ile ölüyü diriltmesi mucizesiyle anılır. Bir başka beyitte ise Îsâ'nın göğe yükseleceği gün üzerinde bulunan tek dünya malı iğne yüzünden göğün dördüncü katından yukarıya çıkamamasına telmihte bulunulur:

Olmışam ʿİsā nefes her derde ḳıluram şifā
Bir demümde ṣıḥḥat alsun rence olan mübtelā (14 / 3)

Sūzen-i ʿİsā ḥicāb olmış menāzil ḳaṭʿına
İtmezüz māldan teleẕẕüd ḳılmışuz nefse cefā (174 / 4)

5. 1. 4. Hz. Mûsâ

Hz. Mûsâ, Tur dağında Allah ile konuşması yönüyle anılır:

Ṣādıḳ Kemālüñ gözledi cemālin bī-ḫilāf
Mūsā-ṣıfat Ṭur içre ben Ḳūb-ı Tevrātı neylerem (19 / 7)

Vardum yolı ṭoġrı yara dimedi bana *len terā*
Ṭūr içre ṣanma gözini Mūsā-yı ʿUmrān olmışam (53 / 3)

Tūr oldı bu göñlüm evi gördüm liḳā-yı bī-gümān
Mūsā kelīmu'llah gibi bī-ʿaḳl ḥayrān olmışam (28 / 4)

5. 1. 5. Hz. Süleymân

Dürret'ül-'Uşşâk'ta Süleymân peygamber güçlü oluşu; insan, cin, hayvan, dev ve perilere hükmetmesi; zenginlik sahibi olması; karıncalarla konuşması yönleriyle ele alınır:

Kendü vücūdumda bulup Ṣādıḳ Kemālī dilberi
Ḥükm eylerem ʿālemlere güyā Süleymān olmışam (28 / 7)

Ben ol sulṭān-ı ʿaşḳam kim baña muḥtāc olur ʿālem
Gerek Cemşīd-i Kisrā'dur gerek sāl-i Süleymān'ı (6 / 4)

Oldum Süleymān zamān-ı ʿālemlere ḥükm eylerem

Vāʿiẓ benem ol hāne hem gör kim nice mūr olmışam (156 / 5)

İstemem Ṣādıḳ Kemālī Ḥaḳdan özgeden murād
Yā Süleymān ola dünyā mülkine ya Keykūbād
Yā hümāy oġlı ola yā Ḥażret-i Ṣulṭān Murād
Bunlara ḳılup duʿā biz ḫayr ile yād idelüm (122 / 5)

5. 1. 6. Hz. Ya'kûb

Hz. Ya'kûb, oğlu Yusuf'un kuyuya atılmasından onun ardından çok ağlaması ve "Beytü'l-ahzen" (hüzünler evi) denilen kulübesinden yıllarca ağlaması yönüyle anılır:

Şöyle ḳaldum ḥüzn içinde miṣl-i Yaʿḳūb ey ʿazīz
Derdüme dermān iriş Yūsūf-ı ṣānem gel berü (65 / 6)

Ṣādıḳ Kemālüñ gözledi cemālin bī-ḫilāf
Musā-ṣıfat Ṭur içre ben Ḳūb-ı Tevrātı neylerem (19 / 7)

5. 1. 7. Hz. İbrahîm

İbrahîm peygamber, Hz. Muhammed'in soyunun Hz. İbrahîm'in oğlu Hz. İsmail'e dayanması nedeniyle bir beyitte anılır:

Ceddür İbrāhīm Ḫalīl oldur bize bürhān-ı delīl
Görevüz dīdār-ı Celīl gel Muḥamede gidelüm (55 / 5)

5. 1. 8. Hz. İdrîs

İlk defa elbise diken İdrîs peygamber bu yönüyle bir beyitte işlenir:

İdrīs cennetde ṭon biçer ḫırḳalarına and içer
Kevṣer şarābından içer ḫizmet iden dervīşlere (56 / 5)

5. 1. 9. Hz. Yûsuf

Güzelliğiyle bilinen Yûsuf peygamberden, Dürret'ül-'Uşşak'ta bu yönüyle bahsedilir:

Şöyle ḳaldum ḥüzn içinde miṯl-i Yaʿḳūb ey ʿazīz
Derdüme dermān iriş Yūsūf-ı ṯānem gel berü (65 / 5)

Ṭāḳ-ı ebrūsı müşābih kaʿbenüñ miḥrābına
Mıṣr-ı ḥüsnüñ Yūsūf-ı Kenʿān'ı oldı pīr [velī] (92 / 2)

Ol gül yüzinüñ her deri bir dürr-i yetīmdür
Biñ Yūsūf-ı Kenʿānī anuñ şimdi ḳulıdur (179 / 8)

5. 1. 10. İlyâs ve Hızır

Bilindiği gibi Allah katından aracısız ve doğrudan gelen bilgi olan ilm-i ledünün Hızır'da bulunduğuna inanılır. Sâdık Kemâlî, ledün ilmini Hızır aracılığıyla öğrendiğini ifade eder. Hızır'ın içitiği ve sayesinde ölümsüzlük kazandığı âb-ı hayât suyu Sâdık Kemâlî'in ilâhî aşkına bir aracıdır:

ʿĀlem-i ʿilm-i ledünnī Ḫıżır ile İlyāssın
Seyr iden Ṭūr-ı tecellāda kelīmullahsın (46 / 2)

Meger ol maʿden-i ʿilm-i ledünnī
Ḫıżır gibi irişdi baña yaʿni (48 / 4)

Ḫıżır virdi bize ʿaşḳuñ meyinden
Dirildi cānumuz anuñ ṣuyından (48 / 1)

Müşābih olamaz şekker lebüñe
Dem-i İsā vü Ḫıżruñ ṣu-yı ferruḫ (62 / 4)

Ben Ḫıżıram ol āb-ı ḥayvānı bulmışam
Ben mülk-i vücūdumda anı bulmışam
Ben cān ilinde cānānı bulmışam
Cānlara cān olan ol sulṭānı bulmışam
Ben yoḳ dimezem ol sübḥānı bulmışam (118 / 2)

Ol ferişte ḫūylu iki nāsa virdüm göñlümi
Yaʿni insān ara iki ḫāṣa virdüm göñlümi
Şīr-i ġarrān Ḥamza vü ʿAbbāsa virdüm göñlümi
Ḥażret-i Ḫıẓra yitüp İlyāsa virdüm göñlümi
Ḳamu yine ḳul olup hem-sāye virdüm göñlümi (117 / 4)

5. 5. Dört Halife (Çâr-yâr), Ashâb

Dürret'ül-'Uşşâk'ta dört halife ve sahabelerden Hz. Ebu Bekir, Hz. Ömer, Hz. Osman, Hz. Alî; Hz. Muhammed'in torunları Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin; amcaları Abbas ve Hamza öne çıkan özellikleriyle iki na'tta işlenir. Sâdık Kemâlî, dört halife için Çâr-Yâr ve dört imam terkiblerini kullanır; peygamberden şefâatini isterken onlara olan sevgi ve saygısını dile getirerek yalvarır:

Bir naẓar ḳıldı bize luṭf ile ol Perverd-gār
Gösterüp ʿaşḳına yol yārümüz oldı Çār-Yār
Bū Bekir Ṣıddīḳ ʿÖmer ʿOs̱mān ʿAlī Düldül-süvār
Bunlaruñ cemʿi bize raḫ göstere ol Kird-gār
Yaʿni göñlüm Çār-Yār-ı bā-ṣafāya virmişem (117 / 2)

Çār-yārüñ ḥürmetine ẕü'l-Minen
Vir bize faẓluñ ile ḫulḳ-ı ḥasen (127 / 3)

Ol Ebū Bekir ʿÖmer ʿOs̱mān ʿAlīdür Çār-Yār
Bizi anlardan ayırma yā Muḥammed Muṣṭafā (128 / 3)

Yā İlahī dört İmāmuñ ḥaḳḳıçun
Biñ bir esmāñ ṣubḥ u şāmuñ ḥaḳḳıçun (184 / 124)

Sâdık Kemâlî, bazı beyitlerde inanç bakımından ulaştığı mertebeyi ifade etmek için kendisini Ebu Bekir ile karşılaştırır:

Ümmet-i Aḥmed-arā Bū Bekr-i ṯānī olmışam
Çār-yār-ı bā-ṣafādur şimdi sırdaşum benüm (170 / 6)

Hicret sırasında Peygamber ile mağaraya sığınan Ebu Bekir'e, Yâr-ı Gâr (mağara dostu) olarak yer verilir. Hz. Muhammed'e sadakatle hizmet ettiği için "Sıddık" nâmı ile anılır:

Muṣāḥib ḳıl bizi ol yār-ı ġāra
ʿÖmer ʿOṯmān ṣāhib-i ẕü'l-fiḳāra (136 / 4)

Hz. Osman utangaçlığı ve yumuşak huyu dolayısıyla bazı beyitlerde işlenir:

Ḥilm-i ʿOṯmān ile mevṣūfdur divāne ḳardaşum
İderem çoḳ çoḳ duʿāsını sevene ḳardaşum (100 / 1)

Dört halifenin sonuncusu, Hz. Muhammed'in amcasının oğlu ve damadı olan Hz. Ali cesareti, güzelliği, huyu, peygambere olan bağlılık ve sadakati ile İslam büyükleri içinde özel bir yere sahiptir. Sâdık Kemâlî, Hz. Ali'nin bu özel konumunu göz ardı etmemiş ve ondan bir medhiyyede ve bazı beyitlerde övgüyle bahsetmiştir. Hz. Ali için "aslan, Şâh-ı Merdân, Şîr-i Yezdân, Haydâr-ı Kerrâr" sıfatları kullanılmıştır:

Gel ṭulūʿ it ṣubḥ-ı ṣādıḳ bigi ey cānum ʿAlī
Göreyem ol meh cemālüñ şems-i tābānum ʿAlī
Almaġıl nā-ḥaḳ yire gel boynuma ḳānum ʿAlī
Pençe-i ḳahr ile çalma cānı aṣlanum ʿAlī (160 / 1)

Dest-gīr olsañ ᶜaceb mi ḳamuya çünkim senüñ
Elüñi ṭutup durur ol şāh-ı merdān ᶜAlī (89 / 4)

Bizi dūn añlamañuz faḳrümüzden
Bize meddāḥ olupdur şīr-i Yezdān (40 / 77)

Muṣṭafānuñ yār-i ġār-i Bū Bekir Ṣıddīḳ şāh
Hem ᶜÖmer ᶜOs̱mān ile ol Ḥaydār-ı Kerrār mest (167 / 7)

Ey ᶜAlī ṣūretlü dilber Ḥaḳk saña olsun delīl
Niᶜmetüñ ḳılsun ziyāde olmasun hergiz ḳalīl (108 / 1)

Beñzetme ṣaḳın sen anı bu ḫalk-ı cihāna
Ḫaṣlet-i ḫūyı cümlesi ḥażret-i ᶜAlīdür (179 / 3)

Hz. Muhammed'in çok sevdiği Hz. Ali'nin oğulları Hasan ve Hüseyin pek çok edebi eserde olduğu gibi Dürretü'l-'Uşşâk'ta da kendilerine yer bulmuşlardır. Hasan'ın zehirlenerek öldürülmesi, Hüseyin'in ise Kerbela olayında şehit edilmesi şiirlerde anılır:

Gülşen-i bāġ-ı nübüvvetüñ gül-i nesrīnleri
Ol Ḥasan Ḥüseyn-i server ol iki ḫıyār-ı mest (167 / 8)

Sevmişem cān-ı göñülden bir Ḥasan ḫulḳ-ı rıżā
Başuma tāc-ı saᶜādetdür şehīd-i Kerbelā
Anlaruñ sevgüsi ile menzilüm fevḳe'l-aᶜlā
Ḳıla meᵓvā kendü dīdārın bize Rabbü'l-ᶜalā
Dīn göginde göñlümi ol güne aya virmişem (117 / 3)

Zehr içüp ḥażretüñe vardı Ḥasan
İstiᶜānat ḳıl bize raḥm eyle sen (130 / 5)

Hz. Muhammed'in ev halkına verilen ad olan ehl-i beyt, peygamberin kendisi, Hz. Ali, kızı Fatıma, torunları Hasan ve Hüseyin'den ibarettir. Sâdık Kemâl, ehl-i beytte bir na't yazmış; bu na'tta onlara olan sevgi ve saygısını dile getirmiş, dualar etmiştir:

Dilerem sizden duʿā ey ehl-i beytüñ cümlesi
Raḥmet itsün sizlere Ḥaḳ ehl-i beytüñ cümlesi (85 / 1)

Hamza ve Abbas Hz. Muhammed'in amcalarıdır. Hamza henüz Müslüman olmamışken Peygamber'e kötü söz söylediği için Ebu Cehl'in başını yarmıştır. Cesur, güçlü Mekke'de hatırı sayılır, değerli bir kişidir. Abbas ise sonradan Müslüman olmuştur, Müslümanların korunmasına büyük katkıları olmuştur. Sâdık Kemâlî, yer yer Hamza ve Abbas'a duyduğu hürmeti dile getirmektedir:

Ol ferişte ḫūylu iki nāsa virdüm göñlümi
Yaʿni insān ara iki ḫāṣa virdüm göñlümi
Şīr-i ġarrān Ḥamza vü ʿAbbāsa virdüm göñlümi
Ḥażret-i Ḫıżra yitüp İlyāsa virdüm göñlümi
Ḳamu yine ḳul olup hem-sāye virdüm göñlümi (117 / 4)

Ḥamza vü ʿAbbās ġazāsı ḥaḳḳıçün
Ḥażretüñde hem cezāsı ḥaḳḳıçün (130 / 80)

Hz. Muhammed'in dedesi, Hamza ve Abbâs'ın babası olan Şeybe bin Haşim Abdülmuttalib'ten bir beyitte bahsedilir:

Seyyid-i evlād-ı Şeybe Ḥamza u ʿAbbāsdur
Dīn içün bunlar gibi kim ḳıldı bir kirdār mest (167 / 9)

Hz. Muhammed'in kızı Hz. Fatıma, babasının sevgi ve şefkati altında büyümüş olup Sâdık Kemâlî münâcâtında onun adını anmaktadır:

Şefḳat-i Fāṭīma ḥaḳḳı yā Ḥasīb

Luṭf ile dīdāruñ it bize naṣīb (130 / 11)

Sâdık Kemâlî, Müslümanların annesi olarak kabul edilen Hz. Muhammed'in eşi Hz. Aişe'ye bir beyitte telmihte bulunmaktadır:

ʿİṣmet-i ḥaḳḳı ol ümmü'l-müʾminīn
Rıḍvānullah-ı ʿaleyhüm ecmaʿīn (130 / 12)

İslamiyetin ortaya çıkışında Müslüman olanlardan Mekke'den Medine'ye hicret eden sahabeler ve onların mücadelelerine katılıp göçleri sırasında Hz. Muhammed'e yardımcı olan ensâr bir beyitte saygıyla anılır:

Eylegil bir dem muhācirīni hem
Bile enṣār gelmeye tā gönle ġam (130 / 10)

Habeşli bir köle iken Müslüman olan ve Müslümanların ilk müezzini Bilâl, sahabe arasında ayrıcalıklı bir yere sahiptir. Bir beyitte Sâdık Kemâlî, Hak yolunda Müslümanları namaza çağırması yönüyle kendisini Bilâl-ı Habeşî'ye benzetir:

Rāh-ı Ḥaḳda bir münādī olmışam miṯl-i Bilāl
Çağırup müʾminleri her demde iderem ṣalā (11 / 2)

5. 6. Ahiret

Ahiret, İslamiyete göre ölümden başlayıp tekrar dirilmeye ve oradan da sonsuz cennet ve cehenneme kadar uzanan sonsuz yaşamın adıdır. Sâdık Kemâlî, Dürretü'l-'Uşşâk'ta ahiret sözcüğünün yanı sıra aynı anlama gelen " 'ukbâ, yevme'l-cezâ, dem-i âhir, rûz-ı mahşer, yevmü't-tenâd" sözcük ve terkiblerini kullanmıştır. İlgili beyitlerde Sâdık Kemâlî, ahiret için dua etmekte, dünya malını terk etmeyi öğütlemektedir. Bu beyitlerde Allah'ın rahmetine sığınan bir kulun yakarışlarını görmekteyiz:

Eyledüm Ḥaḳḳa münācāt ṣıdḳ ile Ṣādıḳ Kemāl
Dem-i āḫirde selāmet eyleye imānumı (63 / 7)

Dünyāda İslām ile āḫirde hem imān ile
Ḫayr ile ḫatm ola ʿömri ehl-i beytüñ [cümlesi] (85 / 6)

Niʿmet-i dünyāya maġrūr olma ʿuḳbā istegil
Ṭālib-i Ḥaḳ ol yüri bāṭıl ricādan vāz gel (158 / 2)

Oḳuna yevme'l-cezā *iḳrā* kitābuñ āyeti
Kendü luṭfından yemīnümden vire dīvānumı (63 / 6)

Aġ it yüzlerini der rūz-ı maḥşer
Ḳamusın ḳıl cemālüñle mübeşşer (106 / 4)

Eyleye ābā vü ecdāduñ yerin dārü'l-ḳarār
Anlara raḥmet ḳıla Allāh u Rabb-i yevmü't-tenād (79 / 5)

5. 7. Cennet

İslam inancına göre ahirette müminlerin gidecekleri yer olan cennet'in Kur'an'da ve hadîslerde bildirildiği üzere değişik makamları vardır. Dürretü'l-'Uşşâk'ta sadece Nâîm makamı anılır. Sâdık Kemâlî, ilgili beyitlerde cennetin nimetlerinden vazgeçerek ilâhî aşkı istemektedir:

Ḥaḳḳa vuṣlat iste dāʾim ey Kemāl-i Ṣādıḳī
Baḳma cennetde olan her mehliḳādan vāz gel (158 / 23)

Ben ol ʿāşıḳ-ı didāram dü ʿālem ʿarṣa-gāhında
Sekiz cennetden el ḳoydum ki ḫavfın çekmezem nāruñ (27 / 3)

Baḳmayasın cennet içre ḥūre sen
ʿĀşıḳ olasın müdām dīdāra sen (126 / 5)

Ol ḥabībüñ ḥürmetiyçün yā Kerīm
Eylegil meʾvā bize Dārü'n-Naʿīm (129 / 5)

Meskenümdür vaṣl-ı cānān özge cā itmem murād
Zāhidā cennet saña olsun hemān eyle ṭuraḳ (144 / 2)

İstemez cennet cehennem ḫavfını itmez Kemāl
Vuṣlat ister yār ile kim yüzini eyleye aḳ (144 / 5)

5. 8. Cehennem

Ahirette kâfirlerin ebedi, günahkâr müminlerin ise günahları ölçüsünde cezalandırılacakları yer olan cehennem için Kur'an'da farklı isimler kullanılmaktadır. Dürretü'l-'Uşşâk'ta cehennemin yanı sıra "cahîm" sözcüğü de geçmektedir. Ayrıca cehennemdeki bir kuyunun adı olan "gayya" ve Farsçada cehennem anlamına gelen "dûzah" sözcüğünden türetilmiş "dûzahî" sözcükleri yer almaktadır. Sâdık Kemâlî, cenneti ve cehennemi yaratanın bir Tanrı olduğunu ve önemli olanın O'nun rızasını almaya çalışmak olduğunu ifade etmektedir:

Ḫālıḳ-ı cennet cehennem bir Çalap
Cehd idüp anuñ rıżāsın ḳıl ṭaleb (186 / 16)

İlahi aşk ateşini cehennem ateşiyle karşılaştıran Sâdık Kemâlî, aşk ateşinin küçük bir parçasının cehennemi yakacağını söyleyerek onu cehennem ateşinden üstün tutmaktadır:

Āteş-i ʿaşḳa beraber olamaz nār-ı caḥīm
Ẕerresi ʿaşḳ odınuñ idi cehennem yandurur (74 / 4)

Sâdık Kemâlî, bir beyitte Meryem suresine[11] gönderme yaparak "gayya" sözcüğünü kullanmaktadır:

[11] Kur'ân, Sure XIX, Meryem, âyet 59 "...ve şehvetleri ardına düştüler, bunlar da gayyayı boylayacaklar."

Çıḳar aġzı içinden iki ḥayyā
İder ḫalḳı olar *yelḳavne ġayyā* (51 / 14)

Sâdık Kemâlî, ilâhî vuslata ermek istediğini, bunun için Tanrı'nın yardımına muhtaç olduğunu yoksa cehennemlik olacağını ifade etmektedir:

Tā ki sırra irişem bir kez Āḫī
Luṭfı olmazsa oluram dūzāḫī (129 / 19)

5. 9. Âyet ve Hadîsler

5. 9. 1. Âyetler

Sâdık Kemâlî, Dürretü'l-'Uşşâk'ta sözü güzelleştirmek ve ifade edilen düşünceyi güçlendirmek amacı ile pek çok beyitte âyet, hadîs ve kelâm-ı kibârlara yer vermiştir. Bazı beyitlerde söze tam olarak yer vererek iktibas-ı tam, bazı beyitlerde de sözün bir parçasına yer vererek iktibas-ı gayr-i tam sanatlarına başvurmuştur. Şair bazı beyitlerde ifadeyi desteklemek için herkes tarafından bilinen âyet, hadîs veya inanca işaret ederek telmih söz sanatına başvurmuştur.

Lā ṭaknetū min raḥmetillah...: "Allāh'ın rahmetinden ümit kesmeyin."[12]
Ḥakīmsin ḥikmetüñ çoḳ Ḳādir Allāh
Didüñ *lā ṭaknetū min raḥmetillah* (1 / 18)

Enişkur li ve li valideyk: "Bana ve anne babana şükret."[13]
Emr-i *enişkur li ve li valideyk* (39 / 17)
ʿĀṣī olma ata anadan saḳın

Küllü şeyʾin hālikun illa vechehu: "O'nun zatından başka her şey yok olacaktır."[14]
Cümle ʿālem maḥv oluban ḳāle hū

[12] Kur'ân, Sure XXXIX, Ez-Zümer, âyet 53, "Allah'ın rahmetinden ümidinizi kesmeyiniz."
[13] Kur'ân, Sure XXXI, Lokman, âyet 14, "Bana ve anne babana şükret."
[14] Kur'ân, Sure XXVIII, Kasas, âyet 88, "O'nun zatından başka her şey yok olacaktır."

Küllü şeyʾin hālikun illa vechehu (47 / 7)

Mezaġ... : "Göz (gördüğünden) şaşmadı ve (onu) aşmadı."[15]

Gözüñde sürme-i *Māzāġ* her kim gördi bir kerre

Hemān terk eyledi birden cihānda ad ile sanı (3 / 7)

Yuḥyi'l-ʿiẓāme...: "Çürümüşlerken kemikleri kim diriltecek?"[16]

Şerbeti *yuḥyi'l-ʿiẓāme*ymiş içeyüm zehrini

Pür cefā bir dil-rubādur baña raḥm itmez velī (23 / 2)

Yuʿṭike feterḍā...: "Şüphesiz, Rabbin sana verecek ve sen de hoşnut olacaksın."[17]

Ey bākī olan ümmet içün gülmeyen Aḥmed

Yuʿṭike feterḍā ile mesrūr Muḥammed (38 / 12)

Sekāhum Rabbehum...: "...ve Rableri onlara tertemiz içki sunmuştur."[18]

Sekāhum Rabbehum ḫamrından içdük

Üzüm ṣuyı degül bizdeki sekrān (40 / 31)

5. 9. 2. Hadîsler

Sâdık Kemâlî, manzûmelerde gerek Hz. Peygambere ait sözlerden gerekse hadîs-i kudsilerden sık sık iktibasta bulunmuştur:

Levlāk: *"Sen olmasaydın, ālemleri yaratmazdım."*

Ey ḫilʿat-ı *levlāk* giyen dest-i Ḫüdādan

Ey ḥubb-ı menālden olan ʿūr Muḥammed (38 / 11)

Bu beyit de "Sen olmasaydın kāinatı yaratmazdım." hadīs-i kudsîsidir:

[15] Kur'ân, Sure XXXIX, Necm, âyet 53, "İnsan için ancak çalıştığı vardır."
[16] Kur'ân, Sure XXXVI, Yasin, âyet 78, "Çürümüşlerken kemikleri kim diriltecek?"
[17] Kur'ân, Sure XCIII, Duha, âyet 5, "Şüphesiz, Rabbin sana verecek ve sen de hoşnut olacaksın."
[18] Kur'ân, Sure LXXVI, İnsân, âyet 21, "Rableri onlara tertemiz bir içecek içirecektir."

Ger yaratmasaydum anı āşikār
Ḳılmaz idüm cümle ʿālemleri var (129 / 15) (Cebecioğlu, 2009, s. 399)

Aşağıdaki beyitte "Naz nimettir." hadîsi verilmiştir. Bu hadîse kaynaklarda rastlayamadık:

Nāz niʿmetdür ḥadīṯiyem cümle imān ehline
ʿĀẕab oldum kāfire nār-ı sümūmuñ dūdıyam (155 / 6)

Kul elḥaḳ velev kāna muru: "Acı da olsa doğruyu söyle." (Tirmizi, 3228):

Ḫarc idübeni ṣedefinden dürü
Didi *kul elḥaḳ velev kāna muru* (188 / 17)

Men ṣamata necā: "Kim susarsa kurtuluşa erer." (Tirmizi, Kıyamet, 50):

Bu ḥadīṯi dimedi mi ol ḫocā
Men ṣamata hem bulan oldı *necā* (188 / 15)

5. 10. Diğer Dinî Kavramlar

5. 10. 1. İmân - Küfür

Sâdık Kemâlî, Dürretü'l-'Uşşâk'ta iman sahibi olmanın ve onu korumanın önemi üzerine durmaktadır. Allah'a yalvarışları imanını kurtuluşa erdirmesi yönündedir:

Eyledüm Ḥaḳḳa münācāt ṣıdḳ ile Ṣādıḳ Kemāl
Dem-i āḫirde selāmet eyleye imānumı (63 / 7)

Sâdık Kemâlî, iman ile ilgili olarak; "ehl-i imân, imân ehli, nûr-ı imân, mâye-i imân" sözcük ve terkiblerini kullanmıştır:

Aña iren bulur derdine dermān
Anı taṣdīḳ idendür ehl-i imān
Ḥaẕer ḳıl şekkden olma ehl-i ṭuġyān
Belī ki ḥaḳ velīdür pīrüm Aḥmed (22 / 6)

Ḫazīnüñden ṭoyar eşyā-yı ʿālem
İmān ehli ola gerek öpe ḫāc (36 / 7)

Görünür Aḥmedüñ vechinde dāʾim
ʿAlānīye bize ol nūr-ı imān (40 / 85)

Peygamberin Allah'tan aldığı emirlere inanmamak, onları onaylamamak anlamına gelen küfür, imanı ortadan kaldırır. Sadık Kemâlî, akıl sahibi kulların doğru yola girebilmeleri ve Allah'ın gazabına uğramamaları için onlara küfürden uzak durmalarını öğütler. Allah'ı inkâr edenin yeri cehennem ateşidir:

ʿĀḳil iseñ gel berü bu küfri ḳo
Tā saña ḫışm itmeye Settār-ı hū (184 / 108)

Yā İlahī vir hidāyet ḳamuya
Tā ḳi her kes küfrini elden ḳoya (184 / 116)

Ben Ḥaḳı bir bildüm ey şaḫṣ-ı aṯīm
Küfr ile yirüñ durur nār-ı caḥīm (184 / 106)

Sâdık Kemâlî, küfür ile ilgili olarak; "ehl-i küfr, şehr-i küfr, küfr-i zülf, münkir, inkâr" sözcük ve terkiblerini kullanmıştır:

Şehr-i küfri çünki yaḳdı sāʿduñ
Ḳuvvet ile çünki çoḳdı sāʿduñ
Putları ḫoş yire ḳaḳdı sāʿduñ

Ehl-i küfri oda yaḳdı sāʿduñ (211 / 1)

Dil ü cān tāb-ı ruḫuñ ile yine büryān oldı
Küfr-i zülfüñ bize ḫoş māye-i imān oldı (161 / 2)

Güzeller maʿdenī ʿābidleri çoḳ
Niçe münkir görüp gelür imāne (45 / 2)

İnkār idüben sen bu söze düşme gümāna
Ṣādıḳ di Kemāle ʿıraḳ ol itme bahāne
Söz añla yaḳīn noḳṣānı irgürme imāna
Küfrüñi iderken imānuñ itme yabāne
Gel yoḳ dime ki cennet-i rıḍvān bulmışam (118 / 5)

5. 10. 2. Tevhîd

Bilindiği üzere tevhîd, edebiyatımızda Allah'ın varlık ve birliğini konu edinen şiirlerdir. Sâdık Kemâlî, müminlerin kurtuluşa ermeleri, tek doğru ve gerçek olana -Allah'a- ulaşmaları, günahlarının affedilmesi ve Hakk'ı görebilmeleri için onlara tevhîd yoluna girmelerini öğütler:

Ey Ḥaḳuñ müʾmin ḳulı tevḥīde gel tevḥīde
Varalum ṭoġrı yolı tevḥīde gel tevḥīde

Ṭut girçekler ilini bilesin ʿaşḳ ḫālini
Devşir vaḥdet gülini tevḥīde gel tevḥīde

Yolumuzdur nūriyye baḳmazuz biz ḫūriye
Seni nūrlar büriye tevḥīde gel tevḥīde

Kūçeki Zeyn-i Ḫāfī olma kimseye cāfī
Ṣuçuñ ʿafv ide ʿĀfī tevḥīde gel tevḥīde

Gel berü gel er iseñ perverde-i pīr iseñ
ʿĀşıḳ-ı dīdār iseñ tevḥīde gel tevḥīde

Tevḥīde eyleme ʿār her ne var tevḥīdde var
Tā ki göresin dīdār tevḥīde gel tevḥīde

Ṣādıḳ Kemāl dir sözi Ḥaḳḳa ṭutalum yüzi
Tā yarlıġaya bizi tevḥīde gel tevḥīde (52 / 1-7)

5. 10. 3. Şefâat

Dürretü'l-'Uşşâk'ta konusu başlı başına Hz. Muhammed'den şefaat istemek olan bir na't bulunmakla birlikte pek çok manzumede peygamberden yardım ve şefâat isteyen bölümler bulunmaktadır. Sâdık Kemâlî, pek çok manzumede günahlarının affı ve dinî açıdan daha üst ederecelere yükselmek için Allah'ın en sevgili kulu olan Hz. Muhammed'e dualar eder, ondan şefâat ister:

Ḳamusın ḳonşı eyle Muṣṭafāya
Şefāʿat-i maʿden kān-ı ṣafāya (106 / 7)

Günāhuñ başuña Ṣādıḳ Kemālī
Şefāʿat olmasa olurdı ṭūfān (40 / 99)

Ol nübüvvet mihr oldı ẓuhruña
Mihr ṣaldı ḳamu ʿālem ẓuhruña
Ḳul olayam bāṭınuña ẓuhruña
Ḳıl şefāʿat bizi de al ẓuhruña (210 / 1)

5. 10. 4. Namaz - Salât

Bilindiği gibi Farsça bir sözcük olan namazın, Arapçadaki karşılığı "salât"tır. Dürretü'l-'Uşşâk'ta namaz sözcüğü hiç kullanılmamış, sınırlı olarak salât sözcüğü tercih edilmiştir.

Sâdık Kemâlî, divan edebiyatının alışılagelmiş mazmunları ile istiarelere başvurmuştur. Âşık ve rakipler, sevgilinin kaşlarını mihraba benzeterek, sevgiliye karşı beş vakit namaz kılmıştır:

Ṭaḳ-ı ebrūlarını miḥrāb idinüp ehl-i ḫāl
Ḳılmaġı beş vaḳt ṣalātı aña ḳarşu ṭūtdı ṣāf (141 / 3)

5. 10. 5. Oruç - Savm

İslamın bir diğer temel şartı olan oruç, sözcük olarak Dürretü'l-'Uşşâk'ta hiç kullanılmamış, onun yerine Arapça karşılığı olan "savm" sözcüğü sınırlı olarak kullanılmıştır.

Sâdık Kemâlî, inançlı insanların kalbini ibadet mekânı olarak tanımlamış ve takva sahibi insanların oruca niyet edip gönülden ibadet etmesi gerektiğinin altını çizmiştir:

Ḳalb-i müʾmin çünki Beytullahdur ey müttaḳī
Niyyet-i ṣavm ile girüp eyle anda iʿtiḳāf (141 / 2)

5. 10. 6. Kurban

Sâdık Kemâlî, kurban sözcüğünü manzumelerde mecâzî ya da tasavvufî anlamda kullanmıştır. Ayrıca Dürretü'l-'Uşşâk'ta Kurban ve Ramazan bayramlarını konu edinen beş beyitlik bir ıydiyye vardır. Şair, âşıkların nefsi isteklerini Allah aşkı için memnuniyetle terk ettiklerini ifade eder:

ʿĀşıḳlar cānını ḳurbān ider bayrām durur bayrām
Doymaz ʿaşḳına cānları ʿaceb bayrām durur bayrām (90 / 1)

Allah'a kavuşmak bir kurban bayramına benzetilmektedir. Sâdık Kemâl, dünyevi isteklerini bir kenara bırakmıştır. Tanrı'ya erişmek istemekte, yalvarmaktadır:

Viṣālüñ ʿıyd-ı aḍḥādur ḥabībā
Kemāl-i Ṣādıḳı ḳurbān degül mi (29 / 7)

5. 11. Tasavvufla İlgili Kavramlar

5. 11. 1. Âlem - Dünya

Sâdık Kemâlî, âlem sözcüğü ile ilgili olarak, " 'âlem-i kuddûs, dü-'âlem, 'âlem-i kesret, on sekiz biñ 'âlem, dünyâ, cihân" sözcük ve terkiblerini kullanmıştır. İlgili beyitlerde Sâdık Kemâlî'nin imanından emin bir müslüman olarak dünya ve ahiret hayatı için kaygısının olmadığı dikkati çekmektedir:

Ki yoḳdur ḳorḳu ḳayġu āyet ile
Gezerüz her dü ʿālemde ḫırāmān (40 / 12)

Vaṭanumuz bizüm ʿālem-i Ḳuddūs
Ki vaḥdetde biz etdük ʿahd u peymān (40 / 13)

Tekellüf bize yoḳdur her dü ʿālem
Gezerüz gülşen-i vaḥdetde turḥan (40 / 26)

Bilindiği üzere mutasavvıflar arasında on sekiz bin âlemin olduğu inancı yaygındır. Dürretü'l-'Uşşâk'ta bu ifade sıkça tekrarlanmaktadır:

Bilürüz on sekiz biñ ʿālemi dost
Muḥammed ümmeti ḫod cümle iḫvān

Sâdık Kemâlî, Tanrı'ya ulaşma çabası içindeyken Tanrı'nın tecelli ettiği bu dünyada pek çok cahil insandan zarar gördüğünü ifade etmektedir:

Gönül idem bāġ-ı vaḥdet içre Ṣādıḳ Kemāl
ᶜĀlem-i keṯretde gör nādān elinde ṣolmışam (40 / 67)

5. 11. 2. İrfân

Sâdık Kemâlî, tasavvufun özünde sezgisel bilginin olduğunu tekrir sanatından yararlanarak vurgulamaktadır. Bir başka beyitte ise tasavvuf insanın vatanını terk etmesi ve irfân sevgisi olarak özetlenir:

Taṣavvufı eşit ey merd-i ᶜārif
Teᶜarrüfdür teᶜarrüfdür teᶜarrüf (135 / 3)

Taṣavvuf terk-i evṭāne dimişler
Taṣavvuf ḥubb-ı ᶜirfāne dimişler (135 / 11)

Bilindiği gibi mutasavvuflar bütün ilimlerin Allah tarafından verildiğine inanırlar. Melek ya da resul aracılığıyla gelmeyen, ilham yoluyla gelen bilgiye ise ilm-i ledün denilmiştir. Ledün ilmi, susarak ve yaşamakla öğrenilir. Sâdık Kemâlî, manzumelerde sıkça ledün ilmine Hızır'ın sayesinde vakıf olduğunu ifade etmekte ve bununla övünmektedir:

ᶜĀlim-i ᶜālem-i ledünnī olmışam āşikār
Almışam taᶜlīmini Ḫıżruñ dilümi kim bile (10 / 5)

Ders alup Ḫıżruñ dilinden bil ledünnī ᶜilmini
Key ṣaḳın düşme faḳīhüñ dām-ı kīl ü ḳāline (43 / 2)

Meger ol maᶜden-i ᶜilm-i ledünnī
Ḫıżır gibi irişdi baña yaᶜni (48 / 4)

Dürretü'l-'Uşşâk'ta 49 ve 50 numaralı manzumeler, şairin ledün ilmini nasıl edindiğine dâirdir:

Yine diñle ledünn ʿilminden ey cān
Sebeb ne ḳıldı tevfīḳüme raḥmān (49 / 1)

Diyem ʿilm-i ledünnīden ḫaberler
Çıḳaram baḥr-i ʿaşḳdan niçe dürler (50 / 2)

5. 11. 3. Aşk

Bilindiği üzere aşırı sevgi anlamına gelen aşk, divan ve tasavvuf edebiyatının temelini oluşturur. Tasavvufa göre aşk, evrenin yaratılmasındaki hareket noktasıdır. "Ben bir gizli hazineydim. Bilinmeyi istedim ve âlemi yarattım." kudsi hadîsi Allah'ın kendisine duyduğu aşkla bütün bir âlemi yaratma sebebini açıklar. İnsan-ı kâmilin yapması gereken, varlık âleminden geçmesi, nefsine hâkim olması, içindeki "ben"i öldürerek fenafillaha ermesi ve sevdiğine kavuşmasıdır. Bu yolda âşık her türlü güçlüğe göğüs germelidir. Sâdık Kemâlî, aşkı tasavvufî olarak ele almıştır. Bu dünyanın nimetlerinden geçmiş; canını, nefsini yok saymıştır ve Allah aşkı için yalvarmaktadır:

ʿAşḳuñ gerekdür baña cān u cihānı neylerem
ʿAşḳ ile olmışam ġanī kevn ü mekānı neylerem (19 / 1)

Senüñ daʿvā-yı ʿaşḳuñ eyledüm bir kere ey dilber
Didiler kim başı gitsün ṣorulmasun anuñ ḳanı (3 / 8)

Şair, pek çok beyitte aşkı işlemekte, âşıklara öğütler vermektedir. Ayrıca başlı başına aşkı konu edinen manzumeler de vardır. Aşkı konu edinen 47 numaralı manzumede on yedi, on sekiz ve on dokuzuncu beyitlerin ilk sözcüklerini sırayla "ayn, şın kaf" harfleriyle başlatarak akrostiş sanatına başvurmaktadır. Bu beyitlerde esas olanın Allah aşkı olduğu, aşığın cennettin nimetlerini bir tarafa bırakması; şın harfinin "şahid"i yani Hz. Muhammed'i hatırlatması, kişinin haramdan uzak durarak helalle yetinmesi ve kısmetine razı olması gerektiği vurgulanmaktadır:

ʿAyn-ı ʿaşkuñ gözüñe ola ẓuhūr
ʿAynuña gelmeye cennāt ile ḥūr

Şīn-ı aşḳ ile bulasın şāhidi
Añlagıl ʿaşḳ didigüm ne şāhidi

Ḳāf-ı ʿaşḳ ile ḳanāʿat ḳılasın
ʿĀḳilseñ nidügin ʿaşḳı bilesin (47 / 17-18-19)

Sâdık Kemâlî, Allah'a yalvararak O'na kavuşma isteğini dile getirir. Gönlünde O'nun aşkından başka hiçbir şey yoktur:

Eya dilber bu göñlümde heves var
Senüñ ʿaşḳuñ durur ġayri ne kes var (71 / 1)

Sadık Kemâlî, Yûnus Emre'nin şiirine yaptığı nazirede aşkı denize, aşığı ise dalgıca benzetmektedir. Âşık, nefsini öldürmeli, bu uğurda zorluklara göğüs germeli ve Tanrı'ya ulaşmalıdır:

Baḥr-i ʿaşḳa ṭalmaḳ gerek degme ġavvāṣ ṭalmaz ola
Eyle dürr çıḳarmaḳ gerek hīçbir kānda olmaz ola (177 / 1)

Göñül mirʾātına baḳdum göründi ʿālem-i vaḥdet
Bu ʿaşḳ şemʿine dil yaḳdum göründi ʿālem-i vaḥdet (7 / 1)

Tasavvuf yolunda melâmi dervişler, kendilerini halkın gözünde kötü tanıtmayı; beğenilme, sayılma yerine hor görülmeyi tercih etmişlerdir. İkiyüzlülük ve gösterişten uzak bu hareketi nefislerini öldürmenin bir yolu olarak görmüşlerdir. Aşkından dolayı kınanan şair, bunu umursamamakta ve Tanrı'ya ulaşmak için canından geçtiğini, bütün arzulardan her iki dünya için de vazgeçtiğini ifade etmektedir:

Bu melāmet ʿarṣasında ʿaşḳuña cān oynadum
Her dü ʿālem terkin urdum ḳanda ḳaldı mülk ü māl (21 / 7)

Rāh-ı ʿaşḳında anuñ terk eyledüm nāmūs u neng
Ol sebebden ʿālem içre düşmişem dilden dile (9 / 4)

Gerçek aşk insanın kalbindedir; bir başkasından işitilerek ya da bir başkası taklit edilerek öğrenilmez ve yaşanmaz:

Semāʿi ṣanma ʿaşḳı yā ḳıyāsī̇
Ḳulūb içre olur ʿaşḳuñ żiyāsı (16 / 1)

5. 11. 4. Nefis

Ruh, öz varlık gibi anlamlara gelen nefis, tasavvufta kulun kötü ve eleştirilen özelliklerini karşılar. Allah yolunda ilerleyen kul, nefsine hâkim olmalı, isteklerine kapılmamalıdır. Kişi, Allah'ın emirlerini yerine getirerek ve rızasını kazanarak nefsini yenebilir. Zeynüddîn Hâfî, nefsin devamlı kınanması gerektiğini, nefsi yenmede devamlı ibadetin önemli olduğunu söyler ve nefsi eğitmek için dört şart ileri sürer: az konuşmak, az uyumak, insanlardan uzak durmak, zikirle uğraşmak (Köle, 2011, s. 163-164). Dürretü'l-'Uşşâk'ta nefis, sıklıkla karşımıza çıkmaktadır. Şair, nefse uyulmaması gerektiğini, bunun zararlarını yinelemektedir.

Sâdık Kemâlî, nefsi "saman yiyen" olarak tanımlayıp aşağılamakta ve Allah'tan nefsini terbiye etmek için gayb âleminden ona nimetler sunmasını dilemektedir:

Beni şaşurmasun nefs-i ʿalef-ḫōr
Ġaī̇b ḫazneñden eyle aña ṭutmaç (36 / 3)

Nefis ile ilgili mizah örneği olarak kabul edebileceğimiz beyitlere de rastlanmaktadır. Nefsine uyan insan saman yiyen bir hayvana benzetilmekte ve kendi sonunu hazırlayacağı ifade edilmektedir:

Eger ḫayvāna virürseñ ṣamanı
Bulur nefsi helākinden emānı (1 / 25)

Şu deñlü māl cemʿ it nefse ola ḳut

O bir ḥayvān durur lāzum durur ot (134 / 24)

Dürretü'l-'Uşşâk'ta nefsin "nefs-i levvame, nefs-i emmare, nefs-i rıza" gibi türlerinde de söz edilir. Nefs-i levvame, kınayıcı nefis anlamına gelir ve yaptığı kötülüklerden pişman olur, iyiye yönelir; ancak yeterince olgunlaşmadığı için tekrar kötülük yapar (Cebecioğlu, 2009, s. 474). Nefs-i emmare, insanı kötülüğe sevkeden, emredici nefistir. Bu nefis insanı şehvete sürükler. (Cebecioğlu, 2009, s. 473). Nefs-i rıza, Allah'tan razı olan, nefsinin terbiyesini tamamlamak üzere olan insanlardaki nefistir (Pala, 1995, s. 426).

Dürretü'l-'Uşşâk'ta 51 numaralı manzume, nefis ve ona uymanın zararı üzerine sembolik anlatımlı bir mesnevîdir. Bu mesnevîde nefis yılana benzetilmektedir:

Saña yılan ki didüm ḳatı ḳare
Odur nefs ki aña addur emmāre (51 / 20)

Birisidür añun nefs-i emāre
Biriñüñ ismidür nefs-i levāme (51 / 22)

Sâdık Kemâlî, kişileştirmeye başvurarak verdiği sözü tutamayıp nefsiyle tavla oynadığını belirtir ve nefs-i levvameye işaret eder:

Āh n'ideyüm kendü sözüm ṭutmadum
Nefs ile nerd oynayuban utmadum (189 / 1)

Şair, eğlenceyi nefs-i rıza olarak görmekte, ölüm gelmeden önce bundan uzak durmayı öğütlemektedir:

Çeng ider dest-i ecel bu ḳāmetüñ servin senüñ
Sāz u söz nefs-i rıżādur bu rıżādan [vāz gel] (158 / 8)

5. 11. 5. İkilik - Birlik

Bilindiği gibi ikililik, tasavvufta tevhîd inancını bozan şeyler için kullanılır ve şirk olarak kabul edilir. Birlik ise gerçek anlamda bir olan Allah'ı, vahdeti simgeler. Dürretü'l-'Uşşâk'ta ikilik-birlik konusuna değinilmekte, ikiliğin terki ve birliğin önemi üzerine durulmaktadır. Eserin **"Sebeb-i Teʾlīf-i Kitāb"** bölümünde de bu konuya değinilmektedir:

Gayrılara daḫı hem inṣāf ola
Gide ikilik bizümle ṣāf ola (132 / 6)

Sâdık Kemâlî, kullara kendilerini inanç bakımından temiz tutmaları için şüpheye düşmemelerini, ikilikten vahdete erişmelerini öğütlemektedir:

Şirk şübeh-i gerdūnı bu kendüñi ḳıl pāk u ṣāf
İʿtiḳāduñ ḫāliṣ eyle ikilik ṣal birlik al (151 / 5)

Şair, Allah'ın yardımıyla vahdete eriştiğini ifade etmektedir:

Ḥamdülillah kim bize ḳıldı naẓar ol yaradan
Şöyle vāḥdet bulmışam gitdi ikilik aradan (58 / 1)

5. 11. 6. Zikir

Tasavvufta, Allah'ın adlarının belli bir sayıda tekrar edilmesi olan zikir, Zeyniyye tarikatinde en üstün ibadet biçimidir. Zikrin en üstünü "Lâ ilâhe illallah"tır (Köle, 2011, s. 217). Zeyniyye tarikatine mensup olan Sâdık Kemâlî, Dürretü'l-'Uşşâk'ta zikrin önemini sık sık vurgulamaktadır. Şair, zikir ile meleklerden daha yüksek bir mertebede olduğunu ifade etmektedir:

Bizüz gūyende-i ẕikr-i İlahī
Melāʾikde bulunmaz böyle ḫoş-ḫˇān (40 / 6)

Sâdık Kemâlî, daimi olarak Allah'ın isimlerini anarak zikir yaptığını söyler:

ʿArż iderüm ʿaczumu dergāhına leyl ü nehār
Vird idüp esmāları ẕikr eylerem raḥmānumı (63 / 4)

Zeynüddîn Hâfî'nin "Evrâd" adlı eseri müridlerin sürekli okuması gereken bir dua mecmuasıdır (Köle, 2011, s. 44). Sâdık Kemâlî, Hâfî'nin kitabından söz açarak pîrinden manevî yardım istemektedir:

Kemāl-i Ṣādıḳa bir kez naẓar ḳıl ʿayn-ı himmetle
Disün ẕikr-i İlahīden ḳitāb-ı Zeyn'üd-dīn Ḫāfī (162 / 7)

Bir başka beyitte ise bütün varlıkların Allah'ı zikrettiği vurgulanmakta ve Kur'an âyetine[19] gönderme yapılmaktadır:

Ṣanma sen ki ẕikr idersün Ḥaḳ sende görmez gidersin
Ḳamu eşyā tesbīḥ ider cümle ins ü cinnde mevlā (57 / 5)

Zeynüddîn Hâfî, zikrin Allah ile kul arasında perdeleri kaldıran en yararlı ibadet olduğunu söyler (Köle, 2011, s. 183). Sâdık Kemâlî de zikrin hastalıklı kalpleri iyileştireceğini Hz. Muhammed'in bir hadîsi ile ifade etmektedir:

Bil *mariż-i ḳalbe ẕikrullah şifā*
Böyle buyurmış durur kān-ı ṣafā (133 / 10)

Dürretü'l-'Uşşak'ta, tasavvuf kültüründe halka-ı tevhîd ya da halka-i zikr denilen zikir törenlerinde sûfîlerin topluca ibadet ederken oluşturdukları daire de geçmektedir:

ʿĀlem-i vaḥdet dilerseñ Ḥaḳ ile ol ehl-i ḥāl
Ḫulḳ-ı nīgū eyle ḫalḳa giregör pīr ḥāline (72 / 3)

[19] Kur'ân, Sure XVII, İsrâ, âyet 44, "... Her şey O'nu hamd ile tespih eder ..."

5. 12. Mutasavvıf Tipler

Zeyniyye tarikatine mensup bir mutasavvıf şair olan Sâdık Kemâlî'nin Dürretü'l-'Uşşâk'ında tasavvufî tipler geleneğe uygun bir biçimde yer alır.

5. 12. 1. Pîr

Dürretü'l-'Uşşâk'ta pîr kavramı tarikât lideri anlamında kullanılmıştır. Zeynüddîn Hâfî, her pîri kendisinden önceki pîre silsileyle bağlar ve bu silsilenin en üstünde Hz. Muhammed vardır. Ayrıca Zeyniyye tarikatinde Kur'an ve sünnet tarikat yolunda Allah'a ulaşmanın en önemli iki aracıdır (Köle, 2011, s. 140). Sâdık Kemâlî de bu yüzden pîre önem vermiş ve Dürretü'l-'Uşşâk'ta sıkça işlemiş olabilir.

Pîr kavramı ile en sık kullanılan terkip "himmet-i pîr"dir. Bu terkip pîrin duası ya da onun manevî yardımı anlamında kullanılmıştır. Sâdık Kemâlî, pek çok manzumede pîrinden himmet isteyerek onun sayesinde Hak yoluna eriştiğini söyler. Allah'ın rızasını kazanmış iyi kullara öğüt vererek pîrlerin yardımı ve duası olmadan sadece çalışarak Allah'a erişilemeyeceğini belirtir:

Saʿy ile olmaz Ḥaḳa yetmek bile ey ehl-i ḥāl
Meger Allahdan ʿināyet himmet-i pīrler ḳılā (14 / 6)

Mürīd ol pīr-i ʿaşḳa ʿāḳil iseñ
Olasın her dü ʿālem Tañrı ḫāṣı (16 / 3)

Sâdık Kemâlî, pîrinin manevî koruyuculuğuyla kuşatıldığını ve böylece hiçbir kötülüğün onu etkilemeyeceğini söyler:

İḥāta ḳıldı bizi himmet-i pīr
Şeyāṭīn daḫline yoḳ bize imkān (40 / 29)

Şair, pîrinin öğütlerine uyduğu için nefsiyle olan mücadelesinde her türlü karşı çıkıştan uzaktır:

Biz alduḳ pendini pīr-i ṭarīḳüñ

Müberrā olmışuz ez-cürm ü ʿiṣyān (40 / 93)

Hayret, Allah'ın gücüne ve hikmetine karşı duyulan bir istektir ve kulun kalbine tecelli eder (Cebecioğlu, 2009, s. 260). Allah'a erişme yolunda en son makam olarak kabul edilen hayret, kulun Allah'ı tanıması ve O'na yaklaşması ile aciz kaldığı bir haldir. Sâdık Kemâlî, pîrinin yardımıyla bu makama erdiğini ve bir saadet kaynağı olarak gördüğü dervişlere özel külahı giydiğini ifade eder:

Dest-i ḳabūl-ı pīr ile Ṣādıḳ Kemālī ḥayrete
İrişmişem lāyıḳ durur geydüm saʿādetden külāh (8 / 6)

Zeyniyye tarikatine mensup olan Sâdık Kemâlî sık sık Zeynüddîn-i Hâfî'yi pîri olarak kabul ettiğini söyler ondan yardım ister. Bazı manzumelerde kendisini zamanın Zeyn-i Hâfî'si olarak gösterir:

Ṣuçumuz ʿafv ide ʿĀfī
Bize iḥsān ider kāfī
Sulṭān şeyḫ Zeyn'üd-dīn Ḫāfī
Himmet eyle bir yārān bir (183 / 6)

Bu zamānuñ Zeyn-i Ḫāfīsiyem ey Ṣādıḳ Kemāl
Ḳuvvetüm yetse ʿaceb mi ʿālemi düzsem yola (14 / 7)

Dürretü'l-'Uşşak'ta Sâdık Kemâlî, tarihî kaynaklarda ve Zeyniyye tarikati silsile-nâmelerinde rastlayamadığımız Ahmed Hân adlı bir şahsa yazdığı medhiyyede onu pîri olarak kabul eder ve özlemle anar:

Senden özge pīrüm mi var Aḥmed Ḫānum gele gel
Hāy efendüm gele gel benüm yārüm gele gel (111 / 8)

Sâdık Kemâlî, "**Der Hakk-ı Enişte**" başlıklı medhiyyede tarihî kaynaklardan konumlandıramadığımız bir şahsa "enişte" şeklinde hitabetmekte; ona duyduğu sevgi,

saygı ve özlemini dile getirmekte ve kendisini pîri olarak kabul ettiğini ifade etmektedir:

Ḳadrüñi senüñ yaḫşı bilürem belī ey pīr
Ey Āṣaf-ı ṯānī-i Süleymānum enişte (87 / 2)

5. 12. 2. Mürşîd

Bilindiği gibi, doğru yol gösteren, uyaran, irşada erdiren anlamına gelen mürşîd, tasavvufî bir terim olarak tarikatin lideri, şeyhtir. Şeyhe mürşîd denmesi, şeyhin müridlerine yol göstermesi ve yönlendirmesinden kaynaklanır. Tasavvuf tarihinde pek çok tarikatte olduğu gibi Zeyniyye'de de tarikat liderinin önemi büyüktür. Zeynüddin-i Hâfî'ye göre Allah'a erişme yolunda müride iyi ile kötüyü, doğru ile yanlışı seçip gösterebilecek bir şeyh gereklidir. Şeyhin sayesinde iyi ve doğru olanlar müridin kalbine tecelli eder. Hâfî, müridin mürşîde gereksinimini hastalıklarla dolu bir ortamda kalmış küçük bir çocuğun bakıcıya duyduğu gereksinimle örneklendirerek anlatmıştır (Köle, 2011, s. 321).

Sâdık Kemâlî de mürşîdin önemini pek çok kez vurgulamaktadır. Kalpteki sıkıntıyı, gafleti giderip yerine mutluluğu getirecek bir mürşîdin herkese gerekli olduğunu söyler. Kimsenin mürşîdinden ayrılmaması için dua eder. Bir başka beyitte ise mürşîdinden ayrılanın Allah'a ulaşma yolunda başarısız olacağını belirtir:

Gerekdür ḳamuya mürşīd-i hādī
Ḳasāvet giderüp getüre şādı

İlahī dilerem yā Rabb senden
Ayırma her kişiyi mürşīdinden

Şular kim ayru düşer mürşīdinden
Azup yoldan çıḳar āḫir dīninden (187 / 30-31-32)

Sâdık Kemâlî, "**Der Haḳḳ-ı Biraderān-ı ʿĀdülcevāz ve Ġayr-ı Birāderān-ı Ṭarīḳ**" başlıklı medhiyyede mürşidinin halefi olan, adını tespit edemediğimiz kişiden övgüyle bahseder, ondan eksiklerini gidermek için yardım ister:

Ey ṭarīḳ-i Ḥaḳ içinde mürşid-i s̱ānī ġarīz
Ey gözüm nūrı ḫalīfe eyle noḳṣānum temīz

5. 12. 3. Velî

Bilindiği üzere, sözcük anlamı dost olan velî, tasavvufta Allah'a yakınlık sağlayan kişilere verilen addır. Velîler, Allah'a ulaşma yolunda sürekli çalışır ve nefislerine uyup kötülüğe bulaşmaz. Sözcüğün çoğulu evliyâdır.

Sâdık Kemâlî, Zeyniyye silsile-nâmelerinde adı geçmeyen Şeyh Mustafa adlı bir kişiden övgüyle bahsederek, onun daha doğuştan bir velî olduğunu söylemektedir:

Ey vilāyet baḥrinüñ ġavvāsı hem dürr-i yetīm
Ey vilāyet kāşifi velī doġan Şeyḫ Muṣṭafā (84 / 5)

Şair, Dürretü'l-'Uşşâk'ın "**Sebeb-i Teʾlīf-i Kitāb**" bölümünde velînin gizli işareti ile divanını yazabildiğini ifade etmektedir:

Cüz-i remz itdi bize ol dem velī
Söz virür oldı bu miskīnüñ dili (132 / 2)

Sâdık Kemâlî, bir başka beyitte yine velînin yardımıyla şiir yazabildiğini belirtir:

Nuṭḳı yoġ idi söylemege Ṣādıḳ Kemālüñ
Söyledigi şimdi velī himmet ḳılalıdur (179 / 16)

Dürretü'l-'Uşşâk'ta velî sözcüğü dost, arkadaş anlamında da kullanılmıştır:

ʿAşḳ-ı bilmek diler iseñ ey velī
Ṭut yüri cehd eyleyüp bir ḥaḳ eli (47 / 8)

Şair, velîlik makamına şekil özelliklerini sağlayarak değil, Allah yolunda çalışıp çabalayarak erişilebileceğinin altını çizmektedir. Velî'yi sözü ve davranışı bir olan olarak tanımlamaktadır:

Gel berü kim saña direm ey velī
Her kişiyi göricek ṣanma velī
Velī oldur kim ola ḫūy-ı velī
Şemle vü ḥırḳa ile olmaz velī (228 / 1)

Velī oldur ola ḳavl u fiʿli ḥaḳ
Bu sözüm ḥaḳdur saḳın gel dime yoḳ
ʿAyn-ı ʿibretle naẓar ḳıl berü baḳ
Ṭut bu sözi tā olasın yüzi aḳ (230 / 1)

Sâdık Kemâlî, Dürretü'l-'Uşşâk'ta kendisinin de velâyet sahibi olduğunu ifade eder:

Gördüm ol mirʾāt içinde çün anuñ dīdārını
Olmışam ṣāḥib-velāyet ḳurtulup emmāreden (58 / 3)

Ṭoġmadur şehr-i velāyet içre mīr oldum bugün
Ḫayra tebdīl oldı çoḳdan seyyiʾāt-ı mā-meẕām (66 / 2)

5. 12. 4. Ârif

Ârif, irfân sahibi olan, Allah'ı tanıyan, nefsini bilen, kitabî bilgiden geçerek sezgisel bilgiyle Allah'a ulaşan kimse anlamındadır. Ârifler, ilham yoluyla gelen bilgiye, ilm-i ledüne sahiptir.

Dürretü'l-'Uşşâk'ta ârif, sezgisel bilgiye, sırra vakıf olması yönüyle anılır. Sâdık Kemâlî, kendinin ve pîrinin ârif olduğunu ifade eder:

Bu ḳadar söz söyledi Ṣādıḳ Kemāl
ʿĀrif olan añladı noldı meʾāl (47 / 28)

Şundı baña cām-ı ʿaşḳı sāḳī-i bāḳī bugün
ʿĀrif olanlar görürler ʿālem içre ṭolmışam (60 / 5)

ʿĀşıḳ-ı ʿāriflügüme yoḳ durur hergiz gümān (120 / 1, 5. mısra)

Ey ʿilm-i ledün-maʿden ʿāriflere olan pīr
Olmadı nihān ḥażretüñe dāʾimā bir sır (76 / 1)

Gāh mürīdem gāh dāde gāh vedūd
Gāh şeyḫ-i kāmilem ʿārife ʿirfānam bugün (12 / 3)

Sâdık Kemâlî, **"Ey v'allah"** derviş selamı başlıklı nasîhat-nâmesinde dervişlere Tanrı'ya ulaşma yolunda şaraptan uzak durmalarını öğütler:

Sāḳī-i Bākīden içe gör müdām
ʿĀrif iseñ ḫamr-ı fenādan saḳın (39 / 6)

Sâdık Kemâlî, bu dünyayı yaşlı bir kadına benzeterek, ârif olan bir kimsenin dünyanın geçici zenginliğinden el çekmesi gerektiğini öğütlemektedir. Dürretü'l-'Uşşâk'ta benzer öğüdü içeren pek çok beyit bulunmaktadır:

ʿĀrif iseñ destüñi çek mülk-i fenādan tamām
Bir ʿacūze pür cefādur gel çevir andan ḳafā (67 / 3)

Vāriṣ alur cümlesi elden gider
ʿĀrif olan bu metāʿı terk ider (126 / 10)

5. 12. 5. Tâlib

Bilindiği gibi, Arapça, talep eden, isteyen anlamlarına gelen tâlib, tasavvufta Allah'a ulaşmak isteyen kişinin geçirmesi gereken dört aşamadan birincisidir. Bu

aşamalar sırasıyla tâlib, mürîd, sâlik ve vâsıl'dır. Tasavvufa girmeyi amaçlayan bir kişi, isteği ve yeterliliğinin derecesine göre ya da rüyasında göreceği manevî işarete göre tarikate kabul edilir ya da edilmez.

Sâdık Kemâlî, vahdet-i vücûd inancından ve kendi nefsinden habersiz bir kimsenin Allah'a ulaşma yolunda ne kadar çalışırsa çalışsın başarılı olamayacağını belirtir:

Ḫabersüz ṭālibe ʿāşıḳ diñilmez
Ne deñlü cehd iderse er ṣayılmaz (5 / 3)

Tâlib olan kimse, önce yaratılmışları sevmeli sonra Allah'a ulaşmak için çalışmalıdır:

Eger dī̇dāra ṭālib olduñ ise
Kerih görme göñülde cinn ü nāsı (16 / 6)

Tâliblere öğüt niteliğindeki bir beyitte gece yapılacak ibadetlerin önemine dikkat çekilir. Gece, bir mevsimin bitip baharın geldiğini müjdeleyen nevruz bayramına benzetilir:

Gice olur berāt-ı ḳadr-i fī̇rūz
Gicedür ṭālibe hem ʿıyd-ı Nevrūz (5 / 8)

Sâdık Kemâlî, Allah'a ulaşma yolunda tâlib olduğunu ifade eder ve "Enişte" diyerek seslendiği kişiden yardım ister:

Dī̇dār-ı Ḥaḳuñ ṭālibidür Ṣādıḳ Kemālī̇
Ey baḥr-i ḫaḳī̇ḳī̇ dür-ile kānum enişte (87 / 5)

5. 12. 6. Sâlik

Bilindiği gibi, Allah'a ulaşmak, manevî anlamda olgunluğa erişmek üzere tasavvuf yoluna giren kimseye sâlik denir. Sâlik, tarikat adabını yerine getirir, cezbe

Allah'ın kudretini, hikmetini ve sıfatlarını kavrar. Cezbe, Allah'ın kendisine giden yolda kullarını kendine çekmesi hâlidir. Cezbeye tutulan kimselere meczûb denir. Seyr ü sülûk ise sâlikin Allah'a erişme adına bir rehberin önderliği ve denetiminde girdiği manevî yolculuğa verilen addır.

Sâdık Kemâlî, kendisinin cezbeye tutulmuş bir sâlik olmasından övgüyle bahseder; gerçek aşka erişmiştir:

Bizüz ʿālemde ol meczūb-ı sālik
Ḥaḳīḳat baḥrinüñ dürrine mālik (51 / 32)

5. 12. 7. Rind

Bilindiği üzere rind, dünya işlerini hoş gören, üzüntü ve neşeyi hoş görüp kabul eden, bunu yaşam felsefesi haline getirmiş kimsedir. Bu yaşam biçimi kalenderlik değil bohemlik olarak kabul edilir. Rindane kişilikler için dünyanın hiçbir değeri yoktur. Dürretü'l-'Uşşâk'ta rind sözcüğü sadece bir beyitte geçmektedir. Sâdık Kemâlî, dünyayı ve nimetlerini yok sayan bir âşık tipi çizmekle beraber, bunu daha çok kalenderî bir yaşam felsefesiyle birleştirmektedir:

Ben ol rind-i ḫarābatam cihān içinde bī-hemtā
Ki yırtdum perde-i nāmūsı terkin kılmışam ʿāruñ (27 / 2)

5. 12. 8. Zâhid

Allah'ın emirlerini yerine getiren, dar dünya görüşlü, ilim ve imanı şekilcilikle kavrayabilen dolayısıyla hiçbir zaman gerçeğe ulaşamayan insan tipidir. Sâdık Kemâlî, zahidleri inanma biçimleri, Allah'a, gerçek aşka ulaşamamaları yönleriyle eleştirmektedir. Allah'a erişme yolunda zahidlerden gelecek tehditlerden korkmamaktadır:

Ṣādıḳ Kemālī vardı Ḥaḳḳa
Zāhid ḳanumı ger kesesen boş (37 / 5)

Zāhidā sende eger bilse idüñ ṣanʿatumuz

Gün gibi ṭāliᶜ olurdı saña keyfiyyetümüz (176 / 1)

Sâdık Kemâlî, aşkı bir ata kendisini ise onun usta binicisine benzetmekte ve gerçek âşığın menziline varacağını, asık yüzlü zâhidin Allah'a ulaşma yolunda yorulacağını ifade etmektedir:

Raḫş-ı ᶜaşḳ üzre süvār ol yüri ey Ṣādıḳ Kemāl
Yorulur yolda ḳalur zāhid olan şekl-i ᶜabūs (17 / 5)

5. 13. Dürretü'l-Uşşâk'ta Adı Geçen Mutasavvıflar

5. 13. 1. Zeynüddîn Hâfî

Tam adı Zeynüddîn Ebû Bekir b. Muhammed b. Muhammed el-Hâfî el-Herevî el-Hanefî'dir. 19 Mart 1356'da Horasan bölgesinde yer alan Hâf şehrinde doğmuştur. Kendisine bu yüzden Hâfî denilmiştir. Horasan'ın dışında Mâverâünnehir, Irak, Azerbaycan, Şam, Mısır gibi yerlerde eğitim görmüştür. Devrinin önemli âlimlerinden eğitim alan Hâfî, Tebriz'de Kemâl Hocaefendi'ye ardından Şeyh İsmail-i Sîsî'ye bağlanmıştır. Son olarak Mısır'da Abdurrahman-ı Mısrî'ye intisâb etmiş ve onun yanında yetişerek hilâfet almıştır. 1422/23 yıllarında bazı müridleri ile Horasan'a dönen Hâfî, 1435 yılındaki ölümüne kadar tarikatini orada yaymıştır. Hâfî'nin dördü Farsça, diğerleri ise Arapça olan toplam yirmi yedi eserinden sadece on beşi elde bulunmaktadır (Köle, 2011, s.16-37).

Zeynîlik, Zeynüddîn Hâfî'nin Anadolu'ya hiç gelmemiş olmasına rağmen müridleri aracılığı ile Anadolu'da yayılmıştır. Özellikle 15. yüzyılda oldukça yaygınlaşmıştır.

Sâdık Kemâlî, Dürretü'l-'Uşşak'ta Zeynüddîn Hâfî'ye yazdığı medhiyyede ve pek çok şiirde kendisini şeyhi olarak anar, ondan yardım ister. Hâfî, büyük bir evliyadır, Allah'a ulaşma yolunda ümidini yitirmişlerin kurtarıcısıdır:

Ḫudānuñ ḳutb-ı aḳtābı eyā Şeyḫ Zeyn'üd-dīn-i Ḫāfī
Açan nevmīdlere bābı eyā Şeyḫ Zeyn'üd-dīn-i Ḫāfī (162 / 1)

Ṣuçumuz ᶜafv ide ᶜĀfī

Bize iḥsān ider kāfī
Sulṭān şeyḫ Zeyn'üd-dīn Ḫāfī
Himmet eyle bir yārān bir (183 / 6)

Sâdık Kemâlî, Zeyniyye tarikatinde "Allah'ın arslanı oldum." diyerek açıkça bu tarikate mensup olduğunu söyler. Nefsi ile mücadelesinde gücünü Zeynüddîn Hafî'den alır:

Bugün şīr-i Ḫudā oldum ṭarīḳ-i Zeyn'üd-dīn içre
Aluban tīġ [u] aṭını ʿadūlarla cidālüm var (31 / 6)

Şair, tarikati içerisinde fenâfillah mertebesine eriştiğini ifâde eder ve Kur'an âyetine[20] gönderme yapar:

Fenāfillah benem şimdi ṭarīḳ-i Zeynü'd-dīn içre
Sekāhum rabbuhum cāmını nūş eylemişem mestem (171 / 5)

5. 13. 2. Yûnus Emre

Hayatı hakkında tarihî kaynaklarda çok net bilgilerin bulunmadığı Yûnus Emre'nin, Anadolu Selçuklu Devleti'nin son dönemlerinde Orta Anadolu'da bir merkezde yaşadığı düşünülmektedir. Eğitimi konusunda kesin bilgiler bulunmamakla birlikte, bazı araştırmacılara göre ümmîdir. Yûnus Emre'nin tarikati ve tasavvufî anlayışı konusunda da farklı görüşler vardır. Yûnus Emre'nin mürşîdi Tapduk Emre'dir; onun dergâhında hizmet etmiştir (Tatçı, 1990, s.31). Şiirlerinde sevgiyi temel alan Yûnus Emre, düşünceleri ve hayatı yorumlayışıyla Türk edebiyatının önemli isimlerinden kabul edilmiştir. Dinî-tasavvufî şiirde önemli bir ekol olarak kabul edilen Yûnus Emre, divan şiirini de etkilemiştir. Arı bir Türkçe ile şiirler yazmış, hece ve aruz ölçüsünü birlikte kullanmış ve insan-ı kâmil olma yolunda kat edilmesi gereken aşamaları şiirlerinde işlemiştir.

[20] Kur'ân, Sure LXXVI, İnsân, âyet 21: "Rableri onlara tertemiz bir içecek içirecektir."

Sâdık Kemâlî'nin pek çok manzumesinde Yûnus Emre'nin hayata bakışının, şiirlerinin, dili ve anlatımının etkisi görülür. Dürretü'l-'Uşşâk'taki bazı manzumeler gerek biçim gerekse içerik bakımından Yûnus Emre'nin şiirlerinin tarzında yazılmıştır.

Sâdık Kemâl, 55 numaralı ilâhîsinin mahlas beyitinde Yûnus'un adını anar; onun üslûbuyla ilâhîsini yazdığını ifâde eder. Bu ilâhî Yûnus Emre'nin bir ilâhîsine naziredir:

Yūnus oldı Ṣādıḳ Kemāl söyler saña zebān-ı ḥāl
Cānlar virüp ögüdin al gel Muḥamede gidelüm (55 / 9)

5. 13. 3. Veysel-Karânî

Veysel-Karânî, Hz. Muhammed döneminde yaşamış ve müslüman olmuştur. Hz. Muhammed'i görmeyi çok istemesine rağmen onu görememiştir. Peygamber, onun varlığından haberdardır ve hırkasının ona verilmesini vasiyet etmiştir. Veysel-Karânî hakkında birçok menkıbe vardır. Rivayete göre Hz. Muhammed'in bir dişinin kırıldığını duyunca bütün dişlerini çektirmiştir (Pala, 1995, s. 560). Dürretü'l-'Uşşâk'ta Veysel-Karanî'nin bu menkıbesine gönderme yapan bir beyit bulunmaktadır:

Kim senüñ ʿaşḳuñı daʿvā ide ol leyl ü nehār
Terk ider Veys'el-Ḳaranuñ yoluña cümle dişi (15 / 5)

5. 13. 4. İbrâhîm Edhem

İbrâhîm Edhem, Belh şehrinde bir melikin oğludur. Edhem bir av sırasında yaşadıklarından sonra tüm varlığını bir çobana bırakıp Mekke'ye doğru yola çıkmıştır. Mekke'de Süfyan Sevrî ve Fudayl b. İyaz gibi zahitlerle dostluk kurmuştur. Daha sonra Şam'a gelmiş ve burada 161/777'de vefat etmiştir. Zühd ehli olarak bilinen İbrâhîm Edhem, mütevazı ve cömert kişiliği ve dünya malına önem vermemesiyle tanınmış bir sûfîdir (Pala, 1995, s.163). Dürretü'l-'Uşşâk'ta İbrâhîm Edhem'e dünya malını terk etmesi ve tasavvufa yönelmesi yönüyle gönderme yapılmaktadır:

Tārik-i dünyā olalum İbraḥīm Edhem gibi
Göz yaşın yüzden aḳıdup idelüm şebnem gibi
Bize hem-dem yoḳ durur dünyā içinde ġam gibi

Ṭutalum künc-i ḳanāᶜat bir eyü ad idelüm (122 / 4)

5. 14. Diğer Kişiler

5. 14. 1. Sultân Murâd (III. Murad)

12. Osmanlı padişahı Sultân Murâd, II. Selim'in Nurbanu Sultân'dan olan en büyük oğlu ve vârisidir. 4 Temmuz 1546'da dünyaya gelmiştir. III. Murâd döneminde Osmanlı - İran mücadelesi uzun yıllar sürmüş, Osmanlı doğuda en geniş sınırlarına ulaşmış fakat ekonomisi oldukça yıpranmıştır. İran'da Kızılbaş Türkmenler Osmanlı'ya karşı savaşmıştır. III. Murad'ın Rafizîlikle (Kızılbaşlık) mücadelesi Anadolu Rafizîlerinin katline dair fermanları kaynaklarda yer alır. Sâdık Kemâlî, III. Murâd'a yazdığı medhiyyede onun Rafizîler ile mücadelesine değinmektedir:

Küfr ilinüñ tīġ-i bürrān ile yıḳduñ şehrini
Eyledüñ Rafż ehlinüñ bāzārını külli kesād (79 / 3)

Sâdık Kemâlî, bir murabbada da Sultân Murad'a dua eder:

İstemem Ṣādıḳ Kemālī Ḥaḳdan özgeden murād
Yā Süleymān ola dünyā mülkine ya Keykūbād
Yā hümāy oġlı ola yā ḥażret-i Sulṭān Murād
Bunlara ḳılup duᶜā biz ḫayr ile yād idelüm (122 / 5)

5. 14. 2. Ahmed Hân

Sâdık Kemâlî, Dürretü'l-'Uşşak'ta, Zeyniyye silsile-nâmelerinde ve diğer tarihî kaynaklarda adına rastlayamadığımız Ahmed Hân adlı bir tarikat liderinden övgüyle bahseder; onu pîri olarak kabul ettiğini ifade eder. Manzumelerden anladığımız üzere Ahmed Hân'ın, Ahlat şehri ile ilgisi vardır:

Mekān-ı Aḥlāṭ bilür ẓāhir aña il
Anı aᶜlā-yı ᶜarşda seyr ider bil
Anı medḥ ide bilmez degme bir dil

Belī ki Ḥaḳ velīdür pīrüm Aḥmed (22 / 15)

Senden özge pīrüm mi var Aḥmed Ḫānum gele gel
Hāy efendüm gele gel benüm yārüm gele gel (111/ 8)

Ṣādıḳ Kemāl ḫalvet otur Ḥaḳ ile işüñi bitür
Şeyḫ Aḥmed tek bir er getür aña hemtā olmaz ola (177 / 7)

Sâdık Kemâlî, bazı beyitlerde pîri Ahmed'in adını Arap harfleriyle dolaylı olarak verir:

Elf ü **ḥā** vü **mīm** ü **dāl**dan bulmışam nūr-ı *aḥad*
Ṭañ degül her bir żaʿīfüñ ḥāline olsam meded (41 / 1)

5. 14. 3. Sultân Emîr

Sâdık Kemâlî, sekizli hece ölçüsü ile yazdığı bir şiirinde Emir Sultân adlı bir tarikat önderinden saygıyla bahseder. Emir Sultân adı bize Yıldırım Bayezid'in damadı Bursalı meşhur sûfîyi (ö. 833/1429) çağrıştırmakla beraber eserde geçen Emir Sultân'ın bu kişi olduğuna dair bulgumuz yoktur:

ʿĀriflere açılur sır
ʿĀlemlerüñ Ḫālıkī bir
Ey ḥażret-i Sulṭān Emīr
Himmet eyle bir yārān bir (183 / 5)

5. 14. 4. Mehemmed Çelebî

Sâdık Kemâlî'nin sevgi ve saygıyla bahsettiği kişilerden biri de "**Der ḥaḳḳ-ı birāderān-ı ṭarīḳat ki her yeki-rā çend mışrāʿ güftīm zikr kerdīm**" başlıklı medhiyyede tarikat kardeşlerinden biri olduğunu çıkardığımız Mehemmed Çelebî'dir. Kendisi hakkında tarihî kaynaklarda kesin bir bilgiye rastlayamadık:

Ḳalmadı ṣabr u ḳarārum ey Meḥemmed Çelebī

Ḳamulardan iḫtiyāram ey Meḥemmed Çelebī

Cümle evlāduñ ulusı sevgülüsi şeyḫümüñ
Göñlümi taʿmīr idüñ cānum Meḥemmed Çelebī (83 / 1-2)

5. 14. 5. Şeyh Mustafâ

Sâdık Kemâlî, Şeyh Mustafâ adlı bir tarikat önderine yazdığı **"Der Ḥaḳḳ-ı Şeyḫ Muṣṭafā"** başlıklı medhiyyede ona olan sevgi ve saygısını dile getirmektedir. Şeyh Mustafâ, beyitlerden anlaşıldığı üzere velî doğan, ulu bir kimsedir. Kendisi hakkında tarihî kaynaklarda bilgiye rastlayamadık:

Ey başum tācı saʿādet āḫteri Şeyḫ Muṣṭafā
Ey ġarīzüm iki gözümüñ biri Şeyḫ Muṣṭafā

Daḫı ṭıfl iken vilāyetler ẓuhur itmek neden
Bu vilāyetler senüñ faẓluñdan ey Şeyḫ Muṣṭafā

Ey vilāyet baḥrinüñ ġavvāsı hem dürr-i yetīm
Ey vilāyet kāşifi velī doġan Şeyḫ Muṣṭafā (84 / 1-4-5)

5. 14. 6. Ustâ Hâce Ahmed

Sâdık Kemâlî, Dürretü'l-'Uşşâk'ta Ustâ Hâce Ahmed adlı bir kişiye **"Der Ḥaḳḳ-ı Ustā Ḫˇāce Aḥmed"** başlıklı bir medhiyye yazmıştır. Adı geçen bu kişinin Hoca Ahmed Yesevi mi yoksa aynı isimde başka bir mutasavvıf şahsiyet olduğu konusu tarafımızca açıklığa kavuşturulamamıştır:

Ey derdüme dermān idici Ustā Ḫˇāce Aḥmed
Ḫayṭ ile beni aşma meded Ustā Ḫˇāce Aḥmed (86 / 1)

Sâdık Kemâlî, bir başka manzumede de Hâce bîn Ahmed adını anmış; kendisini "mihrab"a benzetmiştir. Bu kişinin Hoca Ahmed Yesevi ya da Sâdık Kemâlî'nin pîri Ahmed olması muhtemeldir:

Ḥāce bī̇n Aḥmed olmışdur bizüm miḥrābumuz
Baġladuḳ ḳarşusına beş vaḳtiçün biz şimdi ṣāf (142 / 9)

5. 14. 7. Enişte

Sâdık Kemâlî, kendisinden sevgi ve saygıyla bahsettiği, ona "enişte" diyerek hitap ettiği bir kimseye medhiyye yazmıştır. Bu kişinin de kim olduğunu tarihî kaynaklardan tespit edemedik. **"Der Ḥaḳḳ-ı Enişte"** başlıklı bu medhiyyenin hemen ardından gelen, 88 numaralı **"Der Ḥaḳḳ-ı ʿAlī̇ Bālī̇"** başlıklı medhiyyede Alî Bâlî'nin pîrin damadı olduğu anlaşılmaktadır. Enişte diyerek seslendiği kişinin Alî Bâlî olması muhtemeldir:

Ey ḫādim-i ekrem gözümüñ nūrı enişte
Ṣıdḳ ile baña eyle duʿā cānum enişte (87 / 1)

Sen ki dāmād olduñ ol ḳuṭb-ı cihāne ey ʿazī̇z
Her ayuñ on dördi hem bedri ʿAlī̇ Bālüm benüm (88 / 2)

5. 14. 8. Hamîd Dede

Dürretü'l-'Uşşâk'ta adı geçen, tarihî kaynaklardan kim olduğuna ulaşamadığımız bir diğer isim de Hamîd Dede'dir:

Açıldı ḳalbümden dī̇de
Gönlümüzüñ jengi gide
Ey sulṭānum Ḥamī̇d Dede
Himmet eyle bir yārān bir (183 / 1)

5. 14. 9. Kutb-ı Velî Dede

Sâdık Kemâl, Kutb-ı Velî Dede isminde bir kişiyi de över. Bu kişinin kim olduğu konusunda bir bilgiye ulaşamadık:

Bi-ḥaḳḳ-ı Aḥmed ü Maḥmūd
Yüregüme döküldi od
Ḳuṭb-ı Velī Dede maḳṣūd
Himmet eyle bir yārān bir (183 / 2)

5. 14. 10. Şeyh İbrâhîm

Dürretü'l-'Uşşâk'ta adı geçen, tarihî kaynaklardan kim olduğuna ulaşamadığımız bir diğer isim de Şeyh İbrâhîm'dir:

Üstüñe uġradı rāhum
Göklere irişdi āhum
Ey ḥażret-i Şeyḫ İbrāhīm
Himmet eyle bir yārān bir (183 / 3)

5. 14. 11. Halîl İbrâhîm

Dürretü'l-'Uşşâk'ta kendisine medhiyye yazılan bir başka isim de Halîl İbrâhîm'dir. Medhiyyelerden şeyh olduğunu belirlediğimiz bu kişinin kim olduğunu tespit edemedik:

Ey Ḫalīlullah-ı s̲ānī ola meddāḥuñ kerīm
Sizlere ceddüñüze maʿlūm durur cümle seyrüm

Nām-ı İbrāhim ile uş bir Ḫalīl-i s̲ānīsin
Şol sebebden medḥe layıḳ oḳudı sizi pīrüm (93 / 1-2)

Żaʾife ikrām eylemekde bir Ḫalīl-i s̲ānīdür
Yoluña olsun fedā dostum ne kim varum benüm

Ḫādim-i ḳırḳlar yazılur ismüñüz ey baḫtiyār
Bu mübārek ismüñüzi il bilür şārum benüm (94 / 2-3)

5. 14. 12. Kırklar-ı Mollâ Muhammed

Sâdık Kemâlî, Kırklar-ı Mollâ Muhammed diye hitap ettiği bir kişiden saygıyla bahsetmektedir. Bu kişinin kim olduğu konusunda bir bilgiye ulaşamadık:

ʿĀlemler güneşi Aḥmed
Mevlānuñ faẓlından meded
Ḳırḳlar-ı Mollā Muḥammed
Himmet eyle bir yārān bir (183 / 4)

5. 14. 13. Alî Bâlî

Dürretü'l-'Uşşâk'ta kendisine medhiyye yazılan Alî Bâlî'nin kim olduğu konusunda tarihî kaynaklardan kesin bir bilgiye ulaşamadık. Ancak bu kişinin Osmanlı âlimi ve biyografi yazarı Alî b. Bâlî nâmıyla bilinen Alî Çelebi (ö.1584) olması muhtemeldir:

Āsumāna irdi ḳadrüñ ey ʿAlī Bālüm benüm
ʿİlm-i ḥikmet maʿdenī ṣadr-ı ʿAlī Bālüm benüm (88 / 1)

5. 14. 14. Dervîş Alî

Dürretü'l-'Uşşâk'ta kendisine medhiyye yazılan bir diğer isim de Dervîş Alî'dir. Adı geçen kişinin diğer müridler arasında ayrı bir yeri bulunduğu anlaşılmaktadır:

Ey müridler iḫtiyārı ḥażret-i Dervīş ʿAlī
Ḫiẕmet-i ḥażrete çünkim baġladuñ muḥkem beli (89 / 1)

ALTINCI BÖLÜM

SONUÇ

Eski ve yeni kaynaklarda Sâdık Kemâlî ve Dürretü'l-'Uşşâk adını verdiği divanı hakkında bir bilgiye rastlayamadık. Bu nedenle Sâdık Kemâlî hakkındaki bilgileri şairin kendi eserinden yani Dürretü'l-'Uşşâk'tan tespit etmeye çalıştık.

Dürretü'l-'Uşşâk'ın yazılış tarihi olan 1594 tarihinden yola çıkarak Sâdık Kemâlî'nin, XVI. yüzyılın sonları ve XVII. yüzyılın başlarında yaşadığını düşünebiliriz. Kitabın iç kapağında yer alan bir cümleye göre de şairin asıl adı Monla Kemâl Efendi'dir. Manzumelerinde Sâdık Kemâlî mahlasını kullanmıştır.

Sâdık Kemâlî, sünnî bir tarikat olan Zeyniyye'ye mensuptur ve manzumelerdeki bazı beyitler onun tarikati içerisinde makam sahibi olduğunu düşündürmektedir.

Zeyniyye XV. yüzyılda Zeynüddin Hâfî tarafından Herat'ta kurulan bir tarikat olup Sühreverdiyye'nin bir koludur; Horasan, Anadolu, Rumeli, Hicaz, Suriye, Mısır ve Hindistan gibi geniş bir coğrafyaya yayılmıştır. Bu tarikatin Anadolu'daki önemli isimleri Abdüllatif Kudsî ve Şeyh Vefâ'dır. Devrin pek çok âliminin bağlandığı Şeyh Vefâ, Fatih ve II. Bayezid tarafından korunmuştur. Şeriat-tarikat birlikteliğine önem veren Zeynîlik, zahirî ilimleri de batınî ilimlerle eş tutması nedeniyle aydınlar arasında yayılmıştır. XVI. yüzyıldan itibaren zikir ve zühd konusundaki katı tutumu nedeniyle en güçlü rakibi Nakşibendîlik tarikati karşısında gerilemiş ve önemini kaybetmiştir.

Dürretü'l-'Uşşâk'ta Zeyniyye tarikati pîri Zeynüddin Hâfî'ye medhiyyeler yazılmış, pek çok beyitte göndermelerde bulunulmuştur. Bununla birlikte şair, Ahmed Hân adlı bir dinî önderi pîri olarak kabul ettiğini sıkça tekrar etmiştir. Bu şahsın kim olduğunu Zeyniyye silsile-nâmelerinden ve diğer kaynaklardan tespit edemedik.

Divandaki iki manzumeden Ahmed Hân'ın Ahlat şehri ile bağlantısı olduğunu düşündük. Eserde Zeynüddîn Hâfî ve Ahmed Hân adlarının dışında Sultân Emîr, Mehemmed Çelebî, Şeyh Mustafâ, Ustâ Hâce Ahmed, Alî Bâlî, Enişte, Hamîd Dede, Kutb-ı Velî Dede, Şeyh İbrâhîm, Kırklar-ı Mollâ Muhâmmed, Halil İbrâhîm, Dervîş Alî için yazılmış medhiyyeler bulunmaktadır. Bu kişiler hakkında da kaynaklarda herhangi bir bilgiye ulaşamadık; ancak bu kişilerin Zeyniyye tarikati ile ilgili oldukları anlaşılmaktadır.

Sâdık Kemâlî'nin Zeyniyye tarikatine mensup oluşu onun dikkat çekici bir yönüdür. Dürretü'l-'Uşşâk, XV. yüzyılda ortaya çıkıp XVI. yüzyılda neredeyse kaybolan bu tarikatin izlerini taşıması ve anlatması bakımından önemlidir.

Sâdık Kemâlî, medrese eğitimi almış tekke kültürüne bağlı mutasavvıf bir şairdir. Şiirlerin anlatım, biçim, tür özellikleri divan ve tekke şiirinin bir karışımıdır. Medrese kültürüyle yetişen Sâdık Kemâlî, Yûnus Emre ve onu izleyenlerin etkisinde Yûnus'a nazireler yazmıştır.

Dürretü'l-'Uşşâk'ta ağırlıklı olarak gazel, mesnevî, muhammes, murabba', müselles ve rubâ'î gibi divan edebiyatı nazım biçimleri kullanılmıştır. Sınırlı sayıda 8'li, 11'li hece ölçüsü ile yazılmış koşma tipinde şiirlere de rastlanır. Dürretü'l-'Uşşâk'ta yer alan musammat gazeller de dikkat çekicidir. Dizeleri bölündüğünde dörtlüklere dönüşebilen, iç kafiyeli bu gazellerden koşma tipi şiirler de oluşabilmektedir. Bu gazeller aruza göre okunabilmekte, aynı zamanda 7+7 duraklı 14'lü heceye ya da 8+8 duraklı 16'lı heceye uymaktadır. Bu gazeller Yûnus Emre etkisi taşımaktadır.

Dürretü'l-'Uşşâk, didaktik özellikleri ağır basan bir divandır. Şiirlerde, dinî-tasavvufî konular işlenmiştir; Kur'an'ın ilkeleri dışına çıkılmaz. Sâdık Kemâlî, Dürretü'l-'Uşşâk'ta tevhîd inancı, Allah'a yalvarış, Hz. Muhammed'e övgü, devrin din adamlarına saygı ve övgü, dervişlere nasihat gibi konuları tekke kültür dairesi içinde kalarak klasik bir biçimde işlemiştir.

Divandaki şiirler, daha çok ilâhî, tevhîd, münâcât, na't, devriyye, meded-nâme, nasîhat-nâme, şathiyye türlerinde yazılmıştır. Bu şiirlerde öğreticilik esas olduğu görülür; bu nedenle sanatlı anlatımın geri planda kalmış olması dikkati çeker. Şair, sanat yapma amacını ikinci plana atmış gibi görünse de kimi şiirleriyle sanatsal varlığını yalın bir biçimde ortaya koyar.

Sâdık Kemâlî, kolay anlaşılabilmesi ve öğreticilik amacına uygun olarak şiirlerini duru, yalın bir dille yazmıştır. Şiirlerde pek çok deyim ve atasözü yer alır. Bu deyimler arasında Tarama Sözlüğü'nde geçmeyen deyimlere de rastlanmıştır. Sâdık Kemâlî'nin Türkçe sözcükler ile onların Arapça ya da Farsça eş anlamlılarını birlikte kullandığı da görülür. Bu durum, şairin halk edebiyatıyla divan edebiyatı arasında bir yerde bulunduğunu göstermesi bakımından önemlidir. Divan, Eski Anadolu Türkçesi sözcükleri ve deyimleriyle değerli bir dil malzemesini barındırır.

Dürretü'l-'Uşşâk'ta yer alan kısa mesnevîlerden Sâdık Kemâlî'nin hikâye anlatırken başarılı bir üslûbu olduğunu söyleyebiliriz. Şair, zaman zaman dinleyiciye seslenir, olayları dinleyicinin gözünde canlandırmaya çalışarak onu hikâyenin içine çekmeye çalışır.

Mutasavvıf şair Sâdık Kemâlî'nin Dürretü'l-'Uşşâk'ı gerek biçim gerekse içerik özellikleri bakımından divan ve halk edebiyatının birleşimidir. Kısaca söylemek

gerekirse Dürretü'l-'Uşşâk, Türk edebiyatının dil, kültür, edebiyat gibi bilgi ve değerlerini taşıyan hazinelerden birdir.

7. DÜRRETÜ'L-'UŞŞÂK'IN ÇEVİRİ YAZILI METNİ

1-a

Bu Kitāb Dürretü'l-ʿUşşāḳ

1-b

Bismillāhirrāḥmanırrāḥīm

1

Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Fe ʿū lün

1. İlāhī Ḳādir ü Ḫallāḳ-ı ʿālem
   Senüñ ṣunʿuñ ḳılur ṭopraḳı adem

2. Ferişteler sücūd ider aña hem
   Tekebbür eyleyen İblīs olur kim

3. Dilerem ya İlāhī bunı senden
   Bizi ḳılma tekebbür eyleyenden

4. ʿİbādetüñde ḳalbüm eyle ḫāżıʿ
   Ḥużūr ehlī ḳılup ehl-i tevāżuʿ

5. Bilürem şeş cihetde seni ḥāżır
   Çü sensin ḳullaruñ ḥāline nāẓır

6. Kemāl-ı künhüñi bilmedi ādem
   Velī birligüñe şāhiddür ʿālem

7. Berāberdür ḳatuñda cehr ü esrār
   Daḫı maʿlūm saña eşrār [u] ebrār

8. Saña tesbīḥ ider ḳamu ḫalāyıḳ

Bizi luṭfuñla eyle saña lāyıḳ

9. Yüzüm ḳara velī kesmem ümīdi
Gene luṭfuñ ḫˇānıyla ṭoyla bizi

10. Niçe bir iḥtiyācum ʿarż idem ben
Benüm ḥālümi benden yeg bilürsen

11. Velī ʿaşḳuñla söyler bu dilüm çoḳ
Senüñ ẕikrüñden özge bir sözüm yoḳ

12. Günāhum baḥrınuñ yoḳdur kenārı
Muʿīn eyle baña ol çār-yārı

2-a

13. Dutalar destümi çıḳam kenāra
Olar ḥürmetine ḳaram aġara

14. Benüm ʿaybum günāhum çok ziyāde
Atum yoḳ yol uzaḳ ḳaldum piyāde

15. Günāhumdan beġāyet şerm-sāram
Bu ḥāl ile nice dergāha varam

16. Nola faẓluñla yazasın berātı
Ṣevāba döndüresin seyyiātı

17. Nesīm-i raḥmetüñ ger esse mevfūr
Ḫalāyıḳuñ ẕünūbın ḳıla maġfūr

18. Ḥakīmsin ḥikmetüñ çoḳ Ḳādir Allāh

Didüñ *lā ṭaknetū min raḥmetillah*[21]

19. Keser miyem ümīdi raḥmetüñden
İşitdüm bu ḫaṭāmı ḥażretüñden

20. Benüm ẕerre ḳadar yoḳdur vücūdum
Şükür kim ḥażretüñedür sücūdum

21. Sücūdı olmayan başlar ola ṭaş
Gözümden ḳurumasun ḳan ile yaş

22. Ne baş kim varmaya daʾīm sücūda
Kesilsün gelmesün hergiz vücūda

23. Ne dest kim yoḳ durur anuñ seḥābı
Ḥaḳīḳatde anuñ kemdür bahāsı

24. Seḥāsuz desti kessünler dibinden
Niçün kim kem durur ol bir ṭabandan

25. Eger ḥayvāna virürseñ şamanı
Bulur nefsi helākinden emānı

26. Kemāl-i Ṣādıḳı yitür kemāle
Ḥabībüñ ʿaşḳına disün risāle

2-b

2

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1. Ḥaḳ-taʿālānuñ ḥabībi yā Muḥammed şāh-ı dīn

[21] Kur'ān, Sure XXXIX, Ez-Zümer, āyet 53, "Allah'ın rahmetinden ümidinizi kesmeyiniz."

Ümmetüñ püşt ü penāhı yā şefīʿü'l-müẕnibīn

2. Ḥaḳ seni sevdi yaratdı kendüye ḳıldı ḥabīb
Sensin ol Tā-hā vü Yā-sīn *raḥmeten li'l-ʿālemīn*[22]

3. Enbiyālar efḍal-ı maḥbūb-ı Ḥaḳdur şānuñuz
Ḫāk-i pāyüñ[23] ṭūtiyādur gözlere ey nūr-ı ʿayn

4. Hādi-i cümle ümemsin ey hidāyet maʿdenī
Enbiyālar muḳtedāsı yā İmāmu'l-Ḳıbleteyn

5. Çün saña meddāḥolupdur Ḫāliḳ-i arż u semā
Medḥ iderse ḳādir olmaz rūz u şeb hem ins ü cin

6. Bu Kemāl Ṣādıḳa luṭf eyleyüp ḳıl bir naẓar
Āl-i evlādından eyle hem-nişīn ü hem-demin

3

Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün

1. Bu kevn āşkına ol yārüñ fedā eylemişem cānı
Miṯāli ḫalḳ olamadı anuñ gibi güzel ḳanı

2. Anuñ ʿaşḳıyla bir ṣanʿat ideyüm ʿālem içinde
Ki miṯlīn görmemiş ola cihānūñ mīri sultānı

3. Serādan tā Süreyyā'ya anuñ ʿaşkıyla var oldı
Anuñ muḥtācı olmışdur Sikender hem Süleymān'ı

[22] Kur'ān, Sure CVII, Enbiyā, āyet 21, "Ve biz seni ancak ālemlere bir rahmet olarak gönderdik."
[23] Yazma metinde "Ḫāk-i pāyüñüz" yazılmış olup vezin gereği "Ḫāk-i pāyüñ" okuduk.

4. Bedī‘-i fıṭrat-ı ‘ālem yaratmışdur anı mevlā
Dü kevn içre dimez kimse ki var durur aña ṣāni

5. Cemālüñ muṣḥaf-ı Ḥaḳdur eyā maḥbūb-ı Ḥaḳḳānī
Ger inzāl eylemiş Sübḥān anuñ şānına Furḳānı

6. Cemālüñ muṣḥafı üzre yazılmış sūre-i Rāḥmānī
Ki ḥayrān eylemiş yekser ḳamu cinn ile insānı

7. Gözüñde sürme-i *Māzāġ*[24] her kim gördi bir kerre
Hemān terk eyledi birden cihānda ad ile sanı

8. Senüñ da‘vā-yı ‘aşḳuñ eyledüm bir kere ey dilber
Didiler kim başı gitsün ṣorulmasun anuñ ḳanı

9. Siyāh zülfüñ hevāsından ḳarārum ḳalmadı hergiz
Yüzüñ l‘al-i firāḳuñdan aḳıtdum yaş ile ḳanı

10. Kemāl-i Ṣādıḳī ṣaḳın dime medḥ eyledüm anı
Ḥaẕer ḳıl ḳudretüñ yoḳdur dime ki medḥ-i cānānı

3-a

4

Fā ‘i lā tün Fā ‘i lā tün Fā ‘i lün

1. Gel beri gel ḳandasın sırdan duyan
Gözüñi aç ḫāb-ı ġafletden uyan

2. İster isen ol Ḥaḳuñ dīdārını
Yoḳa ṣaygıl dü cihānuñ varını

[24] Kur’ān, Sure LIII, Necm, āyet 17, “Göz (gördüğünden) şaşmadı ve (onu) aşmadı.”

3. Ġāfil olan kimse menzil almadı
   Bī-mürebbī kimse ḥāṣıl olmadı

4. Yaz göñül levḥine pīrüñ naḳşını
   Her naẓarda seyr idersin sen anı

5. Gör ne eyler olur anı ey püser
   Kendüñi teslīm idersin ser-be-ser

6. Nesne yoḳdı bende hemān kendidür
   Bir gün ola kim bulasın sende dür

7. Dür nedür tā kim olasun dürre kān
   Ḳulluġuña cān vireler ins ü cān

8. Bile gör ādem ḥaḳīḳat nidügin
   Her gicen ḳadr ola gündüzüñ dügün

9. Eyledi İblīs tekebbür kibr ü kīn
   Didi oldur bād āteş māʾ u ṭīn

10. Benüm aṣlum od durur ḳadrüm celīl
    Ādem aṣlı ḫāk durur ḥor u ẕelīl

11. Bilmedi Ādemde Ḥaḳḳuñ sırrı var
    Ey fehm it yiri añla berri var

5

Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Fe ʿū lün

1. Şuña kim ʿaşḳ oḳı ḳıldı cerāḥat

Berāberdür yanında renc ü rāḥat

2. Eger olduñ ise ʿaşḳa giriftār
Ḫaberdār ol ḫaberdār ol ḫaberdār

3. Ḫabersüz ṭālibe ʿāşıḳ diñilmez
Ne deñlü cehd iderse er ṣayılmaz

4. Şunuñ kim ṭuyġusı olmaya sırdan
Zebūndur ehl-i Ḥaḳ yanında ḫardan

3-b

5. Eger ṭuyġu dilersin ehl-i dīdār
Ola gör giceler içinde bī-dār

6. Gözüñ aç gicelerde ġāfil olma
Uyuyup menzilüñden giri ḳalma

7. Gicede menzil aldılar irenler
Gicede irdiler Ḥaḳḳa irenler

8. Gice olur berāt-ı ḳadr-i fīrūz
Gicedür ṭālibe hem ʿıyd-ı Nevrūz

9. Gicelerde bulunur kāruñ aṣlı
Müyesserdür kime de dost vaṣlı

10. Mecāzī yārı gündüz görmek olmaz
Viṣāli güllerini dirmek olmaz

11. Ḥaḳīḳī yāre ḫod varmaḳ muḥāldür
Saña şerḥ eyledüġüm özge ḫāldür

12. Meʾvāniʿ çok olur günler içinde
Murād ḥāṣıl olur dünler içinde

13. Gicenüñ şerḥi sıġışmaz kitāba
Giceler menzili gelmez ḥisâba

14. Gicenün şerḥin ancaḳ bilür Allah
Gözi açuḳlara didük eyvallāh

15. İlahī açuḳ eylegil gözümi
Senüñ ẕikrüñle ḫatm eyle sözümi

16. Kemāl-i Ṣādıḳa budur yaraşuḳ
Kim ola rūz u şeb dīdāra ʿāşıḳ

6

Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün

1. Bugün meydān-ı ḥaḳḳānīde çaldum ṭobı çevgānı
Gerekmez dürr ü mercānı çün oldum ḳamunuñ kānı

2. Ṣıfāt-ı sermedi buldum cemāl-i lā-yezālīden
Maʿāş-ı kāʾināt oldum ḥayret-i cinn ü insānı

4-a

3. Benem ol ʿālem-i vaḥdetde cevelān eyleyen kāmil
Ḳatuñda ḫaddümi kemter cihānuñ mīr-i sulṭānı

4. Ben ol sulṭān-ı ʿaşḳam kim baña muḥtāc olur ʿālem
Gerek Cemşīd-i Kisrā'dur gerek sāl-i Süleymān'ı

5. Ben ol Ḫıżram ki ʿālemde ḥayret-i sermedi buldum
Ger vardum ʿālem-i vaḥdetde içdüm āb-ı ḥayvānı

6. Ben ol peyk-i ilāham ki cenāb-ı ḳudrete vardum
ʿUrūc itdüm semāvāta getürdüm ʿilm-i Rabbānī

7. ʿUrūcum geçdi eflākı mekānum lā-mekān oldı
İrişdüm sırra ol demde ṭavāf eyledüm Ḫannānı

8. Bu dil levḥini seyr itdüm bugün ben dest-i Aḥmed'den
Gidermiş jengümi küllī menüm ol cānumuñ cānı

9. Kemālī ḥarf-i itmām eyledüñ ʿilm-i ledünnīden
Bi-ḥamdi'llāh bize şimdi irişdi fażl-ı subḥānī

7

Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün

1. Göñül mirʾātına baḳdum göründi ʿālem-i vaḥdet
Bu ʿaşḳ şemʿine dil yaḳdum göründi ʿālem-i vaḥdet

2. Görüñ bu ʿaşḳ baña n'itdi vücūd-ı mā-sivā gitdi
Bu cān murġı Ḫaḳa yitdi göründi ʿālem-i vaḥdet

3. Çü gitdi varlıġum benden ḳodum el cān ile tenden
Nidā geldi baña andan göründi ʿālem-i vaḥdet

4. Gidüp bu varlıġum n'oldı vücūdum ʿāleme ṭoldı
Mekānum lā-mekān oldı göründi ʿālem-i vaḥdet

5. Kemāl-i Ṣādıḳam kānam vücūd iklīminde ḫānam

Ḥaḳīḳat ʿayn-ı insānam göründi ʿālem-i vaḥdet

8

Müs tef i lün Müs tef i lün Müs tef i lün Müs tef i lün

1. Vuṣlat bulup maḥbūba kevnine oluram pādişāh
   Cānlar virür ḳulluġuma göklerdeki şems ile māh

4-b

2. Zülf-i ruḥuñ gördi göñül düşdi belā vü miḥnete
   Dām-ı belādur zülfi çün daḥı zenaḫdānuñda cāh

3. ʿAşkuñdan ayru olmaġa ṭāḳat getürmem bir zamān
   ʿAşkuñdan ayırma beni yoḫsa ḳaluram ber-güzāh

4. ʿĀriflerüñ eyü degül göñli ḥaẕerden bī-gümān
   Biñ kez naẓar bir laḫẓada ḳılur aña ol pādişāh

5. Açup ʿuyūn raḥmetini firdevs-i aʿlādan bugün
   Feyż iderem ʿālemlere enʿām ider baña Allāh

6. Dest-i ḳabūl-ı pīr ile Ṣādıḳ Kemālī ḥayrete
   İrişmişem lāyıḳ durur geydüm saʿādetden külāh

9

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1. Bülbül-i rūḥuñ bugün ʿaşḳı düşüpdür bir güle
   Lebleri ḫāṣiyyetin beñzetmek olmaz bir müle

2. Vaṣlıyiçün çekdügüm zaḥmetleri ben ḫasta dil
   Taʿbīrin itmez lisān anūñ meger mevlā bilür

3. Firḳatde eşk-i çeşmüm ġarḳa virdi ʿālemi
   Raḥm idüp āmān-ı vuṣlatla meger bir gün bile

4. Rāh-ı ʿaşḳında anuñ terk eyledüm nāmūs-ı neng
   Ol sebebden ʿālem içre düşmişem dilden dile

5. Ol ḳadar taḥmīl ider yār-ı firāḳı ol bana
   Ey müselmānlar görüñ ol bārı urmazlar file

6. Ehl-i ḥāle ḥālümi ʿarż eylerem ancaḳ hemān
   Tañrı ḥaḳḳı eylemezem miḥneti yārdan gile

7. Rāh-ı Ḥaḳda seyr-i iẓhār eyle ey Ṣādıḳ Kemāl
   Tālʿi olsun eyü aduñ gün gibi ilden ile

5-a

10

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1. Ḥamdülillah dāmen-i dildār getürdüm ele
   Olmışam merd-i menāzil er gerek sırrum bile

2. Rāh-ı Ḥaḳda pāsbān-ı ehl-i ʿirfān olmuşam
   Himmet ile bir oḳ atdum münkirüñ baġrın dele

3. Sāḳī-i Bāḳī elinden içmişem cām-ı ṣafā
   İḥtiyacum ḳalmadı ḥum-ḥānede olan müle

4. Gözlerüm gördi tecellī dilberüñ yüzünde çün
   İltifātum yoḳ durur bāġ-ı cenān içre güle

5. ʿĀlim-i ʿālem-i ledünnī olmışam āşikār
   Almışam taʿlīmini Ḫıżruñ dilümi kim bile

6. Himmet ile sāʾir oldum ʿālem-i lāhūta uş
   Ḳudret itmedi melāʾik seyri benümle ḳıla

7. Ṣıdḳ ile buldum kemāli ṭañ degül Ṣādıḳ Kemāl
   Vuṣlat-ı yāre ḳādīm oldum benüm tek kim ola

11

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1. İçdüm ol cām-ı elesti didüm ol günde belā
   Ben muḳır-ı vaḥdetem hīç ġayrı söz bilmem velā[25]

2. Rāh-ı Ḫaḳda bir münādī olmışam miṣl-i Bilāl
   Çağırup müʾminleri her demde iderem ṣalā

3. Saʿy idüñ Ḫaḳḳuñ cemālin görmege ey müʾminūn
   Bunda görmeyen kimesne rūz-ı ḥaşr āʿmā ola

4. Muṣṭafānuñ rāhıdur iş bu ṣırāṭ-ı müstaḳim
   İnḳıyād-ı ḳavl-ı Aḥmed ḳıl güci ṣalma yola

5. Göremez Ḫaḳḳuñ tecellāsın baṣīretsüz faḳīh
   Jeng-i ḥırṣ ile ṭolupdur ḳalbi hīç olmaz cilā

6. Rūyeti dildāra lāyık olamaz her kec-naẓar
   Bu hidāyetdür Ḫüdādan ḳısmet olmaz ḳulā

[25] Yazma metinde "Ben maḳarr vaḥdetem hīç bir ġayrı söz bilmem velā" şeklindedir.

7. Ehl-i ᶜaşḳa bir sirāc oldum bugün Ṣādıḳ Kemāl
Ḥaḳ yolında nūr-ı meyle niçeler menzil ala

5-b

12

Fā ᶜi lā tün Fā ᶜi lā tün Fā ᶜi lā tün Fā ᶜi lün

1. Çün hidāyet geldi Ḥaḳdan ḳavs-ı Raḥmānam bugün
Kün fekān[26] emri elümde özge ṣulṭānam bugün

2. Ẕī ḥayāta şöyle kim benden irişmişdür ḥayāt
Küll-i ẕī rūḥuñ vücūdı içre ki cānam bugün

3. Gāh mürīdem gāh dāde gāh vedūd[27]
Gāh şeyḫ-i kāmilem ᶜārife ᶜirfānam bugün

4. İçmişem vaḥdet şarābın pīr elinden bir ḳadeḥ
ᶜĀlem-i vaḥdetdeyem pīr ile yeksānam bugün

5. Bir naẓar ḳıldı baña ᶜālemlerüñ ḳuṭbu bu dem
Şübhe ḳılmañuz baña kim ḳuṭb-ı sulṭānam bugün

6. ᶜArş-ı kürsi seyr iderem bī-zamān [u] bī-mekān
Lā-mekān [u] mülkde bir sübḥāna mihmānam bugün

7. Şehr-i ṣıdḳuñ māliki Ṣādıḳ Kemāldür ismümüz
Söyleyen Ḥaḳdur ḳamu bir ṣunᶜ-ı Yezdānam bugün

---

[26] Kur'ān, Sure II, Bakara, āyet 112; Kur'ān, Sure III, Āl-i İmrān, āyet 147; Kur'ān, Sure VI, En'ām, āyet 73; Kur'ān, Sure XVI, Nahl, āyet 40; Kur'ān, Sure XIX, Meryem, āyet 35; Kur'ān, Sure XXXVI, Yāsīn, āyet 82, " 'ol' der, o da oluverir."
[27] Bu dizede vezin kusurludur.

13

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1. Cān ilinde cān olan cānānı bildüm ʿaşḳ imiş
   Ḥükm iden ʿālemlere sulṭānı bildüm ʿaşḳ imiş

2. Baş çeküp başdan giçen ʿāşıḳlaruñ sevdāsını
   Her marīżüñ derdine dermānı bildüm ʿaşḳ imiş

3. Cāhil-i nāḳıṣ olurmış ʿaşḳsuz olan kişi
   ʿĀlim ü kāmil iden insānı bildüm ʿaşḳ imiş

4. ʿAşḳ ile buldum ḥaḳīḳat sırrınuñ eṭvārını
   Baḥr-i ẕātuñ gevherinüñ kānı bildüm ʿaşḳ imiş

5. ʿAşḳdan özge nesne açmazmış vücuduñ ḳuflını
   Ḫāne-i dil ḳuflınuñ der-bānı bildüm ʿaşḳ imiş

6. Zülf-i dilberler gibi başdan ayaġa dökülen
   Her ayaḳdan düşenüñ dermānı bildüm ʿaşḳ imiş

7. ʿAşḳ imiş Ṣādıḳ Kemālī irdüren cānāneye
   Ṣıdḳ ile yapışıcaḳ dāmeni bildüm ʿaşḳ imiş

6-a

14

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1. Açuban ḳudret cenāḥın uçaram fevḳa'l-ʿalā
   İrdüm ol ẕāt-ı ḳadīme çekmezem daḫı belā

2. ʿAyn-ı ẕāt oldum bugün Ḥaḳḳı görüñ ey mūʾminūn

Gelüñüz Ḥaḳḳa diyü her demde iderem ṣalā

3. Olmışam ʿİsā nefes her derde ḳıluram şifā
Bir demümde ṣıḥḥat alsun rence olan mübtelā

4. Raḥmet-i raḥmāna irşād eylerem mūʾminleri
İʿtiḳād itmez münāfıḳ gözine küller ola

5. İtmezem cennet ricāsıyla cehennem ḫavfını
ʿĀşıḳ-ı didār-ı ḥaḳḳam gördügüm kimdür ola

6. Saʿy ile olmaz Ḥaḳa yetmek bile ey ehl-i ḥāl
Meger Allahdan ʿināyet himmet-i pīrler ḳılā

7. Bu zamānuñ Zeyn-i Ḫāfīsiyem ey Ṣādıḳ Kemāl
Ḳuvvetüm yetse ʿaceb mi ʿālemi düzsem yola

15

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1. Çü ṭulūʿ itdi bu kevn içre cemālüñ güneşi
Refʿ olup gitdi nuḥūset saʿda döndürdüñ işi

2. Kim göre nūr-ı tecellā-yı cemālüñde senüñ
Terk idüp cümle cihānı yoluña virdi başı

3. Yed-i ḳudretle bişürdi şevkümüñ ḫūnını Ḥaḳ
Ṭañ degül olsa melekler meclisüñ ṣofra-keşi

4. Ḳıble-i ehl-i imān ḳıldı cemālüñi Ḫüdā
Daḫı dört meẕhebe miḥrāb itdi gözüñle ḳaşı

5. Kim senüñ āşḳuñı daʿvā ide ol leyl ü nehār
   Terk ider Veys'el-Ḳaranuñ yoluña cümle dişi

6. Sebeb-i ḫilḳati bu kevn ü mekān sensen i yār
   ʿAşḳuña Ḫāliḳ-ı ʿizzet yaradur ḳuru vü yaşı

7. Ṣāim-i ʿaşkuñ olup işbu Kemālī-i faḳīr
   Sırrı görmeklik içün baġrına baġladı ṭaşı

6-b

16

Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Fe ʿū lün

1. Semāʿi ṣanma ʿaşḳı yā ḳıyāsī
   Ḳulūb içre olur ʿaşḳuñ żiyāsı

2. Gezer ṣuretde insān ḫalḳ-ı ʿālem
   İçinde az bulunur Ḥaḳ-şināsı

3. Mürīd ol pīr-i ʿaşḳa ʿāḳil iseñ
   Olasın her dü ʿālem Tañrı ḫāṣı

4. Şu dilde ola ʿaşḳdan zerre şemme
   Anuñ günden güne artar cilāsı

5. Geçürme ḥubb-ı dünyāyı göñülden
   Ol arturur göñül evinde pāsı

6. Eger dīdāra ṭālib olduñ ise
   Kerih görme göñülde cinn ü nāsı

7. İlāhī sevgüñi ḳıl bize rūzī
Kemāl-i Ṣādıḳuñ budur duʿāsı

17

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1. Eṣ-ṣalā-yı bī ʿa ʿaşḳ içre çalındı nāḳūs
Ehl-i ʿaşḳa farż imiş dāʾim iderler pābūs

2. ʿĀşıḳ ol ʿāra taḳarrüb itmegil dünyāda
ʿĀr olur rind-i ḫarābāta gerekmez nāmūs

3. ʿAşḳ ile gördi gören nūr-ı tecellāyı ḳamu
ʿĀşıḳ ol sende görürsin saḳın olma meʾyūs

4. Burc-ı ʿaşḳa dike gör bir gün ol sancaġı
ʿĀḳıbet-i mīr olursın urasın ṭab ile kūs

5. Raḫş-ı ʿaşḳ üzre süvār ol yüri ey Ṣādıḳ Kemāl
Yorulur yolda ḳalur zāhid olan şekl-i ʿabūs

18

1. Nāle ider dervīş faḳīr kimse bilmez sırrum diyü
Nār-ı ʿaşḳ yandurdı beni meded yetiş pīrüm diyü

7-a

2. Bād-ı ʿaşḳuñ başda eser ʿaşḳ bıçaġı baġrum keser
Manṣūrlayın dāra aṣar buldı yirin sırrum diyü

3. Pīrümi cāndan severem yüzin görmege iverem
Yüz sürüp pāyına varam ḳıblem kaʿbem nūrum diyü

4. ᶜAşḳuñ cānuma ġıdādur sensiz cān tenden cüdādur
Ḳamu yoluña fedādur dünyā āḫiret varam diyü

5. Ġayrılar ḥālümi bilmez raḥm idüp yaşumı silmez
Senden ayru bir dem gelmez dostdur benüm yerüm diyü

6. Ṣādıḳ Kemāl seni söyler ᶜaşḳ ḫūnıyla cānın ṭoylar
İrdi sözi girçek söyler bir Allahdur kerīm diyü

19

1. ᶜAşḳuñ gerekdür baña cān u cihānı neylerem
ᶜAşḳ ile olmışam ġanī kevn ü mekānı neylerem

2. Ḥüsn-i ruḫuñ żiyāsından şuᶜle alur şems ü ḳamer
Şems ü ḳamerden ayru bu heft āsmānı neylerem

3. Hecrüñ ġamından öldi pür ᶜömr-i civānum ey ḥabīb
ᶜAşḳuñ ḥayāt oldı baña ᶜömr-i civānı neylerem

4. Misk-i Ḫaṭā'da buldum zülfüñe olān ḳıyāmı
Çin-i Ḫaṭā'yı añmazam Hindistānı neylerem

5. Açdı cenāḥ-ı ḳudret irdi göñül miᶜrācına
Ẕāt-ı ḳadīmi gördi çün dāḫı bu cānı neylerem

6. Esrār-ı Ḥaḳḳuñ ḳamusın göñlüm onda bulmışam
ᶜİlm-i leddüni bilmege şerḫ ü beyānı neylerem

7. Ṣādıḳ Kemālüñ gözledi cemālin bī-ḫilāf
Musā-ṣıfat Ṭūr içre ben Ḳūb-ı Tevrātı neylerem

20

Fe ʿi lā tün Fe ʿi lā tün Fe ʿi lün[28]

1. Zülfüñüz gerden-i cān zinciri
   Size cāndan nigerāndur pīri

7-b

2. Olmadı sizcileyin dünyāda
   Daḫı cennetde olamaz ḫūri

3. ʿİzzet oldıġı gül-i ḥamrānuñ
   Olmış ol dilberümüñ bir deri

4. Terk-i dünyā iledüm[29] yoluñda
   Teslim itdüm ʿaşḳuña hep varı

5. Rāzı fāş itme didi cānānum
   Yüri var söyleme her bir sırrı

6. Baḥr-i ʿaşḳa ṭalmayınca ʿāşıḳ
   Ḳuru yirde bulmaya hīç bu düri

7. Ṭatlu söz söyle Kemāl-i Ṣādıḳ
   ʿİzzet idem başum üstünde yiri

21

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1. Bülbülüñem ey gül-i vaḥdet zebānum oldı lāl
   Vuṣlat ol dem yaʿni şimdi ẓāhir oldı işbu ḥāl

[28] Kalıp "Fe ʿi lā tün Fe ʿi lā tün Fe ʿi lün" gibi görünmekle beraber hemen her beyitte vezin kusuru vardır.
[29] "Eyledüm" sözcüğünü vezin gereği "iledüm" şeklinde okuduk.

2. Ḥavż-ı Kevs̱er şerbeti uş leblerüñden şerm-sār
   Bir ḫaber ṣordum lebüñden gözlerümden düşdi bal

3. Ḳaddüñe ḥayrān olupdur Sidre vü Ṭūbā i yār
   Ḳarġanuñ inceldi endāmı ṣanasın oldı nāl

4. *Ve'ḍ-Ḍuḥā*[30] vechüñ durur *ve'l-Leyl*[31] zülfüñ burḳaʿı
   Refʿ olanda burc-ı ʿaḳrebden açılur baña fāl

5. Dām-ı zülfüñ işbu göñlüm murġını ṣayd eyledi
   Ḫāl-i hindüñ dāne ṣaldı ḳıldı gözler mekr ü lāl

6. Ki ġanī olmış durur ʿaşḳuñ ile göñlüm tamām
   Ẕerre olmaz ʿaynuma şimdi benüm dībā vü şāl

7. Bu melāmet ʿarṣasında ʿaşḳuña cān oynadum
   Her dü ʿālem terkin urdum ḳanda ḳaldı mülk ü māl

8-a

8. Ol ḥabībüñ ʿaşḳına Ṣādıḳ Kemāle Rabbenā
   Dostlarıyla her dü ʿālem luṭf idüp göster cemāl

22

Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Fe ʿū lün

1. Biḥamdüllāh ki olduḳ ehl-i raḥmet
   Ḳul olduḳ Āḥmed'e biz ehl-i sünnet
   Bize pīr himmet itdi Ḥaḳḳa minnet
   Cihānda ḥaḳ velīdür pīrüm Aḥmed

[30] Kur'ān, Sure XCIII, Duha, "Kuşluk vakti."
[31] Kur'ān, Sure XCII, Leyl, "Gece."

2. Eger ḳaş oynada ditrer felekler
Ḥużūrunda ḳabūl olur dilekler
Anuñ seyrinde ḥayrāndur melekler
Belī ki ḥaḳ velīdür pīrüm Aḥmed

3. Bizi Ḥaḳḳa iden bāṭın elidür
Anuñ ḳolını ṭutmaḳ Ḥaḳ yolıdur
Anı bil bāġ-ı vaḥdet bülbülidür
Belī ki ḥaḳ velīdür pīrüm Aḥmed

4. Ḥaḳuñ ḥükmini ḥaḳ ile süren ol
Ki dāim Ḥaḳ cemālini gören ol
Mürīdüñ menligin bāda viren ol
Cihānda ḳuṭb-ı Ḥaḳdur pīrüm Aḥmed

5. Cihān terk cümle-i cihān ol
Görünen gözlere olan nihān ol
Kim oldur bī-zamān u bī-mekān ol
Cihānda ḥaḳ velīdür pīrüm Aḥmed

6. Aña iren bulur derdine dermān
Anı taṣdīḳ idendür ehl-i imān
Ḥaẕer ḳıl şekkden olma ehl-i ṭuġyān
Belī ki ḥaḳ velīdür pīrüm Aḥmed

7. Anuñ ḥaḳunda maḥtūmdur kerāmet
Kerāmetine yoḳ durur nihāyet
8-b Aña Ḥaḳdan olupdur bu riʿāyāt
Cihānda ḥaḳ velīdür pīrüm Aḥmed

8. Göñül şād ol müdām itme saḳın āh
İrişdüñ ḫāk-i pāye olgıl āgāh
Cemālullāhdan eşerdür ol māh
Belī girçek velīdür pīrüm Aḥmed

9. Bugün dil mülküne ḥükm iden oldur
Anuñ himmeti az ṣanma ki boldur
Yeten gül bāġ-ı vaḥdet içre oldur
Cihānda ḳuṭb-ı Ḥaḳdur pīrüm Aḥmed

10. Bilürem ki cihān içre ṭolıdur
Aña inkār iden āḥmaḳ delidür
Yedi eflāk anuñ cüzʾi yolıdur
Cihānda ḥaḳ velīdür pīrüm Aḥmed

11. O bir dürr-yetīmdür yoḳ nihāyete[32]
Anuñ mişlin nişān virmez zamāne
Şükür minnet-i Ḥaḳḳa irdük bu ane
Belī girçek velīdür pīrüm Aḥmed

12. Nefis urdı baña söyler lisānum
Nedür dünyā fedādur aña cānum
Disem cāʾiz olur dīnüm imāñum
Cihānda ḥaḳ velīdür pīrüm Aḥmed

13. Cemālinden görinür nūr-ı Āhmed
Görince vir ṣalavāt bir Muḥammed
Aña uyan görür dīdār-ı sermed
Belī ki ḥaḳ velīdür pīrüm Aḥmed

[32] Mısrada vezin kusuru vardır.

14. Sevenler anı cāndan buldı Ḥaḳḳı
Aña inkār idenler oldu şaḳī
Dilā dāim sen anuñ medḥin oḳı
Cihānda ḳuṭb-ı ḥaḳdur pīrüm Aḥmed

9-a

15. Mekān-ı Aḥlāṭ bilür ẓāhir aña il
Anı aʿlā-yı ʿarşda seyr ider bil
Anı medḥ idebilmez degme bir dil
Belī ki Ḥaḳ velīdür pīrüm Aḥmed

16. Anuñ ḳadrini derk itmedi ʿāḳil
Maḳāmātın beyān itmedi nāḳil
Anuñ ʿāşıḳı ol ʿaşḳına yaḳıl
Belī girçek velīdür pīrüm Aḥmed

17. Ledün ʿilmi içinde Ḫıżr-ı s̱ānī
Fedā ḳıl yolına her dü cihānı
Anuñ destin ṭutan bulur amānı
Güzel girçek velīdür pīrüm Aḥmed

18. Anı medḥ idemez Ṣādıḳ Kemālī
Hemāñ ṣādıḳlıġı durur kemālī
Meger himmet ḳıla görem cemāli
Cihānda ḳuṭb-ı ḥaḳdur pīrüm Aḥmed

23

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1. Ārzuladı göñlümüz bāġ-ı cenānda bir güli
Dikiş ipliginden ince oldı bu ʿāşık beli
Cevr ider her dem vefā ḳılmaḳlıġa degmez eli

Pür cefā bir dil-rübādur baña raḥm itmez velī

2. Nār-ı ḥasret yaḳdı yandurdı bu ṣabrum şehrini
Çekeyüm cāna ṣafādur ḍāim anuñ ḳahrını
Şerbeti *yuḥyi'l-ʿiẓāme*[33]ymiş içeyüm zehrini
Pür cefā bir dil-rübādur baña raḥm itmez velī

3. Varayum cān Āḥmedüñ ḥażretine dad ideyüm
Bī-vefā oldı ol āfet diyü feryād ideyüm
Āsitānı hiẕmetine bir eyü ad ideyüm
Kendü luṭfından baña raḥm eyleye şāyed velī

9-b

4. Pādişāh-ı her dü ʿālemdür velī ol bī-sipāh
Ger baña ẓulm itse her gün ḳılmazam bir kerre āh
Lüṭf idüp ḥıfẓ-ı amānında ḳıla ol pādişāh
Ger cefā ḳılsa vefādur raḥm ide bir kez velī

5. Evlā ḳıldı muḥabbet bize ey Ṣādıḳ Kemāl
Bir naẓar deger gülümüz aldı bizüm ol ruḫ al
Her belādan saklasun luṭf ile anı Ẕü'l-Celāl
Kendü luṭfından bize raḥm eyleye şāyed velī

24

Me fā ʿīlün Me fā ʿī lün Me fā ʿīlün Me fā ʿī lün

1. Bu baḥr-i ʿaşḳuñ içinde niye ġarḳ eyledüm cānı
İrişdüm ḳahrına şimdi çıḳardum dürr ü mercānı

2. Esīr oldum idi ʿaşḳa ḫalāṣa iḫtiyārum yoḳ
Ḳoyup benliġümi benden özümden olmışam fānī

[33] Kur'ān, Sure XXXVI, Yasin, āyet 78, "Çürümüşlerken kemikleri kim diriltecek?"

3. Muḥabbet-i İlahiden bize irişdi bir şemme
   Kesildüm ḫˇāb ile ḫordan eritdüm et ile ḳanı

4. Gezüp sebᶜ-i semavāt viṣālin isteyü anuñ
   Şükür kendü vücūdumda baña eyledi iḥsānı

5. Ḥāḳ oldum Ḥaḳḳ ile demek muḥabbet-i İlahīdür
   Taṣavvufdan ḫaber diñle eyü fehm eylegil anı

6. Kemāl-i Ṣādıḳuñ ḳavli taṣavvufdan taᶜarrüfdür
   Gezer insān velī ḥayvān ne bilsün ḳavl-i insānı

25

Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün

1. Gel ey dilber firāḳuñdan aḳar bir çeşmümüñ yaşı
   Viṣālüñ merhemin ile oñulsun baġrumuñ başı

2. Viṣālüñ şerbetin ister niġārā ḫastadur cānum
   Eger şehd ü şeker olsa aġudur dünyanuñ aşı

10-a

3. Seni sevmekde bu göñlüm igen ṣāfī durur billāh
   Baña girçek gelür cümle cihānuñ ḳalbi ḳulmaşı

4. Saᶜādetden ᶜalāmetler ḳamer vechüñde ol Ḫāliḳ
   Yaratmış dest-i ḳudretle münevver göz ile ḳaşuñı

5. Dehānuñ ḥaḳḳına nāzil olupdur *ḳul kefa billahi*[34]

[34] Kur'ān, Sure XIII, Ra'd, āyet 43, "De ki: 'Benimle sizin aranızda şahit olarak Allah ve bir de yanında kitap (Kur'an) bilgisi bulunanlar yeter.' "

Muṭahhar aġzuñ içine düzüpdür incüden dişi

6. Kemālī Ṣādıḳī ʿömrini ṣarf eyledi medhüñe
Küdūret gitdi ḳalbinden münīr oldu ḳamu işi

26

Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün

1. ʿAceb ṣayyāddur zülfüñ ṭutupdur māh-ı tābānı
Rehā bulmadı dāmından cihānuñ şāh-ı ḫakanı

2. Demi ʿĪsā durur nuṭḳuñ ider mürdeleri iḥyā
Leb-i laʿlüñ ḫavāṣından yaratdı āb-ı ḥayvānı

3. Ne kānuñ gevherindendür vücūd-ı bī-naẓaruñ kim
Ki ḥayrān ḳıldı bi'l-cümle melāʾiklerle insānı

4. O ʿāşıḳ kim şarāb-ı ʿaşḳuñuñ nūş itdi curʿasın
Senüñ ʿaşḳuña terk eyler nider bu ad ile ṣānı

5. Kim olduñ mesned-i her şey eyā sulṭān-ı kevneyni
Müzeyyen ḳıldı ol Ḫāliḳ senüñ nūruñla insānı

6. Kemāl-i Ṣādıḳuñ ḥaddi degüldür medḥüñüz itmek
Viṣālüñ şerbetin umar içür şād eylegil anı

27

Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün

1. Muṣaffādur bugün ḳalbüm tecellāsından ol yāruñ
Anuñ ʿaşḳıyla Manṣūram ṣafāsın bilmişem dāruñ

2. Ben ol rind-i ḫarābatam cihān içinde bī-hemtā
   Ki yırtdum perde-i nāmūsı terkin kılmışam ʿāruñ

10-b

3. Ben ol ʿāşıḳ-ı dідāram dü ʿālem ʿarṣa-gāhında
   Sekiz cennetden el ḳoydum ki ḫavfın çekmezem nāruñ

4. Ṣafāsuz zāhide teslīm idüben bāġ-ı Firdevsi
   Cemāl-i dost içün terkini ḳıldum baḫçenüñ bāruñ

5. Şarāb-ı ʿaşḳ-ı dilberden benem maḫmūr olan her dem
   Bana vuṣlat şarābın vir gerekmez ṣuyı enhāruñ

6. Bu cānum bülbüli cevlān ider çün bāġ-ı vaḥdetde
   Bizüm gülde ḫazān olmaz vücūdı olmadı ḫāruñ

7. Ben ol Sīmurġ-ı lāhūtam mekānum bilmedi ʿāḳil
   İşitmez semʿ-i sāmʿiñ anuñ gibi ilüñ şāruñ

8. Kemāl-i Ṣādıḳuñ seyri olur vaḥdet makāmında
   Vücūdı ölmez ol elde aḥibbā ile aḳrānuñ

28

Müs tef ʿi lün Müs tef ʿi lün Müs tef ʿi lün Müs tef ʿi lün

1. Ẕāt-ı ḳadīmi buldum uş sır ile pinhān olmışam
   ʿAşḳ-ı beyānında anuñ tāvīl-i burhān olmışam

2. ʿAşḳ ile ṭutdum dāmen-i pīr-i ḫarābātuñ bugün
   Vaḥdet bulup ḫum-ḫānede yir ile yeksān olmışam

3. Buldum fenā-yı ʿaşḳ olup ʿayn-ı beḳā-yı bī-ḫilāf
   Lāyıḳ degülken ḳullıġa gör kim ne sulṭān olmışam

4. Tūr oldı bu göñlüm evi gördüm liḳā-yı bī-gümān
   Mūsā kelīmu'llāh gibi bī-ʿaḳl ḥayrān olmışam

5. Her bir ṭarīḳden bī-ḫaber kendüyi insān añlamış
   Saʿy eyledüm rāh-ı Ḥaḳa bilmem ki insān olmışam

6. ʿAşḳ ile ol cānāneye cānumı fedā eyledüm
   Buldum viṣāl-i bī-firāḳ bil cānlara cān olmışam

7. Kendü vücūdumda bulup Ṣādıḳ Kemālī dilberi
   Ḥükm eylerem ʿālemlere güyā Süleymān olmışam

11-a

29

Me fāʿ ī lün Me fāʿ ī lün Fe ʿū lün

1. Siyāh zülfüñ ʿaceb sṳʿbān degül mi
   Münīr anluñ meh-i tabān degül mi

2. Atar müjgān oḳın çeşm-i siyāhuñ
   Naẓar ḳıl ḳātil-i insān degül mi

3. Hilāl ebrūlaruñ beñzer kemāna
   Cemālüñ ṣafḥa-yı Ḳur'ān degül mi

4. Dehānuñ ʿilm-i ḥikmet şehri olmış
   Dudaġuñ çeşme-i ḥayvān degül mi

5. Seni medḥ idebilmez ḳamu ʿālem

Saña meddāḥ olan Raḥmān degül mi

6. Viren cānını ᶜaşḳuñuz yolında
İki ᶜālemde ol sulṭān degül mi

7. Viṣālüñ ᶜıyd-ı aḍḥādur ḥabībā
Kemāl-i Ṣādıḳı ḳurbān degül mi

30

Me fāᶜ ī lün Me fāᶜ ī lün Fe ᶜū lün

1. Cemālüñ ᶜizz-i devlet pāyesidür
Anuñ nūr-ı cihān sermāyesidür

2. Ne maẓhārsın aya nūr-ı muṭahhar
Ki anuñ şems ü ḳamer dāyesidür

3. Muᶜanber zülfüñ aldı iḫtiyārum
Gideren ᶜaḳl u ṣabrum vāyesidür

4. Sinān-ı kirpügüñ ḳattāl-ı ᶜuşşāḳ
Bıyıġın aldırup ber ṣāyesidür

5. O dīv sīret raḳīb ṭutar yolumı
Ṣanasan yolda Ferhād ḳayasıdur

6. Bu ᶜaşḳ elinden āh u zāram ey dost
Cihānuñ ḫalḳı ḳamu duyasıdur

7. Kemāl-i Ṣādıḳa yeter bu ᶜizzet
Disünler atlaruñ hem-sāyesidür

11-b

31

Me fāᶜ ī lün Me fāᶜ ī lün Me fāᶜ ī lün Me fāᶜ ī lün

1. Biḥamdil'lāh ṭarīḳ içre benüm bir ḫoşca ḥālüm var
   Gerekmez dünyanuñ mālı benüm bir köhne şālüm var

2. ᶜAceb midür ᶜurūc itsem bugün sebᶜ ü semavāta
   Ben ol şahbāz-ı ḳudsem nūr-ı ḥaḳdan perr ü bālüm var

3. Ben ol Bū Bekr-i ṣānīyem ṭarīḳ-i Ḥaḳda bī-şübhe
   İrişdüm ḥażrete şimdi ne mekr ü şeyn ü alüm var

4. ᶜAdālet eylerem fārūk olup şerᶜ-i Muḥammedde
   Mübārek ṭalᶜatam ḫalḳa benüm ferḫunde fālüm var

5. Ḥayā vü ḥilm ile mevṣūf ṣanasın cāmᶜi-ül'Ḳurān
   Ḳamu dünyādan el çekdüm ne māl u ne menālüm var

6. Bugün şīr-i Ḫudā oldum ṭarīḳ-i Zeyn'üd-dīn içre[35]
   Aluban tīġ [u] aṭını ᶜadūlarla cidālüm var

7. Kemāl-ı Ṣādıḳī ᶜaşḳ ile didüm bir niçe beyti
   Bu ᶜaşḳdur beni söyleden daḫı ne ḳīl u ḳālüm var

32

Me fāᶜ ī lün Me fāᶜ ī lün Fe ᶜū lün

1. Cemālüñ muṣḥaf-ı Ḳurāna beñzer
   Yazılmış āyete Furḳāna beñzer

[35] Zeyn'üd-dīn sözcüğü vezin gereği "Zeyn'ü-dīn" okunmalıdır.

2. Yanaġuñ taḫtgāhında ḥabībā
   Müdevver ḫālunuz bir ḫāne beñzer

3. Aḳar ḥasret ile bu eşk-i çeşmüm
   Şu levninde görünür ḳana beñzer

4. Ẓuhūr oldı leb-i laʿlüñ zülāli
   Şanasın çeşme-i ḥayvāna benzer

5. Ṭolaşdı boynuma zülfüñ hevāsı
   Görenler didiler urġana beñzer

6. Ḥadīṯüñ sükkerin daddı dimāġum
   Ḥayāt irdi baña ol cāna beñzer

12-a

7. Kemāl-i Ṣādıḳī sözüñ ḳamusı
   Ḥabībüñ medḥidür ber-hāneye beñzer

33

Me fāʿī lün Me fāʿī lün Fe ʿū lün

1. Bugün būy-ı visālüñ baña irdi
   Aña ṣarf eyledüm dermān u derdi

2. Ḫudā ḥalḳ itmedi hīç evvel ü āḫir
   Senüñ tek bir daḫı pākize merdi

3. Ṭufeyl itdi iki ʿālemni birden
   Münevver rūyuñı her kim ki gördi

4. Yetīm mi var senüñ ʿaşḳuñla ey dost
   Ġazeller söyleyem İremni gördi

5. Ḥadīs̱-i ʿaşḳuña düşdi bu göñlüm
   Ferāmūş eyledüm tesbīḥ ü virdi

6. Benüm sevdā-yı ʿaşkuñ var başumda
   Es̱er ḳalmaz hevānuñ ḥarr u berdi

7. Benüm göñlüm saña müştāḳ olupdur
   Ceve degmez cihānuñ cürd ü merdi

8. Melāmet ḫırḳasın geydi cihānda
   Senüñ ʿaşkuña kim göñlüni virdi

9. Kemāl-i Ṣādıḳuñ gitmez ḫumārı
   Senüñ destüñden içdi çünki derdi

34

Me fāʿ ī lün Me fāʿ ī lün Me fāʿ ī lün Me fāʿ ī lün

1. Yine ʿaşḳuñla ey dilber aḳıtdum yaş ile ḳanı
   Cemāl-i bī-naẓīrüñde çü gördüm nūr-ı īmānı

2. Bu göñlüm levḥi üstünde yazıldı bir varaḳ ʿaşḳuñ
   Anuñ bilmedi ʿālemler nedür teʾvīl ü bürhānı

3. Yazam ʿaşḳ ile bir ṣūret yine bu ḫāne-i dilde
   Ḳalup parmaġı aġzında aña ḥayrān ola Mānī

12-b

4. ʿAceb midür senüñ ʿaşḳuñla ḥayrān olsa ʿālemler

Cemālüñ nūrını müsned ḳılupdur cinn ü insānı

5. Beşīr ü münẕīr ü hādī senüñ şān-ı şerefüñdür
Senüñ ʿaşḳuña inzāl eyledi İncīl ü Furḳānı

6. Cemālüñ ʿaşḳına ʿāşıḳ fedā-yı cān u ser ḳalsa
Melāʾiklerden āʿlādur anuñ ʿarş üzre seyrānı

7. İrişdürdi beni ʿaşḳuñ Burāḳ-ı ʿarş-ı aʿlāya
Ḳamudan ser-firāz oldum ḳıluram anda cevlānı

8. Reh-i ʿaşḳuñda ey dilber benem ferzānesi ḫalḳuñ
İver ḳulluġuma şimdi semānuñ māh-ı tābānı

9. Kemāl-i Ṣādıḳī cānı ṣalupdur baḥr-i ʿaşḳ içre
Anuñ çün ḳamu eşyāda görür ol ruy-ı cānānı

35

Me fāʿīlün Me fāʿīlün Me fāʿīlün Me fāʿīlün

1. Aḳar her demde ʿaşḳ ile benüm didelerüm ābı
Benüm ḥālüme ḥayrāndur cihānuñ şeyḫ ile şābı

2. Cemālüñ şevḳine düşdi göñül ey gözleri āfet
Ḳarār u ṣabrumı yıḳdı muʿanber zülfüñüñ tābı

3. Ḫayālüñ cāna naḳş oldı senüñ ber-vech ile cānā
Anuñ şerḥin dise ʿālem tamām olmaya bir bābı

4. Viṣālüñ şerbetin nūş eyledüm çün dest-i ḳudretden
Görünmez ʿaynuma billah cihānuñ bāl u cüllābı

5. Sinān-ı kirpügüñ mecrūḥ idelden baġrumı ey dost
   Gice gündüzde görmedi benüm dīdelerüm ḫābı

6. Cemālüñden cüdā olsam eger bir laḥẓa ey dilber
   Ser-ā-ser zehr olur baña cihānuñ temr ü ʿünnābı

7. Kemāl-i Ṣādıḳī destin anuñ çün çekdi ʿālemden
   Siyeh zülfüñ añun boynına daḳdı şimdi ḳullābı

13-a

36

Me fāʿ ī lün Me fāʿ ī lün Fe ʿū lün

1. İlahī itme senden ġayra muḥtāc
   Bugün faẓluñla bize bir ḳapu aç

2. Ṭoyur luṭfuñ ḫānıyla ben żaʿīfi
   Ki ẕerresin gören olmaz añun aç

3. Beni şaşurmasun nefs-i ʿalef-ḫōr
   Ġaīb ḫazneñden eyle aña ṭutmaç

4. Kesüp ümīdümi her bir ḫasīsden
   Ümīdüm çeşmüni öz ḳapuña aç

5. Beni ḳılma ḫalāyıḳ minnetinde
   Bilā-şübhe ḳapuñ oldı bize ḫāc

6. Saña minnet ḳılur cümle ḫalāyıḳ
   Yine minnetüñ olsun başuma tāc

7. Ḫazīnüñden ṭoyar eşyā-yı ʿālem
İmān ehli ola gerek öpe ḫāc

8. Bizi ehl-i ḳanāʿat eyle yā Rab
Ḳanāʿat kisvetin ḳıl bize dībāc

9. Murādum bu kesüp bizi ṭamʿadan
Tevekkül ḳapusın ḳıl bize miʿrāc

10. Ḳomasun ḥırsla ḥasedi yolumdan
Açup ẓulmāt-ı ḳalbüm eyle minhāc

11. Bugün ʿaşḳuñla dir dilüm Ene'l-Ḥaḳ
Aṣlayum sır yoluñda miṣl-i Ḥallāc[36]

12. Zebūn itme beni açlıḳ elinden
Yoluña eyleyem cān u dilüm bāc

13. Bizi maḳbūl-ı dergāh eyle yā Rab
Vücudum şehri içün sırlaruñ aç

14. Bu nefsi aç ḳoyup ḳılma yolum tār
Seḫā destiyle niʿmetler bize saç

15. Ḳılup bāb-ı tevekkülde bizi mīr
Ḫalāyıḳdan ṭamāʿum eyle iḫrāc

13-b

16. Şu deñlü vir baña rızḳ-ı ḥelāli
Ṭoyuram ʿaşḳuña her gün niçe aç

[36] Mısrada vezin kusuru vardır.

17. Yapam kārvān-serālar ol beḳāda
Cesirler döşeyem ṣandal gibi ᶜāc

18. Beni ᶜālemde ḳıl miṣli Ḫalīlüñ
Bişürsün etmegi ḫalḳa bizüm sac

19. Kemāl-i Ṣādıḳī eyle teẕellül
Yüzüñ ḫalḳdan çevür daᵓīm Ḥaḳa ḳaç

37[37]

1. Deryāsı ᶜaşḳuñ eyledi cūş
Ġarḳa yetişdi ḳuvvet-i hūş

2. ᶜAşḳ-ı ilahī oldı bize miᶜrāc
Tā dosta olmışam bugün dūş

3. Şahbāz-ı ḳudsī oldı rūḥum
Pervāz idemez anuñla bir ḳuş

4. Giçüp felegi irişdi ᶜarşa
Vaḥdeti buluban oldı ḫāmūş

5. Ṣādıḳ Kemālī vardı Ḥaḳḳa
Zāhid ḳanumı ger kesesen boş

38

Mef ᶜū lü Me fā ᶜī lü Me fā ᶜī lü Fe ᶜū lün

1. Yā ḳalbi ṣafā kendüsi pür nūr Muḥammed

[37] Bu manzumede ölçü tespit edilememiştir.

Ḫilḳatde beşer ḫūyı melek ḫūr Muḥammed

2. Vey ḫulḳı ᶜaẕīm cismi laṭīf rūḥı muṭahhar
Her ṣuḥf-ı kitābda adı[38] mesṭūr Muḥammed

3. Yād eyledi Ṭā-hā diyü Yā-sin diyü Mevlā
Ey dostı dilinde dün ü gün meẕkūr Muḥammed[39]

4. Ey farż ile sünnet ile memdūḥ u müʾeyyed
Ey iki cihānda maᶜrūf u meşhūr Muḥammed[40]

14-a

5. Maḥkūmuñ olupdur ḳamu bu cinn ile insān
Ey mīr ü vezīr emrüñe meʾmūr Muḥammed

6. Maḥbūb-ı Ḥaḳuñ mesnedi bu kevn ü mekānuñ
Vay dürr-i yetīm lüʾlüʾ-i menşūr Muḥammed

7. ᶜĀlemlere raḥmet yaradupdur sizi Allah
Ṭutdı bu cihān yüzini pür nūr Muḥammed

8. Maġlūbuñ olupdur ḳamusı ehl-i ḍalālüñ
Her ne ḳılasun şānuña destūr Muḥammed

9. Ey sözlerüñ oldı ḳamusı naṣṣ-ı maḳāṭıᶜ
Sözüñle temīz cihān şerriyle arışur Muḥammed[41]

10. Ey nefs-i ḥalīm ḫulḳ-ı ᶜaẕīm şah-ı mükerrem
Ḳılma naẕaruñdan bizi sen dūr Muḥammed

[38] "Ad" sözcüğündeki çokluk 2. kişi iyelik eki "-ñuz"u vezin gereği görmezden geldik.
[39] Mısrada vezin kusuru vardır.
[40] Mısrada vezin kusuru vardır.
[41] Mısrada vezin kusuru vardır.

11. Ey ḫilᶜat-ı *levlāk* giyen dest-i Ḫüdādan
Ey ḥubb-ı menālden olan ᶜūr Muḥammed[42]

12. Ey bākī olan ümmet içün gülmeyen Aḥmed
Yuᶜṭike feterḍā[43] ile mesrūr Muḥammed

13. Ey Hādī-i münẕir ḳamu ins ile cānnuñ
Şāfiᶜ diyilür aduña menşūr Muḥammed

14. Medḥ eyleyüben didi *leᶜamruk nesere*[44]'l Ḥaḳ
Meddāḥ olan şākir-i meşkūr Muḥammed

15. Ey ümmetinüñ püşt ü penāhı dü cihānda
Yazuḳlarını itdürici maġfūr Muḥammed

16. Ḳılur idi Mūsā nebī Tūr üzre münācāt
Ev ednā[45] maḳāmı ki saña Ṭūr Muḥammed

17. Didi Ḥaḳ aña naᶜlın ile gelme bu Ṭūra
Gel ᶜarşuma naᶜlın ile destūr Muḥammed

18. Medḥünde igen ḳāṣır-ı zāy nūr-ı İlahī
Lüṭfūñ ile ḳıl bizleri maᶜẕūr Muḥammed

19. ᶜĀşıḳlaruñuz defterine Ṣādıḳ Kemālī[46]
Yaz luṭf idüben nāṣır u manṣūr Muḥammed

---

[42] Mısrada vezin kusuru vardır.
[43] Kur'ān, Sure XCIII, Duha, āyet 5, "Şüphesiz, Rabbin sana verecek ve sen de hoşnut olacaksın."
[44] Kur'ān, Sure XV, Hicr, āyet 72, "Ömrüne andolsun ki..."
[45] Kur'ān, Sure LIII, Necm, āyet 9, "(Peygambere olan mesafesi) iki yay aralığı kadar, yahut daha az oldu."
[46] Vezin gereği "Ṣādı/ Ḳemāli" şeklinde okunması gerekmektedir.

14-b

39

Ey v'allah

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1. Ehl-i liḳā cümle hevādan saḳın[47]
   Ḥaḳḳı dile fikr-i sivādan saḳın

2. Terkini ḳıl māl u metāʿuñ tamām
   Çıḳma er ol şāl u ʿabādan saḳın

3. Her gönülüñ ʿāmiri ol ṣıdḳ ile
   Düşmeyesin ayru liḳādan saḳın

4. Ah-ı iṣri yedi felekden giçer
   Gönülü yap söz ü duʿādan saḳın

5. ʿĀşıḳ iseñ çek elüñi ḳamudan
   Tā ki cüdā olma Ḫüdādan saḳın

6. Sāḳī-i Bāḳīden içegör müdām
   ʿĀrif iseñ ḫamr-ı fenādan saḳın

7. Her kişiye ḫulḳ ile itgil vefā
   Ḫod-bīn olup cevr-i cefādan saḳın

8. ʿAşḳ ile derd-i Ḥaḳ algıl ṣatun
   Yāri ol görür derde devādan saḳın

[47] "Saḳın" sözcüğü sin (س) ile yazılmıştır.

9. ᶜAşḳ eri ol zahid ḫuşk olmagıl
ᶜAşḳ ile ol ᶜömr-i hebādan saḳın

10. ᶜĀlim olup ᶜilm-i ledünnide ḫoş
Ḳāla uyma aġ u ḳaradan saḳın

11. Ehl-i Ḥaḳḳuñ ḳavlüne ḫoş sāmiᶜ ol
Ḥaḳ di hemān çün ü çerādan saḳın

12. Ġıybetine kimsenüñ itme cevāb
Ḥaḳḳı gözet olma ᶜamādan saḳın

13. Ẕikr-i Ḫüdā medḥ-i resūl eyle var
ᶜĀlim ol olma şuᶜarādan saḳın

14. Bed dimegil cümle yaradılmışa
Ḳaḳımaya saña yaradan saḳın

15-a

15. Ḳaṭᶜ-ı naẓar ḳıl bu fenādan tamām
Irma gözüñ bāḳī serādan saḳın

16. ᶜEmr-i Ḥaḳḳı ḳavl-ı resūli ṭutup
Zāīd ü noḳṣān u ḫaṭādan saḳın

17. Emr-i *enişkur li ve li valideyk*[48]
ᶜĀṣi olma ata anadan saḳın

18. Eyle Ḥaḳḳa kulluġı Ṣādıḳ Kemāl
Ḥasbīce var fiᶜl-i riyādañ saḳın

[48] Kur'ān, Sure XXXI, Lokman, āyet 14, "Bana ve anne babana şükret."

40

ᶜAşḳ Olsun

Me fā ᶜī lün Me fā ᶜī lün Fe ᶜū lün

1. Görürüz Ḥaḳ cemālin ehl-i irfān
   Ki himmet eylemişdür bize pīrān

2. Olur efkārumuz Ḥaḳda hemīşe
   Ki seyrān eylerüz vaḥdetde ey cān

3. Arıtdı ḳalbümüz himmet-i pīrle
   Ki yoḳdur himmetine ḥadd ü pāyān

4. Gözümüz açdı bizüm himmet-i pīr
   Odur ḳalbümüzüñ pāsını yuyan

5. Bize yardım ḳılur her işde pīrler
   Anuñçün ḳamu işler bize āsān

6. Maᶜānī şehrinüñ sulṭānıyuz biz
   Bizüm yoldaşumuz āyet-i Ḳurān

7. Olur bir demümüz her rence şifā
   ᶜİlācumuzda ᶜācizdür ṭabībān

8. Kim el ḳoya pīrinüñ dāmeninden
   Azab yoldan gezer çöl ü beyābān

9. Bize himmet ideli ḥażret-i pīr
Niçeler ḫizmetümüz üzre lerzān

10. Çevürdük eñsemüz her dü cihāndan
Cemālsüz cennet oldı bize zindān

11. İḳāmet ḳılmışuz dergāh-ı Ḥaḳda
Pīr etdi Ḥaḳḳa daʾīm bizi mihmān

15-b

12. Ki yoḳdur ḳorḳu ḳayġu āyet ile
Gezerüz her dü ʿālemde ḫırāmān

13. Vaṭanumuz bizüm ʿālem-i Ḳuddūs
Ki vaḥdetde biz itdük ʿahd u peymān

14. Ḳarībüz ḥażrete biz maʿnī ile
Belī ẓāhirde olmışuz ġarībān

15. Dükenmez niʿmetümüz ol liḳādan
Gelür Ḥaḳdan bize her dem ḥabībān

16. Bazār ider bize esbāb-ı pīrler
Anuñçün her metāʿı alduḳ erzān

17. Muʿīn olur bize her işde Mevlā
Belī bir işde olmaz bize nedmāñ

18. Ḳamusı enbiyā vü evliyā hep
Meded ḳılur bize bu cümle nīkān

19. Bularuñ yolını varanlaruz biz

Bizimdür görklü ʿādet āyin erkān

20. İşitdi semʿimüz Ḥaḳḳuñ kelāmuñ
Ḥaḳ iledür işimüz yoḳ peşīmān

21. Bizüz seyrān iden ʿarş ile kürsī
İşümüz şādlıḳ olmaz perīşāñ

22. Saʿādet bulduḳ ʿirfān arasında
Ḳıluruz bāġ-ı vaḥdet içre cevlān

23. Çalaruz ṭopı meydān-ı Ḥaḳ içre
Virüpdür dest-i ḳudret bize çevġān

24. Cemāl-i Aḥmedi gördi gözümüz
Aña ẕerre degüldür şems-i tābān

25. Uçar rūḥum hümāsı yāre her dem
İdemem ḫalḳ ile bir ʿahd-ı āmān

26. Tekellüf bize yoḳdur her dü ʿālem
Gezerüz gülşen-i vaḥdetde turḥan

16-a

27. Ḳabīḥīmüz bizüm oldu melāḥat
Ḳamu ʿaybumuzı ʿafv itdi Ġufrān

28. Bizi irşād iderler ṭoġru yola
Bizi ḥıfẓ itmede pīrdür nigeh-bān

29. İḫāta ḳıldı bizi himmet-i pīr
Şeyāṭīn daḫline yoḳ bize imkān

30. İrişdi sırrumuz fevke'l-ʿalāya
Taḥayyür içre ḳaldı merd-i meydān

31. *Sekāhum rabbehum*[49] ḫamrından içdük
Üzüm ṣuyı degül bizdeki sekrān

32. Bizüm meclisümüzde raḳṣ idenler
Kimi ḥūrī kimi ġılmān u veledān

33. Ki ḥāżır u nāẓırıyuz her cihetde
Kimesne taʿyīn itmez bize imkān

34. Ayrılmaz gözlerümüz hīç cemālden
Ayılmazuz biz olduḳ aña ḥayrān

35. Görürüz biz ber-a-ber cümle ḫalḳı
Eger ʿİsā vü ger Mūsā-yı ʿumrān

36. Ḥaseb neseb ḳatumuzda ṣorulmaz
Niçün ḫilḳatde birdür cümle insān

37. Kitābumuz ṣunulur ṣaġumuzdan
Ki olmaz ḫalḳumuz ẕenb ile ḫacīlān

38. Necāt ehli diyülür bu gürūha
Niçün ki ḳamusıdur ehl-i ʿirfān

39. Bizüm defterümüzdür levḥ-i maḥfūz
Bize dirler ḥaḳiḳāt ehl-i divān

[49] Kur'ān, Sure LXXVI, İnsān, āyet 21: "Rableri onlara tertemiz bir içecek içirecektir."

40. Giçerüz berḳ-i lāmiᶜ tek ṣırāṭı
Bizüm āᶜmālumuz dartmadı mīzān

16-b

41. Hidāyet ehliyüz biz sūd içinde
Metāᶜmuz müdām olmadı ḫüsrān

42. Bizümdür şeksiz ecr ü ġayr u memnūn
Şehīdler bulmadı dökmek ilen ḳan

43. Elümüzde olur kevs̱er şarabı
Ḳanarlar ābumuzdan niçe ᶜaṭşān

44. Ṣırāṭ üzre ḳıyām idenlerüz biz
Ḳomazuz ḫalḳı nāra ola nefrān

45. Virüpdür bize ol Ḫallāḳ u Rezzāḳ
Cemāl ü cennet ü ḥūrī vü Rıḍvān

46. Müheyyādur bizümçün ḥūr u ġılmān
Görünür gözümüze nūr-ı Yezdān

47. Bizüz maᶜmūr iden ḫalḳuñ dilini
ᶜAṭā ḳıldı bize ḫalḳı o sulṭān

48. Cemāl-i Ḫaḳdadur dāim gözümüz
Viṣāl-i dāʾimüz olmadı hicrān

49. Bizüm seyrümüze ḥayrān melekler
Bizüm yoldaşumuz imān-ı Furḳān

50. Bizüz seyrān iden ʿarş ile kürsi
Ḳulavuzdur bize ol şāh-ı merdān

51. İrişdürdük viṣāle bāz-ı rūḥı
Anuñçün egmezüz dünyāya gerdān

52. İrāde getüren bizüz ṭarīḳe
Belī himmet ḳılupdur bize pīrān

53. Muḥabbet baḥrine ṣalduk sefīne
Bize ḳaṭre degüldür baḥr-i ʿUmmān

54. Bu yolda seyfümüzdür ism-i Allah
Şeyāṭīn ʿaskerinden aḳıdur ḳan

17-a

55. Gülistān-ı visāl içre hemīşe
Hümā-yı rūḥ şākir çün ʿandelibān

56. Bizüm rencümüz oldı küll-i rāḥat
Diken bitürmedi bizüm gülistān

57. Belāsın çekmezüz dünyā-yı dūnüñ
Bizüm rā'yümüze devr itdi devrān

58. Bilürüz bir ḳamu sırr-ı nihānı
Ḥaḳuñ sırrında itdi bizi pinhān

59. Ṭarīḳine Ḥaḳuñ bil baġladuk biz
Cemālin ʿarża ḳıldı bize cānān

60. Bizüz güyende-i ẕikr-i İlahī

Melāʾikde bulunmaz böyle ḫoş-ḫˇān

61. Dilümüz ki ide ẕikrin İlahuñ
Olur ʿarş ile kürsī bize seyrān

62. Ḥaḳuñ nūr ile ḳılmaz mücellā
Bize dāʾim görinür nūr-ı elvān

63. Vücūdumuz bizüm Firdevs-i āʿlā
Ṭolı durur içinde cümle nuʿmān

64. Ḳamu geçdük belī iki cihānda
İrişdük ḥażret-i Ḥaḳḳa ʿazīzān

65. Giderdük benligümüz külli bizden
Maḳām-ı li-maʿ-allāh[50] oldı seyrān

66. İkilik perdesin çāk eyledük biz
Bize vaḥdet maḳāmı oldı sevān

67. Bilürüz on sekiz biñ ʿālemi dost
Muḥammed ümmeti ḫod cümle iḫvān

68. Berāber ḫalḳ-ı ʿālem yanumuzda
Eger dost ola bizümle ʿudvān

17-b

69. Faḳīrüz ehl-i ẓāhirler ḳatında
Belī maʿnīde bizüz ḫānlara ḫān

[50] Tasavvufa göre Allah'ın sevdiği kulunun yanında her daim olması; onu korku ve sıkıntılardan uzak tutması; velilik mertebesi.

70. Tevāẓuᶜ iderüz ehl-i kemālüz
Bize ᶜālem görünür ḳamu cehlān

71. Muᶜayyen görürüz biz rāh-ı Ḥaḳḳı
Ne ḥācetdür bize şemᶜ-i şebistān

72. Ṭabībüz cānlara tīmār iderüz
Bize nesne degüldür ᶜilm-i ebdān

73. ᶜİlācın bilürüz ᶜālemlerüñ biz
Bize āsān olupdur ḳamu dermān

74. Riyā ile eger taḳvā iderler
Biz anı oḳuruz bi'l-cümle ᶜiṣyān

75. Tefāḫür ḳılmazuz māl ile mülke
Tefāḫür itmek oldı māla tuġyān

76. Ḳamuyı ᶜālim ü dānā bilürüz
Gözümüz görmedi kimseyi nādān

77. Bizi dūn añlamañuz faḳrümüzden
Bize meddāḥ olupdur şīr-i Yezdān

78. Teẕellül itmezüz maḫlūḳa hergiz
Virür ḥācetlerimüz yüce Ḥannān

79. Bize menzil mekān olmaz bu dünyā
Bizüm maḳsūdumuz ol yüce subḥān

80. Bizüz memdūḥ u mükerrem her dü-ᶜālem

Bizi maḳbūl idinmişdür o burhān

81. Derūnumuz ṭoludur maᶜrifetden
Berümüz görünür lī̈k ᶜuryān

82. Bizüz şimdi cihān içinde Manṣūr
Bizüm ḫilᶜatumuz dār ile urġān

83. Bizüz taṣdīḳ iden cümle cevābı
Eger girçek ola ger cümle bühtān

18-a

84. Bizüz bülbülleri bāġ-ı viṣālüñ
Cemālden ayru ḳaluruz biz efġān

85. Görünür Aḥmedüñ vechinde dāᵓim
ᶜAlānī̈ye bize ol nūr-ı imān

86. Evel kevn inḳıyād itdük yola biz
Sivānuñ sevgüsinden biz peşī̈mān

87. Bize hī̈ç ḳayġu ġuṣṣa yoḳ ḥaḳīḳat
Dü ᶜālem olmazuz biz zār u giryān

88. Ṭarīḳ-i Ḥaḳḳı bildürdi bize pī̈r
Delī̈l ḳıldı bize Ḳurānı raḥmān

89. Müberrā ṭutmışuz ḳalbi sivādan
Ṭolupdur ḳalbümüze ḥubb-ı menāl

90. Bulandurmaz bizi faḳr u mez̲ellet
Bizüz her vaḳtde ol sulṭāna şükrān

91. Muḳarreb ḳapuda ḳıldı bizi dost
Bizi redd idebilmez şimdi der-bān

92. Bizi kāmil ḳılupdur himmet-i pīr
Bize kāmil görünür cümle noḳṣān

93. Biz alduḳ pendini pīr-i ṭarīḳüñ
Müberrā olmışuz ez-cürm ü ʿiṣyān

94. Beyān itmez bizüm evṣāfumuzı
Yazup kilk-i feṣāḥatle debīrān

95. Ḥicāb olmaz bize eşyā-yı ʿālem
Gözümüz görmege dīdārı el-ān

96. Kemāl ehli bilürüz cümle ḫulḳı
Mürebbīdür bize ol şāh-ı merdān

97. Ki yaʿnī ümmet-i Aḥmed ḳamusı
Gürūh-ı nācīdür bellü bil ey cān

98. Bize kār idemez vesvās-i şeyṭān
Ḥaḳuñ ismini ḳılduk aña ḳalḳan

18-b

99. Günāhuñ başuña Ṣādıḳ Kemālī
Şefāʿat olmasa olurdı ṭūfān

41

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1. *Elf* ü *ḥā* vü *mīm* ü *dāl*dan bulmışam nūr-ı *aḥad*
   Ṭañ degül her bir żaʿīfüñ ḥāline olsam meded

2. Mīm-i Aḥmed çeşmesinden içmişem cām-ı ṣafā
   Ol şerīʿat ḥākim-i ḥükmüyle urmaz baña ḥadd

3. Ṭalmışam deryā-yı bī-pāyāna ġavvāṣ olmışam
   Almışam dürr-i Firāvān yoḳ durur hīç ḥadd u ʿad

4. Elif-i Aḥmedden irişdi istiḳāmet ben ḳula
   Ḥā ile buldum ḥayātı olmışam Ḥayy-ı ebed

5. Dāl olmışdur delīlüm rāh-ı Ḥaḳda bī-ġilāf
   Rūz u şeb daʾīm dilümde *ḳul hüvallahüaḥad*[51]

6. Mīm-i Aḥmed ben żaʿīfüñ ḥāline ḳıldı meded
   İḥtiyācum ḳalmadı hīç ġayrı *Allahu'ṣ-ṣamed*

7. Cīm Cemālullaha nāẓır oldı gözlerüm benüm
   Bī-Beḳāullahı buldum oḳuyuben *lem yelid*

8. Te Teʿālallah[52] celālüñden cemāl ister göñül
   Ey münezzeh pādişāhum ṭoġmadı senden *veled*

9. Ş̱e-yi sevābla ḫaṭāyı terk idüp Ṣādıḳ Kemāl
   Ḫī ḫayālüñ fikr ider daʾīm aña ḳılgıl meded

---

[51] Kur'ān, Sure CXII, İhlās, āyet 1,2,3,4, "De ki: "O, Allah'tır, bir tektir. Allah Samed'dir. O'ndan çocuk olmamıştır. Kendisi de doğmamıştır. Hiçbir şey O'na denk ve benzer değildir."

[52] Nāmı büyük anlamında olup Allah'ın büyüklüğüne hürmeten söylenir.

42

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1. Elif Allahı añuben yine ḳıl bir eyü kār
   Bī-bekā mülküñi iste fānidür bildik bu dār

2. Te temennā-yı cemālle Ḫüdādan dün ü gün
   Şe şevāb-ı ḫāliṣ idüp yār ile ol hem-civār

3. Cīm cemāl-i ʿaşḳ-ı dilberden ıraḳ olma saḳın
   Ḥa ḥayāt-ı cāvidān bul cā idin[53] dārü'l-ḳarār

19-a

4. Ḫı ḫayāl-ı dilberi ṣalma göñülden ʿārif ol
   Dāl delīl ḳıl ʿaşḳını elüñde iken iḫtiyār

5. Ẕāl ẕelīl-i ʿaşḳ olan ẕilletde ḳalmaz āşikār
   Re rivāyetdür ki ʿāşıḳlar olurlar bī-ḳarār

6. Ze zülāl-i şerbetinden mest olan rūz-ı ezel
   Sīn *sekāhum Rabbehum*[54] ḫamrın içer leyl ü nehār

7. Şīn şehādet şehrine ʿāşıḳlar olmış pādişāh
   Ṣād safāsı şerḥin itmege lisānum inḳısār

8. Żat żiyā virdi cemāl-i dilberüñ ʿālemlere
   Ṭı ṭahārat ister iseñ ʿāşıḳ ol eyleme ʿār

9. Ġayn ġanī olmaḳ dilerseñ ʿāşıḳ ol fi külli Ḥāḳ

---

[53] Emir teklik 2. kişi çekimi yapılırken kişi eki n (ن) ile yazılmıştır.
[54] Kur'ān, Sure LXXVI, İnsān, āyet 21, "Rableri onlara tertemiz bir içecek içirecektir."

Fe fenāfillāh olana luṭf ider Perverd-gār

10. Ḳāf ḳıyāmet ḳāmetüñden ẓāhir itdi Ẕü'l-Celāl
Ḳāf kerāmetler cemālüñden görünür āşikār

11. Lām laʿlüñ şerbetidür āyet-i *yuḥyil izāme*[55]
Mīm melāḥat sende ḫatm oldı belī ey şehriyār

12. Nūn nihāyetsüz güzelsin ey nebīler serveri
Vāv viṣālüñdür murādum göstere o Kird-gār

13. He hilālüñ *ḳābe kavseyn*[56] āyetinüñ şerḥidür
Lām-elif lā-şekk sebebsin ḫilḳati berr ü biḥār

14. Yā-yı yāri ḳıl Kemāl Ṣādıḳa ey şāh-ı dīn
Medḥe iḳdām eyleyende ḳalmasun bile na-çār

43

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1. ʿĀrifā aldanma gel bu dünyanuñ mekr alına
Göñlüñi virme saḳın bunuñ ḳabā vü şālına

2. Ders alup Ḫıżruñ dilinden bil ledünnī ʿilmini
Key ṣaḳın düşme faḳīhüñ dām-ı kīl ü ḳāline

19-b

3. Çün bilürsin yoḳ vefāsı bu fenā maḥbūbınuñ
Sev beḳā maḥbūbını baḳup yañaġ-ı alına

[55] Kur'ān, Sure XXXVI, Yāsīn, āyet 78, "Çürümüşlerken kemikleri kim diriltecek?"
[56] Kur'ān, Sure LIII, Necm, āyet 9, "(Peygambere olan mesafesi) iki yay aralığı kadar yahut daha az oldu."

4. Gerçek ᶜāşıḳ olduñ ise sen Ḥaḳuñ maḥbūbına
   Cānı ḳurbān eyle mīm aġzıyla zülf-i dālına

5. Ger liḳāya ᶜāşıḳ iseñ göç dü ᶜālemden tamām
   Yüz çevürüp püşt-pā ur sükkerine balına

6. Yār ile vuṣlat dilerseñ ḳıl tecerrüd iḫtiyār
   Māᵓil olmakdan ḥaẕer ḳıl her dü ᶜālem mālına

7. Āyet-i *yelḳavne ġayyā*[57] oḳudı Ṣādıḳ Kemāl
   Tā ki yārdan menᶜ ide dīv ü racīmüñ ḍālına

44

Fā ᶜi lā tün Fā ᶜi lā tün Fā ᶜi lün

1. Hiẕmet eyle rāh-ı Ḥaḳda ey āḫī
   Yi yidür olma baḫīl olġıl seḫī

2. Olmagıl bed-ḫˇāh bed-gūdan saḳın
   Bu ṣıfatlarla olandur dūzaḫī

3. Ger dilerseñ ᶜafv ola cürmüñ ḳamu
   İsmile ol ġayrı söz dime daḥı

4. Fī sebīlillah ᶜaṭā ḳıl dāᵓima
   Hīç durur bu dünyanuñ az u çoḫı

5. Yitmek isterseñ Ḥaḳa Ṣadıḳ Kemāl
   Ẕikrullah eyleyüp Ḳurān oḫı

[57]Kur'ān, Sure XIX, Meryem, āyet 59,"Onlar bu tutumlarından ötürü büyük bir azaba çarptırılacaklardır."

45

Me fāᶜ ī lün Me fāᶜ ī lün Fe ʿū lün

1. ᶜAceb şehr-i ᶜilimdür Ḥeyṣamāne[58]
   Aña beñzer mekān yoḳdur zamāne

2. Güzeller maᶜdenī ᶜābidleri çoḳ
   Niçe münkir görüp gelür imāne

3. Miṣāl olmaz aña Firdevs-i aᶜlā
   Ṣafālar virür ol yaḫşı yamane

20-a

4. Emīndür fitne-i āḫir zamāndan
   Ḫalāyıḳ cemᶜ olup geldi amāne

5. Vaṭan olduġuçün Ṣādıḳ Kemāle
   Anuñ ḳadri irişdi Āsumāne

46

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1. Bu seḥā ile eyā dilber ḫalīlullahsın
   Cān fedā ḳılmaġ ile yoluña ẕebīḥullahsın

2. ᶜĀlem-i ᶜilm-i ledünnī Ḫıżır ile İlyāssın
   Seyr iden Ṭūr-ı tecellāda kelīmullahsın

3. Dünyanuñ miḳdāruña yanuñda degmez bir ceve
   İḫtiyār itdüñ tecerrüdüñe rūḥullahsın

[58] Hz. Alî gibi. Hadīs: "Ben ilmin şehriyim, Alî onun kapısıdır." bk. İskender Pala, *Ansiklopedik Divan Şiiri Sözlüğü*, Akçağ Yayınları, 1995 Ankara, s.33.

4. Seni ḥākim ḳıldı maḫlūḳ üzre ol Perverd-gār
   Ḳuvvet-i ḫātim elüñde çün emīnullahsın

5. Aḥmed ü Maḥmūd Muḥammed Muṣṭafā maḥbūb u ḥaḳ
   Enbiyānuñ serveri ḫatm-i resülullahsın

6. Ṣāfīdür āyīne-i bī-jengüñ ez-gerd ü ġubār
   Bu ṣıfāt ile direm Ādem-i ṣafīyullahsın

7. Kim saña uydı necāt ehlidür ey ṣāhib-kerem
   Ey şefāʿat-kān ḫulḳ ile neciyyullahsın

8. Enbiyānuñ ḳamusı nūruñdan oldı bī-ḫilāf
   Cümlesi şānuñda mevcūd enbiyāullahsın

9. Her ne deñlü ʿömri çoḳ olsa Kemāl-i Ṣādıḳuñ
   Medḥ iderse ḳādir olmazsın ḥabībullahsın

47

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1. İstimāʿ idüñ ki söz geldi dile
   Ne ḳadar taṣdīʿ ise ḳılmañ kīle

2. Söyleyem ʿaşḳdan eger diñler iseñ
   Diñleyüp söz maʿnisin añlar iseñ

20-b

3. ʿAşḳ didügüm ol degül maḫlūḳ ola
   ʿĀşıḳ oldur ʿaşḳ ile ʿaşḳı bula

4. ʿAşḳ odur dil söyleyüp yazmaz ḳalem
ʿAyn u şīn u ḳāf yazup çekme elem

5. Söylenür ʿaşḳuñ adı ilden ile
Ḥarfdür cārī̄ olan ancaḳ dile

6. Dilde cārī̄ olanı sen ṣanma ʿaşḳ
Görmedi ʿaşḳuñ yüzin meṣrūd-ı meşk

7. ʿĀşıḳ olan saʿy ile ʿaşḳı bile
Yüri var ʿaşḳ ile ʿaşıḳlık dile

8. ʿAşḳ-ı bilmek diler iseñ ey velī̄
Ṭut yüri cehd eyleyüp bir ḥaḳ eli

9. Bu ḫalāyıḳdan kese maḳsūduñı
Göstere bir gün saña maʿbūduñı

10. Bilesin tā kim bu ʿaşḳuñ nidügün
Kendüsiyle bilesün nicedigün

11. ʿAşḳ ola ol demde saña cān u göz
Perdeler ḳalduruben göstere yüz

12. Çün göresin ʿaşḳı sen iḥsān ile
Dāʾimā ʿaşḳdan saña iḥsān gele

13. ʿAşḳ ile bir ẕāt olasın ey ġarī̄z
Bildüñ ise ʿaşḳı bes olduñ temī̄z

14. ʿAşḳ ile çün ḥāṣıl olur her murād

ᶜAşḳsuzın kimse olmaz ber-murād

15. Pīr-i ᶜaşḳa ḳulluk eyle cānla
Luṭf idüp bir gün saña himmet ḳıla

16. Aça gözüñ tā ki aşḳı göresin
ᶜAşḳ ile cümle murāda iresin

17. ᶜAyn-ı ᶜaşḳuñ gözüñe ola ẓuhūr
ᶜAynuña gelmeye cennāt ile ḥūr

21-a

18. Şīn-ı aşḳ ile bulasın şāhidi
Añlagıl ᶜaşḳ didigüm ne şāhidi

19. Ḳāf-ı ᶜaşḳ ile ḳanāᶜat ḳılasın
ᶜĀḳilseñ nidügin ᶜaşḳı bilesin

20. Göresin ᶜaşḳuñ yüzin bī-keyf kim
Diyesin oldum bu demdür dem bu dem

21. İçesin ᶜaşḳuñ elinden bir şarāb
Ol şarāb ide bütün mülkin ḫarāb

22. Ḳulluġuñdan çıkuben ḥürr olasın
İkilügüñ gidüben bir olasın

23. Varasın ol dem maḳām-ı vaḥdete
İrişesin bir dükenmez niᶜmete

24. Her yaña baḳsañ göresin dil-beri
İki ᶜālemden ḳılasın dil beri

25. İçesin ol demde daḫı bir şarāb
Ḳamu varlıġuñ gidüp olur ḫarāb

26. Saña inᶜām eyleye Settār hū
Dönesin her cānibe hū hū deyu

27. Cümle ᶜālem maḥv oluban ḳala hū
Küllü şeyʾin hālikun illa vechehu[59]

28. Bu ḳadar söz söyledi Ṣādıḳ Kemāl
ᶜĀrif olan añladı noldı meʾāl

29. Yaḳīn-i ẓāhir göz ile ümmiyüz biz
Velī māᶜnī yüzinde ᶜālimüz biz

48

Me fāᶜ ī lün Me fāᶜ ī lün Fe ᶜū lün

1. Ḫıżır virdi bize ᶜaşḳuñ meyinden
Dirildi cānumuz anuñ ṣuyından

2. Ḥayāt irdi bu cisme cāvidānī
Eger añlar isen şerḥ idem anı

21-b

3. Gezerdüm ᶜālem-i ṣūretde insān
Velī maᶜnī yüzünde cehl ü nādān

4. Meger ol maᶜden-i ᶜilm-i ledünnī
Ḫıżır gibi irişdi baña yaᶜnī

[59] Kur'ān, Sure XXVIII, Kasas, āyet 88, "O'nun zatından başka her şey yok olacaktır."

5. Uyardı ḫāb-ı ġafletden beni ol
Giderdi cehli gösterdi bana yol

6. Vücūdum bāġını seyrān iderken
Ḳaẓā birle çıḳup bāġdan giderken

7. Gözüme ol zamān bir ṣu görindi
Ki levni yaşıl u ġāyet derindi

8. Bu göz gör nicesi ḳıldı kerāmet
Ki yaʿnī ol ṣudan ālemi ṭahāret

9. Ferāġat olubeni gelmiş idüm
Elüme bir güzel ṭās almış idüm

10. Emānet almışam yaʿnī ki ṭası
Gör imdi ne ḳılur ol ḫāṣṣ-ı nāsı

11. Ṣunup ol ṭası ṣuya nāgehānī
Ki ġafletle düşürdüm ṣuya anı

12. Emānet ṭası yitürdüm dir iken
Ḳalup ḥayrān teʾessüfler yir iken

13. Ki ol yoldaşumuz Tañrı ḥelāli
Gelüp dir göñlüñüñ nedür melāli

14. Didüm yoldaşuma ṣādıḳ müselmān
Ṣuyā ġarḳ eyledüm ol ṭāsı elān

15. Ne diyelüm iyesine ne dersiz
Bize töhmet ḳılursa ne ideyüz

16. Bu sözde ḳalmışıduḳ deng ü ḥayrān
Gör imdi neyledi ol cānuma cān

17. Ẓuhūr oldı hemān ol şeyḫ-i ebrār
Saḫāvet menbaʿı sırdāş-ı kerrār

22-a

18. Nedür oġlum melāletden nedür sır
Ḳamu āḥvālüñi di baña bir bir

19. Didüm ey bu zamānda Zeyn-i Ḫāfī
Bu nefs-i ẓālim oldu baña cāfī

20. Saña maḫfī degül cümle seraʾir
Muʿayyen ḫażretüñde ḳamu bir bir

21. Var idi bir emānet ṭās elümde
Meger mektūb imiş bu sır yolumda

22. Ṭahāret ider iken ṭas elümden
Ṣuya düşdi girü ḳaldum yolumdan

23. Bu ḥayret baḥrı ġarḳ itdi sefinem
Elüm ṭut çıḳarup eyle baña em

24. Eger em ḳılmasañ ḫāʾin oḳurlar
Ki töhmet mīḫını cāna ṭokurlar

25. Hemān dem ṣuya uzatdı elini

Duᶜā-yı ḫayra depretdi dilini

26. Ṣu yüzünde hem ol dem parladı ṭas
Ṣunup eline aldı ol ḫāṣü'l-ḫās

27. Evelkiden mücellā olmış ol ṭas
Ki yaᶜni maḥv olup gitmiş ḳamu pās

28. Elüme virdi ṭasumı benüm pīr
Eger āᶜrif iseñ fehm eyle bir bir

29. Uyandum uyḳudan ol demde ey cān
Ṣanasın cānuma ḳatıldı biñ cān

30. Ger oldum dīl ü cān ile divāne
İrişdüm ḫiẕmetine yane yane

31. Pīre yetmesine Ṣādıḳ Kemālüñ
Sebeb budur kes imdi ḳīl ü ḳālüñ

22-b 49

Me fāᶜ ī lün Me fāᶜ ī lün Fe ᶜū lün

1. Yine diñle ledünn ᶜilminden ey cān
Sebeb ne ḳıldı tevfīḳüme raḥmān

2. Velī cāᵓiz degüldür sır açmaḳ
Maᶜānī dürrini her yirde saçmaḳ

3. Nidelüm söyle didi niçe ḳardaş
Bu yolda bizüm ile yār u sırdaş

4. Melāḥat bundadur evvel diyesin
Nice yetdüñ pīrüñe bildüresin

5. Daḫı tevfīküñe ne oldı esbāb
Hidāyetden nice feṯḥ oldı ebvāb

6. Sebeb budur ḳalem aldum elüme
Ḥaḳuñ esmālarını hem dilüme

7. Eger ḳuvvet virürse ferd ü ḳādir
Eger idrāk iderseñ keşf ola sır

8. Cihānuñ ḳuṭbunūñ çün ḫizmetine
İrişdüm cehd idüben ḫaṣretine

9. Ṣafā vü ṣıdḳ ile destini ṭutdum
Edeb birle öñünde bīʿat itdüm

10. Pek idüp iʿtiḳādı ṣādıḳāne
Ḳuşandum ḫizmetine ʿāşıḳāne

11. Niçe müddet ki oldum ḫizmetinde
Sürüp yüz ḫāke ṭurdum ḫażretinde

12. Temevvüc idüp ol baḥr-i maʿānī
Naẓar ḳıldı bize ol Ḫıżr-ı ṯānī

13. Naẓardan oldı dil mirʾātı ṣāfī
Bize ol bir naẓardur oldı kāfī

14. Ki oldı āyine külli mücellā
Niçe müşkilümi ḳıldı muḫallā

15. Meger kim oldı hem bir ʿālenī meclis
Ḳılındı bir meşāyih ḥāli telḫīs

23-a

16. Olundı baʿẓı āḥvāli ḥikāyet
Görüben işiden ḳıldı rivāyet

17. İgen çoḳ güft ü gū oldı ol demde
Gör imdi sözi ne irür bu demde

18. Dimişdür ol meşāyiḫ bir risāle
Didiler şerḥ idüp ol ruḫ-ı ale

19. Beyān itmiş didiler kendü ḥālin
Hemān zerd itdi ġayret ruḫ-ı alin

20. Yaturken ġayret ile ḳuṭb-ı ebrār
Ki olur ol gicede keşf-i esrār

21. Nidā olur naẓar ḳıl bir mürīde
Ki elfāẓ ile olsun perverīde

22. Diye āḥvālüñüñ biñden birini
Velāyet ü kemāletüñ sırrını

23. Naẓar ḳılmış o demde bu ḳulına
Ki maʿānīyle dil olmış diline

24. Sebeb bu oldı tevfīḳüme ey yār

Naẓar ḳıldı bize ol ḳutb-ı ebrār

25. İlāhī ḳıl ziyāde cezbesini
Daḫı maġfūr idüben ḥizbesini

26. İlāhī bizi anlardan ayırma
Gözümüzi cemālden bir dem ırma[60]

27. Daḫı hem anları sevenler ile
Bizi ḥaşr eyle yarın anlar ile

28. Bağışla ümmetini Muṣṭafā'nuñ
Ḳamu gelmiş gelecek müctebānuñ

29. Bağışla suçlarını Muṣṭafā'ya
Şefāʿat maʿdenī kān-ı ṣafāya

30. Bular ḥürmetine Ṣādıḳ Kemāl'üñ
Günāhın ʿafv idüp göster cemālüñ

23-b

31. Baḳın ẓahir göz ile ümmīyüz biz
Velī maʿnī yüzinde ʿālimüz biz

50

Me fāʿ ī lün Me fāʿ ī lün Fe ʿū lün

1. Feṣāḥat kilküñi aldum elüme
Ledünn ʿilmini getürdüm dilüme

[60] Metinde imlası "ayırma" şeklinde görülen sözcüğün vezin ve anlam gereği "ırma" şeklinde okunması daha uygundur.

2. Diyem ʿilm-i ledünnīden ḫaberler
Çıḳaram baḥr-i ʿaşḳdan niçe dürler

3. Eger söz añlasañ dürri alasın
Bu maʿnīden niçe sırlar bulasın

4. Göñül gözi ile berü baḳasın
Bu dürden cān ḳulaġına daḳasın

5. Bu dürden alasın dürlü ḫaberler
Bilesin nice dürlerdür bu dürler

6. Ṣadefden ẓāhir olmaz beyle dürler
Meger himmet ḳılup bildüre pīrler

7. Maʿānī dürlerini añlayasın
Bu sözi cān u dilden diñleyesin

8. Bilesin ne imiş aṣlı cevābuñ
Göñül gözinde ḳalmaya ḥicābuñ

9. Gör imdi bir gice kim leyl-i *İsrā*
Ki ʿusret refʿ olup keşf oldı serā

10. Görür maʿnī yüzinde yār-ı ṣādıḳ
Gören dir fiʿl ḳavl ile muvāfıḳ

11. Görinür çeşmüne baḫr-i maʿnī
Bir ulu göl gibi göründi yaʿnī

12. Bunuñ orta yirinde bir şecer var

Ḳatı olmış idi baġrı hacer-vār

13. Görür bu göl içinde bir ulu rāh
O ṣuyı gördüginde ḳıldı bir āh

24-a

14. Buyurdı bir kimesne gir bu rāha
Meger kim yitesin ol pādişāha

15. Didi kim ol şecerde tobra vardur
Bu yoluñ altıdur ḥarabe-vardur

16. Var ol tobrayı hem içindekin al
Nuḥūset gidüben saʿd oldı uş fāl

17. Yolı ṭutubanı ṭoġrı giderdüm
Pīş ü pesi ṭurup seyrān iderdüm

18. Didigüm ṣuyıla ṭutuldı ol yol
Kesildi ṭāḳatüm kim depredüm ḳol

19. Gelür bir kimse kim yaʿnī ḳulavuz
Didi kim gel berü dürri bulavuz

20. Bize tobradakin ṭaru dediler
Ki rengi aḳ degül ṣaru didiler

21. Öñümüzde yürür idi ḳulavuz
Yürüdükçe ṣu gider ṭutmışam göz

22. Buyurur ḳorḳma dir gel ilerüye
Varalum ṭoġrı ol şecer ṣaruya

23. İlerü gider ol ardınca vardum
Hemān ol tobrayı aġacda gördüm

24. Uzadup elümi arḳama aldum
Ḳulavuzla yine ol yola geldüm

25. Gidüp ol yol ile geldüm ḳuruya
Ḳoyup tobrayı el urdum ṭaruya

26. Ne ṭaru kim ḳamu dürr-i maʿānī̇
Getürdüm ḥaẓret-i pī̇rüme anı

27. Ḳulavuz gitdi pī̇rüñ ḥaẓretinden
Alup elüme dürri ḫiẕmetinden

28. Alup dürri hemān oldum revāne
Duʿālar eyledüm ol ʿāl-i şāne

24-b

29. Gidüp andan da bir cāye irişdüm
Gidüp ġurbet ḳavimlere ḳarışdum

30. Açılmış ol maḳāmda dürlü güller
Çiçekler vaṣfını dimeye diller

31. Özümden gitmişem aña iricek
Uyandum uyḳudan anı göricek

32. Bize dirler bu dem meczūb-ı sālik
Ḥaḳī̇ḳāt baḥrinüñ dürrine mālik

51

Me fāᶜ ī lün Me fāᶜ ī lün Fe ᶜū lün

1. Yine göñül evinden bir ḥikāyet
   Ẓuhūr oldı size ḳılam rivāyet

2. Meger günlerde bir pīr-i ṭarīḳat
   Sefer ḳıldı ki feth ide ḥaḳīḳat

3. Bile bir niçe ten yārenler ile
   Giderler Ḥaḳḳa yol varanlar ile

4. Gidüben irişürler bir diyāra
   Gözüñ aç ḫāb-ı ġafletden uyara

5. Bu sözi cān ḳulaġı birle diñle
   Ne direm bu sözümden eyü añla

6. Taṣavvūfdan ṭaᶜaşşuḳdur bilürseñ
   Ḳamu dürri maᶜānīdür alursañ

7. Ẓāhirde seyrdür ṭūl u dırāz rāh
   Velī maᶜnīde seyrāndur ila'llah

8. İrişüp ẓāhirā maḳṣūdlarına
   ᶜİbādet ḳıluban maᶜbūdlarına

9. Gelür cezbe açılur hem ṭarīḳat
   Gider bāṭıl ẓuhūr olur ḥaḳīḳat

10. İnāyet ḳıldılar sırdan duyanlar

Ḳamu nāc̄īdür anlara ırlayanlar

25-a

11. Meger kim bir gice ey yār-ı ṣādık
Ḫamūş-ı laġv olan ḥaḳ sözde nāṭıḳ

12. Urup arḳasını ḳılmışdı tekye
Hemān ol seyrāna olmışdı tekye

13. Uyur ile uyanuḳ arasında
Hemān gözüñ aġıyla ḳarasında

14. Çıḳar aġzı içinden iki ḥayyā
İder ḫalḳı olar *yelḳavne ġayyā*[61]

15. Ki yaʿnī̄ aġızından iki yılan
Çıḳar ṣādıḳ durur sen ṣanma yalan

16. Çıḳar bir yılan evvel ḳatı ḳara
Aña uyan azuben çıḳa dara

17. Belī̄ ṣoñra çıḳan alaya nedür
Bu söz ṣādıḳ durur ṣanma yalandur

18. Taṣavvūfdan ḫaber diñle diyelüm
Ṭūṭī̄ler gibi şekkerler yiyelüm

19. Eger ʿārif iseñ sırdan ṭuyarsın
Eger cāhil iseñ nefse uyarsın

20. Saña yılan ki didüm ḳatı ḳare

[61] Kur'ān, Sure XIX, Meryem, āyet 59 "...ve şehvetleri ardına düştüler, bunlar da gayyayı boylayacaklar."

Odur nefs ki aña addur emmāre

21. Ve lā uḳsimu bi'n-nefsi'l-levāmeh[62]

Uyanlar aña beñzerler hevāme

22. Birisidür añun nefs-i emāre[63]

Biriñüñ ismidür nefs-i levāme[64]

23. Dimişdür ol kimesne bunı görmiş

Uyanup uyḳusından öri ṭurmış

25-b

24. O demde nefs-i emmāreyi sen gör

Göñül gözi ile baḳ olmagıl kör

25. Meger kim ol zamānuñ ḳuṭb-ı pīri

Giderüp anları boş ḳaldı yiri

26. Baña himmet ki ḳıldı didi bi'llah

Maḳāmum oldı ol dem fāni fi'llah

27. Pes andan soñra gördüm dir tecellā

Żiyāsı mihr-i enverden mücellā

28. Göricegez anı ditredi cānum

Ki ṣandum olam o ya ol da benüm

29. Didüm ki ey ʿaceb vuṣlat ḳaçandur

Vücūdum mülkine bu od ṣaçandur

---

[62] Kur'ān, Sure LXXV, Kıyāmet, āyet 2, "(Kusurlarından dolayı kendini) kınayan nefse de yemin ederim (ki diriltilip hesaba çekileceksiniz)."

[63] Vezin gereği "emmāre" sözcüğünü "emāre" şeklinde okuduk.

[64] Vezin gereği "levvāme" sözcüğünü "levāme" şeklinde okuduk.

30. Didi ṣabr eylegil vaḳti yaḳındur
Bu ismi oḳı illā key saḳın dur

31. Hemān ol demde ol gelmiş özine
Küfür durur yalan dimek sözine

32. Bizüz ʿālemde ol meczūb-ı sālik
Ḥaḳīḳat baḥrinüñ dürrine mālik

52

1. Ey Ḥaḳuñ müʾmin ḳulı tevḫīde gel tevḫīde
Varalum ṭoġrı yolı tevḫīde gel tevḫīde

2. Ṭut girçekler ilini bilesin ʿaşḳ ḫālini
Devşir vaḥdet gülini tevḫīde gel tevḫīde

3. Yolumuzdur nūriyye baḳmazuz biz ḫūriye
Seni nūrlar büriye tevḫīde gel tevḫīde

4. Kūçeki Zeyn-i Ḫāfī olma kimseye cāfī
Ṣuçuñ ʿafv ide ʿĀfī tevḫīde gel tevḫīde

5. Gel berü gel er iseñ perverde-i pīr iseñ
ʿĀşıḳ-ı dīdār iseñ tevḫīde gel tevḫīde

26-a

6. Tevḫīde eyleme ʿār her ne var tevḫīdde var
Tā ki göresin dīdār tevḫīde gel tevḫīde

7. Ṣādıḳ Kemāl dir sözi Ḥaḳḳa ṭutalum yüzi
Tā yarlıġaya bizi tevḫīde gel tevḫīde

53

Müs tef i lün Müs tef i lün Müs tef i lün Müs tef i lün

1. Bir pādişāha ḳul olup ʿālemde sulṭān olmışam
   Maʿnīde ey ehl-i ḫıred Yūsuf-ı Kenʿān olmışam

2. *Ḳālūbelā*da[65] cān ile ʿaşḳına iḳrār eyledüm
   Sırrını esmānuñ bilüp cānlara cānān olmışam

3. Vardum yolı ṭoġrı yara dimedi bana *len terā*[66]
   Ṭūr içre ṣanma gözini Mūsā-yı ʿUmrān olmışam

4. Ḥaḳ şerbetinden içmişem çarḫ-ı çehār giçmişem
   Olmam melek İsā gibi bir kāmil insān olmışam

5. Miʿrāc-ı ev-ednāda çün gördüm liḳāyı *keyfe kem*[67]
   Āḥmed gibi ol gicede sübḥāne mihmān olmışam

6. Ben ol liḳānuñ meytiyem Ḥaḳ dostlarınuñ dostıyam
   Maʿnīde zünnār ehliyem çün Şeyḫ-i Ṣanʿān olmışam

7. Söyle sözi Ṣādıḳ Kemāl Ḥaḳ ʿaşḳına ḳanum ḥelāl
   Gördüm liḳā-yı Ẕü'l-Celāl pīr ile yeksān olmışam

54

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1. Sırra maḥrem olmış iken keşf-i esrār eyleme

[65] Kur'ān, Sure VII, A'raf, āyet 172, "... dediler evet ..."
[66] Kur'ān, Sure VII, A'raf, āyet 143, "Beni göremezsiniz."
[67] Keyfe (A): Nasıl, nice? Kem (F): Ne kadar, kaç?

Pīr-i ʿaşḳuñ dāmenin dut ki ṣaḳın ʿār eyleme

2. Söyleme Manṣūr olup sırr-ı ene'l Ḥaḳdan ḫaber
Yañulursın ḳıl ḥaẕer menzilüñi dār eyleme

3. Līmaʿallah[68] sırrını iste müdām sende ola
Mest-i ʿaşḳ ol Ḥaḳḳı iste özge güftār eyleme

4. Ṣıdḳ ile iḳrār iseñ gel ḳavlüñ üzre muḥkem ol
Ṣadıḳ olmaz Ḥaḳdan ayru ġayra iḳrār eyleme

26-b

5. Pādişāha ʿāşıḳ olan ḳulına ḳılmaz naẕar
Pādişāhı terk idüp ḳulları serdār eyleme

6. Ṣādıḳ ḳulını münkir añlamaz Ṣādıḳ Kemāl
Maʿnīden bilmezleri sırrdan ḫaberdār eyleme

55

1. Ey Ḥaḳuñ girçek ʿāşıḳı gel Muḥamede gidelüm
Müşkilümüz ḥall itmege gel Muḥamede gidelüm

2. Eşigine yüz sürelüm gülşende güller direlüm
Anuñla dīdār görelüm gel Muḥamede gidelüm

3. Gel berü ey cānuma cān anı sevmekdür dīn iʿmān
Yolına ḳoyup baş u cān gel Muḥamede gidelüm

4. İsteyelüm cāndan anı ṭurmıyalum dün ü güni

[68] Tasavvufa göre Allah'ın sevdiği kulunun yanında her daim olması; onu korku ve sıkıntılardan uzak tutması; velilik mertebesi.

Mevlāya ilete seni gel Muḥamede gidelüm

5. Ceddür İbrāhīm Ḫalīl oldur bize bürhān-ı delīl
Görevüz dīdār-ı Celīl gel Muḥamede gidelüm

6. Anı bulan bulur Ḥaḳı şerʿini ṭutmıyan şaḳī
Bulalum ḥayāt-ı bāḳī gel Muḥamede gidelüm

7. Ṭutalum anuñ şerʿini bizden ister āḫir anı
Maʿmūr itmege bu dīni gel Muḥamede gidelüm

8. Ḳulavuz olsun pīrümüz biñ oluruz anda birümüz
Cennetde olur yirümüz gel Muḥamede gidelüm

9. Yūnus oldı Ṣādıḳ Kemāl söyler saña zebān-ı ḥāl
Cānlar virüp ögüdin al gel Muḥamede gidelüm

56

1. Eger Ḥaḳa ʿāşıḳ iseñ ḫor baḫma gel dervīşlere
Cān u dilden ṣādıḳ isen ḫor baḫma gel dervīşlere

2. Anlardur Ḥaḳḳuñ ḫāṣları Ḥaḳḳa iletür nāsları
Gider göñülden pāsları ḫor baḫma gel dervīşlere

27-a

3. Ḫalḳ ile olmaz āzārı daʾīm Ḥaḳ ile bāzārı
Ḥaḳ saña ḳılur naẓarı eyü baḳ sen dervīşlere

4. Dervīş inciden ḫor olur ḫażret-i Ḥaḳdan dur olur
İki gözleri kör olur ḫor baḳma[69] gel dervīşlere

[69] Bak- sözcüğü “baḫma” ve “baḳma” şekillerinde yazılmıştır.

5. Kim sorsa dervīşleri rāst olur daʾīm işleri
Saʿādet bulur başları ḫizmet iden dervīşlere

6. İdrīs cennetde ṭon biçer ḫırḳalarına and içer
Kevṯer şarābından içer ḫizmet iden dervīşlere

7. Ḫalḳ-ı ʿālem ṣadā ider melāʾikler nidā ider
ʿĀḳil olan fedā ider cānlarını dervīşlere

8. Eyü dirsin Ṣādıḳ Kemāl ehl-i Ḥaḳdan budur kemāl
Ṭā ḫoşnūd olur Ẕü'l-Celāl ḫizmet eyle dervīşlere

57

1. Eger ʿāşıḳ olduñ ise göstereyüm nirde mevlā
Ḥayvān gibi ḫānda ḳalma ten içinde cānda mevlā

2. ʿAşḳdan ḫayır geldi bize Ḥaḳḳı göstereyüm size
Ḳalbe baḳuñ baḳmañ yüze müʾminler göñülde mevlā

3. Ger baña dirseñ ḳandadur tendedür daḫı cāndadur
Şeş cihetden naẓar eyle ḳanda baḳsañ anda mevlā

4. ʿĀşıḳ oldur Ḥaḳḳı bula ṭoġrı bil baġlıya yola
Luṭfı çoḳdur yoldaş ola dünyāda hem sende mevlā

5. Ṣanma sen ki ẕikr idersün Ḥaḳ sende görmez gidersin
Ḳamu eşyā tesbīḥ ider[70] cümle ins ü cinnde mevlā

[70] Kur'ān, Sure XVII, İsrā, āyet 44, "... Her şey O'nu hamd ile tespih eder ..."

6. Ṣādıḳ Kemāl eydür sende şehrüñ ḳoyup gitme günde
   Şerʿ ü ṭarīḳ içinde ol bulunurmış dīnde mevlā

27-b

58

Fāʿi lā tün Fāʿi lā tün Fāʿi lā tün Fāʿi lün

1. Ḥamdülillah kim bize ḳıldı naẓar ol yaradan
   Şöyle vāḥdet bulmışam gitdi ikilik aradan

2. Ol naẓardan ṣāfī ḳıldı işbu dil mirʾātını
   Oḳuram daʾīm beyāżı fāriġ oldum ḳaradan

3. Gördüm ol mirʾāt içinde çün anuñ dīdārını
   Olmışam ṣāḥib-velāyet ḳurtulup emmāreden

4. Ẓāhir oldı dost cemālinden baña ʿilm-i ledün
   Niçe ʿāşıḳlar oḳurlar anı ben bī-çāreden

5. Pīr-i ʿāşkuñ ḫiẕmetinde bulmışam dürrānı ben
   Bulmadı sır kimseler ki gezdiler kenāreden

6. Söyledük sırr-ı ene'l-Ḥaḳdan diyü ol dil-rübā
   Çekdi zülf-i dārına aşmaḳ diler pür tāreden

7. Ḫışm idüp ṣad pāre ḳılsāñ bu Kemāl-i Ṣādıḳı
   Ẕikr-i Ḥaḳḳı işidürsin diñleseñ her pāreden

59

Fāʿi lā tün Fāʿi lā tün Fāʿi lün

1. Cemālin ʿarż itdi dilber gözüme

Ey müʾminler inanıñuz sözüme

2. Nūr-ı Aḥmed ẓāhir oldı yüzüme
Ḫalḳ-ı ʿālem cān virürler nāzuma

3. Uyḳudan uyandı bizüm baḫtumuz
Li̇maʿallah vaḳṭi oldı vaḳtümüz

4. ʿArş-ı ʿalā oldı pāy-ı taḫtumuz
Melāʾikler başmaz oldı izümüz

5. Baḥr-i bī̇-pāyān içine ṭalmışam
Ol ḥaḳī̇ḳī̇ dürri ele almışam

6. Ṣıfāt ile ʿayn-ı ẕātī̇ bulmışam
Sekiz cenneti almazam tözüme

7. Zerk ü teẕvī̇r ile ben lāf itmezem
Ṭoġrı yolı ḳoyup egri gitmezem

28-a

8. Zeyn-i Ḫāfī̇ rāhını terk itmezem
Eyü ʿādet ʿayn-i erkān bizüm

9. Bāġ-ı vaḥdet bülbüli Ṣādıḳ Kemāl
Bāġbānuñ oldı senüñ Ẕü'l-Celāl

10. Ṣolmaz ġonçe gülleri elüñe al
Güz gelüben ḫazān irmez yazuma

60

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1. Şehr-i ʿaşḳ içre bugün ṣulṭān-ı ʿālem olmışam
   Serserī baḳmañ baña kim ʿayn-ı ẕātī bulmışam

2. Ṣanma ṣaḥrā-yı fenāda olmışam ṣaḥrā-nişīn
   Ol ḥāḳīḳī dürr içün deryā-yı ʿaşḳa ṭalmışam

3. Olmışam ġavvās-ı baḥr-i maʿnevī ey ehl-i ḥāl
   Ṣanma kim mellāḥ-ı şerʿüm keşti içre ḳalmışam

4. Almadum nādān elünden kör gibi ḫar-mühreyi
   Ol ḥāḳīḳī dürri gör kim pīr elinden almışam

5. Ṣundı baña cām-ı ʿaşḳı sāḳī-i bāḳī bugün
   ʿĀrif olanlar görürler ʿālem içre ṭolmışam

6. Göñül idem bāġ-ı vaḥdet içre Ṣādıḳ Kemāl
   ʿĀlem-i keṯretde gör nādān elinde ṣolmışam

61

1. Göñül saḫrāsında semā-yı ʿaşḳa
   Dikildi miʿrācı Ḥaḳ Muḥammedüñ
   ʿĀşıḳları anuñ ḫayırlu ümmetdür
   Ṣādıḳları nācī Ḥaḳ Muḥammedüñ

2. *Ḫuluḳın ʿaẓīmin*[71] Ḥaḳ aña virdi
   Dīni ẓāhir itdi yārınuñ dördi

[71] Kur'ān, Sure LXXIX, Kalem, āyet 4, "Sen elbette yüce bir ahlāk üzeresin."

Ḳudret eliyle başına urdı
Saʿādetden tācı Ḥaḳ Muḥammedüñ

28-b

3. Nebīler içre gör ḳadr-i evlāyı
Zamānsuz seyr itdi ʿarş-ı aʿlāyı
Bu ten göziyle gördi mevlāyı
Cemāl oldı ḥāccı Ḥaḳ Muḥammedüñ

4. Nebīler anuñ ile ṭanışıḳ ṭanar
Ḥadīṯ şerbetin içüben ḳanar
Gice gündüz ḳudretullah yanar
Ṭurmadın sirācı Ḥaḳ Muḥammedüñ

5. Kimine miʿrāc oldı ol Ṭūr-ı Sinā
Kiminüñ gözleri buldı rūşenā
Anuñ miʿrācına dirler ev-ednā
Aʿlādur minhā[72] di Ḥaḳ Muḥammedüñ

6. Ādem peyġamber olınca ḫātem
Diñle sözlerümi güherler ṣatam
Yaluñuz biz degül yā anam atam
Şefāʿatin rācī Ḥaḳ Muḥammedüñ

7. Şefāʿatin umar bu Ṣādıḳ Kemāl
Ḥaḳḳuñ dostları ile seyr itsün cemāl
Niyāzını ḳabūl itsün Ẕü'l-Celāl
Cānı olsun yā Ḥayy Ḥaḳ Muḥammedüñ

[72] Arapçada "ondan" anlamına gelir.

62

Me fā ʿīlün Me fā ʿī lün Fe ʿū lün

1. ʿAceb ferḫunde fāldur rūy-ı ferruḫ
   Ki aldı beni benden būy-ı ferruḫ

2. Daḳup boynuma bir miskīn meres-vār
   Siyāh zülfi telinden mūy-ı ferruḫ

3. Atar ġamze tīrini ol sitem-kār
   Meger kim bile imiş ḫūy-ı ferruḫ

4. Müşābih olamaz şekker lebüñe
   Dem-i İsā vü Ḫıżruñ ṣu-yı ferruḫ

29-a

5. Maḥalleñ ṣulamaġa iki gözden
   Aḳıdur bu Kemālī cūy-ı ferruḫ

63

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1. Ẕikr iderdüm cān u dilden ol ġanī sübḥānumı
   Luṭf ile her ḥālüme raḥm eyleyen sulṭānumı

2. İns ü cinnüñ şerrini bizden ṣavup raḥm eyleye
   Bād-ı raḥmet esdürüp dost eyleye düşmānumı

3. Gitmeġe ʿazm eyledüm andan yaña bir ḳaç ḳadem
   Şeş cihetden bunca aʿdā dökmek ister ḳanumı

4. ʿArż iderüm ʿaczumu dergāhına leyl ü nehār

Vird idüp esmāları ẕikr eylerem raḥmānumı

5. Ḳılmaduḳ hīçbir menāhī ḳomadum ben rū siyāh
Āb-ı rū-yı Aḥmed içün ᶜafv ide ᶜiṣyānumı

6. Oḳuna yevme'l-cezā *iḳrā*[73] kitābuñ āyeti
Kendü luṭfından yemīnümden vire dīvānumı

7. Eyledüm Ḥaḳḳa münācāt ṣıdḳ ile Ṣādıḳ Kemāl
Dem-i āḫirde selāmet eyleye imānumı

64

Fā ᶜi lā tün Fā ᶜi lā tün Fā ᶜi lā tün Fā ᶜi lün

1. Cān u dilden çaġırup yād eylerem maᶜbūdumı
ᶜĀşık-ı dīdārıyum şāyed vire maḳsūdumı

2. Ḳıluram bāb-ı tevekkülde iḳāmet rūz u şeb
Ḥażretinden bilürem ḳamu ziyān u sūdumı

3. Ṣaḳlaram ᶜaşḳ āteşīni sīnede ben ḫaste-dil
Yedi gökleri yaḳardı ḳoysa idüm dūdumı

4. ᶜĀcizem ḳulluḳ idüp ẕikr itmege ben rū siyāh
Gözlere ġāīb olan göñlümdeki mevcūdumı

5. Umaram yarınki gün ḳıla Kemāl-i Ṣādıḳa
Rūz-ı maḥşerde şefāᶜat Aḥmed ü Maḥmūdumı

[73] Kur'ān, Sure XCVI, Alak , āyet 1, "Oku."

29-b

65

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1. Ey gözümüñ aydını pīrüm [ü] cānum gel berü
   Göklere irişdi feryād u fiġānum gel berü

2. Ayru düşdüm ṣoḥbetüñden yazayam her rūz u şeb
   Ḳuruyup yaşum tükendi aḳdı ḳanum gel berü

3. Ṭāḳatüm yoḳ yār-ı hicrāna kesildi ṭāḳatüm
   Faṣl-ı tebdīl ile vaṣla gitdi cānum gel berü

4. Cennetüñ ḫūrı olursa özge dilber sevmezem
   Bu muḥabbet sendedür ey ʿālī şānum gel berü

5. Dönmezem ʿaşḳuñ yolından ger ideler seng-sār
   ʿAşḳdan elüm ḳoymadum devletlü ḫānum gel berü

6. Şöyle ḳaldum ḥüzn içinde miṣl-i Yaʿḳūb ey ʿAzīz
   Derdüme dermān iriş Yūsūf-ı ṣānem gel berü

7. Mevc-i ʿaşḳuñ aşdı başından Kemāl-i Ṣādıḳuñ
   Ġarḳā vardı yetiş ey Ḫızır-ı zamān gel berü

66

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1. Ḥamdülillah leblerüñden şerbet-i *yuhyi'l-iẓām*[74]
   Nūş idüp mülk-i vücūdum ḫoş doyupdur intiẓām

[74] Kur'ān, Sure XXXVI, Yāsīn, āyet 78, "Çürümüşlerken kemikleri kim diriltecek?"

2. Ṭoġmadur şehr-i velāyet içre mīr oldum bugün
Ḫayra tebdīl oldı çoḳdan seyyiʾāt-ı māmeẕām

3. Geh ḳażā vü sehv ü nisyān gāh iderdüm terk-i farż
Lüṭfın iẓhār eyledi dost hep edā oldı ḳażām

4. Şöyle kim ṭoldı muḥabbet göñlüm evi māl-a-māl
Ḫūri vü Rıḍvān olursa baḳmaġa yoḳdur rıżām

5. Çün hidāyet ḳıldı Hādī kendü lutfından baña
Nicesi terk-i rıżā eyleyüben yoldan azam

6. Levḥ-i dilde kātib-i ḳudret yazupdur ʿaşḳını
Ḫāşa Allah kim bu levḥe ġayrinüñ ʿaşḳın yazam

30-a

7. Ṣādıḳ oḳur nāmuñı ṣıdḳ ehli ey Ṣādıḳ Kemāl
Aḥmed-i Muḫtār ḥaḳiyçün ṣanma ol nāmı bozam

67

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1. Ey göñül senden baña her dem ne bu cevr ü cefā
Māʾil-i dünyā olursın görmedik andan vefā

2. ʿAşḳını ol bāḳī maḥbūbuñ saḳın elden ḳoma
Lā-yezālī ʿişret ile sürüben ẕevḳ ü ṣafā

3. ʿĀrif iseñ destüñi çek mülk-i fenādan tamām
Bir ʿacūze pür cefādur gel çevir andan ḳafā

4. *Dünyādur cīfe aña ṭālib olanlardur kilāb*
   Bu şeker güftārı buyurdı Muḥammed Muṣṭafā

5. Medḥ iderdi rūz u şeb ʿaşḳı nebīler serverī
   Ol sebebden ʿāşıḳ oldı çār-yāra bā-safā

6. Püşt ü pā ur her dü kevne ʿāşıḳ ol Ṣādıḳ Kemāl
   Saña yoldaş ola dirseñ ol dehānı ḳıl kifā

68

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1. ʿAşḳ beni ṣaldı ayaḳdan iḫtiyārum ḳalmadı
   Şevḳden özge destüm alur ġam-güsārum ḳalmadı

2. Levḥ-i dilden maḥv olup gitdi nuḳūş-ı māsivā
   Ḥaḳdan özge göñlüm içre bir nigārum ḳalmadı

3. Ṭutmışam dāmenini pīr-i ḫarābātuñ bugün
   Ṣalmışam bu nām-ı nengi bilüñ ʿārum ḳalmadı

4. Yaḳmışam ʿaşḳ āteşine cān u dil mülkin ḳamu
   Gitdi elümden tamāmet yoḳ u varum ḳalmadı

5. Ḳalmadı mülk-i vücūdumda eṣer Ṣādıḳ Kemāl
   Gitdi cümle dimezem perverd-gārum ḳalmadı

30-b

69

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1. Niçe gündür şehrümüzden gitdi yārüm neyleyem

Hicr odı yandurdı ṣabrum iḫtiyārum neyleyem

2. ʿAşḳ baña sırr-ı ene'l Ḥaḳk söyledür oldı bugün
Manṣūram meydān içinde oldı dārum neyleyem

3. ʿAşḳ meydānı içinde çünki gördüm dilberi
Cān u başuñ terkin itdüm gitdi varum neyleyem

4. Biçdi ʿaşḳ ḥayyāṭı eginüm melāmet şālını
Giyüben ṣaldum elümden nām u ʿārı neyleyem

5. İki ʿālem varlıġını neyleyem Ṣādıḳ Kemāl
Gözüme çünki görinmez baḫtiyārum neyleyem

70

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1. Ḥamdülillah kim bugün feṯḥ oldı bu dil kişverī
ʿĀlem-i vaḥdete vardum olmışam şekkden beri

2. Söylerem sırrdan ḫaberler ṭaʿna ḳılmañuz baña
Himmet olup ẓāhir oldı cümle esmānuñ sırrı

3. Ṭalmışam maʿnī yüzünden baḥr-i ʿaşḳuñ ḳaʿrına
Sāʾir oldum niçe müddet buldum ol yektā dürri

4. Baḳmazam özge cemāle ʿāşıḳ-ı ẕāt olmışam
Ger baña cennetde Rıḍvān ʿarż ide cümle ḥūri

5. Ḫām degül Ṣādıḳ Kemālüñ sözleri ey ehl-i dil
Çün aña himmet ḳılupdur ʿālemüñ ḳuṭb u pīri

71

Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Fe ʿū lün

1. Eya dilber bu göñlümde heves var
   Senüñ ʿaşḳuñ durur ġayri ne kes var

31-a

2. Senüñ ʿaşḳuñ delüpdür derdlü baġrum
   Aḳar dīdelerüm yaşı Aras-vār

3. Alupdur ʿaşḳuñ elinden iḫtiyārum
   Ḳarārum yoḳ egilürem ceres-vār

4. Benüm benligüm alduñ küllī benden
   Ṭaḳup ʿaşḳuñı boynuma meres-vār

5. Bu ʿaşḳuñ şehdine pervāz iderdük
   Diler ḳonmaḳ üzerine meges-vār

6. Sürūş-ı ʿaşḳı işitdi bu göñül
   Didi ġāfil uyan yatma ʿases var

7. Ḥaḳuñ ʿaşḳın dile Ṣādıḳ Kemāli
   Daḫı özge ḫayāl itme ʿabeṣ var

72

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1. Vāḳıf olmaz ʿāmālar dervīşlerüñ her ḥāline
   Ḳāri-i ẓāhirdür anlar daḫli yoḳ sır ḥāline

2. ʿĀlem-i vaḥdet dilerseñ Ḥaḳ ile ol ehl-i ḥāl

Ḫulḳ-ı nı̄gū eyle ḫalḳa giregör pı̄r ḥāline

3. Bu ʿavāmuñ arasında açmagıl sırdan ḫaber
ʿAyn-ı ʿibretle naẓar ḳıl cümlenüñ bir ḥāline

4. *Leyse li'l-insāni illā mā seʿā*[75]yı güş ḳıl
Saʿy ile bilmek olur ḫayr nedür şer ḥāli ne

5. Perr ü bāl-ı himmet ile seyr-i dünyāyı ḳıl
Göresin bir laḥẓāda gökde ne var yir ḥāli ne

6. Ehl-i ʿirfān olmaḳ isterseñ gözetme ʿizz ü cāh
Dipde olmaz maʿrifet añla yüri dür ḥāli ne

7. Ḫaḳdan özge istemez ṣıdḳla bu Ṣādıḳ Kemāl
Ḫaḳ yolında ḳoydı başı dimedi sır ḥāli ne

31-b

73

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1. Her zamān sı̄nem içünde aşḳuñ odı yanadur
Gicelerde uyḳu ḳoymaz baña yılduz ṣanadur

2. Göz ḳarardup iḫtiyārsuz iḫtiyārumı alan
Ol güzeller şāhınuñ vechinde müşkin danedür

3. Ḫāli olmaz gözlerümden bir nefes bu ḳanlu yaş
ʿAşḳ eli dirgireyin baġrumda başlar ḳanadur

4. Getüren zülfi bulıdın şems-i ʿömrüm üstine

[75] Kur'ān, Sure XXXIX, Necm, āyet 53, "İnsan için ancak çalıştığı vardır."

Dilberüñ sīmīn elinde baḫtiyār ol şānedür

5. Baḳmazam bilesiñiz cennetde olan ḥūra ben
Her zamān fikr ile ẕikrüm benüm ol cānānedür

6. Yoḳ durur Ṣādıḳ Kemāle her dü ʿālemde murād
İstedügi ṣādıḳuñ bir şāhid-i yegānedür

74

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1. İsm-i resmüm yoḳ durur ʿaşḳ āteşi nem yandurur
Rūḥ-ı ḳudsüm ḳalmış idi anı da dem yandurur

2. İsteme cān derdine maḫlūḳ elinden bir devā
Dest-i ḳudret birle anı çünki merhem yandurur

3. Terkīb ile derd-i cāna idemez kimse devā
ʿĀciz oldılar ṭabībler bildiler em yandurur

4. Āteş-i ʿaşḳa beraber olamaz nār-ı caḥīm
Ẕerresi ʿaşḳ odınuñ yidi cehennem yandurur

5. Cümle ʿāşıḳ cānını ʿaşḳ odı yandurdı velī
Ḳamudan bu Ṣādıḳī miskīni muḥkem yandurur

6. Miḥnet-i hicrān ġamdan ah u efġān eyleme
Eyle ki ʿaşḳ āteşi yaḳar dime ġam yandurur

7. ʿAşḳ ile bir āh idem çıḳar dehānumdan duḫān
Ḳorḳaram ki ṭoḳunur eflākı dirhem yandurur

8. Yandurur zāhidleri bes ile hem zerḳ ü riyā
   Ehl-i ʿaşḳı şeş cihetden gör niçe nem yandurur[76]

32-a

75

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1. Çıḳdum ol Ṭūr-ı tecellīde kelām itmeklige
   Sırr-ı *ānestu*[77] ile gördüm ne nūra irmişem

2. Kāfir-i nefsüñ elinden bu cihāna ṣığmadum
   İsā tek refʿ oluben uşda semāda ṭurmışam

3. Ey ḥabīb-i gül-ʿiẕārum ʿaşḳ ile Ṣādıḳ Kemāl
   Vaṣluña irmek diler uş derdlü baġrum yirmişem

76

Mef ʿū lü Me fā ʿī lü Me fā ʿī lü Fe ʿū lün

1. Ey ʿilm-i ledün-maʿden ʿāriflere olan pīr
   Olmadı nihān ḥażretüñe daʾīmā bir sır

2. Bed-gū-yı ḫasīsler belī çoḳdur bu cihānda
   Bāṭın ḳılıcı birle ḳamu anları hep ḳır

3. Siz luṭf-ı seḫāyla olalı ʿāleme meşhūr
   Diller dimedi sizcileyin ġayrı daḫı sır

4. Ecnās-ı mürīdüñ görünür dürlü hevāde

[76] Bu varaktan sonra eksik varak vardır. "31-b" de geçen "ʿaşḳ" ayağı "32-a" da devam etmemektedir.
[77] Kur'ān, Sure XX, Tāhā, āyet 10, "Hani bir ateş görmüştü de ailesine, "Siz burada kalın, ben bir ateş gördüm...".

İḥsān-ı naẓar birle göresiz ḳamusın bir

5. Medḥüñde senüñ ʿāciz durur Ṣādıḳ Kemāli[78]
Dil yoḳ durur anı dimege her ḳamu bir bir

77

Mef ʿū lü Me fā ʿī lü Me fā ʿī lü Fe ʿū lün

1. Ey pīrüm eger ḳıla idüñ luṭf ile iḥsān
Ben gidüben olayıdum ḫāk ile yeksān[79]

2. Dünyā ṭolı mālı ide idüm yoluña fedā
Taḥḳīr-i metāʿ eylemezem illa meger cān

3. Sensen yaluñuz her dü cihān merd-i menāzil
Ḳul oldı saña anuñiçün mīr ile sulṭān

4. Medḥ eyliyemez kimse seni Şāhid-i Ḳudsī
Luṭf ile meger yādı ḳıla ḥażret-i Ġufrān

5. Depretmeye idi dilüñ ey Ṣādıḳ Kemāli[80]
Ger olmasa taḳdīr-i İlahī ile fermān

32-b

78

Mef ʿū lü Me fā ʿī lü Me fā ʿī lü Fe ʿū lün

1. Ey peyk-i ṣabā tīz yüri var ḥażret-i şeyḫe
Biñ ʿöẕr ile miskin ilet ḥażret-i şeyḫe

[78] Vezin gereği "Medḥüñde /senüñ ʿācz /durur Ṣādıḳ /emāli" şeklinde okunması gerekmektedir.
[79] Mısrada vezin kusuru vardır.
[80] Vezin gereği "Depretme/ye idi di/lüñ ey Ṣādıḳ‿/emāli" şeklinde okunması gerekmektedir.

2. ᶜArż eyleyüben ḥālümi digil benüm aña
   Şevḳum ḳatı keşret yolına ḥażret-i şeyḫe

3. Ḥırṣ ile beni nefsüm alı ḳoydı yolumdan
   ᶜĀcizliġümi bildüresin ḥażret-i şeyḫe

4. Luṭfuñdan anuñ dāimā iḥsānlar umaram
   Çoḳ āh idüben yalvarayum ḥażret-i şeyḫe

5. Ḫāk-i ḳademinde dökeyin yaş ḳoyuban baş
   Çoḳ ah idüben yalvarayum ḥażret-i şeyḫe

6. Bir kez naẓar-ı naḳdi durur elde kemālüñ
   Yoḫsa niçesi irişesin ḥażret-i şeyḫe

7. Ḫiẕmetde ᶜaciz [ü] ḳāṣır olup Ṣādıḳ Kemāli[81]
   ᶜĀcizliġiñi ᶜarż ide gör ḥażret-i şeyḫe

79

Fā ᶜi lā tün Fā ᶜi lā tün Fā ᶜi lā tün Fā ᶜi lün

1. Ser-firāz-ı āl-i ᶜOṯmān Ḥażret-i Sulṭān Murād
   Luṭf-ı iḥsān ehlisin ḳıl ᶜālem içre ᶜadl ü dād

2. Rūz u şeb her dem idem Ḥaḳdan murādum bu hemān
   Eyleye ᶜömrüñ ziyāde olmaya hergiz fesād

3. Küfr ilinüñ tīġ-i bürrān ile yıḳduñ şehrini
   Eyledüñ Rafż ehlinüñ bāzārını külli kesād

[81] Vezin gereği “Ḫiẕmetde /āciz ḳāṣır/ olup Ṣādıḳ◡/emāli” şeklinde okunması gerekmektedir.

4. Ḥaḳ bağışlasun saña şehzādeleri ey ulu
   Emn ü āmān eyleyüp ʿālimleri ḳıl külli şād

5. Eyleye ābā vü ecdāduñ yerin dārü'l-ḳarār
   Anlara raḥmet ḳıla Allāh u Rabb-i yevmü't-tenād

6. Ḫayr ile ḳıldı duʿā ecdāduña Ṣādıḳ Kemāl
   Bī-şümār ḳıldı duʿāyı her birine infirād

33-a

80

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1. Ṭaldı ʿaşḳ baḥrune göñlüm nice dürler çıḳarur
   Pīrümüñ luṭfı olursa medḥ-i pīrler çıḳarur

2. Bir silāḥ himmeti ile ʿazm-i meydān eyledi
   Ṭurmaya cengine ʿālem niçe serler çıḳarur

3. Murġ-i cān pervāz ḳıldı cānib-i Ḥaḳdan baña
   Varup anda seyr ider hem niçe sırlar çıḳarur

4. Seyf-i himmet bağlayup cān ḳatl-i nefs eyler meger
   Feth ider mülk-i vücūdı ḳodı erler çıḳarur

5. Bu vücūd iḳlīmine sulṭān olup şahbāz-ı cān
   Ḳul idindi nefsi şimdi gör ne ḫarlar çıḳarur

6. Fiʿli ḳavline muvāfıḳ olmadı nefsüñ diyü
   ʿAsker-i nefsi seçer her dem neferler çıḳarur

7. Vird idüp Ṣādıḳ Kemālī oḳudı *Feṯḥ* āyetin

Fetḥ idüp mülk-i vücūdı niçe perler çıḳarur

81

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1. Luṭf idüp başdı ḳadem ḳardeşlerümüz bāġuma
   Ḫasta olmışdı vücūdum ḫoş irişdüm ṣaġuma

2. Fikri ḥüzninde bu bāġuñ pās idi mirʾāt-i ḳalb
   Dest-i iḥsānları birle ḳaram irdi aġuma

3. Ḳatı meʾyūs olmış idüm bāġumuñ taʿmīrine
   Şefḳat itmişler benüm yārenlerüm ṭār çaġuma

4. ʿAşḳ elinden delü oldum ḳaṣd-ı ṣaḥrā ḳılmışam
   Rāh-ı ʿaşḳda gelemez Mecnūn benüm ayaġuma

5. Lāle-veş baġrum delindi çekmişem baġruma dāġ
   Doymaya ol ṭaġa ṭaġlar ḥayret ide ṭaġuma

6. Söyledüm ʿaşḳuñ kitābın bir lisān-ı ġayb ile
   ʿĀciz oldı ʿālim olan maʿnile buyruġuma

7. Himmet-i pīr olmasaydı baña ey Ṣādıḳ Kemāl
   Āteş-i hicr ile fitiller yanardı yaġuma

33-b

82

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1. Ey güzeller ʿaskeri maʿmūr idüñ bāġumuzı
   ʿIyş u ʿişret ḳıluban ḫoş görelüm çaġumızı

2. Mākir olmışsız ḳamuñuz işbu ʿālem ḫalḳına
   Firḳat ile ṣayru ḳılmañ luṭf idüp ṣaġumuzı

3. Seyr iderdüñüz hemīşe odalarda ḫoş ḫırām
   Yaz irişdi şimdi ele alduñuz ṭāġumuzı

4. Refʿ-i burḳaʿ ḳıluñuz ey ḥūriler cemʿiyyeti
   ʿArż idüñ bize cemāl yandurmañuz yaġumuzı

5. Ḳalma ey Ṣādıḳ Kemālī ʿaşḳ-ı dilberden gile
   Bala döndürdi güzeller ʿaşḳı bu aġumuzı

83

Der ḥaḳḳ-ı birāderān-ı ṭarīḳat ki
her yeki-rā çend mıṣrāʿ güftīm ẕikr kerdīm[82]

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1. Ḳalmadı ṣabr u ḳarārum ey Meḥemmed Çelebī
   Ḳamulardan iḫtiyāram ey Meḥemmed Çelebī

2. Cümle evlāduñ ulusı sevgülüsi şeyḫümüñ
   Göñlümi taʿmīr idüñ cānum Meḥemmed Çelebī

3. Yüzüm üzre baṣ ayaġuñ ey saʿādet yıldızı
   Ḳadrüm irsün āsumāna ey Meḥemmed Çelebī

4. Ḳapuñuzuñ kelbi olan bulur imiş ʿizzeti
   Kelbüñüzle hem-sifālüm ey Meḥemmed Çelebī

[82] Her biri için birkaç mısra söylediğim tarikat kardeşleri hakkında zikrettim.

5. Ḫāk-i pāyuñ gözlerüme kuḥl-i *māzāġ*[83] el-baṣar
   Gözlerümüñ rūşenāsı ey Meḥemmed Çelebī

6. Ol vilāyet baġçesinden bir s̱emerdür şānuñuz
   Ey damāġum leẕẕet-i bālum Meḥemmed Çelebī

7. Ne dil ile ẕikr ide Ṣādıḳ Kemālī ey ʿazīz
   Sözleri medḥ idemez rūḥum Meḥemmed Çelebī

34-a

84

Der Ḥaḳḳ-ı Şeyḫ Muṣṭafā

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1. Ey başum tācı saʿādet āḫteri Şeyḫ Muṣṭafā
   Ey ġarīzüm iki gözümüñ biri Şeyḫ Muṣṭafā

2. Varayın pāyuña yüzüm süreyüm dāʾim senüñ
   Cānuma cān durur izüñ tozı Şeyḫ Muṣṭafā

3. Cān u dilden ʿāşıḳ-ı dīdāruñ oldum ey selīm
   Ḥaḳ bağışlasun bizüm çün sizleri Şeyḫ Muṣṭafā

4. Daḫı ṭıfl iken vilāyetler ẓuhūr itmek neden
   Bu vilāyetler senüñ faẓluñdan ey Şeyḫ Muṣṭafā

5. Ey vilāyet baḥrinüñ ġavvāsı hem dürr-i yetīm
   Ey vilāyet kāşifi velī doġan Şeyḫ Muṣṭafā

[83] Kur'ān, Sure LIII, Necm, āyet 17, "Göz (gördüğünden) şaşmadı ve (onu) aşmadı."

6. Sıdḳ ile baḳan görür nūr-ı cemālüñden seniñ
   Yüzüñ ol nūr-ı İlāhīdür senüñ Şeyḫ Muṣṭafā

7. Āsitānuñ kelbidür Ṣādıḳ Kemāl ey nūr-ı ʿayn
   Kāmil insān olam hiẕmetle ey Şeyḫ Muṣṭafā

85

Der Ḥaḳḳ-ı Ehl-i Beyt

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1. Dilerem sizden duʿā ey ehl-i beytüñ cümlesi
   Raḥmet itsün sizlere Ḥaḳ ehl-i beytüñ cümlesi

2. Niʿmet-i raḥmet yaġa gökden size rūz u şeb
   Devletüñüz dāʾim olsun ehl-i beytüñ [cümlesi]

3. Her murāduñuz ki var iki cihānda bulasız
   Eksük olmasun biri ehl-i beytüñ cümlesi

4. Ger kebīr ü ger ṣaġīr ü ger ẕükūr u ger inās
   Pāyidār-ı devlet olsun ehl-i beytüñ [cümlesi]

5. Sāye-i ẓıll-ı hümāsında zamāne ḳuṭbunuñ
   Yisün içsün şād u ḫurrem ehl-i [beytüñ cümlesi]

6. Dünyāda İslām ile āḫirde hem imān ile
   Ḫayr ile ḫatm ola ʿömri ehl-i beytüñ [cümlesi]

7. Sizlere ḳıldı duʿāyı ṣıdk ile Ṣādıḳ Kemāl
   Aña siz de himmet idüñ ehl-i beytüñ cümlesi

34-b

86

Der-Ḥaḳḳ-ı Ustā Ḫˇāce Aḥmed

1. Ey derdüme dermān idici Ustā Ḫˇāce Aḥmed
   Ḫayṭ ile beni aşma meded Ustā Ḫˇāce Aḥmed

2. Ey ḥilm ile mevṣūf benüm yār-i ḳadīmüm
   Yārenler arasında ʿazīz Ustā Ḫˇāce Aḥmed

3. Bu bār-ı girānı çekmez filde olursa
   Ġāyetlerle muḳaddem olan Ustā Ḫˇāce Aḥmed

4. Ecrüñ vire luṭf ile meger Ḫāliḳ-i izzet
   Ḫiẕmetüñe idersin bugün ey Ustā Ḫˇāce Aḥmed

5. Medḥüñde ḳuṣūr itmedüñ Ṣādıḳ Kemālī
   Her sūzuña didüñ yeri durur Ustā Ḫˇāce Aḥmed

87

Der Ḥaḳḳ-ı Enişte

Mef ʿū lü Me fā ʿī lü Me fā ʿī lü Fe ʿū lün

1. Ey ḫādim-i ekrem gözümüñ nūrı enişte
   Ṣıdḳ ile baña eyle duʿā cānum enişte

2. Ḳadrüñi senüñ yaḫşı bilürem belī ey pīr
   Ey Āṣaf-ı ṯānī-i Süleymānum enişte

3. Maḫcūb-ı ḥaḳīḳī dün ü gün ḳābil-i ḫiẕmet

Manṣūr-ı muẓafferdür aduñ ḫānum enişte

4. Deryā-yı Ḥaḳuñ ṭalġucı olduñ bu cihāne
Ṭalup çıḳaransın dür-i mercānum enişte

5. Dīdār-ı Ḥaḳuñ ṭālibidür Ṣādıḳ Kemālī
Ey baḥr-i ḫaḳīḳī dür-ile kānum enişte

88

Der Ḥaḳḳ-ı ʿAlī Bālī

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1. Āsumāna irdi ḳadrüñ ey ʿAlī Bālüm benüm
ʿİlm-i ḥikmet maʿdenī ṣadr-ı ʿAlī Bālüm benüm

2. Sen ki dāmād olduñ ol ḳuṭb-ı cihāne ey ʿazīz
Her ayuñ on dördi hem bedri ʿAlī Bālüm benüm

3. Kim senüñ seyrānuñı bilmege çoḳ saʿy eyledi
ʿĀciz olup didi man durur ʿAlī Bālüm benüm

35-a

4. Ḳābil-i taʿbīr degüldür vaṣfuñı ẕikr eylemek
Kendü ʿācizligümi bildüm ʿAlī Bālüm benüm

5. Bu faẓīlet kim Kemāl-i Ṣādıḳa oldı bugün
Āsitān-ı devletüñdür ey ʿAlī Bālüm benüm

89

Der Ḥaḳḳ-ı Derv̄îş ʿAlī

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1. Ey müridler iḫtiyārı ḥażret-i Derv̄îş ʿAlī
   Ḫiẕmet-i ḥażrete çünkim baġladuñ muḥkem beli

2. Çünki seyrān idesiz ol ḥażret-i Ḥaḳdan yaña
   Seyrüñüze ḥayret ḳuṭb-ı aḳṭāb-ı velī[84]

3. Bāb-ı ḥażretde ḳabūliyet ki bulduñ ey āḫī
   Destüñe müştāḳ olur cennet-i firdevsüñ güli

4. Dest-gīr olsañ ʿaceb mi ḳamuya çünkim senüñ
   Elüñi ṭutup durur ol şāh-ı merdān ʿAlī

5. Medḥ ide bilmez Kemāl-i Ṣādıḳī ḫulḳuñ senüñ
   Şerḥe ṣıġmaz neylesün baġlanuban ḳaldı dili

90

Me fāʿ ī lün Me fāʿ ī lün Me fāʿ ī lün Me fāʿ ī lün

1. ʿĀşıḳlar cānını ḳurbān ider bayrām durur bayrām
   Doymaz ʿaşḳına cānları ʿaceb bayrām durur bayrām

2. Bugün ʿāşıḳlar ortasında direm aña bir dāne
   Bulunur yılda iki gün ʿaceb bayrām durur bayrām

3. Sebā'dan nūrı yüzinden ẓuhūr olmış saʿādetden

[84] Dizede vezin kusuru vardır.

Odur ol seyyid-i insān ʿaceb bayrām durur bayrām

4. Ḳaçan kim çarḫa girse ol semāda devr ider çarḫlar
Olur çarḳ ile ser-gerdān ʿaceb bayrām durur bayrām

5. Ṣıyām ayında hem ẕi'l-ḥiccede bir gün görünür ol
Kemāl-i Ṣādıḳī dir ki iki gündür hemān bayrām

35-b

91

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1. Ḫalḳ-ı ʿālem kendüyi ḳamu bilür Allah ḳulı
Kimi Mūsāyı ʿİsāyı her birinüñ bir yolı

2. Bu ṭarīḳ içre anuñ çün bir merātib var durur
Ḥalḳamuzuñ rüknidür dervīşlerümüzüñ ḳolı

3. Ḫizmet-i pīr itmek ile ṣāfī-dırāz ġıll u ġış
Ḫāliṣ altun ol durur hīç zerre deñlü yoḳ pulı

4. Şöyle memlūdur vücūdı ġayr-ı Ḥaḳḳa yir yoḳ
ʿĀşıḳ-ı Ḥaḳdur ki bir girçek velī oldur ṭolı

5. Şerḥe ṣıġmaz niçe şerḥ idem anuñ evṣāfını
Bir ḳarındaşdur Kemāl-i Ṣādıḳ ol Allah ḳulı

92

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1. Bu melāḥat şehrinüñ sulṭānı oldı pīr velī
Ten durur ḫūbān-ı ḫālim cānı oldı pīr velī

2. Ṭāḳ-ı ebrūsı müşābih kaʿbenüñ miḥrābına
   Mıṣr-ı ḥüsnüñ Yūsūf-ı Kenʿān'ı oldı pīr [velī]

3. Ẓāhiren ism-i beşer māʿnā yüzinde bir melek
   Yüzi naḳşını oḳu Furḳānı oldı [pīr velī]

4. Seyr idüp ol ʿālem-i ervāḥı yüz ṭutdı bize
   Cismümüz içinde rūḥ-ı s̱ānī oldı [pīr velī]

5. Bağladı zünnār ʿaşḳuñ beline Ṣādıḳ Kemāl
   Mürşid-i ʿaşḳ-ı cihān Ṣanʿānı oldı pīr velī

93

Der Ḥaḳḳ-ı Birāderān-ı Ḳırḳlarī ve Aḫlāṭī çend beyt[85]

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1. Ey Ḫalīlullah-ı s̱ānī ola meddāḥuñ kerīm
   Sizlere ceddüñüze maʿlūm durur cümle seyrüm

2. Nām-ı İbrāhim ile uş bir Ḫalīl-i s̱ānīsin
   Şol sebebden medḥe layıḳ oḳudı sizi pīrüm

3. Ceddüñüz ḥürmetine nāmuñuz olındı Ḫalīl
   Ḫaṣletidür ol velīnüñ kim Ḫalīlullah dirüm

36-a

4. Ḫūşe-çīn-i ḫırmenüñüz olmışuzdur ey āḫī
   Āsitānuñuzdan ırag̱ olmıya şāyed yirüm

[85] Kırklarī ve Ahlati kardeşler için birkaç beyit.

5. Bu Kemāl-i Ṣādıḳ içün kaʿbe oldı ḳūyuñuz
   Yüz sürüp gelmiş durur eydür ki işbudur ḥarīm

94

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1. Ḥaḳ yolından hīç ḳayıtmas şeyḫ-i ebrārum benüm
   Devletüñ dāīm füzūn olsun ġarīz yārüm benüm

2. Żaʾife ikrām eylemekde bir Ḫalīl-i ṣānīdür
   Yoluña olsun fedā dostum ne kim varum benüm

3. Ḫādim-i ḳırḳlar yazılur ismüñüz ey baḫtiyār
   Bu mübārek ismüñüzi il bilür şārum benüm

4. Zeyn-i Ḫāfī rāhına gel iʿtiḳāduñ ḫālis it
   Saña arḳa olalar yüz vech ile yarüm [benüm]

5. Cān u dil birle duʿā eyler size Ṣādıḳ Kemāl
   Ey birāderler içinde ulu serdārum benüm

95

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1. Gülşen-i Ḥaḳ bülbüli ṭatlu ḳarundaşum benüm
   İʿtiḳāduña fedā olsun cānum başum benüm

2. İʿtiḳād ile bu yolda size beñzer kimse yoḳ
   Ḫāk-i pāyüñ yiri olsun gözlerüm ḳaşum [benüm]

3. Ey ḫāki her yirde ṣābit eyleyen maḳbūl-ı Ḥaḳ

Her dü ʿālemde refīḳüm yār-i sırdaşum benüm

4. Vaṣfa sığmaz ey Ḫalīlüm niçe medḥ idem seni
Bozulup ʿömrüm bināsı ṭağıla ṭaşum benüm

5. Gice gündüz medḥ idersin ṭurmadın Ṣādıḳ Kemāl
Biñ birin şerḥ ider ise ḫatm olur yaşum benüm

36-b

96

Der Ḥaḳḳ-ı Biraderān-ı ʿĀdülcevāz ve Ġayr-ı Birāderān-ı Ṭarīḳ[86]

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1. Ey ṭarīḳ-i Ḥaḳ içinde mürşid-i ṣānī ġarīz
Ey gözüm nūrı ḫalīfe eyle noḳṣānum temīz

2. ʿAşḳ benüm başuma ber-vech ile gelmişdür hemān
Medḥe ḳādir olmayup ġadr itmişüzdür sizesiz

3. Başum üzere pāyuñuzuñ yiri var ey ḫānum
Cāiz olursa ḳıluñ yüzümüñ üstünde bāriz

4. Her cihetde medḥe lāyıḳsız ḫalīfe ḥażreti
İnḳışār oldı lisānum medḥüñüz ḳılmadı tīz

5. Bu Kemāl-i Ṣādıḳī bir dil ile medḥ idemez
Meger aġzı biñ ola vü her aġızda dili yüz

97

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

[86] Adilcevaz biraderleri ve diğer tarikat kardeşleri hakkında.

1. Şems olup ṭutduñ cihānı muḥterem ḳardaşcuġum
   Luṭf ile baḳ baña iḥsān ḳıl kerem ḳardaşcuġum

2. Bay u yoḫsul revzeninden çün düşersin yürüyüp
   Diyüben mescid ü meyḫāne ḥaram ḳardaşcuġum

3. Ḫışm idüben Yūsufuñı ṣalma ẓulmet çāhına
   Raḥm idüp aġlatma beni çün direm ḳardaşcuġum

4. Ḫiẕmet eylerler ḳamular sizlere eller ile
   Ben faḳīrüñ neyleyem cān u serüm ḳardaşcuġum

5. Bu Kemāl-i Ṣādıḳī ṣıdḳ ile ḳul oldı size
   Himmet-i pīr ile şimdi bir pirem ḳardaşcuġum

98

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1. Ey benüm her ḥālüme mūnis-i ġam-ḫˇār Aḥmed
   Ellerüñ aġyārı baña ṣıdḳ ile yār Aḥmed

2. Gel gülizārum benüm hem gözlerümüñ nūrısın
   Bed kemān ile raḳībüñ gözüne ḫār Aḥmed

3. Ol saḫāvetler senüñ şānuñdadur ey ḳardaşum
   Şāhididür il vilāyet cümle şār Aḥmed

4. Hem şecāʿatda naẓīrüñ yoḳ diyü ẕikr eylerem
   Ḫoş müsellemdür saña bu kibr ile dār Aḥmed

37-a

5. Medḥin itmām eyle ey Ṣādıḳ Kemālī sen hemān
Eyü ḫaṣlet sende ḫatm oldı yüri var Aḥmed

99

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1. Ey benüm cismümde cāndan yigirek cānum velī
Ḳahr ile sürme ḳapuñdan beni cānānum velī

2. Ḳullaruñ çoḳ āsitānuñda senüñ ey dil-rubā
İt ki benden kemteri ḳanḳı durur ḫānum velī

3. İtlerüñle āşinālıḳ kesb idelden ey pirī
Ḳadrüm irdi göklere devletlü sulṭānum [velī]

4. Giceler tā ṣubḥ olınca uyḳu girmez gözüme
Ṣubḥa dek yıldız ṣayar bu çeşm-i giryānum [velī]

5. Bir duʿācı ʿāşıḳuñdur bu Kemāl-i Ṣādıḳī
Anı vaṣluñdan ayırma ṣunʿ-ı sübhānum velī

100

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1. Ḥilm-i ʿOs̱mān ile mevṣūfdur divāne ḳardaşum
İderem çoḳ çoḳ duʿāsını sevene ḳardaşum

2. Tiġ-i bāṭın birle uram boynını düşmanlaruñ
Ẕiḳr-i ḫayr ile añam seni ögene ḳardaşum

3. Cānumı ḳurbān idem yoluñda ey Ḥaḳ sāyesi
   Arḳamı ḳarşu virem seni dögene ḳardaşum

4. Dāʾimā feryād iderem ḫażret-i Ḥaḳdan yaña
   Allah inṣāflar vire seni sögene ḳardaşum

5. Bu Kemāl-i Ṣādıḳī ḳılur duʿā dervīşlere
   Meger Allah luṭf idüp anı begene ḳardaşum

37-b

101

Mef ʿū lü Me fā ʿī lü Me fā ʿī lü Fe ʿū lün

1. Ey göñlüm ümīdi gözümüñ nūrı yegānem
   Vey baḥr-i maʿānī ṣadefi dürri yegānem

2. İrmeye sülūkuña senüñ ins ü melāʾik
   Ey peyk-i İlahuñ yelegi perri yegānem

3. Diller demeye maʿrifetüñi senüñ ey cān
   Sulṭān ḳapusınuñ ḳulı hem ḫürri yegānem

4. İdrāk eger var ise ayrılma naẓardan
   Ey Ṭāī senüñ ḫānumānı mīri yegānem

5. Bī-gāne ḳaçan sırruma maḥrem ola[87] girçek
   Ṣādıḳ Kemālüñ kendisi hem sırrı yegānem

[87] Yazma metinde “mahreme” sözcüğünün üzerine daha sonra düzeltmek amacıyla “-le” eki getirilmiştir. Buna göre biz de metni “mahrem ola” şeklinde okuduk.

102

Der Ḥaḳḳ-ı Muṣṭafā

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1. Gel berü meşhūr-ı ʿālem ṣavt ile gül Muṣṭafā
   Ehremenlerden ṣaḳın ʿirfān ile gel Muṣṭafā

2. Ehl-i ẓāhir arasında gerçi ḫor olduḳ velī
   Ehl-i taḥḳīḳ arasında gevheri bil Muṣṭafā

3. Ger metāʿ-ı zībā çoḳ olsa vefāsı yok begüm
   Cāmiʿ-i dünyā gözine olısar gül Muṣṭafā

4. Herkesi bir bilme ey ʿārif berü gelgil berü
   İşbu ʿaşḳ deryāsı içre gele bir ṭal Muṣṭafā

5. Bu Kemāl-i Ṣādıḳ ile ʿālem-i vaḥdetde ol
   Niçe aḳa hecr elinden yaşumı sil Muṣṭafā

103

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1. Ey senüñ ʿaşḳuñ ḳi her dem iñledür divāneyi
   Sen gereksin aña nitsün altun ile dāneyi

2. Ol senüñ ʿaşḳuñ yolında terk idendür cān u ser
   ʿAşḳ ḳurbān eyleyüpdür ata ile aneyi

3. İrişem diyü saña her dem feraġ eyler delü

Ṣaluban rīş ü burūtı ele almaz ...[88]

38-a

4. İşbu ʿālem ḫalḳı içre ol durur maḥbūb-ı Ḥaḳ
   Adın añmaz ḫalḳ-ı ʿālem gelmediler ṣaneyi

5. Ey Kemāl-i Ṣādıḳī bu ehl-i ẓāhirler ḳamu
   Fehm idüp añlamadılar ebleh ile dāneyi

104

Mef ʿū lü Me fā ʿī lü Me fā ʿī lü Fe ʿū lün

1. Ey mükrim olan żaʿyfe[89] çün İbrāhim-i ṣānī
   Ḫulḳ-ı ḥasen ile yine şād eyle bu cānı

2. İḥsān-ı seḫāñı eger ẕikr ider olsam
   ʿÖmrüm dükene yetmeye āḫir ola fānī

3. Ẓāhirde gören faḳr meẕelinde ṣanur ol
   Baṭında gören dir budur ol şāh-ı cihānī

4. İḥyā-yı leyāl eyledi ʿaşḳuñla belī ol
   Gel ḫānesine luṭf ile şād eylegil anı

5. Ol ḫulḳ-ı ḥasen medḥine iḳdām ider olsañ
   Ṣādıḳ Kemālüñ n'olduġın imden gerü tanu[90]

---

[88] صانة şeklinde yazılmış sözcüğü anlamlı olacak şekilde okuyamadık.
[89] Vezin gereği "żaʿife" sözcüğünü "żaʿyfe" şeklinde okuduk.
[90] "Tanı" sözcüğü "tı (ط)" ile değil "te (ت)" ile yazılmıştır.

105

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1. Ḥaẕret-i Derv̄îş Muḥammed ḳamulardan iḫtiyār
   Ḳurb-ı *ev ednā*ya irdi şimdi oldur baḫtiyār

2. ʿĀlem-i ẓāhirde görenler faḳ̄ir dirler anı
   ʿĀlem-i taḥḳ̄îḳ içinde ol durur bir şehr-yār

3. ʿĀşıḳ-ı dī̄dār-ı Ḥaḳdur Ḥaḳdan ayurmaz çeşmüni
   Günde biñ kez ʿarż ide rıḍvān aña dārü'l-ḳarār

4. Çehresinde nūr-ı Aḥmed ẓāhir olmışdur anuñ
   Nūr-ı Aḥmedden yaratmışdur anı Perverd-gār

5. ʿÖmri olsa bu Kemāl-i Ṣādıḳuñ ʿālem ḳadar
   Fażlını ẕikr itse biñden birine ḳılmaz şümār

38-b

106

Münācāt

Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Fe ʿū lün

1. İlāh̄ raḥmet it ḳardaşlaruma
   Senüñ fażluñ ile anlar ʿumūma

2. Birinüñ alçak itme menzilini
   Senüñ ẕikrüñden ayurma dilini

3. Disünler ismüñi vir ṣıdḳ-ı iḫlāṣ
   İlah̄ ḳamusın eyle ḫāṣü'l-ḫāṣ

4. Aġ it yüzlerini der-rūz-ı maḥşer
Ḳamusın ḳıl cemālüñle mübeşşer

5. Virüp firdevs içinde ḫoş maḳāmlar
Cemāl ü ḥūr u ġılmān yaḫşi demler

6. İlāhī ḳamusın irgür murāde
Ne kim dünyā vu āḫiretde irāde

7. Ḳamusın ḳonşı eyle Muṣṭafāya
Şefāᶜat-i maᶜden kān-ı ṣafāya

8. Ṭarīḳ-i Zeyn-i Ḫāfīde olanı
Cemīᶜi yarlıġa gelmiş geleni

9. Dilerem ḥażretüñden ḳamusunı
Açıḳ it gözlerini göre seni

10. İlāhī ḥāṣıl it cümle murādāt
Virüp her birine keşf-i kerāmet

11. Ne ḥācet ola taṭvīl-i kelāma
İletgil ḳamusın dārü's-selāma

12. Daḫı müᵓmīn olanı müᵓminānı
Ḳamu müslimleri hem müslümānı

13. Bağışla ṣuçlarını raḥmet eyle
Daḫı anları faẓluñ birle ṭoyla

14. Ne ḥācet ẕikr idem ferd-i firādı
Ṭarīḳ-i ehl tamām olsun berādı

15. Kemāl-i Ṣādıḳa göster cemāli
Füzūn olsun müdām anuñ kemāli

39-a

107

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1. Ey benüm iki gözüm ne incinirsiz siz bize
Biz umarduḳ şerleri ḳarşu gelir göz bize

2. Maʿrifet ḫāsiyyetindendür ki her dem isterem
Kelbüñüz tek ṭurmadın yüzüm süreyidüm ize

3. Hem ricā olmaz muḥibler ṭāifesinden bu kār
Zecr idüp ʿāşıḳlaruñ baġrını ḳahr ile eze

4. Hem bu da olmaz bize dāīm cefālar ḳılasız
Ey benüm ḳardaşlarum baḳmaz mı dāīm yüz yüze

5. Lāf idersiz ṣādıḳü'l-ḳavlüz diyü yüzümüze
Kāẕib olunur Kemāl-i Ṣādıḳ uymazlar bize

108

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1. Ey ʿAlī ṣūretlü dilber Ḥaḳk saña olsun delīl
Niʿmetüñ ḳılsun ziyāde olmasun hergiz ḳalīl

2. Ḥaḳ Taʿālā devlet ile ber-ḳarār itsün sizi

Üstüvār-ı şevket olup dāʾimā olmañ ẕelīl

3. Bir seḫā göster bu kişver ehline sen ey aḫī
Ḥayret ide aña ḥāṭem birle hem ḫāˇn-ı Ḫalīl

4. Ṣıdḳ-ı iḫlās ile teslīm ol bugün dervīşlere
Tā saña iḥsān ide yarınki gün Rabb-ı celīl

5. Ṣıdḳ ile Ṣādıḳ Kemāli sizlere ḳıldı duʿā
ʿÖmr-i devlet birle ḳāʾim oluban olmañ ʿalīl

109

1. Ey benüm sevgülü yārüm şu benüm göñlüm sendedür
ʿAşḳuñı ḳoymazam elden ne ḳadar cānum tendedür

2. Sevdüm sen serv ṭalını gördüm yañaġuñ alını
Geldüñ ṣalını ṣalını gözlerüñ ḳaṣd-ı cāndadur

3. İsmi beşer mülki kendi yandı şu yüregüm yandı
Seyr iden Urum'ı Hind'i didiler yārüñ sendedür

39-b

4. ʿAşḳ ile ṭutmışam emri kem olsun raḳībüñ ʿömri
Şīrīn dillü güzel ḳumrı bir sencileyin ḳandadur

5. Ṣādıḳ Kemāl eydür nidem meger başum alup gidem
Ḳahr iledür işi her dem iki elleri ḳandadur

110

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1. Ey benüm devletlü ḫānum ḳuluñam ẓulm eyleme

Ḳıldurup mihr ü vefā cevr ü cefālar eyleme

2. Niçe bir yanam yaḳılam āteş-i hicrān ile
Seg raḳībe ṭaḳılup ẕevk-i ṣafālar eyleme

3. Ben żaʿīfi niçe bir hicrān odıyla yaḳasın
Ol ite her dem görüp mihr ü vefālar eyleme

4. Gördügünce çıḫ diyüp ḳapuñda zecr eyle aña
Ey begüm oş diyüben her dem nidālar eyleme

5. Ey Kemāl-i Ṣādıḳī ḳoy ne ḳılur ḳılsun ḥabīb
Raḥmi yoḳ diyü şikāyetle sadālar eyleme

111

1. Çıḳdum Aḫlāṭuñ şārından gele nāzlum yār
Ayru düşmişem pirümden hāy ḳıblem yār

2. Ḳopdı yüregüm yirinden Aḥmed Ḫānum gele gel
Nāzlu yārüm gele gel

3. Ridāsın ṭutar elinde gele ḳıblem yār
Ḥaḳḳuñ esmāsı dilinde gele nāzlum yār

4. Bulunmaz ʿOs̱mān ilinde benüm nāzlum yār
Aḥmed Ḫānum gelgil hāy efendüm gele gel

5. ʿAşḳ şarābın senden içdüm gele ḳıblem yār
Niçe ḥicāblardan geçdüm gele nazlum yār

6. Firḳat-ı nār ile bişdüm Aḥmed Ḫānum gele gel

Benüm yārüm gele gel

40-a

7. Zülfüñ gibi dārum mı var gele ʿömrüm yār
Rūyuñ gibi şārum mı var gele ḳıblem yār

8. Senden özge pīrüm mi var Aḥmed Ḫānum gele gel
Hāy efendüm gele gel benüm yārüm gele gel

9. Añla Ṣādıḳ Kemāl añla gele nāzlum yār
ʿAşḳuñ ḥadīṯini diñle gele ḳıblem yār

10. Yetiş feryāduma diñle Aḥmed Ḫānum gele gel
Hāy efendüm gele gel nāzlu yārüm gele gel

112

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1. Cevr-i hecre ṭāḳatüm yoḳ baña cānum ḳayusı
Terk-i cevr eyle efendi ey güzeller eyüsi

2. Ol raḳīb-i dīvi insāndur diyü mihr eyleme
Ṣūret-i insān durur maʿnīde ṭaġlar iyesi

3. ʿĀdetidür cānaverler dāʾīm insāndan ḳaçar
İstemez ehl-i kemāli ol eyüler ṭayısı

4. Maʿrifet ehline eyle her ne iḥsānuñ ki var
Her baṣīret sizlere ṣayma gel inṣān ṣay beni

5. Ey Kemāl-i Ṣādıḳī çünki ögüt almaz ḥabīb
Söyleme söylememekdür saña işüñ eyüsi

113

Muḫammes

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1. Bu göñül abdālını ʿaşḳ ile ḥayrān eyledük
Bir ḫayāl ile cihān yüzini seyrān eyledük
Perr-ü bāl-i ʿaşḳ ile eflāka ṭayrān eyledük
Geçdük andan ʿālem-i vaḥdetde cevlān eyledük
Bu göñül ṭıflını ol kişverde sulṭān eyledük

2. ʿArṣa-ı ʿaşḳ içre terk-i nām ile ʿār eyledük
Raḫt-ı baḫtuñ terkin urduḳ ʿazm-i dildār eyledük
40-b Kendümüz yoḳ idüben hem yoḳ iken var eyledük
Sırr idüp her bir maḳām ʿazm-i dīdār eyledük
Bu maʿānī ṭıflını sulṭāna ceyrān eyledük

3. Söyledük sırdan ḫaberler keşf-i esrār eyledük
Başdan aṣup başumuz zülf ile ber-dār eyledük
Uçurup cān bülbülini ʿazm-i gülzār eyledük
Gülşen-i vaṣlunda şimdi güli bī-ḫār eyledük
Bu maʿānī ṭıflını sübḥāna mihmān eyledük

4. Seyr idüp nūr-ı tecellā menzili Ṭūr eyledük
Ol yed-i beyżā gibi ten mülkini nūr eyledük
Giderüp benlik libāsın cismümüz ʿavr eyledük
Ṣanmañuz bizi ki ʿazm-i cennet-i ḥūr eyledük
Bu maʿānī ṭıflını ẕāt ile yeksān eyledük

5. Seyr-i cānān eyleyüp varlıġumuz yoḳ eyledük

Muḫtaṣar olan cevābı lā ki biz çoḳ eyledük
Ṭoġrulup bu Ḥaḳ yolında kendümüz oḳ eyledük
Niʿmet-i maʿnā ile ʿālemleri ṭoḳ eyledük
Ey Kemāl-i Ṣādıḳī biz şükr-i Yezdān eyledük

114

Muḫammes-i Dīger

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1. ʿĀrif ol nā-maḥremi sırdan ḫaberdār eyleme
Bu melāmet ʿurbasında menzilüñ dār eyleme
Sırr-ı fāş itme cihāna yārı aġyār eyleme
Bülbül-i şūrīde-veş her demde gül-zār eyleme
Key ṣaḳın nā-maḥremi sırdan ḫaberdār eyleme

41-a

2. ʿĀşıḳ olan gerçi kim tārik-i nām-ı ʿār olur
Keşf-i esrār itmek ile niçeler berdār olur
Sır ṣaḳlayan kişiler sır ile serdār olur
Söyleyen nā-maḥreme pejmürde-i murdār olur
Key ṣaḳın nā-maḥremi sırdan ḫaberdār eyleme

3. Şīr-i aṣlanı yüri var kerbi aş eyleme
Gör māder-zād olanı yola yoldaş eyleme
Ehl-i ḥāl ol ehl-i ḳāli ḥāle ḥāldāş eyleme
Baş iken ayaḳ olursın ayaġı baş eyleme
Key ṣaḳın nā-maḥremi sırdan ḫaberdār eyleme

4. Setr-i maḥrem olmayan bil ki saña yār olamaz
Ṣūretā yār olur illā ki vefādār olamaz
ʿĀşıḳ olan kişide nāmūs ile ʿār olamaz

Āteş-i ʿaşḳa yanan kül olur ol ḫār olamaz
Key ṣaḳın nā-maḥremi sırdan ḫaberdār eyleme

5. Ehl-i ṣıdḳa di yüri sözlerüñi Ṣādıḳ Kemāl
Ehl-i ḥāle irişüp cehd ile ḫoş pendini al
Key deründür bu sözüñ ṣıdḳ ile maʿnīsine ṭal
Sırruñı key ṣaḳla dīdārın virür müteʿāl
Key ṣaḳın nā-maḥremi sırdan ḫaberdār eyleme

115

Muḫammes-i Dīger

Mef ʿū lü Me fā ʿī lü Me fā ʿī lü Fe ʿū lün

1. Her sırrı cihān ḫalḳı ile söylemek olmaz
Bu baḥr-i maʿānīye girüp boylamaḳ olmaz
Bu dürr-i ḥaḳīḳden ili ṭoylamaḳ olmaz
Bu sır durur aṣlı ile söylemek olmaz
Bu benī ile böyle boyı boylamaḳ olmaz

41-b

2. Mirāt-ı vücūdum açılup oldı mücellā
Vaḳt oldı ki müşkillerümüz ola muḥallā
Berḳ eyledi sīminde şükr-i nūr-ı tecellā
Vuṣlat demidür gitdi firāk oldı tesellā
Bu gözler ile eyle yüzi gözlemek olmaz

3. ʿArż itdi cemālin gözüme ol yüzi Furḳān
Ol vech-iledür ki oḳunur aduma ʿirfān
Kendümde ʿayān itdi baña sırrını Raḥmān
Kemter ḳulıdur belki anuñ Yūsuf-ı Kenʿān
Bu gözler ile eyle yüzi gözlemek olmaz

4. Göz ḳanda durur ancılayın bir yüzi gözler
Bu dürr-i maʿānī oḳunur yoḳ buña sözler
Bu maʿnīde maḥv oldı ḳamu ṭaġlar u düzler
Hū hū diyüben ʿārifi gör kim nice sızlar
Bu ḳulluḳ ile böyle sözi sözlemek olmaz

5. Cevher-i ʿaşḳ ile bulduḳ cān içinde cevheri[91]
Eyle cevherdür bu cevher bunı bilmez cevherī
Gevherüñ kānından aldum saʿy idüben gevherī
Bu güher ile degül ki bunı bula gevherī
Bu Ṣadıḳ-ı[92] Kemāl ile anı gözlemek olmaz

116

Muḫammes-i Dīger

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1. Uġradum bir derde kim yüz biñ devāya virmezem
Düşmişem bir rence kim yüz biñ şifāya virmezem
Bī-nevālıġumı ben yüz biñ nevāya virmezem
Zülf-i dilberler gibi göñlüm hevāya virmezem
Sevmişem bir mihri kim göklerde aya virmezem

42-a

2. Göñlümüñ meyli müdām ol zülf-i ʿanber-sāyedür
Buy-ı zülfi ʿizz ü devlet manṣıbına pāyedür
Zülfünüñ bir tāresi ʿāşıḳlara sermāyedür
Bir güzel sevdüm semānuñ şemsi aña dāyedür
Ben anuñ her bir cefāsın biñ vefāya virmezem

[91] Bu bentte vezin "Fā ʿi lā tün Fe ʿi lā tün Fe ʿi lā tün Fā ʿi lün" şeklindedir.
[92] Ṣādıḳ sözcüğü yazma metinde vezin gereği "Ṣadıḳ" şeklinde yazılmıştır.

3. Zülf tek yüzden düşürüp ger bize ḳılsa cefā
Ḫāk-pāyine düşüp biz idelüm aña vefā
Ger bize biñ renc iderse ṣayalum anı şifā
Bir dem ile ḳurtarur bir gün dehānı *ḳul kefā*[93]
Ben anuñ her bir buḳaʿsın biñ ṣafāya virmezem

4. Ṣu gibi aḳdı yine bir mehliḳāya göñlümüz
Zülfi ḳaydıyla ṭolaşdı mācerāya göñlümüz
Niçe bir bel baġlıya āb u hevāya göñlümüz
Derde muʿtād oldı meyl itmez devāya [göñlümüz]
Ben anuñ her bir telin yüz biñ ṭılāya virmezem

5. Bir aña beñzer güzel ḫalḳ itmedi ol Ẕü'l-Celāl
Gelmedi bir aña beñzer ʿāleme gelmek muḥāll
Nice şerḥ ide ʿaceb vaṣfın añuñ Ṣādıḳ Kemāl
Çün aña meddāh olupdur ol kerīm-i Lā-yezāl
Pes ne vech ile bu cānı Muṣṭafāya virmezem

117

Muḫammes-i Dīger Der-Ḥaḳḳ-ı Ḥażret-i Sālat ve Çār-Yār

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1. Bir naẓarda göñlümi ol Muṣṭafāya virmişem
Ol şefīʿü'l-müẕnibīn kān-ı vefāya virmişem
Yaʿnī ol derdüm ṭabībi *ḳul kefā*[94]ya virmişem
Ol şefāʿat maʿdeni ol pür ṣafāya virmişem

[93] Kur'ān, Sure XIII, Ra'd, āyet 43, "De ki: 'Benimle sizin aranızda şahit olarak Allah ve bir de yanında kitap (Kur'an) bilgisi bulunanlar yeter.' "
[94] Kur'ān, Sure XIII, Ra'd, āyet 43, "De ki: 'Benimle sizin aranızda şahit olarak Allah ve bir de yanında kitap (Kur'an) bilgisi bulunanlar yeter.' "

Aḥmed ü Maḥmūd Muḥammed Muṣṭafāya virmişem

42-b

2. Bir naẓar ḳıldı bize luṭf ile ol perverd-gār
Gösterüp ʿaşḳına yol yārümüz oldı Çār-Yār
Bū Bekir Ṣıddīḳ ʿÖmer ʿOs̱mān ʿAlī Düldül-süvār
Bunlaruñ cemʿi bize raḫ göstere ol Kird-gār
Yaʿni gönlüm Çār-Yār-ı bā-ṣafāya virmişem

3. Sevmişem cān-ı gönülden bir Ḥasan ḫulḳ-ı rıżā
Başuma tāc-ı saʿādetdür şehīd-i Kerbelā
Anlaruñ sevgüsi ile menzilüm fevḳe'l-aʿlā
Ḳıla meʾvā kendü dīdārın bize Rabbü'l-ʿalā
Dīn göginde gönlümi ol güne aya virmişem

4. Ol ferişte ḫūylu iki nāsa virdüm gönlümi
Yaʿni insān ara iki ḫāṣa virdüm gönlümi
Şīr-i ġarrān Ḥamza vü ʿAbbāsa virdüm gönlümi
Ḥażret-i Ḫıżra yitüp İlyāsa virdüm gönlümi
Ḳamu yine ḳul olup hem-sāye virdüm gönlümi

5. Ol muhācirler ile hem āline ḳul olmışam
Maḳdem-i ḫāk-i reh-i enṣārına yol olmışam
Tābiʿīni medḥ idüp bende hemān ol olmışam
Ḳaṭreyem ẓāhir Kemālem maʿnīde bol olmışam
Lā-mekān seyrinde gönlüm bir hümāya virmişem

118

Muḫammes-i Dīger

1. Ben gevher ile ol kānı bulmışam
Sīmurġ-ı ʿaşḳam lā-mekānı bulmışam

Ḳoydum beni yaʿnī ben anı bulmışam
Ol cān-ı cihān cānı bulmışam
Şol mevcūd-ı ism-i bī-nişānı bulmışam

43-a

2. Ben Ḫıżıram ol āb-ı ḥayvānı bulmışam
Ben mülk-i vücūdumda anı bulmışam
Ben cān ilinde cānānı bulmışam
Cānlara cān olan ol sulṭānı bulmışam
Ben yoḳ dimezem ol sübḥānı bulmışam

3. Ben bir oldum anuñla benem ol ol da benemdür
Ben olam oluben benem ol bende olmadur
Ben maḥv oluben gitmişem cümle olmadur
Bu ḳamusı ol bend ol ol da benemdür
Yoḳ yoḳ dimezem yaʿnī ki raḥmānı bulmışam

4. Münkir dime yoḳ sırrdan ʿayān eylemiş olsam
Tevḥīd-i ḥaḳīḳī beyān eylemiş olsam
Daḳ ṭutma eger ʿaşḳ ile söz söylemiş olsam
Bu baḥr-i maʿānī girüp boylamış olsam
Ben yoḳ dimezem sırr ile imānı bulmışam

5. İnkār idüben sen bu söze düşme gümāna
Ṣādıḳ di Kemāle ʿıraḳ ol itme bahāne
Söz añla yaḳīn noḳṣānı irgürme imāna
Küfrüñi iderken imānuñ itme yabāne
Gel yoḳ dime ki cennet-i rıḍvān bulmışam

119

Muḫammes-i Dīger

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1. Bir cemāl seyr itmişem ki görmedi devr-i zamān
   Ne cihān gördi cemālin ne anuñ heft-āsumān
   Biñ bir āsman ẕikr ider bu ḳamu ʿālemler hemān
   Kim ki aña ʿāşıḳ oldı ki durur ṣāḥib āmān
   ʿAşıḳ olduġuma ey ʿālem benüm itmeñ gümān

43-b

2. Söylerem tevḥīd-i Ḥaḳkdan keşf-i esrār itmedüm
   Ẕikr-i tevḥīd itmeden özge yola ʿazm itmedüm
   Ṣādıḳam yolumda ṭoġrı egri yola gitmedüm
   Ṣaġ durur işüm hemīşe ṣol yaña meyl itmedüm
   ʿĀşıḳ-ı ṣādıḳlıġuma dutmañuz hergiz gümān

3. Ben muḥibb-i bī-riyāyam ʿaşḳdan ayru olmazam
   Ol selāma ʿaşıḳ oldum belki ṣayru olmazam
   Bir cibillī ʿāşıḳam ber vech-i ġayra olmazam
   Ol selāma ʿaşıḳ oldum belki ṣayru olmazam
   ʿĀşıḳ-ı ṣādıḳlıġuma yoḳ durur hergiz gümān

4. ʿĀlem-i vaḥdetde oldı bu ṣadāḳatler baña
   Cān ḳulaġıyla işit kim ṭoġrı söz didüm saña
   Minneti Ḥaḳdan bilürem ḳıluram ḳulluḳ aña
   ʿİtiḳād it cān u dilden himmet idelüm saña
   ʿĀşıḳ-ı ʿāriflügüme yoḳ durur hergiz gümān

5. Ehl-i ṣıdḳam ṣādıḳam ismümdür Ṣādıḳ Kemāl
   Ḥamdüli'llah kendü luṭfından virüpdür Ẕü'l-Celāl

Ṭañ degül her ḳanda baḳsam seyr idem anda cemāl
Ḥaḳḳı ḥāżır bilmedür insān olanlarda kemāl
ʿĀşıḳ-ı ʿāriflügüme yoḳ durur hergiz gümān

120

İbtidā-yı Murabbaʿāt Budur Ẕikr Olunur[95]

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1. ʿAşḳuñ elinden yine çāk eyledüm ten cāmesin
Ẕikr iderüz bu kitāb içre murabbaʿ nāmesin
Dimişüz ẕikr-i İlāh ebyāt u eşʿār ʿāmmesin
Ḫatm indürdük bu dem sildük muḫammes ḫāmesin

44-a

2. Bāde-i ʿaşḳ ile maʿmūr oldı gönlüm ḫānesi
Baḥr-i ʿaşḳuñ bir oġul buldum odur dürdānesi
ʿĀrif iseñ bilesin kimdür atası anası
Ḫatm indürdük bu dem sildük muḫammes ḫāmesin

3. Añlar iseñ oġlana bir maʿnī̇ ḫoş atadur
Maʿnī̇ fehm itmeseñ işitme bu söz ḫaṭādur
Gör māder-zādmışsın ḫāne içre yatadur
Ḫatm indürdük hemān sildük muḫammes [ḫāmesin]

4. Ol zamān ki bir araya iki maʿnī̇ cemʿ olur
Ḫāne-i dil içre ḳudretden yanar bir şemʿ olur
Her ne kim ḥaḳd-ı ḥased ki anda vardur ḳamʿ olur
Ḫatm indürdük bu dem sildik muḫammes ḫāmesin

5. Müddet olmaz ol zamān içre hemān oġlan ṭoġar

[95] Murabbaların başlangıcıdır, zikr olunur.

Perr ü bāl-i maʿnī ile uçar ol göge aġar
Feyż-i Ḥaḳdur bu Kemālüñ sözleri ṭurmaz yaġar
Ṣādıḳuz ḫatm eyledük sildik muḫammes ḫāmesin

121

Murabbaʿ-ı Dīger

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1. Saña bildürdüm bu dil ferzendini
Pīr etegin ṭutup algıl pendini
Aça göñlüñ ḫānesinüñ bendini
Tā bulasın göñlüñ içre kendüni

2. Anı bulan ġayrı yirde gezmedi
Ṭoġrı gitdi egri yola azmadı
Öz evinden özge evde sezmedi
Kendü öñüñde bulursın kendüni

3. Ṭutalum ki ʿarş-ı kürse varayuz
Anda anı görmeyevüz ṭurayuz
Kendü luṭfı birle şāyed göreyüz
Kendü şehrümüzde bulup kendüni

44-b

4. Ḳulluḳ idüp gice gündüz ṭuralum
Kendü luṭfı birle kendin görelüm
Kendümüzi yoḳ idüben varalum
Kendü luṭfından bulalum kendüni

5. Bir żaʿīfüz adumuz Ṣādıḳ Kemāl
Kendü dīdārın vire ol Ẕü'l-Celāl

Perdeler refᶜ ola tā görek cemāl
Kendü şehrümüzde bulup kendüni

122

Murabbaᶜ-ı Dīger

Fā ᶜi lā tün Fā ᶜi lā tün Fā ᶜi lün

1. Bir murabbaᶜ daḫı biz yād idelüm
ᶜAşḳ ile göñlümüz ābād idelüm
İşidenler cānını şād idelüm
ᶜAşḳ elinden nice feryād idelüm

2. Dost ile kim nāz idelüm gāh niyāz
İdelüm bir dertlü āh-ı cān-güdāz
ᶜAşḳı ṣanᶜat eyleyelüm ḳış yaz
ᶜAşḳ ile cān mülkin ābād idelüm

3. ᶜAşḳ ile bir ḫoşca oldı ḥālumuz
Hīçe ṣayduk elde olan mālumuz
Dünyā mālından eyüdür şālumuz
Ḳullarını Ḥaḳḳa irşād idelüm

4. Tārik-i dünyā olalum İbraḥīm Edhem gibi[96]
Göz yaşın yüzden aḳıdup idelüm şebnem gibi
Bize hem-dem yoḳ durur dünyā içinde ġam gibi
Ṭutalum künc-i ḳanāᶜat bir eyü ad idelüm

5. İstemem Ṣādıḳ Kemālī Ḥaḳdan özgeden murād
Yā Süleymān ola dünyā mülkine ya Keykūbād

[96] 4. Bentten itibaren vezin "Fā ᶜi lā tün Fā ᶜi lā tün Fā ᶜi lā tün Fā ᶜi lün" şeklinde devam etmektedir.

Yā hümāy oġlı ola yā Ḥażret-i Ṣulṭān Murād
Bunlara ḳılup duᶜā biz ḫayr ile yād idelüm

45-a

123

İbtidā-yı Müs̱elles̱dür ki Ẕikr Olunur[97]

Fā ᶜi lā tün Fā ᶜi lā tün Fā ᶜi lün

1. Ḫamr-ı ᶜaşḳı biz murabbaᶜ eyledük
   Ḳaynadup bir dem müs̱elles̱ söyledük
   Cān-ı ᶜaşḳı bunuñıla ṭoyladuḳ

2. Söyledük bir dürr-i maᶜnīden ḫaber
   Aç göñül gözini olma bī-ḫaber
   Cān-ı ᶜaşḳı bu söz ile ṭoyladuḳ

3. Her kimüñ maᶜnī yüzünde gözi var
   Aña göre hem dilinde sözi var
   Ehl-i maᶜnī biz ne sözler söyledük

4. Daᶜva yoḳdur belki maᶜnī söyledük
   Her söz ile yaᶜni anı söyledük
   Ḳul Ṣādıḳdur Kemālī cāna cānı söyledük[98]

[97] Müsellesin başlangıcıdır, zikr olunur.
[98] Bu mısrada vezin kusurludur.

124

Müşelleş-i Dīger

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1. ʿIyd-ı ʿaşḳa cānı ḳurbān eyledüm[99]
   Bir kemān ebrūyı gör cānı ḳurbān eyledüm
   Yaʿnī ki dil ṭıflını ʿaşḳdan ḳurbān eyledüm

2. Perr ü bāl-i ʿaşḳ ile eflāka seyrān eyledüm
   Geçdüm andan ʿālem-i lāhūta ṭayrān eyledüm
   Vuṣlat ʿıydına cān ṭıflını ḳurbān eyledüm

3. ʿĀlem-i vaḥdetde yaʿnī şöyle buldum vaḥdeti
   Vaṣla tebdīl eyledüm ḳamu belā vu miḥneti
   Varlıġumı terk idüben ʿazm-i sübḥān eyledüm

45-b

4. Bir metaʿ bulmadum yoḳluḳdan özge armaġān
   Dergāhında ceve degmez anuñ ṭoġmış ṭoġan
   Dārluġumı terk idüben ʿazm-i sübḥān eyledüm

5. Bir Kemāl-i Ṣādıḳam daʾim ṣadāḳatdür işüm
   Ḳılmışam meydān-ı ʿaşḳa ṣıdḳ ile cān u başum
   Geçmişem iki cihāndan ʿazm-i sübḥān eyledüm

[99] Mısrada vezin "Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün" şeklindedir.

125

Müşelleş-i Dīger

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1. ʿAşḳ-ı meydān çün müşelleş daḫı buldı intihā
   Açdum anı seyrüm oldı bir maḳām-ı müntehā
   Ol maḳām-ı Ḥaydar ile seyrüm oldı intihā

2. Yaʿnī ṭarḥ itdüm maḳāmı ḫatme irişdi sülūk
   Bir ġulām-ı kemter olmazlar cihān içre mülūk
   Bulmışam ẕāt-i ḳadīmi daḫı olmaz intihā

3. Çeşm-i ẓāhirle görürseñ biz ḫarābāt ehlüyüz
   ʿAyn-ı ʿibretle baḳarsañ biz münācāt ehlüyüz
   Ehl-i ṣıdḳ iseñ berü gel bize dirler muḳtedā

4. Gel berü gel bu ḫarābāt içre hāyı hūyı gör
   Benligi terk eyleyüp sende bu ḳavme uyı gör
   On sekiz biñ ʿālem içre aduñ olsun mühtedā

5. Baḥr-i ʿaşḳ olduḳ bizüz cevherler ile dürre kān
   İsm ile Simurġ-ı ʿAnḳā yirümüzdür lā-mekān
   ʿĀlem-i ẓāhirde bu Ṣādıḳ Kemālī bir gedā

46-a

126

Nasīḥat Kerden

Pādişāhum ben ḳuluña eyle sen bir kez naẓar
Beni öldüren kişiye gelmeye benden żarar

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1. Cān ilinden geldi ʿaşḳuñ bülbüli
   Diñle kim ne maʿnīler söyler dili

2. ʿAşḳ ile diñle cevābını anuñ
   Nūr ola tā ser ḳadem cāna tenüñ

3. Sözini diñle olasın iḫtīyār
   İsmüñ olsun dü cihānda baḫtiyār

4. Çūnle geldük ʿāleme ervāḥdan
   Ayru degül idük ulu şāhdan

5. Kim ʿademden bizi var eyledi
   Cennet alma vey bize dār eyledi

6. Gezdi anda niçe müddet atamuz
   Hem muvāfıḳ bile irdi anamuz

7. Bir sebeb birle çıḳardı bunları
   Arḳalarından giderdi ṭonları

8. Geldiler bir yapraḳ ile böyle
   Bir kefenle gitdiler anlar bile

9. Çünki ʿüryān geldük ʿüryān giderüz
   Pes bu māl u mülki ḳoyup giderüz

10. Vāriṣ alur cümlesi elden gider
    ʿĀrif olan bu metāʿı terk ider

11. ʿAşḳa ṣatar bu metāʿuñ ḳamusın
ʿAşḳı olan görmeye Ḥaḳ ṭamusın

12. Gel berü gel biz de ʿaşḳa uyalum
Bu fenāyı cümle elden ḳoyalum

13. Terk idelüm elde iken iḫtiyār
Bulalum yarınki gün dārü'l-ḳarār

14. Dünyānuñ çün āḫiri olur fenā
ʿĀrif olan buña ḳaçan inana

15. Kimse olmaz çünki bunda pāydār
Āḫiret endīşesinle ey yār

46-b

16. Geldügümüz yire yine varalum
Gice gündüz Ḥaḳ cemālin görelüm

17. ʿAşḳ buraḳına uralum sercini
Bulalum genc-i maʿānī dürcini

18. Terbiyesiz ʿaşḳı bulmaḳ olmadı
Bi-mezellī kimse ḥāṣıl olmadı

19. Terbiye-i ʿaşḳı yine diñle bir
Key saḳın yol varmaḳ olmadı bī-pīr

20. Ṭālib iseñ pīr-i ʿaşḳa varasın
İr zamānda maḳṣūduña iresin

21. Aç gözüñ tanıyasın Ḥaḳḳı pes
Nāḳıs iken olasın bir yaḫşı kes

22. Her murādı tā ki ḥāṣıl ḳılasın
Ḥaḳ ḳatında daḫı maḳbūl olasın

23. Gide aḫlāḳ-ı ẕemīme küllisi
Ḫalḳ içinde olasın Tañrı ḫāṣı

24. Rūz u şeb istedigüñ maʿbūd ola
Fiʿl ü ḳavlüñ ḳamusı maḥmūd ola

25. Baḳmayasın cennet içre ḥūra sen
ʿĀşıḳ olasın müdām dīdāra sen

26. Tā saña maʿlūm ola esrār-ı hū
Baḳasın her cānibe hū hū diyü

27. Ṣādıḳ ol ki bu Kemāle iresin
Ḥaḳ-taʿālānuñ cemālin göresin

28. Naṣīḥat ḫatm idüp bu arada da[100]
Rübāʿī söylemek ḳılduḳ arada

29. Aç dilümüz ʿukdesini yā Muʿīn
Söz tamām oldı *ve bihī nestaʿīn*[101]

[100] Bu beyitte "Me fā ī lün Me fā ī lün Fe ū lün" rubāʿī vezni kullanılmıştır.
[101] Yardımı yalnız senden dileriz.

Temmet[102]

47-a

127

Münācāt Kerden

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1. Ḳatre-i mādan yaratduñ çün beni
   Rāḥmetüñe lāyıḳ eyle yā Ġāni

2. Ol ḥabībüñ ḥürmetine ḳıl ʿaṭā
   Bir naẓarla maḥv olur sehv ü ḫaṭā

3. Çār-yārüñ ḥürmetine ẕü'l-Minen
   Vir bize fażluñ ile ḫulḳ-ı ḥasen

4. Raḥmet eyle cümle imān ehline
   Hem şuña da gelmek isteye dīne

5. Ol livāü'l-ḥamduñ altında bizi
   Eylegil yarınki gün ḥaşrumuzı

6. Ḫāṣlar dīvānına yazgıl bizi
   Ġayrı degül işbu miskīnün sözi

7. Himmet-i pīrden ayırma ya İlah
   Yoldan azup olmayavuz biz tebāh

8. Vir cinānı cümle imān ehline
   Hem liḳāñı luṭf idüp bu miskine

[102] Bu varaktan sonra eksik varak vardır. "46-b" de geçen "ey" ayağı "47-a" da devam etmemektedir.

9. Yarlıġa Ṣādıḳ Kemāli yā Raḥīm
Aḥmed-i Muḫtār ḥaḳıçün yā Kerīm

10. Her kim eyler bir duᶜāyı ṣıdḳ ile
Her işinde Ḥaḳ aña yāri ḳıla

128

İstimdād-ı Şefāᶜat-ḫˇāsten bā Ḥażret-i Ḥabību'llah Ṣallallahu ᶜAleyhi ve Sellem[103]

Fā ᶜi lā tün Fā ᶜi lā tün Fā ᶜi lā tün Fā ᶜi lün

1. Ḥaḳ Taᶜālānuñ ḥabībi yā Muḥammed Muṣṭafā
Ey günāhkārlar ṭabībi yā Muḥammed Muṣṭafā

2. Ẓulmet-i ᶜiṣyān benüm bu ḳalbümi pās eyledi
Nūruñ ile ḳıl münevver yā Muḥammed Muṣṭafā

3. Ol Ebū Bekir ᶜÖmer ᶜOs̱mān ᶜAlīdür Çār-Yār
Bizi anlardan ayırma yā Muḥammed Muṣṭafā

4. Hem bularuñ ḥürmetiyçün ya İmām-ı Ḳıbleteyn
Destgīr olgıl baña sen yā Muḥammed Muṣṭafā

47-b

5. Bu Kemālüñ ḥāline raḥm eyleyüp yevmü'l-cezā
Ḥaşr ola anuñla yārin yā Muḥammed Muṣṭafā

6. İlüñüñ evlāduñuñ çākerlerinden ḳıl bizi
Dāīmā budur murādum yā Muḥammed Muṣṭafā

[103] Hz. Muhammed (SAV) ile şefāat ve meded isteme.

7. Bu kitābı oḳuyup her kim ḳıla bize duᶜā
Siz şefīᶜ oluñ aña yārın yā Muḥammed Muṣṭafā

129

İstimdād ve Şefāᶜat-ḫˇāsten bā Cemīᶜ-i Enbīyā ve Evliyā ve Ervāḥ-ı muḳāddese ve Ḥażret-i Pīr[104]

Fā ᶜi lā tün Fā ᶜi lā tün Fā ᶜi lün

1. Ol ḥabībe biz niçe ᶜöẕr eyledük
ᶜAşḳ ile bilmedük ammā ne didük

2. Göñlüme bu söz daḫı geldi ᶜayān
Ẕikr-i evlād eylemekdür ol beyān

3. Enbiyādan evliyādan hem meded
İsteyelüm ol gerekdür tā ebed

4. Evliyālar himmet itsünler bize
Başlayalum biz daḫı şimdi söze

5. Ḥażret-i pīrden işāret vir bize
ᶜAvnu'llah ile başlaruz söze

6. Tā gide āyine-i levḥden ġubār
Bite eşcār göñülden dürlü bār

7. Eyle söz söyleyelüm gele ṣafā
Ol Ḥabību'llah bize ide vefā

[104] Hazreti pir, mukaddes ruhlar ve veliler, bütün peygamberlerle şefāat ve meded isteme.

8. Baḳmaya eksüklügüme ol Beşīr
Ẕikr-i evlādda ola bize müşīr

9. Bilürem luṭf ile ol mevṣūfdur
ʿAvn-ı ʿirfān ile ol maʿrūfdur

10. Yāri ḳıla zikr idüp āsḥābını
Ḳamu yārenlerini āḥbābını

11. Ḳamusın ẕikr eyleyelüm ey ʿazīz
Yāri ḳıla bunlar olavuz temīz

48-a

12. Lutf-ı iḥsān eyleye ol müsteʿān
Aça dil levḥin bize ḳıla beyān

13. ʿĀşıḳından Muṣṭafānuñ ol İlah
Yaza luṭf ile bizi ol pādişāh

14. Ol durur her bir żaʿīfe çün meded
Didi şānında anuñ Ḥayy ebed

15. *Ger yaratmasaydum anı āşikār*[105]
Ḳılmaz idüm cümle ʿālemleri var

16. On sekiz biñ ʿāleme oldur sebeb
Ḥażretiyçün yaradupdur anı Rabb

17. Gice gündiz saʿy idem andan yaña

[105] Bu beyit "Sen olmasaydın kāinatı yaratmazdım." hadīs-i kudsisine göndermedir (Cebecioğlu, 2009, s. 399).

Luṭf ile yardum ḳıla Allah baña

18. Tā ki bir niçe civānı naẓm idem
Ol sebeble Ḥażret-i Ḥaḳa gidem

19. Tā ki sırra irişem bir kez Āḫī
Luṭfı olmazsa oluram dūzāḫī

20. Lafẓ u āḥid birle ḳul maġfūr olur
Hem Kelīm olur maḳāmı Tūr olur

21. ʿĀṣī olur bir dem ile çün Mesīḥ
Açılur ʿukd-ı lisān olur faṣīḥ

22. Himmet-i pīrdür ḳılan işbu işi
Sözi añla ʿāḳil iseñ ey kişi

23. Enbiyānuñ sırrıdur işbu kitāb
Evliyānuñ himmeti fī külli bāb

24. Gerçi ġarḳam baḥr-i ʿiṣyān içre ben
Yā İlahī luṭf-ı iḥsān eyle sen

25. Ol ḥabībüñ ḥürmetiyçün yā Kerīm
Eylegil meʾvā bize Dārü'n-Naʿīm

26. Sūy-ı maḳṣūda gelelüm biz yine
Ehl-i şekk diñleyüben dīne gele

48-b

27. Yā İlahī ḳudretüñdür ber-kemāl
Bir żaʿīf ʿabduñ durur Ṣādıḳ Kemāl

28. Hep anuñ gelmiş gelicek ṣuçını
Raḥmetüñ çoḳ yarlıġagıl bāġını

29. Hem anuñ ābā vü ecdādın tamām
Cümle imān ehlini yevm'ül-ḳıyām

130

Ẕikr-i Evlād ve İstimdād-ḫᵛāsten ez īşān[106]

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1. Yā İlahī sen bize luṭf işlegil
Fażluñ ile ṣuçumuz bağışlagıl

2. Tā ki evlād-ı ḥabībi ẕikr idem
Luṭfuñ ile bir mübārek fikr idem

3. Ögem ezvācını aṣḥābını pes
Bī-kesem sen ol bu demde baña kes

4. Pādişāhā baña luṭfuñdur meded
Bize raḥm eyle yine sensin sened

5. Zehr içüp ḥażretüñe vardı Ḥasan
İstiʿānat ḳıl bize raḥm eyle sen

6. Ḳahr-ı ẓulm ile şehīd oldı Ḥüseyn
Düşmişem dutgıl elümi yā Muʿīn

[106] Çocukların zikri ve onlardan yardım isteme.

7. Bunlaruñ ḳanı ḥaḳıyçün yā Kerīm
Vir liḳāñı ol durur nāz u naʿīm

8. Ḥamza vü ʿAbbās ġazāsı ḥaḳḳıçün
Ḥażretüñde hem cezāsı ḥaḳḳıçün

9. Anlar ile hem-civār eyle bizi
Ol durur daʾīm bu miskīnüñ sözi

10. Eylegil bir dem muhācirīni hem
Bile enṣār gelmeye tā göñle ġam

11. Şefḳat-i Fāṭīma ḥaḳḳı yā Ḥasīb
Luṭf ile dīdāruñ it bize naṣīb

49-a

12. ʿİṣmet-i ḥaḳḳı ol ümmü'l-müʾminīn
Rıḍvānullah-ı ʿaleyhüm ecmaʿīn

13. Rūḥlarına dāʾimā bī-ḥadd selām
Viresün ol Ḥaḳ eli yevm'ül-ḳıyām

14. Enbiyālar yāri ḳıla cümle hem
Nāḳıṣ olup olmayavuz müttehem

15. Anlara bī-ḥadd taḥiyyāt ol İlāh
Viresün cānlara yine ol pādişāh

16. Evliyā ervāḥ yardum ideler
Bu żaʿīfi ṭoġrı yola yideler

17. Hem melāʾikden daḫı feyż-i İlāh

Gele bize yolda bulavuz felāḥ

18. Himmet-i pīri bize eyle delīl
Yolda ḳalup olmaya bize ẕelīl

19. Himmet ister cümleden Ṣādıḳ Kemāl
Tā ki ḫāṣlaruñla seyr ide cemāl

20. Yā İlahī cümle iḫvānın anuñ
Yarlıġagıl raḥmetüñ çoḳdur senüñ

131

Nükte-i Baʿżı Münkirān-rā ve İʿtirāż Kerden Ez-Şuʿarā[107]

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1. Ḥaḳ Taʿālā luṭfı birle yār ḳıldı ibtidā
Bu ḫaber bu göñlüm içre ẓāhir itdi mübtedā

2. İstimāʿ itdüm ḥadīṯ-i Muṣṭafā[108]
Kim buyurmışdur ṣaḥīḥ ol pür-ṣafā

3. Baʿżı münkirler bize daḫl itdiler
Şāʿire beñzetdiler naḫl itdiler

4. Ḥaḳḳ-ı dervīşāna bed ẓan itdiler
Ṭoġrı yolı ḳoyup egri gitdiler

5. Pes nüzūl-ı āyet nedür sebeb

[107] Bazı kafirlerin nüktesi ve şairliğe itiraz etme.
[108] Bu beyitten itibaren vezin "Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün" şeklinde devam etmektedir.

Bilmedin ṭaᶜn itmege depretdi leb

49-b

6. Daḫl yoḳ durur ḥadīṯ ü āyete
Evveli bilmezdüm odur ġāyete

7. Ol Nebī-i Hāşimī şāh-ı cihān
Oldur efḍal ez ḳamu peyġāmberān

8. Bir gün ol şāh-ı mükerrem ḫoş didi
Ṭūṭī-i Ḥaḳdur şekerlerden yidi

9. Uş benem didi niyeti lā-kiẕb
Hem benem ol İbni ᶜAbdulmuṭṭalib

10. İnkār idüp didiler bir ḳavm-ı şūm
Sen didüñ Ḳurān dir ḳavm- ı ẓalūm

11. Didiler Ḳurāna bizde bir naẓīr
Diyelüm sen bize dön ey bī-naẓīr

12. Şāᶜire beñzetdiler peyġāmberi
Añlagıl maᶜnīyi sen dīni arı

Ḳavluhu Taᶜalā[109]
Ve'ş-şuᶜarāu yettebiᶜuhumu'l-ġavūn[110]

13. Pes aña şāᶜir didi ḳavm-i żalūm
Aña maᶜlūm iken uş cümle ᶜulūm

[109] Allah'ın Kelāmı.
[110] Bu ayet ve sonrasındaki 13 numaralı beyit der-kenar şeklinde yazılmıştır. Kur'ān, Sure XXVI, Şuara, āyet 224, "Şairlere ise haddi aşan azgınlar uyarlar.".

14. Yā bize münkir olanlar ne diye
Her kişi aḳvālini soñra ṭuya

15. Bir naẓīre Ḥaḳ kelāmına bular
Söylemek istediler bilmediler

16. Pes bu āyet anlara nāzil durur
Ol bilür bunı ki ol fāżıl durur

17. Cāhil olan bilmedin bir zaḥm ider
Ehl-i Ḥaḳdan yüz çevirüp ḳor gider

18. Ehl-i naẓmuñ şāʿire yoḳ nisbeti
Lā ki münkir ḳalbidür ṭaşdan ḳatı

19. Ḥüccet oldı ḥażretüñ bir beyti ḫoş
Bu vücūddur yeʾsi ḳıldı şimdi cūş

20. Bir nice sözdür hemān geldi dile
Evliyānuñ himmeti oldı bile

21. Ḥaḳ bilür itmem irāde şāʿiri
Ḥaḳ Taʿālā sevmemişdür ġammāzı

22. Enbiyānuñ evliyānuñ medḥidür
Hem vilāyet ḫānesinüñ saṭḥudur

50-a

23. Enbiyā vü evliyā cümle bize
Yāri ḳılsa bir divān düzer size

24. Bir naẓar ḳılsa bize bunlar Kemāl

Refᶜ ider perde-i cemālinden Celāl

132

Sebeb-i Teᵓlīf-i Kitāb

Fā ᶜi lā tün Fā ᶜi lā tün Fā ᶜi lün

1. Seyrüm oldı ᶜālem-i bāṭında ḫoş
   Evliyānuñ himmetidür oldı düş

2. Cüz-i remz itdi bize ol dem velī
   Söz virür oldı bu miskīnüñ dili

3. Himmeti birle iderem söz ü sāz
   İderüz şimden girü söze āġāz

4. Çünki himmet oldı eyledüm ḫiṭāb
   Nāmını bil telīf olındı kitāb

5. **Dürretü'l- ᶜUşşāḳ** diyü ad eyledüm
   Dostlaruñ göñlüni ḫoş şād eyledüm

6. Gayrılara daḫı hem inṣāf ola
   Gide ikilik bizümle ṣāf ola

7. Yine biz maḳṣūdumuza gelelüm
   Cām-ı ᶜaşḳı elümüze alalum

8. ᶜAşḳla perde-i münācāt it Kemāl
   Gide gözden perde göresin cemāl

133

Münācāt-ı Dīger ve Faẓīlet-i Esmā ve Ẕikrullahu Kerden Güyed[111]

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1. Ḥamdülillah ile açalum dehān
   Tā bize keşf ola esrār-ı nihān

2. Ḥamdülillah ile feth olsa cevāb
   Ḥażret-i ʿİzzet anı eyler icāb

3. Biñ bir ismin Ḫāliḳüñ bir lafẓ ile
   Diyelüm ki ḳamusı gelsün bile

50-b

4. Ṣıdḳ ile Allah dimekde bil ʿayān
   Biñ birini Ḫāliḳüñ olur beyān

5. *Feẕkurūnī*[112] emr ḳıldı çün İlah
   Ẕikr idelüm raḥm ide ol pādişāh

6. Ḳamu āʿmāldan ẕikir ekber durur
   Baḥr-i tevḥīdde bulunan dür durur

7. *Vele ẕikrullahi ekber*[113]dür Ḥasīb
   Degme bir cāna ẕikir olmaz naṣīb

8. Her kim ola ẕikr-i Allah ʿāşıḳı
   Bī-şek anuñ adı yazılmaz şaḳī

[111] Allah'ın zikri ve Esma'nın fazileti (hakkında) söylenmiş bir diğer münacaat.
[112] Kur'ān, Sure II, Bakara, āyet 152, "Öyleyse yalnız beni anın ki ben de sizi anayım."
[113] Kur'ān, Sure XXIX, Ankebūt, āyet 45, "Allah'ı zikretme- anma en büyüktür."

9. Baḥr-i raḥmetdür ẕikir degül ʿayān
Ṭāliban cürm ü ḫaṭādan gel yun

10. Bil *mariż-i ḳalbe ẕikrullah şifā*
Böyle buyurmış durur kān-ı ṣafā

11. Ḳomayalum ẕikri dilden ṣubh u şām
Mekr idüp İblīs bize ḳurmıya dām

12. Yā İlahī ẕākirüñden ḳıl bizi
Her zamān dilde bu dervīşüñ sözi

13. Cümle imān ehlini yā Ẕü'l-Kerem
Zümre-i ẕākirūn ile ḳıl kerem

14. ʿAvf ḳıl ʿiṣyānını yā Ẕü'l-Cemāl
Bir ẕaʿīf ḳuluñ durur Ṣādıḳ Kemāl

15. Hem-civār eyle ḥabībüñe anı
Didesi dāʾim anuñ görsün seni

16. Bu ṭarīḳ-i Zeynü'd-dīnde kim ki var
Eylegil luṭfuñla yarın hem civār

51-a

17. Kim sever dervīşleri yā Ẕü'l-Minen
Anlara yarınki gün raḥm eyle sen

18. Cümle ḫalḳı raḥmetüñle yarlıġa
Ḫışm idüp kimseyi ḳoyma darlıġa

19. Raḥmetüñ deryāsı bī-ḥadd yā Emīn
Ḫalḳı ġarḳ it ḳamu yaḫşısın kemin

20. Dilegüm bu ḥażretüñden yā Kerīm
Bir beni itme helāk Rabbü'r-Raḥīm

21. Bir duʿā ile bizi kim ide yād
Yā İlahī yarın eyle anı şād

22. Pīrümüñ ecdādını evlādını
Yād idenüñ bozma aġzı dadını

23. Cümle ḳardaşlarumuz ẕikr ideni
Rūzī ḳıl yarınki gün görsün beni

134

Laṭīfe Baʿżı Aḥvāl-ı Sülūk ve Taṣavvūf Guyed[114]

Me fāʿī lün Me fāʿī lün Feʿū lün

1. Diyelüm şimdi bir gökcek laṭīfe
Sülūk aḥvālidür ṣanmañ laṭīfe

2. Taṣavvufdan ḫaberdür yaḫşı añla
Berü ṭut cān ḳulaġın sözi dinle

3. Yaturken ḫāb-ı ġāflet içre ġam-gīn
Gönül ʿaşḳ ile ṭolı dīde nem-gīn

[114] Tasavvuf ve bazı süluk hallerinin latifesi söylenmiş.

4. Göñülde nār-ı ʿaşḳ oldı ziyāde
Taṣavvuf söylemek itdüm irāde

5. İgen cehd eyledüm ḳalb içre ben zār
Ki tā aḥvāl-i ʿaşḳı diyem ey yār

6. Yine luṭf eyledi pīr ḳıldı himmet
Dilüm söz virür oldı Ḥaḳḳa minnet

7. Yüz urdum pāyine çoḳ eyledüm zār
Bilür bu sırrı kimde ʿaşḳ odı var

51-b

8. Baña remz ile bildürdi o sulṭān
Yiter bu ʿaşḳ odına yaḳasın cān

9. Niçün maḥzūn olursun dir baña pīr
Saña maʿlūm olısar cümle sebīr

10. Yaḳīn oldı gidelü ḥāk ġubārı
Her işde bār ḳalur saña yarı

11. Didüm ey dīdemüñ rūşen çerāġı
Bu ḥasret ḳomadı yürekde yaġı

12. Baña himmetüñ oldu söyledüm söz
Daḫı aʿlā cevāba dutmışam göz

13. Beyān itdüm taṣavvufdan ḫaberler
Çıḳaram baḥr-i ʿaşḳdan niçe dürrler

14. Didi yansun göñülden ḫār ḫāşāk

Ki tā dil levḥi sāf olup ola pāk

15. Saña maᶜlūm olur cümle serāir
Pes andan ṣoñra söyleme ḳamu bir bir

16. Tekelüf itme nefse artuḳ işler
Saña maᶜlūm olısar cümle düşler

17. Hele şimdi küçük yetdükce soyla
Bu ᶜaşḳ deryāsını büyükce boyla

18. Ki teklīf itmedi Ḥaḳ nefse yüce
Buyurdı her işi güci yitince

19. Şu sözi ki vireler baḥaᶜāyı
Oḳu Ḳurānda *illā vusᶜahā*[115]*yı*

20. Bār urma merkebe ḥadden ziyāde
Yorulur yolda ḳalursun piyāde

21. Gel imdi cāmᶜi-i dünyādan olma
Arayup kendüñe ṭamuyı bulma

22. Ḫaṭānuñ başıdur dünyāyı dermek
Daḫı ḫod-bīn olup kendüyi görmek

52-a

23. Miṯāl-i nefs hemān merkebdür ey yār
Ki dünyā cemᶜi dur[ur] aġır bār

24. Şu deñlü māl cemᶜ it nefse ola ḳut

[115] Kur'ān, Sure II, Bakara, āyet 286, "Allah, bir kimseyi ancak gücünün yettiği şeyle yükümlü kılar."

O bir ḥayvān durur lāzum durur ot

25. Yudar ot yolda acup ḳalmaya ol
Yaḳın degül durur belki uzaḳ yol

26. Heves itme ziyāde genc ü māla
Hisābi çün düşersin ḳīl ü ḳāla

27. Ḥelālden olsa anı bilgil ey yār
Yiyüp yidürmesek ol da olur mār

28. Ḥarāmdan cemᶜ iderseñ nola ḥālüñ
Nuḥūsetden ola cümle-i fāluñ

29. Meger raḥm ide Ḥaḳ Ṣādıḳ Kemālī
Eger itmezse görmezsin Cemālī

135

Me fā ᶜī lün Me fā ᶜī lün Fe ᶜū lün

1. İlahī gözlerümüz rūşenā ḳıl
Bizi dostlaruñ ile āşinā ḳıl

2. Ayırmagıl gürūhından olaruñ
Gözümüz görmeye ḫavfını nāruñ

3. Taṣavvufı eşit ey merd-i ᶜārif
Teᶜarrüfdür teᶜarrüfdür teᶜarrüf

4. Taṣavvuf her sözi söylememekdür
Riyā ile ᶜamel eylememekdür

5. Dinle di ki taṣavvuf az yimekdür
Ḥaḳuñ esmāsını daʾīm dimekdür

6. Taṣavvuf hīç boġazın girmemekdür
İlüñ tezvīrle mālın dirmemekdür

7. Taṣavvuf ḫalḳa ḫulḳ-ı meskenetdür
Ṭarīk bu yaḫşı seneddür[116]

8. Taṣavvuf az yatup az uyumaḳdur
İlüñ ʿaybını ḫulḳ ile yumaḳdur

52-b

9. Taṣavvuf terk-i dünyā eylemekdür
Ḥaḳiçüñ yaḫşı sözler söylemekdür

10. Taṣavvuf didiler ehl-i ʿirfān
Ḥaḳiçün māl nidür terk itmedür cān

11. Taṣavvuf terk-i evṭāne dimişler
Taṣavvuf ḥubb-ı ʿirfāne dimişler

12. Taṣavvuf didi Ṣādıḳ Kemālī
Ḳoyup dünyāyı görmekdür cemālī

136

Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Fe ʿū lün

1. İlahī isterem her laḥẓa senden
Benüm benlügümi al külli benden

[116] Mısrada vezin kusuru vardır.

2. İlahī bizi birlikden ayurma
   Cemālüñden gözümüz bir dem ayurma[117]

3. İlahī müctebā vu Muṣṭafādan
   Bizi dūr itme ol kān-ı ṣafādan

4. Muṣāḥib ḳıl bizi ol yār-ı ġāra
   ᶜÖmer ᶜOs̱mān ṣāhib-i z̤ü'l-fiḳāra

5. Ol iki ġonceye biz ᶜandelībin
   İrüşdür idüben ẓulmetin aydın

6. Buları sevmeyendür ḫāric ez-nās
   Bize konşı ola Ḥamza vü ᶜAbbās

7. Merātibde yirümi ᶜālī eyleye
   Livāsında bizi vālī eyleye

8. Anuñ ecdādınuñ evlādınuñ hep
   Ḫaṭāsın ᶜafv idüp ḫāṣ eyle yā Rabb

Temmet

137

Me fā ᶜī lün Me fā ᶜī lün Fe ᶜū lün

1. Sāḳī bize sun mey-i ḥelāli
   Defᶜ idelüm ġam u melāli[118]

[117] Mısrada vezin kusuru vardır.
[118] Bu varaktan sonra eksik varak vardır. "52-b" de geçen "dilber" ayağı "53-a" da devam etmemektedir.

53-a

138

Mef ʿū lü Me fā ʿī lü Me fā ʿī lü Fe ʿū lün

1. Ḥüznüm ḳatı bol oldı eyā şāhid-i ḳudsī
   Ḳalmadı bu hecr ile yüregümde benüm yaġ

2. Bī-ʿāşḳ idüben ġam beni ayaḳlara ṣaldı
   Şād eyle beni cānib-i ḥażretde yüzi aġ

3. Çün z̲āt-ı şerīfüñden irür derdüme dermān
   Vir şerbet-i vaṣluñ yine bir dem beni ḳıl ṣaġ

4. Bir bülbülüñem gülşen-i kūyuñda Ḥabībā
   Ḳadrüñi senüñ tanımadı[119] kerkes ile murġ

5. Ṣıdḳ ile fedā eylemişem yoluña cānum
   ʿAşḳ ile baña z̲erre degül baḫçe ilen bāġ

6. Feryāduma irmedi benüm ḫalḳ-ı cihānı
   Ṭut elümi çün ḥażretüñe bir yaḳın ıraġ

7. Ġayr-ı Ḥaḳa meyl itmedüñüz z̲errece hergiz
   ʿAşḳ ile İlahuñ dün ü gün gözlerüñ uyaġ

8. Ḫāk-i ḳademüñ gözlerüni Ṣādıḳ Kemālüñ
   Biñ vech ile rūşen ḳılur az sürme-i *māzāġ*[120]

[119] "Tanımadı" sözcüğü "t(ت)" ile yazılmıştır.
[120] Kur'ān, Sure LIII, Necm, āyet 17, "Göz (gördüğünden) şaşmadı ve (onu) aşmadı."

139

Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün

1. Biḥamdi'llah bugün ʿaşḳ eyledi mirāt-i ḳalbüm ṣāf
   Ben ol ʿAnḳā-yı ʿaşḳam ki mekān olmaz baña bil Ḳāf

2. Ben ol ṣıddīḳ-ı ṯāniyem ṣadāḳat içre ey ʿārif
   İşüm ṣıdḳ u irādetdür ki olmam ehl-i semīn-kāf

3. Bizümle davā-yı ʿaşḳ eyleme zāhid kerem ḳıl sen
   Eger ʿāşıḳsan itmezsin bu yolda maʿnīsiz bir lāf

4. Muvāfıḳ yār-ı ṣādıḳ ol bizümle zāhidā girçek
   Mürīd ol pīr-i ʿaşḳa ister iseñ raḥmet-i elṭāf

5. Kemāl-i Ṣādıḳuz ʿaşḳ iledür bāzārumuz her dem
   Ġarīḳ-i baḥr-ı ʿaşḳuz biz niçe vaṣf eyleye vaṣṣāf

53-b

140

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1. Ṭaldum ol deryā-yı ʿaşḳa olmışam bir dürr-i ṣāf
   İsmile ʿanḳā-yı ʿaşḳam meskenümdür kūh-ı Ḳāf

2. ʿĀlem-i lāhūtı seyrān eylerüm ey ehl-i Ḥaḳ
   Ḳavl-i *keremnā*[121]yı bilgil var mıdır anda ḫilāf

3. Rāh-ı ʿaşḳda pīşvā-yı ehl-i ʿirfān olmışam
   Ṭañ mıdur baña dinilse ʿarş-ı ʿaşḳdan *lā-teḫāf*[122]

[121] Kur'ān, Sure XVII, Keremnā, āyet 70, "Andolsun, biz insanoğlunu şerefli kıldık."
[122] Kur'ān, Sure XX, Tāhā, āyet 68, "Şöyle dedik: "Korkma, üstün gelecek olan sensin!"

4. Sözi esmā ile nūş itdüm şarāb-ı vaḥdeti
   Ger Ene'l-Ḥaḳ tevḥīdinden söylesem olmaz ḫilāf

5. Sırrını fāş itme bugün Ṣādıḳ Kemālī ʿārif ol
   Ehl-i ẓāhir añlamaz sözlerüñi ḳılmaz muʿāf

141

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1. Ḥacc-ı ekberdür cemālüñ kaʿbesin ḳılmaḳ ṭavāf
   Ṣūret-i insānda Ḥaḳ var yok durur bilgil ḫilāf

2. Ḳalb-i müʾmin çünki Beytullahdur ey müttaḳī
   Niyyet-i ṣavm ile girüp eyle anda iʿtiḳāf

3. Ṭaḳ-ı ebrūlarını miḥrāb idinüp ehl-i ḫāl
   Ḳılmaġı beş vaḳt ṣalātı aña ḳarşu ṭutdı ṣāf

4. Nusḫa-i kübrādur insānuñ vücūdı ey ḥekīm
   Ḳamu ʿālem anda maḥfūẓdur sözi ṣanma güzāf

5. Sözlerüñ cümle muvāfıḳ āyete Ṣādıḳ Kemāl
   Ehl-i ẓāhir maʿni bilmezlik ider beyhūde lāf

142

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1. ʿAşḳ eriyüz ṣāduḳuz hem bulmışuzdur ḥayy u ḳāf
   Ẓāhir ü bāṭın-ı pāküz bizde yoḳdur şīn u kāf

2. Gönlümüz ṣāfī durur zerḳ ü riyādan bī-ġilāf
Ehl-i ʿirfānuz ne lāzum çille ġalvet iʿtiḳāf

3. Himmet eyle bir dem içre ḥacc u ʿumre idemez
Ḫulḳ-ı nīgū var bizümle eylerüz diller ṭavāf

54-a

4. Olmışuz bāb-ı tevekkülde velī-i müstaḳarr
Ḳāsımu naḥnu ḳasemnā[123] eksük itmez bir kefāf

5. Dest-i himmet keşf idüpdür genc-i pinhānı bize
Tārik-i mülk-i cihānuz itmezüz beyhūde lāf

6. Kārvān-sālārumuzdur ol Ḥabībullah bizüm
Kemterümüz merd-i menzildür sözi ṣanma güzāf

7. Biz Sīmurġ-ı Ḳāf-ı ʿaşḳuz seyrümüz aʿlāyadur
Bize cāy-ı menzil olmaz mülk-i dünyā kūh-ı Ḳāf

8. Māʾilüz biz Ḥaḳḳa dāʾim bāṭıl işden tāʾibüz
ʿĀşıḳıyuz cān u dīlden Muṣṭafānuñ bī-ġilāf

9. Ḥāce bīn Aḥmed olmışdur bizüm miḥrābumuz
Baġladuḳ ḳarşusına beş vaḳtiçün biz şimdi ṣāf

10. ʿĀşıḳ-ı dīdār-ı Ḥaḳḳuz bilmezüz ġavf-ı ġaṭır
Olmışuz azādı Ḥaḳḳuñ cürmümüz ḳıldı muʿāf

11. Ġavf ider cürm-i ġaṭādan hem umar dīdāruñı
Hem oḳur Ṣādıḳ Kemālī *neccinā mimmā neḫāf*[124]

---

[123] Kur'ān, Sure XLIII, Zuhruf, āyet 32, "Rabbinin rahmetini onlar mı bölüştürüyorlar?"
[124] Neccinā mimmā neḫāf: "Bizi korktuğumuzdan kurtar." manasına gelen Arapça bir sıkıntı duası.

143

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1. Vuṣlat içün nār-ı ʿaşḳa cānumı ḳıldum ḥarīḳ
   Ḥamdülilah baḥr-i raḥmet içre olmışam ġarīḳ

2. Olmışam ehl-i hidāyet dest-i Aḥmedden bugün
   Rāşidümdür ḫażret-i Ḥaḳḳa ʿaceb buldum ṭarīḳ

3. Pādişāh her dü ʿālemdür benüm dostum velī
   Saġış olmaz ḳullarına görmişem bī-ḥadd farīḳ

4. Āb-ı raḥmet nāzil olur daʾīm ol cānāneden
   Pür leṭāfet gül yañaġı her ḳaçan olsa ʿarīḳ

5. Niçe beyt niʿmet-i Aḥmedden didüñ Ṣādıḳ Kemāl
   Ḥavż-ı Kevs̱er dehanuñ ṭamzurur andan niçe rīḳ

54-b

144

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1. Ḥamdülillah vuṣlat oldum çekmezem hergiz firāḳ
   Vuṣlatı kendümde buldum gitmezem daḫı ıraḳ

2. Meskenümdür vaṣl-ı cānān özge cā itmem murād
   Zāhidā cennet saña olsun hemān eyle ṭuraḳ

3. ʿAşḳ ile irdi erenler vaṣlına ey ehl-i Ḥaḳ

---

bk. http://www2.bayar.edu.tr/duyuru/universitemizdebuay/KasimOcak/edebiyat.pdf Son erişim: 10 Ekim 2011.

ᶜAşḳsuz olmaz cehd ile biñ kez eger ḳılsañ yaraḳ

4. Terk̄in itdüñ dü cihānuñ vuṣlat-ı cānānıçün
Ḳande ḳaldı şehr-i Tebrīz yā Ṣıfāhān yā ᶜIrāḳ

5. İstemez cennet cehennem ḫavfını itmez Kemāl
Vuṣlat ister yār ile kim yüzini eyleye aḳ

145

Me fāᶜ ī lün Me fāᶜ ī lün Me fāᶜ ī lün Me fāᶜ ī lün

1. Cihān u cennetüñ ẕevḳını ṣalup vuṣlatı alduḳ
Ġaraż yoḳdur bize ġayrī hemān vuṣlat diyüp ḳalduḳ

2. Yaraḳ idüp şikār-ı vaṣl içün murġ-ı dile ey cān
Biḥamdillah şikārı bulduḳ ol dil murġını ṣalduḳ

3. Bize seyr-i temāşā-gāh içün dārü'l-ḳarār olmaz
Seg-i kūyından olmaġidi devrān el virüp olduḳ

4. Bizüm maḳṣūdumuz dünyā vu aḫiret bāb-ı Aḥmedde
Virüp Firdevsi zühd ehline vaḥdet şehrini bulduḳ

5. Biz idük gülşen-i vaḥdetde ey Ṣādıḳ Kemāl bir gül
Ayırdı bād-ı firkāt būnda ṣaldı gör nice ṣolduḳ

146

Fā ᶜi lā tün Fā ᶜi lā tün Fā ᶜi lā tün Fā ᶜi lün

1. Baḥr-ı ᶜaşḳ içre bu ᶜaḳluñ felegin ġarḳ eyledük
Soñra esdi bād-ı vuṣlat ṭoġrı yol farḳ eyledük

2. ᶜĀlem-i ḳudsüñ içinde bir Hüma idük velī
Sāye ṣalduḳ ᶜālem-i imkāna bir bārḳ eyledük

3. Göñlümüz müstaġnī oldı fānī dünyādan tamām
Cenneti dīdāra virdük bir ucuz narḳ[125] eyledük

55-a

4. Aḥmedüñ gün yüzini bir ġarbde bulmaduḳ velī
Döndürüp vechümüzi manẓūrumuz şarḳ eyledük

5. İki gözden eşk-i çeşmi aḳıdup Ṣādıḳ Kemāl
Ḫāk-ı rāh-ı Aḥmedi sulamaġa arḳ eyledük

147

Fā ᶜi lā tün Fā ᶜi lā tün Fā ᶜi lā tün Fā ᶜi lün

1. Nār-ı ᶜaşḳuñla nigārā baġrumı ḫūn eyledüñ
Miḥnetüñ birine dimezdüm neden on eyledüñ

2. Eşk-i çeşmüm lāle renk itdi vücūdum ḫilᶜatın
Dilberā raḥm eyledüñ belki ᶜaceb ṭon eyledüñ

3. Tāb-ı ᶜaşḳ ile vücūdum dāne-i ḫuşk eyledüñ
Āsiyāb-ı eşk-i çeşmümle anı un eyledüñ

4. Āsitānuñda umardum ḳadrüm ire göñüllere
Ne muḫālif vaż ᶜum oldı himmetüm dūn eyledüñ

5. ᶜAşḳ ile Ṣādıḳ Kemālüñ ḳaddini dāl eyleyüp
ᶜAyn-ı himmetle yine gözlerini nūn eyledüñ

[125] Sözcüğün aslı “nirḫ (narḫ) olup metnimizde “narḳ” şeklinde yazılmıştır.

148

Me fāᶜ ī lün Me fāᶜ ī lün Me fāᶜ ī lün Me fāᶜ ī lün

1. Gel ey dilber ki ᶜaşḳ ile ḳarār u ṣabrumı alduñ
   Giderdüñ benligi benden vücūdum şehrine ṭalduñ

2. Düşüp yüzden siyeh zülfüñ giderdi ᶜaḳlumı başdan
   Serümi işbu sevdāya āyā meh-rūñdan ṣalduñ

3. Vücūdum fülkini ġarḳ eyledüñ baḥr-i viṣālünde
   Yitürdüm kendümi kendüm meger kendümde sen olduñ

4. ᶜAdem ḳılduñ vücūd içre benüm benliġümi benden
   Vücūdum senden olmışdur meger kim yine sen ḳalduñ

5. Ḥadīṯ-i vaḥdeti şerḥ eyledüñ Ṣādıḳ Kemālā pes
   Biḥamdillah ki feṯḥ oldı viṣāl-i dilberi bulduñ

55-b

149

Me fāᶜ ī lün Me fāᶜ ī lün Me fāᶜ ī lün Me fāᶜ ī lün

1. Cihānuñ vaṣl-ı maḥbūbı firāḳ oldı baña gel gel
   Cemālüñ ārzusın ḳılmaḳ yıraḳ oldı baña gel gel

2. Cihān ṭār oldı gözüme ḳarārum ḳalmadı hergiz
   Viṣālüñ gülşeni cāna ṭuraḳ oldı baña gel gel

3. Firākuñ ẓulmeti ile ḳatı yār olmış idi rāh
   Ḳamu vechüñ żiyāsından çerāḳ oldı baña gel gel

4. Cihānuñ cümle dirligi hemān bir laḥẓadur ammā
   Ki sensüz neyleyem cānlar ırak̟ oldı baña gel gel

5. Cenāḥ açdı göñül murġı viṣālüñ şehrüni gözler
   Bu nefsüñ merkebi işte Burāk̟ oldı baña gel gel

6. Cihānuñ fāni kūyına Kemāl aldanma hergiz
   Kim ol vaḥdet diyārından serāk̟ oldı baña gel gel

150

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1. Bu ʿaşk̟uñ deryāsına ṭaldı göñül[126]
   Vaḥdetüñ dürrini ḫoş buldı göñül

2. Fānī maʿşūk̟a māʾil olmayup
   Bāk̟ī maʿşūk̟ı beli aldı göñül

3. Tārīk idi ẓulmet-i hicrān ile
   Nūr-ı dilberden yine ṭoldı göñül

4. Dām-ı zülfine heves k̟ıldı bugün
   Ṭolaşup gör kim nice k̟aldı göñül

5. Zārı k̟ılurdı firāk̟ ile müdām
   Vuṣlāt ile şād olup güldi göñül

6. Cehl ile bir ḫod-pesend olmışdı
   ʿĀlim olup Ḥak̟k̟ını bildi göñül

[126] "ʿAşk̟" sözcüğünde zihāf yapılmıştır.

7. Buldı vuṣlat Ḥaḳ ile Ṣādıḳ Kemāl
   Ġayrı ḳoydı Ḥaḳ ile oldı kemāl

56-a

151

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1. *Ḍıyḳa*[127] ṣabr eyle göñül kim dāʾim olmaz bile ḥāl
   Zāīl olur bu nuḥūset saʿd düzīne fāl

2. Nīk ü bed çünkim geçinmekdür bu dünyādan ġaraż
   Ehl-i ʿirfānuñ ḳatında bir durur dünyā vü şāl

3. Kātib-i ḳudret ne kim ḳıldı kitābet alnuña
   Añlagıl *naḥnu ḳasemnā*[128] ḳulın itme ḳīl ü ḳāl

4. Dürr-i Ḥaḳḳa maḫzen olduḳ gezme her vīrānede
   ʿAşḳ ile baḫr-i vücūd içre gele bir kerre ṭal

5. Şirk şübeh-i gerdūnı bu kendüñi ḳıl pāk u ṣāf
   İʿtiḳāduñ ḫāliṣ eyle ikilik ṣal birlik al

6. Şehdine aldanma dünyānuñ göñül gel ʿārīf ol
   Zehrine degmez o ġaddāruñ saña virdügi bal

7. Pendi bu Ṣādıḳ Kemālüñ ey göñül her dem saña
   Zühde māīl olma bir dem mihrüñi gel ʿaşḳa ṣal

---

[127] Kur'ān, Sure XLIX, Nahl, āyet 127, "Sabret! Senin sabrın ancak Allah'ın yardımı iledir. Onlardan yana üzülme. Tuzak kurmalarından dolayı da sıkıntıya düşme."
[128] Kur'ān, Sure XLIII, Zuhruf, āyet 32, "Rabbinin rahmetini onlar mı bölüştürüyorlar? Dünya hayatında onların geçimliklerini aralarında biz paylaştırdık."

152

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1. Sāḳī-i bāḳī elinden içmişem pākize mül
   Vaḥdetüñ bāġbānı oldum uş yitürdüm ġonçe gül

2. Būy-ı dilberden eşerdür bu vücūdumdan gelen
   Yoḫsa ki ben āb u āteş bādam u nāçīze gil

3. Yārdan ayru bi-zebānam lāl idi ender dehān
   Vuṣlat ile bülbül oldı söyledi bir niçe dil

4. İḫtiyār itdüm tecerrüd itmedi ben tek Mesīḥ
   Seyr idende āsumāna sūzen oldı naḳīl

5. Ḥayret itdi nuṭḳuma Ḫıżr āb u hem nuṭḳ-ı Mesīḥ
   Bād u ābdan güher-i yektā olurmış anı bil

6. Pīşvā-yı ehl-i ʿirfān olmışam ey zāhidā
   Ḳavl-i Aḥmed birle ṣıdḳ-ı ʿaşḳ iden idüm delīl

7. Perr ü bāl-i himmet ile bir Hümā oldum bugün
   Berr ü baḥr u yedi eflāk baña olmazlar sebīl

56-b

8. Görmek isterseñ cenāḥ-ı ḳudreti zāhid bu dem
   Ṣıdḳ-ı ʿaşḳuñ ṣayḳal eyle ḳalbüñüñ pāsını sil

9. İtmezem zerḳ ü riyā vu ehl-i zühde iḫtilāṭ
   Ülfet itdüm ehl-i ʿaşḳa ṣıdḳ ile oldum ḫalīl

10. Āsitān-ı pādişāh-ı ʿaşḳda oldum bir emīr

İlticā-yı ehl-i dünyā itmezem olup ẕelīl

11. ᶜAşḳ ile ṣıḥḥat bulup vaḥdetdeyem Ṣādıḳ Kemāl
Zühde żāyiᶜ itmezem ᶜömri daḫı olma ᶜalīl

153

Fā ᶜi lā tün Fā ᶜi lā tün Fā ᶜi lā tün Fā ᶜi lün

1. Ḥamdülillah her nefesüñ ᶜaşḳ ile birdür elüm
Eylerem ᶜaşḳdan tekellüm ġayri söz virmez dilüm

2. ᶜAşḳ ile şahbāz-ı lāhūt oldum ey ᶜārif bugün
Lā-mekāna sāīr oldum degme şāḫs bilmez ilüm

3. Ṣıdḳ u ᶜaşḳdan per ü bāl açdum bu dem seyrān içün
Nüh felek seyrān-ı münezzil degül cüzᵓi yolum

4. Neyleyüm ki ṣūret oldı āb u āteş bād [u] gil
Ol ḥaḳīḳat gülşeninde ḥāṣıl olmış bir gülüm

5. Şāhid-i ḳudsem ne ġam geldümse işbu ᶜāleme
Bil mekānum andadur dünyā olupdur bir çölüm

6. ᶜĀlem-i vaḥdetde Ḫıżra eyledüm bir kez naẓar
Āb-ı ḥayvān oldı ᶜaynum ḳaṭresinden bir silüm

7. Dost elinden cām-ı vaḥdet curᶜasın nūş eyledüm
Bī-zamān u bī-mekānam yoḳ durur ay u yılum

8. Ṭañ mıdur ayrılmasam vaḥdetden ey Ṣādıḳ Kemāl
Āsitān-ı pādişāha ḳābil olmış bir ḳulum

154

Me fā ʿī lün Me fā ʿīlün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün

1. Eya dilber bu ʿaşḳ ile ser-i zülfüñde ber-dāram
   Cemālüñ vaṣlına her dem dil ü cāndan ḫarīdāram

57-a

2. Bu kevneyn içre maḳsūdum viṣālüñdür senüñ ey dost
   Ḫayāl oldum firākuñdan naẓar ḳıl kim ne nīzāram

3. Viṣālüñle gülistāndur baña her demde vīrāne
   Sekiz cennetden el çekdüm viṣāl olmazsa bī-zāram

4. Vücūdum şehrine ṭoldı ḫayāl-i vuṣlatuñ cānā
   Ṭurup şimdi anuñ naḳşın bu dil ṣuḥfında yazaram

5. Ser-i kūyuñda seglerle cidāl oldı işüm her dem
   Beni ʿafv eyle ey dilber ki bir bī-hūş-ı maġrūram

6. Virüp naḳd-i ḥayātumnı metāʿ viṣālini aldum
   Bugün bu şehr-i ʿaşḳ içre ʿaceb üstād-ı bāzāram

7. Melāmet ʿaskeri serdārıyam Ṣādıḳ Kemāl imdi
   Ḫayā-yı ʿaşḳa degşürdüm ben ol āşüfte bī-ʿārām

155

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1. Ḥaḳ ile ḥaḳ olmışam ʿālemlerüñ Maḥmūdıyam
   Feyżüm olur ʿālem üzre Ḫaḳ-taʿālā cūdıyam

2. Ḳaddüme baş indürür ol sidre-i Ṭūbā benüm
   Vaḥdetüñ hem bāġı içre ᶜanber ile ᶜudıyam

3. Pertev-i nūr ala hidāyet mübārek ṭalᶜatum
   İᶜtiḳād ile naẓar ḳılanlaruñ ben sūdıyam

4. Mübdī-i kevn-i mekān oldum velī hīç şübhesiz
   ᶜĀlemüñ cümle murād-ı ḳāṣıduñ maḳṣūdıyam

5. Ḳāsım-ı *naḥnu ḳasemnā*[129] ḳısmet itdüm ᶜāleme
   Mūfi ᶜahdem olmışam hem ᶜāhidüñ maᶜhūdıyam

6. *Nāz niᶜmetdür*[130] ḥadīṯsiyem cümle imān ehline
   ᶜĀẕab oldum kāfire nār-ı sümūmuñ dūdıyam

7. Tāᵓib-i ṣādıḳ yazıldum iḫtiyār itdüm vefā
   Benem ol Ṣādıḳ Kemālī Ḫāliḳuñ maḫlūkıyam

57-b

156

Müs tef i lün Müs tef i lün Müs tef i lün Müs tef i lün

1. ᶜAşḳuñ ḥadīṯsin naḳl idüp ᶜālemde meşhūr olmışam
   Ḫaḳk ile ḥaḳ oldum bugün gör kim nice nūr olmışam

2. Cennāt-ı ᶜadn oldı vücūd nāz-ı naᶜīm ṭolu
   Müᵓminlere ᶜıyş-ı müdām ġılmān ile ḥūr olmışam

3. Mūsā gibi dil Ṭūrına çıḳdum münācāt eyledüm

[129] Kur'ān, Sure XLIII, Zuhruf, āyet 32, "Rabbinin rahmetini onlar mı bölüştürüyorlar? Dünya hayatında onların geçimliklerini aralarında biz paylaştırdık."
[130] Hadīs: Naz nimettir. Kaynaklarda rastlayamadık.

Mūsā-yı ʿÜmrān hem benem hū Mūsāya Ṭūr olmışam

4. Ben de Mesiḥānuñ daḫı emvātı iḥyā eylerem
İtdüm tecerrüd iḫtiyār İsā gibi ʿūr olmışam

5. Oldum Süleymān zamān-ı ʿālemlere ḥükm eylerem
Vāʿiẓ benem ol hāne hem gör kim nice mūr olmışam

6. İsrāfīlüñ nefḫi benem yevmü'l-ḳıyāmuñ ṣayḫası
Yevmü'l-ḳıyāmam hem benem İsrāfīle ṣūr olmışam

7. Āmir benem emr eylerem her bir şeyüñ[131] aʿmālini
Ednā-yı eşyā hem benem aʿmāle meʾmūr olmışam

8. Hem Ḳaḥramānam ʿAnterem dehrüñ benem hem Rüstemi
Hem Cemşīdem Ḳeyḫüsrevem Ḳīṣrā u faġfūr olmışam

9. Bir ṣādıḳam Ṣādıḳ Kemāl sıdḳ ehlinüñ serdārıyam
Ḥarfem kitābam sāṭirem sāṭir-i mesṭūr olmışam

157

Me fā ʿī lün Me fā ʿīlün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün

1. Biḥamdi'llah hele şimdi bu ʿaşḳ deryāsına ṭaldum
Çıḳardum dürr-i şehvārı murādum bu idi aldum

2. Dü ʿālem terkini ḳıldum benüm hīç ʿaynuma gelmez
Benem ol ʿāşıḳ-ı dīdār cemāl-i dilberi buldum

3. Ben ol mürted-naẓar-bāzām muḥabbet ʿarżgāhında

[131] Yazma metinde "şeylerüñ" yazılmıştır. Vezin gereği "şeyüñ" okuduk.

Çeküp destümi ʿālemden hemān dīdāra el ṣaldum

4. Didi ʿıyd-ı viṣālümde it imdi cānuñı ḳurbān
Didüm cānā bedel olmaz velākin emrüñi buldum

5. Vücūdum şehrini yaḳdum viṣāl-i yār içün evvel
Ḳazandum nīgūnumı şimdi bu ʿālemlere ṭoldum[132]

58-a

158

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1. Her leʾīmüñ ġūnına ḳonma saḳın peşşe gibi
Şehd ü zehr ālūde ṣunma iştihādan vāz gel

2. Niʿmet-i dünyāya maġrūr olma ʿuḳbā istegil
Ṭālib-i Ḥaḳ ol yüri bāṭıl ricādan vāz gel

3. Egnüñe al ʿizzet ile faḳr u faḫrüñ ḫilʿatın
Ṣūretā ḥalvā olan renc ü ʿanāʾdan vāz gel

4. Sāʾir ol mirʾāt-ı ḳalbüñde dü ʿālem naḳşına
Ẓāhirā āyine-i gītī-nümādan vāz gel

5. Renc ü rāḥat kim gelür Ḥaḳdan durur bu ḫalḳı ḳo
Derde dermān istemem dārü'ş-şifādan vāz gel

6. Ḳavl-i *subḥān'el-leẕi esrā*[133]ya vāḳıf olmaduñ
Emr-i Ḥaḳḳa ḳāʾil ol çun ü çerādan vāz gel

---

[132] Bu varaktan sonra eksik varak vardır. "58-b" de geçen "viṣāl" ayağı "58-a" da devam etmemektedir.

[133] Kur'ān, Sure XVII, İsrā, āyet 1, "Kendisine āyetlerimizden bir kısmını gösterelim diye kulunu (Muhammed'i) bir gece Mescid-i Haram'dan çevresini bereketlendirdiğimiz Mescid-i Aksa'ya götüren Allah'ın şanı yücedir."

7. Ġayr-i Ḥaḳḳa salṭanat daʿvāsı cāiz olmadı
Tāc u taḫtuñ terkin it çi͡n-i ḫaṭādan [vāz gel]

8. Çeng ider dest-i ecel bu ḳāmetüñ servin senüñ
Sāz u söz nefs-i rıżādur bu rıżādan [vāz gel]

9. Mihr-i Ḥaḳ ile derūnuñ ṣāfī ḳıl mirāt-veş
Rūşenā vü ẓulmet [ü] ṣubḥ u mesādan vāz gel

10. Yüz çevür cürm ü ḫaṭādan tövbe ḳıl ol ḥażrete
Fırṣatı fevt eyleme ʿömri hebādan vāz gel

11. Mār olur boynuña āḫir ḳılduġuñ zerḳ ü riyā
Bir gün öñdin terkin ur ol ejdehādan [vāz gel]

12. Ḫāl-i ḫadde nāẓır olmaḳ ʿāşıḳı yoldan ḳoyar
Ṣal naẓardan her dü-i aġ u ḳaradan [vāz gel]

13. Tekye ḳılma ʿankebūtuñ ḫānesine ʿārif ol
Pāyidār olmaz bināsı ol binādan vāz gel

14. Dutalum evc-i semāya irdi eyvānuñ bugün
Çün ḳoyup yarın gidersin bu serādan vāz gel

15. Ṭolısardur ḳabr içinde çeşmüñe ḫāk-i siyāh
Sürme-i *mezāġ* degül küḥl-i cilādan vaz gel

58-b

16. Ḳaṭʿ ider tiġ-i ecel boynuñı āḫir añsuzın
Çıḳar dülbendüñi serden ridādan vāz gel

17. Fānī dünyādan gidince bir kefendür ḫilʿātuñ
Câme-i fāḫir giyüp ḥaẓẓ-ı dībādan vāz gel

18. Geyme gel zerrāḳ olup zerḳ ü riyādan ḫırkayı
Gözleme kibr ü riyā vü bu riyādan vāz gel

19. Çünki *yafnā küll şeyʾin yabḳa*[134] durur perverd-gār
Pendümi ṭut kim didüm her bir fenādan vāz [gel]

20. Pādişāhlar mülkine virme gedālar kūyını
Her dü ʿālem şāhı ol begden paşādan vāz gel

21. Ḫāke baş indürme hergiz Ḥaḳḳa sācid ol hemān
Ḫām-ı ṭamaʿ ḳılup bu ḫalḳa ilticādan vāz gel

22. Saña yek ḥarf ile destüñ ṭutmışam dirse eger
Nefy idüp lā ile nehy it ol ʿaṣādan vāz gel

23. Ḥaḳḳa vuṣlat iste dāʾim ey Kemāl-i Ṣādıḳī
Baḳma cennetde olan her mehliḳādan vāz gel

159

Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün

1. Muḥibler zümresinden ḳıl bizi yā ʿālemü'l-Esrār
Olalum ʿāşıḳ-ı ṣādık bi-ḥaḳḳın Aḥmed-i Muḫtār

2. Ṣadāḳatle bizi Bū-Bekr-i ṣānī eyle luṭfuñdan
Oḳunsun ḥaḳḳumuzda Ṣānī İṣneyn Ezhān-ı Elġār

[134] Kur'ān, Sure LV, Rahmān, āyet 27, "Ancak azamet ve ikram sahibi Rabbinin zātı bāki kalacaktır."

3. Ṭarīḳat fetḥine eyle bizi çün ḥażret-i Fārūḳ
   Dilesün bu zamān içre ki hazā ḫātemü'l-ebrār

4. Ḥayā vu ḥilm ile mevṣūf oluruz miṣl-i Zī'n-Nūreyn
   Ḥuẕūruñda olup maḳbūl görevüz daʾīmā dīdār

5. Bizi ṣābit-ḳadem it gel ṭarīḳ-i Zeynü'd-dīn içre
   Ḫaberdār eyle sırruñdan Esedullah ġālipvār

6. Muhācirīn-i enṣāra ḳılup hem-sāye faẕluñdan
   Beşāretle bize *cennāti tecrī taḥtehe'l-anhār*[135]

59-a

7. Kemāl-i Ṣādıḳuñ cürmi degüldür raḥmetüñden çoḳ
   Biḥār-ı raḥmetüñ yanında olmaz ḳatre-i imṭār

160

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1. Gel ṭulūʿ it ṣubḥ-ı ṣādıḳ bigi ey cānum ʿAlī
   Göreyem ol meh cemālüñ şems-i tābānum ʿAlī
   Almagıl nā-ḥaḳ yire gel boynuma ḳānum ʿAlī
   Pençe-i ḳahr ile çalma cānı aṣlanum ʿAlī

2. Hecr ile ṣabrum yaḳasın yırtma gel ey yir-i zebān
   Hecre ṭāḳat ḳalmadı ġayet zebūn oldu bu cān
   Ġayrısından göñlüm ārām eylemez ey ʿālī-şān
   Pençe-i hecr ile çalma cānı aṣlanum ʿAlī

3. Aġlayup hecrüñ elinden yüregüme ṭoldı ḳan

[135] Kur'ān, Sure IX, Tevbe, āyet 100, "...Allah onlara içinden ırmaklar akan, içinde ebedī kalacakları cennetler hazırlamıştır."

İçerem ʿaşḳuñ şarabın terk idüp ad ile ṣan
Yoluña baş oynadup ḳurbān ḳıluram saña cān
Pençe-i ḍarb ile çalma cānı aṣlanum ʿAlī

4. ʿAşḳuña düşdi göñül hīç ġayr girdār eylemez
Ṣordı esrār-ı lebüñden özge güftār eylemez
ʿAşḳuñuñ abdālı olmuşdur göñül ʿār eylemez
Ḳahr idüp ḳoma ḳapuñdan beni aṣlanum ʿAlī

5. Ḥasretinden sen gülüñ bir ʿandelīb oldum hezār
Gel yetiş raḥm eyleyüp yürekde ʿaşḳuñ nārı var
Ey gül-i cennet Kemālüñ cānını ṭaġladı ḫār
Pençe-i ḳahr ile çalma cānı aṣlanum ʿAlī

161

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1. Yine cān-ı bülbüli ʿaşḳuñ ile nālān oldı
ʿAḳl u ṣabrum yoluña cümlesi talan oldı

2. Dil ü cān tāb-ı ruḫuñ ile yine büryān oldı
Küfr-i zülfüñ bize ḫoş māye-i īmān oldı

59-b

3. Hind-i ḫālüñ ki benüm ʿaynuma insān oldı
Küşte-i ʿaşḳ olan ölmedi belī cān oldı

4. Bende-i ʿaşḳ olanuñ ḳamusı sulṭān oldı
Niçe serler ʿaşḳ yolında ḫūna ġalṭān oldu

162

Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün

1. Ḫudānuñ ḳutb-ı aḳtābı eyā Şeyḫ Zeyn'üd-dīn-i Ḫāfī
   Açan nevmīdlere bābı eyā Şeyḫ Zeyn'üd-dīn-i Ḫāfī

2. Yüzümüz ḳarasın yumaġiçün yā ḳuṭb-ı raḥmānī
   Şefaʿātden getür bir ḳaṭre anı Zeyn'üd-dīn-i Ḫāfī

3. Muṣırr ḳılgıl liḳā görmeklige ḳamumuzı yā şeyḫ
   Gözümüzden cüdā eyle ḥicāb-ı Zeyn'üd-dīn-i Ḫāfī

4. Cilā vir ḳalbümüz mirʾātine nūr-ı ilāhīden
   Eya dīn gögünüñ bir āfitābı Zeyn'üd-dīn-i Ḫāfī

5. Lisānumdan ʿaḳāyidi güşāde eyle luṭfuñdan
   İde ẕikr-i İlāhiçün ḫiṭābı Zeyn'üd-dīn-i Ḫāfī

6. Benüm tek ʿabd ābīḳuñ aceb ḳadri olur mı ola
   İşigüñde bir itüñce ḥesābı Zeyn'üd-dīn-i Ḫāfī

7. Kemāl-i Ṣādıḳa bir kez naẓar ḳıl ʿayn-ı himmetle
   Disün ẕikr-i İlahīden ḳitāb-ı Zeyn'üd-dīn-i Ḫāfī

163

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1. Nāz u reftār ile ṣalınan ḫırāmān dilberüm
   Terk idem bu ṭıfl-ı ʿömrüm yoluña cān dilberüm

2. Kevkeb-i ṣayḫ-ı saʿādetdür didüm ruḫlaruña

Asumān-ı ḥüsn içinde māhtābān dilberüm

3. Yana yana aġlayanda her zamān ben ḫaste dil
Sen açıl güller gibi ol şād u ḫandān dilberüm

4. Seg-i raḳībe ṭaḳulup seyrān idersin her zamān
Ḳıl ḥaẕer almayasun tā boynuña ḳan dilberüm

60-a

5. Bu Kemāl-i Ṣādıḳ ister bula ḳurbı rūz u şeb
İşigüñe yaṣdanup ey mīr ü sulṭān dilberüm

164

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1. Dü cihānda görmediler sen teki ḫūb-terīn
Boyuña Ṭūbā didüm ruḫlaruña ḫuld-berīn

2. *ʿUrvetü'l-Vuṯḳā*[136] okuram zülfüñe yā Muṣṭafā
Ḳaşuña şaḳḳ'ul-ḳamer añluñda gördüm Ḥaḳ nūrın

3. Nāvek-i ġamzeñ delüpdür dertlü baġrumı benüm
ʿAyn-ı ʿibretle naẕar ḳıldum ki bulmışdur yirin

4. *Ḳūl kefī billah*[137] oḳurlar aġzuñı ey nūr-ı pāk
Leblerüñdür ḥavż-ı kevṯer destlerüñ dürr-i sīmīn

5. Bu Kemāl-i Ṣādıḳuñ ḥaddī degül medḥ eylemek
Ne ḳadar meddāḥ olursa dimeye biñden birin

---

[136] Kur'ān, Sure XXXI, Lokmān, āyet 22; Kur'ān, Sure II, Bakara, āyet 256, "...sapasağlam kulp..."

[137] Kur'ān, Sure XIII, Ra't, āyet 43; Kur'ān, Sure XVII, İsrā, āyet 96; Kur'ān, Sure XXIX, Ankebūt, āyet 52, "De ki Allah yeter."

165

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1. Ey benüm sevgülü yārüm derdüme ḳılgıl devā
   ʿAḳl u ṣabrum aldı ʿaşḳuñ ḳalmışamdur bī-nevā

2. Çün vücūdum āşiyān-ı ʿaşḳuñ olmışdur benüm
   ʿAḳl ile cānum hümāsı ḳılmadı anda yuva

3. ʿĀlem-i vaḥdetde pervāz eyleyen sensin hemān
   Ḥażret-i Ḳuddūse varduñ anda ḫoş bulduñ nevā

4. ʿArş-ı aʿlādan giçüben varduñ *ev edna*ya ḫoş
   Saña taʿlīm ḳıldı Ḥaḳk ʿilm ibtidā vü intihā

5. Bu Kemāl-i Ṣādıḳī mücrīme ḳılasuñ bir naẓar
   Niçe yüz biñ ümmetüñden ṭamunuñ odı ṣava

166

Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Fe ʿū lün

1. Özüñe ḥasret olmışam nigārā
   İçür vuṣlat şarābından Ḫudā-rā

60-b

2. Geçüpdür āh-ı efġānum felekden
   Neden bunca ez̲ā itmek nihān-rā

3. Dükendi āh-ı efġānumdan ey dost
   Ṣafā ḳalmadı hīç ehl-i suffā-rā

4. Vefā ehlisen ey dilber velīkin
   Nedür ki bes idersin çok cefā-rā

5. Ṣabā peyki ser-i zülfüñ nesīmīn
   Olup ḳaldı ḫacīl misk-i Ḫaṭā-rā

6. Mezīd-i ḳıymet itmege ʿabīri
   Ṣabā depretdi ol zülf-i dü-tāra

7. Aṣılur zülfüñe dürrler hemīşe
   Çeker dārına ol āl-ī ʿabā-rā

8. Eyā bād-ı ṣabā ol ḥażrete sen
   Varup ʿarż eyle ḥāl-i men gedā-rā

9. Kemāl-i Ṣādıḳuñ budur murādı
   Ḫudādan sıdḳ ile diler şümā-rā

167

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1. Sāḳī-ī bāḳī meyinden olmışam ben zār[138] mest
   Görmişem yārüñ cemālin uş benem her-bār mest

2. ʿAynuma gelmez cemālsüz çünki sekiz cennet benem
   Yedi ṭamu ʿaşḳ-ı yār ile baña gülzār mest

3. Āb-ı engūr beni mest itmez liḳānuñ mestiyem
   Anuñiçün yār u āġyār dir baña huşyār mest

[138] Yazma metinde "zār" sözcüğünden sonra ötre bulunmaktadır.

4. Seyr-i cānān eylerem her laḥẓa ser-mest olup
Cām-ı vaḥdet ṣundı baña Aḥmed-i muḫtār mest

5. Çün zemāne Şiblīnüñ Manṣūrıyam ey Ḫoca ben
İḫtiyār itdüm bugün meydān içinde dār mest

6. Gülşen-i vaḥdet içinde ʿandelīb oldum bugün
Ṣabrumı ayırdı benden ol gül-i bī-ḫār mest

61-a

7. Muṣṭafānuñ yār-i ġār-i Bū Bekir Ṣıddīḳ şāh
Hem ʿÖmer ʿOs̱mān ile ol Ḥaydar-ı Kerrār mest

8. Gülşen-i bāġ-ı nübüvvetüñ gül-i nesrīnleri
Ol Ḥasan Ḥüseyn-i server ol iki ḫıyār mest

9. Seyyid-i evlād-ı Şeybe Ḥamza vü ʿAbbāsdur
Dīn içün bunlar gibi kim ḳıldı bir kirdār mest

10. Cümle aṣḥāb-ı muhācir dest-i Aḥmedden içüp
Rāh-ı Ḥaḳda ṣıdḳ ile cān virdiler enṣār mest

11. Enbīyā vü evliyā vü ḳamu müʾminler tamām
Tā ki ol cām-ı Elestden oldılar ebrār mest

12. ʿAşḳ ile bu on sekiz biñ ʿālemi ḫalḳ eyledi
Öz kemāl-i ḳudretinden Ḫāliḳ-i Cebbār mest

13. Yedi yirler yedi gökler cümlesi ehliyile
ʿAşḳ-ı sübḥānī meyinden felek-i devvār mest

14. Ay u gün seyr itdügi cümle burūcı her zamān

Bir naẓardandur leyāl ile ḳamu esrār mest

15. Ẕerre gördi rū-yı dilber biḥār ile ʿuyūn
Bī-ḳarār olup aḳarlar durmadın enhār mest

16. Bir ʿaceb devr oldı kim mescidler ü meyḫāneler
Bir görünür gözüme hep bu der ü dīvār mest

17. Benem ol Ṣādıḳ Kemāl Aḥmedden içdüm ḫamr-ı Ḥū
Görüp oḳurlar beni kim yār mest āġyār mest

168

1. Size bir ġazel diyem işiden anı güler
Pür maʿnīdür velikin añlamaz hīçe güler

2. Meclisde ḳurbaġalar ḫoş ġazel-ḫᵛān olmışlar
Gök yüzinde develer görüñüz ezgüler çalar

3. Dellāk olmış ayular şākirddür ḳuzular
Dükkān açup doñuz da durmayup buçaḳ biler

61-b

4. Çiftci olmış ördekler öküzi tosbaġalar
Neccār olmış siñekler kām içün taḫta diler

5. Gör bu Ṣādıḳ Kemālī mezc eyledi kemāli
Girmez maʿnī evine cāhil ṭaşrada yiler

169

Mef ʿū lü Me fā ʿī lü Me fā ʿī lü Fe ʿū lün

1. ʿAşḳuñ nesimi dokunduġı ʿāşıḳ cānına uġrar[139]
   Vaḥdet bulup ol demde hemān ḫānına uğrar

2. Sulṭānı olur maʿnide bu ḫalḳ-ı cihānuñ
   Biñ ʿizzet idüp her birisi yanına uġrar

3. Görmek dileyen bir naẓar ol nergis-i mestī
   Ḫançer-i müjesi ile anuñ ḳanına uġrar

4. Sevdā-yı ser-i zülfi kimüñ sırrına uġrar
   Dīn şehrini yaġmaladup imānına uġrar

5. Terk itdi ḳamu varı bu Ṣādıḳ Kemāli
   Sanma bu ḫūbānuñ ad ile ṣanına uġrar

170

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1. ʿArṣa-i ʿaşḳ içre ṭarp oldı bugün başum benüm
   Ṭaʿn-ı āʿdā birle zehr oldı ḳamu aşum benüm

2. Münkirüñ tīrine ḳarşu cünne ḳıldım sīnemi
   Günde biñ kez cāna döküp ḳan aḳar yaşum benüm

3. Şöyle ḍarp itdi serā-yı ʿömre ʿadā ṭaʿnası
   Yıḳılup hīç ḳalmadı ṭaş üste bir ṭaşum benüm

[139] Mısrada vezin kusuru vardır.

4. Cünd-i himmet birle maġlūb eyledüm münkirleri
   Her cihetden nāṣırumdur cümle ḳardaşum benüm

5. Zeynü'dīn[140] Ḫāfinüñ yolını ḳıldum iḫtiyār
   Ḥamdülillah ḳamu ebrār oldı yoldaşum benüm

6. Ümmet-i Aḥmed-arā Bū Bekr-i ṣānī olmışam
   Çār-yār-ı bā-ṣafādur[141] şimdi sırdaşum benüm

62-a

7. Deste tīr oldı müjem münkirlere Ṣādıḳ Kemāl
   İki yaydur anları öldürmege ḳaşum benüm

171

Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün

1. Emīr-i kişver-i ʿaşḳam nefesmüñ[142] ʿaskerin başdum
   Baña faż̇l-ı ilāh oldı liḳā görmekdedür ḳaşdum

2. Tekebbür tīrini ḫurd eyledüm dest-i riyāżetle
   Uşadup ṣulbını ʿucbuñ riyānuñ yayını başdum

3. Diler oldum şeh-i merdān gibi ḫoş ʿasker-i ʿucbe
   Ḳuşandum meskenet seyfin kimin ḳırdum kimin aşdum

4. Dimaġum aldı vaḥdet būyını yār-i ḳadīmümden
   Ṣafā vü ʿaşḳ ile billah sivānuñ sevgüsin kesdüm

5. Fenāfillah benem şimdi ṭarīḳ-i Zeynü'd-dīn içre

---

[140] Zeyn'üd-dīn sözcüğü vezin gereği "Zeyn'ü-dīn" okunmalıdır.
[141] Yazma metinde "ba-ṣafā" sözcüğü "yār-ı ṣafā" şeklinde yazılmış ve silinmiştir. Sözcüğün "ba-ṣafā" şeklinde okunmasının vezin ve anlam bakımından daha doğru olacağını düşünüyoruz.
[142] Vezin gereği "nefsümüñ" sözcüğünü "nefesmüñ" şeklinde okuduk.

Sekāhum rabbuhum[143] cāmını nūş eylemişem mestem

6. Beni nīst idemez faḳr-i meẕellet bu cihān içre
Naẓar ḳıl ʿayn-ı maʿnī ile iki ʿālemde ben hestem

7. Şikeste eyledüm bāzūların cinn ü şeyāṭīnüñ
Kemālī ḳudretüm birle ḳatı ḳuvvetlüdür destüm

172

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1. Şevḳ-ı dilber geldi göñle gözlerümden aḳdı yaş
Ḳoymışam yolına anuñ ḫān u mān u cān u baş

2. Ṣaldı ṣabrum şehrine yaġmacıları her ṭaraf
Zülf ü ruḫı dilberüñ hem ġamzeleri göz ü ḳaş

3. Ey perī hecrüñ elinden ḫūn-ı ġamdur yidigüm
Ehl-i ʿirfān taḥsīn idüp didiler leẕẕetlü aş

4. Ḥamdülillah vuṣlat oldum dilber-i dildār ile
Urdı münkirler ḥasedden başlarına niçe ṭaş

5. Ey Kemāl-i Ṣādıḳī vāḥid olduñ yār ile
Neyleyesin münkire kim göñli ḳara baġrı ṭaş

62-b

173

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1. Yā yamanlarla muṣāḥib olma ey gül yüzlü yār

[143] Kur'ān, Sure LXXVI, İnsān, āyet 21, "Rableri onlara tertemiz bir içecek içirecektir."

Lam-elif lā dimezem sensin ḳamudan iḫtiyār

2. Vāv vilāyetdür cemālüñ seyri ey dilber baña
He hidāyet bulmışam ᶜālemde oldum baḫtiyār

3. Nun ne lāzumdur baña senden cüdā olmaḳ ey yār
M̄īm melāmet virmesün ayru ḳalur perverd-gār

4. Lām ne laᶜle senüñ terkin ḳılam ey serv-i ḳadd
Kāf kerāmetdür cemālüñ ey Ḥabī̄b-i gül-ᶜiẕār

5. Ḳāf ḳıyāmet ẓāhir oldı ḳāmetüñden ey perī̄
Fe felāketler ḳoparam ᶜaḳlum olur tār u mār

6. Ġayn ġanī̄ ḳıldı cemālüñ her dü ᶜālemden beni
ᶜAyn ināyet ḳatıdur luṭf eyleyüp ḳıl ey niġār

7. Ẕı ẓuḫūr oldı tecellāsı cemālüñ ᶜaybuma
Ṭı ṭanuḳdur işbu ḳula cümle enhār u biḥār

8. Żād żiyā virdi cemālüñ nūrı her dü ᶜāleme
Ṣād safā kesb itdi andan cümle sıġar u ḳibār

9. Şīn şehādet eylerem Ḥaḳdur cemālüñ bī̄-ḫilāf
Sī̄n sācid olmışamdur ben aña leyl ü nehār

10. Zel zülālüñ şerbetinden içdi ᶜāşıḳlar ḳamu
Re raḥim eyle bize sen yā resūl-ı Kird-gār

11. Ẕel ẕelī̄l ḳıldı ẕünūbum ḥażretüñde yā Ḥabī̄b
Dāl delālet ḳıl bize kim bulalum dār-ü'l ḳarār

12. Ḫī ḫayāl-i vuṣlat idüp biñ ḫayāl eyler göñül
Ḥā ḥayātı bulmışam ki ʿaşḳum oldı bī-şümār

13. Cīm cemālüñ cennetü'l-meʾvā durur ʿāşıḳlara
Ṣe ṣevāb ehline olmış gülşen-i bāġ-ı bahār

14. Te Taʿālallah cemālüñ ʿāşıḳından ḳıl bizi
Be Beḳāʾallah murādumdur benüm leyl ü nehār

15. Elīf Allahdan ırağ olmaz müdām Ṣādıḳ Kemāl
Himmet ile seyr ider laḫẓada biñdür bu kār

63-a

174

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1. ʿĀşıḳ-ı dīdār-ı Ḥaḳḳuz ḳalbümüzdür pür ṣafā
Bu hidāyet rāhı içre rāşidümüz Muṣṭafā

2. ʿAhd ü peymān eyledük *Ḳālū Belā*da vaḥ
İçmişem cām-ı *Elest*i itmişem ʿahde vefā

3. Ḥubb-ı dünyā her ḫaṭānuñ başıdur didi Resūl
Ol sebebden iki ʿālemden çevürmişüz ḳafa

4. Sūzen-i ʿİsā ḥicāb olmış menāzil ḳaṭʿına
İtmezüz māldan teleẕẕüd ḳılmışuz nefse cefā

5. Bu Kemāl-i Ṣādıḳa dīdār-ı dilberdür ġaraż
İki ʿālemden biridür bunı ḳıldı iktifā

175

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1. Yā İlahī ḥażretüñe ḳıluram ḥālümi ʿarż
   Gice vü gündüz liḳāñı eylerem yā Rabb ġaraż

2. İlticāmı ṭapuña her dem ḳıluram yā Raḥīm
   Ki ṣalāt u zekāt u ṣavm u ḥacuñ oldı ġaraż

3. Ḳudretüm yetdükce[144] emr ü nehyüñi terk itmezem
   ʿÖmrüm olsa oldur[145] ḳāīm ola gök ile arż

4. Raḥmetüñ feyżi irişür cümle ervāḥa tamām
   Ḥasbidür ḳamusı olmaz ḥażretüñde dīn-i ḳarż

5. ʿĀşıḳ olmaḳ ḫoş müsellemdür saña Ṣādıḳ Kemāl
   Ġayri ʿāşıḳlardan artuḳ eyledük bir özge tarż

176

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1. Zāhidā sende eger bilse idüñ ṣanʿatumuz
   Gün gibi ṭāliʿ olurdı saña keyfiyyetümüz

2. Der-i kūyuñda anuñçünki yaṣak oldı meye
   Şerbet-i laʿlī ile oldı bizüm soḥbetümüz

63-b

3. Oḳuduḳ *Ḥırz*[146] perī uġramadı dāireye
   Ol melek-peyker kabūl eylemedi duʿāmuz

---

[144] Yazma metinde "yetdükce" sözcüğündeki "-ce" eki "cim (ج)" ile yazılmıştır.
[145] Vezin gereği "ol" hecesinin medli okunması gereklidir.
[146] Allah'ın muhafaza etmesine dair yazılı duā.

4. Ḳalᶜa-ı tende bugün sīne-i kavsī çekerüz
   Ehl-i ᶜaşḳuñ begi olduḳ dögülür nevbetümüz

5. Ḥasret-i yār ile seylāb aḳıdur gözlerümüz
   Dest-i vuṣlatla Kemālī silemez devletümüz

177

1. Baḥr-i ᶜaşḳa ṭalmaḳ gerek degme ġavvāṣ ṭalmaz ola
   Eyle dürr çıḳarmaḳ gerek hīçbir kānda olmaz ola

2. Bāz-ı lāhūt olmaḳ gerek seyr-i aᶜlāya ḳılmaḳ gerek
   Vaḥdet içre olmak gerek senlik benlik olmaz ola

3. ᶜAmd-ı toḫmın ṣaçmaḳ gerek yarınki gün biçmek gerek
   Vaḥdet ḫamrın içmek gerek ḫummārı eylemez ola

4. İkiligi ṣalmaḳ gerek ḥaḳ ile ḥaḳ olmaḳ gerek
   Bir mīre ḳul olmaḳ gerek hergiz maᶜz̲ūl olmaz ola

5. Ḥaḳḳa ᶜāşıḳ olmak gerek cehd eyleyüp bulmaḳ gerek
   ᶜAşḳı ile ölmek gerek ol ölmek dirilemek ola

6. Dost cemālin görmek gerek baḫçesine girmek gerek
   Ġonçe gülin dirmek gerek hergiz ol gül solmaz ola

64-a

7. Ṣādıḳ Kemāl ḫalvet otur Ḥaḳ ile işüñi bitür
   Şeyḫ Aḥmed tek bir er getür aña hemtā olmaz ola

178

Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün

1. Bilür misiz ḳamu ʿālem be-Ḥaḳḳ-ı sūre-i *Ṭā-hā*
   Ḥabībüm tek şeh-i ḫūbān benüm göñlüm gibi şeydā

2. Odur maḥbūb-ı raḥmānī ḳamu ʿālem aña ʿāşıḳ
   Şerādan tā süreyyāya semavāt ile hem ġabrā

3. Ruḫ-ı şerḥi durur anuñ rumūzı *ve'ḍ-Ḍuḥānuñ* hep
   Yazılmış zülfi ucında ki *haẕā leyletü'-l ālā*

4. Ḳamer vechinde naḳş olmış beyān-ı *sūre-i Şemsüñ*
   Oḳudup Ḥaḳ kelāmında anuñ şānına *aʿṭaynā*[147]

5. Şarāb-ı ʿaşḳın içelden Kemāl-i Ṣādıḳī gör kim
   Atupdur eñseye birden ḳamu dünya ile ʿuḳbā

179

Mef ʿū lü Me fā ʿī lü Me fā ʿī lü Fe ʿū lün

1. Pīrüm ki bugün bu ʿaṣır içre ḳuṭb-ı velīdür[148]
   Elfāẓ u ʿibretüñe ḳılur cümle belīdür

2. ʿĀlemde seḫā ile aña olmadı hemtā
   Ol şeyḫ-i ecel ḥażret-i maḳṣūd-ı belīdür

3. İrmedi maḳāmātına hīç merd-i menāzil
   Hem-rāhı anuñ ḥażret-i Aḥmedle ʿAlīdür

---

[147] Kur'ān, Sure CVIII, Kevser, āyet 1, "Şüphesiz biz sana Kevser'i verdik."
[148] Mısrada vezin kusurları vardır.

4. Menzil dimedi sebᶜ-i semavāta ᶜurūcı
Bil ki dü cihān seyri anuñ cüzᵓi yolıdur

5. Elfāẓını fehm idemedi ehl-i ᶜulūm hep
Ḳāl ile beyān olmadı ol ḥāl-i delidür

64-b

6. Ol ᶜilm-i şerīᶜatde ṭaṣavvufda mükemmel
Ol baḥr-i ḥaḳuñ dürri durur lem-yezelīdür

7. Envār-ı yüzi aydan arı ol şāhid-i Ḳudsüñ
Oldur dü cihān güneşi ᶜālemde celīdür

8. Ol gül yüzinüñ her deri bir dürr-i yetīmdür
Biñ Yūsūf-ı Kenᶜānī anuñ şimdi ḳulıdur

9. Ol baḥr-i ṣafā bülbül-i bāġ-ı ceberūtuñ
Ol kān-ı ṣafā gülşeninüñ tāze gülidür

10. Ol ḥażret-i Aḥmed ki sulṭān-ı beḳā durur
Aᶜtā-yı ḫūdādur anı ṣana ᶜamelīdür

11. Bil ᶜālem-i maᶜnāda anuñ öñi soñı yoḳ
Añla bu rumūzı ebedī hem ezelīdür

12. Oldur içüren ḳamu bizi ḫamr-ı Ḫüdādan
Ol cāmı viren bize anuñ baṭnı elidür

13. Beñzetme ṣaḳın sen anı bu ḫalk-ı cihāna
Ḫaṣlet-i ḫūyı cümlesi ḥażret-i ᶜAlīdür

14. Ol ḥaḳ velīyi medḥ idebilmez ḳamu ʿālem
Ol mürşid-i kāmil dü cihānuñ güzelidür

15. Himmeti ile Ḥaḳk sözidür söyledügüm söz
Billahi dime aña ki şāʿir ġazelidür

16. Nuṭḳı yoġ idi söylemege Ṣādıḳ Kemālüñ
Söyledigi şimdi veli himmet ḳılalıdur

180

Fe ʿi lā tün Fe ʿi lā tün Fe ʿū lün

1. Zülfüñüz gerden-i dil zincīri
Size cāndan nigerāndur pīri

2. Olmadı sizcileyin dünyāda
Ola cennetde meger bir ḥūrī

3. ʿİzzet olduġı gül-i ḥamrānuñ
Mekrüñe dilberüñ olmış teri

65-a

4. Terk-i dünyā eyledüm yolında
Teslīm itdüm ʿaşḳına cān u seri

5. Rāzı fāş itme didi cānānum
Merdüm olmaḳ dileseñ açma sırrı

6. Ṣādıḳā ger söz ola lezzetlü
ʿİzzet idem başum üstünde yeri

181

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1. Ḫāl-i ḫaddüñden alur cānum hümāsı cāna ḳut
   Ṣalma ben üftādeyi ayaḳlara destümi ṭut

2. Cūd idüp dervīşlere iste duʿā-yı dāʾimā
   Ḳorḳma gel ol seg raḳībi oynayup bir demde ut

3. Ol ḳalb-i muṣaffā ki didüm Mescid-i Aḳṣā[149]
   Dünyāya muḥibb olubanı ḳoyma sañā büt

4. Taḳlīl-i kerem ḳılma ṣakın ehl-i ṣofāya
   Luṭf eyle müdām anlara añla ögüdüm dut[150]

5. Ey ḥāṣıl-ı ʿömri bu Kemālüñ hele şimdi
   Ol ḫırmen-i ḥüsnüñde ola ḥāṣılı bir mut

182

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1. Ẓāhir ü bāṭında ey ḥālüm ṣoran
   Vaḳt-i vuṣlat oldı hicrāna uran
   Rabbi erini[151] dilümde her zamān
   Luṭf idüp ḳılma cevābum *len terān*[152]

2. Hecre doymaz ḳatı żaʿf oldı vücūd
   Fażluñ ile ḳıl bize luṭf ıssı cūd

---

[149] 3, 4, ve 5 numaralı beyitlerde vezin "Mef ʿū lü Me fā ʿī lü Me fā ʿī lü Fe ʿū lün" şeklinde devam etmektedir.
[150] Bu mısra vezne uymamaktadır.
[151] Kur'ān, Sure VII, A'raf, āyet 143, "...Rabbim bana kendini göster..."
[152] Kur'ān, Sure VII, A'raf, āyet 143, "...Beni göremezsin..."

İsmüñi ẕikr eyleyüp her demde direm yā Vedūd[153]
Beni vaḥdetüñde raḥm eyleyüp ayırma bir an

3. Rū-siyāham cürmüme ḥadd yoḳ li'lahi'l-ᶜālemīn
Bu faḳīr üftādeye sen luṭfuñ ile ol muᶜīn
Ṭālib-i dīdāruñam ᶜaynuma gelmez ḥor-ı ᶜayn
Rūz ḳıl Aḥmed ḥaḳḳı vu ḥażret-i Veysi Ḳarān

4. Ḳıl muṣāḥib bizi bunda Aḥmed-i Muḫtār ile
Bile ḳıl maḥşerümüzi āl ile dört yār ile
65-b Hem-dem eyle bunda anda ol gül-i bī-ḫār ile
Raḥmetüñ baḥr-i ᶜamīḳ yoḳ durur aña girān

5. Ṭālib-i dīdār iseñ ᶜaşḳı yolında ḳāim ol
ᶜAşḳ ile maᶜnāñı ṭoyla ẓāhirüñde ṣāim ol
İsmini ẕikr eylemekde ḫālī ḳalma dāᵓim ol
Ey Kemāl-i Ṣādıḳī cehd eyleyüp Ḥaḳḳa yarān

183

1. Açıldı ḳalbümden dīde
Gönlümüzüñ jengi gide
Ey sulṭānum Ḥamīd Dede
Himmet eyle bir yārān bir

2. Bi-ḥaḳḳ-ı Aḥmed ü Maḥmūd
Yüregüme döküldi od
Ḳuṭb-ı Velī Dede maḳṣūd
Himmet eyle bir yārān bir

[153] Bu mısradan itibaren vezin "Fā ᶜi lā tün Fā ᶜi lā tün Fā ᶜi lā tün Fā ᶜi lün" şeklinde devam etmektedir.

3. Üstüñe uġradı rāhum
   Göklere irişdi āhum
   Ey ḥażret-i Şeyḫ İbrāhīm
   Himmet eyle bir yārān bir

4. ᶜĀlemler güneşi Aḥmed
   Mevlānuñ fażlından meded
   Ḳırḳlar-ı Mollā Muḥammed
   Himmet eyle bir yārān bir

5. ᶜĀriflere açılur sır
   ᶜĀlemlerüñ Ḫālıḳī bir
   Ey ḥażret-i Sulṭān Emīr
   Himmet eyle bir yārān bir

6. Ṣuçumuz ᶜafv ide ᶜĀfī
   Bize iḥsān ider kāfī
   Sulṭān şeyḫ Zeyn'üd-dīn Ḫāfī
   Himmet eyle bir yārān bir

7. Bunlar ḳamusı ḥaḳ velī
   Cümlesine didük belī[154]

66-a

184

Fā ᶜi lā tün Fā ᶜi lā tün Fā ᶜi lün

1. Dönüp andan muᶜcizāt isteyelüm
   Ḳādir olmazsa cidāl eyleyelüm

2. Enbiyālar kim ḳamusı geldiler

[154] Bu varaktan sonra eksik varak vardır. "65-b"de geçen "ḳamu" ayağı "66-a"da devam etmektedir.

Muᶜcizāt ile saᶜādet buldılar

3. Ol Muḥammed adlu peyġamber olan
Size hīç söyledi mi bir kez yalan

4. Didiler hīç görmedük andan yalan
Lā ki ġayretdür bizi oda ṣalan

5. Ṭoġrı çıḳdı her ne söz kim söyledi
Aramızda Ṣādıḳu'l-Vaᶜddür adı

6. Hem neseb ile yine oldur ulu
Aḥsenü'l-ḫulḳ durur ol yüzi ṣulu

7. Diñle imdi ne didi İbn-i Selām
Anlara ne vech ile ḳıldı kelām

8. Medḥüñüzde ol imiş āb-ı ḥayāt
Vācib imiş aña ḳılmaḳ inḳıyād

9. Ne sebebden pes aña buġz idesiz
Hem anuñ ḥaḳḳına bir söz diyesiz

10. Baş götürüp ol Ebū Cehl-i laᶜīn
Didi yeñiyem özinden yeñi dīn

11. Dīnümüze didi bāṭıl ol yetīm
Biz aña sāḥir diyü olduḳ şetīm

12. Çüñ taṭāvül ḳıldılar anlar kelām
Anlara ḳıldı naẓar İbn-i Selām

66-b

13. Didi kim yā ḳavminā oldur s̱evāb
Ġıybete düşmeyesiz nā-ḥaḳ cevāb

14. Elçi ṣaldılar Ḥabībullah çün
Gör ne ḳılur luṭf birle ẕü'l-Minen

15. Gitdi ādem ol ḥabībi daᶜvete
Bir naẓar ḳıl ne olur bundan öte

16. Didiler İbn-i Selāma ey hümām
Biz senüñ emrüñe muṭīᶜyüz tamām

17. Ne dilersiz Muṣṭafā'dan muᶜcizāt
Bize de virgil ḫaber ey pāk ẕāt

18. Anlara luṭf ile feṯḥ itdi kelām
Muᶜcize çoḳdur didi İbn-i Selām

19. Lā ki ben bir özge tedbīr eyledüm
Girüben deryā-yı ᶜaḳlı boyladum

20. Geldügi sāᶜat Muḥammed Muṣṭafā
Girçek ise bize göstere vefā

21. Hem bize luṭf ile iḥsān söylesün
Bize gökçek ḫulḳ ile söz söylesin

22. Biz daḫı feṯḥ-i kelām eyleyelüm
Muᶜcizāt isteyelüm söz diyelüm

23. Ger nübüvvet ehli ise ol hümām
Gök yüzinden indire bedri tamām

24. Diyelüm ki yā Muḥammed bī-riyā
Ḥaḳ nebī iseñ yüzüñ ṭut Tañrıya

25. Ay ẓuhr yirinde ḳılurken ḳıyām
Maġribe inüp ṭolansun yā imām

67-a

26. ʿĀlemi ẓulmet tamāmet bürüsün
Ehl-i küfr olan görüben ḳurusun

27. Bir zamāndan soñra yine iḫtiyār
Şol evel ṭurduġı yirde ber-ḳarār

28. Ṭoġuban olsun cihāna rūşenā
İʿtiḳād idüp olalum āşinā

29. Yire inüp iki şaḳḳ olsun ḳamer
Getürelüm ġayrı milletden ṭamer

30. İkisi gelsün şehādet eylesün
Ḥaḳ nebīsin diyü iḳrār eylesün

31. İkisi bir oluban açsun revān
Biz imān getürelüm hep ol zamān

32. Yañuña girsin daḫı ḳılsın ʿurūc
Seyr idüp menziline geçsün bir uc

33. Ṭursun evelki yirinde üstüvār

Eyle kim ṭurmışdı evvel ber-ḳarār

34. Ṣıdḳ-ı iḫlāṣ ile olup ümmetüñ
Cān u dil birle ḳılalum sünnetüñ

35. Rāżı oldılar bu ḳavle ḫāṣṣ u ʿām
Diñle imdi nice oldı ey hümām

36. Bū Cehil ṭurdı yirinde ol zamān
Bu ḫaberden ġāyet oldı şād-mān

37. Didi ki ḫoş didiñüz sulṭānumuz
Bu ḫaberden rāḥat oldı cānumuz

38. Ḳādir olmaz bu işe ey Bu'l-Ḥasan
Eyü fikr eyledüñ işbu işi sen

67-b

39. Pes erişdi elçi oldum ḥażrete
ʿArẕ idüp ahvāli durdum ḫiẕmete

40. İstimāʿ itdi sözüni ol ḥabīb
Ol ḳamu dertlülere olan ṭabīb

41. Pes hemān ol dem münācāt eyledi
Ḫālıḳa ḫoş ʿarż-ı ḥācāt eyledi

42. Didi kim ey ḳamunuñ ḥālin bilen
Ḫażretüñe bir durur sırr u ʿalen

43. Sen bilürsin ḳullaruñ aḥvālini
Hem ḳılursın müşkilātuñ ḥallini

44. Vir bularuñ istedigin yā ʿAlīm
Küfr-i ẓulmetden buları ḳıl selīm

45. Bileler ṭapuñı Rabbü'l-ʿĀlemīn
Olduġumı Raḥmetü'l ʿĀlemīn

46. Dillerinden cāri olsun bu kelām
Ehl-i īmān olsun ol İbn-i Selām

47. Bu münācātı ḳılıcaḳ Muṣṭafā
Anlaruñ ḳalbine Ḥaḳ virdi ṣafā

48. Ol Çalap vaḥy eyledi Cebrāʾile
İbn-i Ḥabībe selām ilet bile

49. Anlaruñ maḳsūdlarını bilürem
Ḳādirem her ne dilersem ḳıluram

50. Niçe yüz biñ yıl u aylar ey hümām
Ḥaḳ muḳadder eyledi anı tamām

68-a

51. Ḳaygu ġuṣṣa çekmesün di ol ḥabīb
Ḳamu dertlere anı ḳıldum ṭabīb

52. Tīz revān olup yola ʿazm eylesün
Bu iş āsāndur hemān cezm eylesün

53. Çün işitdi bu ḫiṭābı Cebrāʾil
Ol dem içinde nüzūl eyledi bil

54. Ḥaḳ selāmın Muṣṭafāya söyledi
Bu beşāret birle anı ṭoyladı

55. Tīz ʿurūc itdi yine peyk-i Celīl
İstimāʿ idüp yola girdi ḫalīl

56. Anlara yāḳīn varıcaḳ Muṣṭafā
Şādlıḳdan gün yüzi oldı ṣafā

57. Didiler İbn-i Selāma ey hümām
Ol Muḥammed budur ey ʿaḳl-ı tamām

58. Baḳdı Aḥmed yüzine İbn-i Selām
Anı ḥayrān eyledi nūr-ı selām

59. Didi ḥāşā bu kişi kāẕib ola
Kim buña uyarsa ṭoġrı yol bula

60. Muṣṭafāya ḳarşu vardı ol emīr
Didi ḫoş geldüñüz ey nūr-ı kebīr

61. Muṣṭafā luṭf ile iḥsān eyledi
Ḥüsn-i ḫulḳ ile buları ṭoyladı

62. Göñli içre taṣdīḳ itdi İbn Selām
Eyledi ḫoş ḫulḳ ile feṭḥ-i kelām

63. Didi kim ey baḥr-i ẕātuñ güheri
Şānuñuzdur müsteʿānuñ dilberi

68-b

64. Evvelā kim enbiyālar geldiler

Muᶜciz ile anları ḥaḳḳ bildiler

65. Bize bir muᶜciz ḳılursañ āşiḳār
Cān u dilden sizi bildük iḫtiyār

66. Ümmetüñ olup dinüñe girelüm
Āyn-i erkānuñ ne ise sürelüm

67. Muṣṭafā dir istegüñüz bilelüm
Ḥaḳḳuñ emrin āşikāre ḳılalum

68. Yire inüben şehādet ḳılalar
Ḥaḳḳı bulup seni ḥaḳ bileler

69. Yeñüñe girüp ikisi bir ola
Biz daḫı cān virelüm ṭoġrı yola

70. Yine gök yüzine varsun ey hümām
Şol evvelki yirde ḫoş ṭursun tamām

71. Çün işitdi bu sözi ol ḫoş-nihād
Ḫāliḳe yalvardı ḳıldı ictihād

72. Bir zamān anda münācāt eyledi
Nāz ile ḫoş ᶜarż-ı ḥācāt eyledi

73. Aġladı kerrūbīler cümle melek
Ditrediler ᶜarş-ı kürsi nüh felek

74. Ẕelẕele eylediler bunlar delīm
Kendü faẕlı birle ol Ḥayy-ı ᶜalīm

75. Ḥaber ile şöyle kim ḳıldı ḫiṭāb
Muṣṭafānuñ daʿvetin ḳıldı icāb

69-a

76. Muṣṭafāya di aya ḳılsun naẓar
Her murādı ḫod ḳatumda māḥżar

77. Muştuladı gitdi çün Rūḥü'l-Emīn
Gör ne ḳılur Raḥmetü'l-ʿĀlemīn

78. Aya ḳarşu ṭutdı yüzin Muṣṭafā
Vir ṣalāvat ḫātıruñ olsuñ ṣafā

79. Yaş ile al eyledi yüzi aġın
Ḳaldurup ol dem şehādet barmaġın

80. Aya ḳarşu ṭutuben ṭurdı imām
Ol zamān şaḳḳ oldı ol bedr-i tamām

81. Şol uçar ḳuş gibi süzüldi hemān
Maġribe inüp ṭolandı der-zamān

82. Ẓulmet oldı ol zamān cümle cihān
Gör ne muʿciz gösterür şāh-ı cihān

83. Bir zamāndan ṣoñra ol bedr-i tamām
Bir oluben ṭoġdı yine ey hümām

84. Şol evel ṭurduġı yirde ber-ḳarār
Ṭurdı şöyle ṭurmış idi üstüvār

85. Yir yüzinde nāzil oldı bu güzīn
Muᶜcizātı ẓāhir itdi ol güzīn

86. İki şaḳḳ oldı yine bedr-i tamām
Vir ṣalavāt Muṣṭafāya ey hümām

87. Muṣṭafāya ḳarşu ṭurdı iki şaḳḳ
Vir ṣalavāt tā olasın yüzi aḳ

88. İki şāhid gibi ḳarşu durdılar
Cān u dilden ḥaḳ şehādet virdiler

69-b

89. Çün faṣīḥ dil ile didiler kelām
Ḥaḳk nebisen didi ey bedr-i tamām

90. Ḥaḳk Taᶜālā bir durur bilürüz
Cān u dil birle şehādet ḳıluruz

91. Hem şehādet ḳıluruz kim ḥaḳk resūl
Seni gönderdi bu dünyā içre ol

92. Bu sözü işitdi cümle ḫaṣṣ u ᶜām
Ṣıdḳ ile diñle yine ey hümām

93. İkisi ḳıldı şehādeti hemān
Muṣṭafānuñ yeñine oldı revān

94. Bir zamāndan ikisi bir oldı çün
Āşikāre oldı bil ey ẕü-Fünūn

95. Şöyle pervāz eyledi ṣankim ṭuyūr

Gör ne ḳudret gösterür Rabbü'l-Ġayūr

96. Şol evelki yirde ṭurdı māhtāb
Şuʿle virdi ʿāleme çün āfitāb

97. Diñle imdi nicesi oldu kelām
Ḳaldurup barmaġını İbn-i Selām

98. Şübhesiz bildüm ki birdür ol İlah
Bī-naẓīr ü bī-vezīr ol pādişāh

99. Hem daḫı sen Ḥaḳ nebīsen bī-gümān
Seni Ḥaḳḳ bilen bulur oddan imān

100. Çün şehādet eyledi İbn-i Selām
Ḳamu İslām oldı ol ʿasker tamām

101. Anı görüp ol Ebū Cehl-i bī-dīn
Artuḳ oldı sīnesinde küfr ü kīn

70-a

102. Yüz ṭutup İbn-i Selāma laʿīn
Didi ʿaḳluñ yoġimiş bildüm yaḳīn

103. Niçe bunuñ gibi Muḥammed-i Emīn
Baña gösterdi budur *sihrun mubīn*[155]

104. Böyle didükde Ebū Cehil kelām
Bir işit kim ne didi İbn-i Selām

105. Key saʿādetsüz kişisin bī-gümān

[155] Kur'ān, Sure XXVII, Neml, āyet 13, "...Bu apaçık bir sihirdir..."

Saña imān rūzı ḳılmaz müsteʿān

106. Ben Ḥaḳı bir bildüm ey şaḫṣ-ı aṯīm
Küfr ile yirüñ durur nār-ı caḥīm

107. Ḥaḳ baña ḳıldı hidāyet bilürem
Cān u dil birle şehādet ḳıluram

108. ʿĀḳil iseñ gel berü bu küfri ḳo
Tā saña ḫışm itmeye Settār-ı hū

109. Nāṣiḥāne bir niçe ḳıldı cevāb
Feyże ḳābil olmadı ol nā-ṣavāb

110. Ol Ḥabībullah didi yā Resūl
Ḫoş saʿādetsüz kişidür bu fużūl

111. Pes Ḥabībullah buyurdı yā kişi
Ḥaḳk Taʿālādur ḳılan cümle işi

112. Ḳābil-i raḥmet degüldür işbu ẕāt
Hīç eṯer ḳılmadı buña muʿcizāt

113. Taḳdir-i bürhān delīl göstermişem
Küfrini arturdı anı görmişem

114. Sen ṣavāb söylersiñ ol añlar ḫaṭā
Söyleme gel anuñ ile yā Fetā

70-b

115. Bu kelāmı buyurıcaḳ ol resūl
Eyi yadlı söz dimedi aña ol

116. Yā İlahī vir hidāyet ḳamuya
Tā ḳi her kes küfrini elden ḳoya

117. Sen selīm et ḳullaruñı yā Selām
Bu münācātı didi İbn-i Selām

118. Yā İlahī ol resūluñ ḥaḳḳıçun
Sen bize raḥm eylegil yarınki gün

119. Hem bize ḳıla şefāʿat Muṣṭafā
Ol şefāʿatla bulalum ḫoş ṣafā

120. Muʿcizātı söyledüñ Ṣādıḳ Kemāl
Göstere didi bize ẕü'l-Celāl

121. Baḥr-i ʿaşḳdan söyledük dürr-dāneyi
Yarlıġasun Ḥaḳ ata vü anayi

122. Hem daḫı cümle Muḥammed-i Emīn
Evliyālar bize ḳılsun himmetin

123. Muṣṭafānuñ muʿcizātı ḥaḳḳıçun
Hem anuñ ol pāk-i ẕātı ḥaḳḳıçun

124. Yā İlahī dört İmāmuñ ḥaḳḳıçun
Biñ bir esmāñ ṣubḥ u şāmuñ ḥaḳḳıçun

125. Yā İlahī pīrümüñ ʿömrin ziyād
Cezbesini ḳurbını budur murād

Temmet

71-a

185

Yā Hū

Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Fe ʿū lün

1. Daḫı ʿaşḳ ehline diyem ḫaberler
   Mücellā ola dīl açıla sırlar

2. Ola kim ḳamusı sırdan duyalar
   Bıraġup benligi Ḥaḳḳa uyalar

3. Ḳamusı ehl-i ārż ehl-i semāvāt
   Senüñ pīrlügüñe virür şehādāt

4. Gice gündüz ḳamusı saña ṭālib
   Senüñ nūruñla geldi cāna ḳalıb

5. O nūr ile bulur ḳamu fütūḥı
   Beyānīdür *nefaḫtü fihi rūḥī*[156]

6. İrişür ḳamuya faż̇l ile cūduñ
   Bilürem aṣlısın cümle vücūduñ

7. Çü sensen cümle eşyānuñ çerāġı
   Kimüñ cennet kimüñ ṭamu durağı

8. Meger ki var imiş envār-ı elvān

[156] Kur'ān, Sure XXXVIII, Sād, āyet 72, "Onu şekillendirip içine ruhumdan üflediğim zaman onun için saygı ile eğilin."

Ṭamu cennet diyü ad oldı ey cān

9. Cemālüñ nūr durur Cennāt-ı Rıḍvān
Celālüñ nūrı durur ṭamu nirān

10. Şular kim ḫalḳ olındılar cemālden
Naṣibī vardur anlaruñ cemālden

11. Olar kim aṣlıdur nūr-ı celālüñ
Menāzil anlara nūr-ı celālüñ

12. İki degül durur hem aṣlı birdür
Eyü fehm eyle kim bu özge sırdur

13. Ne farḳı var celāl ile cemālüñ
Çü nūr neden dursın Lā-Yezālüñ

71-b

14. Çü ʿillet bir durur luṭf u cefāya
İkisin bir gören irür vefāya

15. Biri iki görendür şaş-ı aḥvel
İki bir olmadın müşkil olur ḥal

16. Yaradılmış ḳamusı çünki bir rūḥ
Nicesi görelüm baʿżıyı mekrūḥ

17. Caḥīm ile naʿīmüñ āṣlı bir nūr
Kiminüñ dīv nesebi kiminüñ ḥūr

18. Senüñ emrüñledür eşkāl-i elvān
Eger ḥūrī vü ger dīv ins ile cān

19. Ḳamusın bir naẓar birle görürsin
Cemīʿ-i ʿālemüñ rızḳın virürsin

20. Dilerem yā İlahī ḥażretüñden
Ayırmagıl ṣıfāt-ı vaḥdetünden

21. Kemāle irgürüp Ṣādıḳ Kemāli
Baḳup her şeyde seyr ide cemāli

Velehu Eyżān

186

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1. Saña direm sözümi ṭut ibn-āḫī
Kime cinānī dime kim dūzaḫī

2. Ehl-i cinān aṣlı direm hū durur
Ehl-i caḥīm aṣlı yine hū durur

3. Dime ṣaḳın kimseye yaḫşı yaman
İş bu kāfir dime bu ehl-i imān

4. Dime Cühūd ḫalḳa bu Naṣrānīdür
Belki bular birbirinüñ cānıdır

72-a

5. Ṣanma buları ki cüdādan durur
Ḳamusınuñ aṣlı Ḫudādan durur

6. Nāẓır olma ṣūret ile ṣadāya

Vāṣıl olur ḳamusı çün Ḫudāya

7. Kimi ʿArab kimi ʿİbrī dilenci
Ẕikr-i Ḥaḳ ider hepsi ḥālince

8. Bir durur ol ḳamusını yaradan
Nice seçersin birini aradan

9. Bu sözümi key işit Tañrı ḫāṣı
Birine kim baḳuban olma ʿāṣi

10. Görmemek istersin āḫir ẕilleti
Bir göre gör itmiş iki milleti

11. Sözümi añla özge yire yoran
Tañrıyı görür ḳamusı bir gören

12. İki gören ehl-i likā olmadı
Şirk ile bir kimse Ḥaḳḳı bulmadı

13. Bir görüne didiler ehl-i hüner
Çünki yaradıldı ḳamu yek diger

14. Yaʿnī direm birbirinüñ miṣili
Küllī şeyʾin yercuʿ ilā aṣlihī[157]

15. Ḥaḳḳa gider çünki ḳamu ḫāṣ u ʿām
Biri iki görme saḳın ey hümām

16. Ḫālıḳ-ı cennet cehennem bir Çalap

[157] Her şey aslına dönecektir.

Cehd idüp anuñ rıżāsın ḳıl ṭaleb

17. ʿĀşıḳa cennet cehennem ʿār imiş
Lāzım olan ʿāşıḳa dīdār imiş

72-b

18. Yüri hemān ʿaşḳı ile ʿāşıḳ ol
ʿAhde vefā ḳavlüñe ḫoş ṣādıḳ ol

19. Bu ögüdi saña direm hem bāña
Raḥmet aña ḫayr ile bizi aña

20. Luṭf idüben baḫşiş ide bir duʿā
Cümle-i ḫalḳān-ı Ḫüdāya maʿā

21. Pendümüzi ḫatm idelüm ey Kemāl
Ṣıdḳ-ı irādat vire ol Ẕü'l-Celāl

187

Temsīl Der-Ḥaḳḳ-ı Vaʿdet[158]

Me fā ʿī lün Me fā ʿī lün Fe ʿū lün

1. Yine birlik ḥaḳında söz diyelüm
Ṭūṭīler gibi şekerler yiyelüm

2. Ṭalalum baḥr-i ʿaşḳuñ baḥrine biz
Diyem vaḥdet cevābın ġūş idüñ siz

3. ʿAceb temsīl durur bu ʿaşḳ erine
Ṭaluban bunı çıḳardum derine

[158] Söz verme hakkında misal.

4. Maʿānī baḥrinüñ dürdānesidür
Ṣadefsüz güherüñ bir dānesidür

5. Maʿānī dürrini gūşa daḳasın
İşidüp bu sözi cānlar yaḳasın

6. Açalum bir ḳapu dārü'l-İslāmdan
Ṣafālar bulasın işbu kelāmdan

7. Ṭutuñ ḫoş cān ḳulaġın işbu söze
Beyān eyleyelüm anı şimdi size

8. Didiler rāviler kim bir zamānda
Gezerdi dört kimesne bir yabanda

73-a

9. ʿArab Ermenī ʿAcemdür birisi
Biri Türkmen ki dört olur varısı

10. Bular birbirlerinüñ illerini
Daḫı bilmezler idi dillerini

11. Çü buldılar bular bir aḳçe nāġāh
Degüldi birbiri sözinden āġāh

12. Dilerdi cümlesinüñ göñli engūr
Ne ḳıldılar buları diñle bir gör

13. ʿArab didi alalum biz ʿinebden
Ne bilsünler ḫabersüzler k'inebden

14. ʿAcem didi varup engūr alalum

Murādumuz durur anı bulalum

15. Didi Türkmen alalum biz üzümi
Eyü fehm eyleyüp añla sözümi

16. Didi ol birisi kendü ḥālince
Üzüm alalı dir kendü dilince

17. Ġarażlarını fehm itmedi bunlar
Ḥased-i nār ile büryān itdi cānlar

18. Birbirine düşdiler burada
Aracı gözde tutar bu arada

19. Bular bilmeyüben çün ḳıldılar ceng
Aracı ḫod ara yirde olur deng

20. Bular ceng ider iken ey birāder
Burada ẓāhir oldı bir ṭañu er

21. Didi kim cengüñüz nedür bilevüz
Ola kim derde bir dermān ḳılavuz

73-b

22. Aña ʿarż eylediler ḥāllerini
Zīrā kim ol bilürdi dillerini

23. Murādlarını bulup añladı ol
Alup ol aḳçeyi ṭutdı bāġa yol

24. Varup divşürdi bir ḳab ak üzümi
Saña direm nedür añla sözümi

25. Hemān alup getürdi ol aradan
Söze ḥişşe nedür añlañ buradan

26. Getürüp anlara gösterdi anı
Bularuñ ölmiş iken geldi cānı

27. Bunı bilür ʿāḳil kişi danişman
İşine her birisi oldı peşmān

28. Ḳamusınuñ murādı çünki birdür
Bilür bunı şular kim ehl-i sırdur

29. Beyān ide bize cümle lisānı
Ola kim bulavuz anuñla anı

30. Gerekdür ḳamuya mürşīd-i hādī
Ḳasāvet giderüp getüre şādı

31. İlahī dilerem yā Rabb senden
Ayırma her kişiyi[159] mürşīdinden

32. Şular kim ayru düşer mürşidinden
Azup yoldan çıḳar āḫir dīninden

33. İlahī bizi anlardan ayırma
Cemālüñden gözümüz bir dem ırma

74-a

34. Dün ü gün sözi bu Ṣādıḳ Kemālüñ
İlahī rūzī ḳıl bize cemālüñ

[159] "Kişiyi" sözcüğünde belirtme durum eki hemze ile gösterilmiştir.

188

Naṣīḥat Kerden

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1. Sözüm işit sözümi ey ṣūfiyā
   Ṭālib olan nice gide Tañrıya

2. Dimeye hīç kimseye çün ü çerā
   Tā ki yolı ṭoġrı vara Tañrıya

3. Ṭolı göre gördügini dönmeye
   Kim baḳuban egri ṣanu ṣanmaya

4. Bir göz ile baḳa ḳamuya tamām
   Dimeye bu şeyḫ durur ya imām

5. Hem daḫı ḫulḳ eyleye gördügüne
   Daḫı ola ol Ḥaḳuñ virdügine

6. Luṭf-ı cefā renc ü şifā bir ola
   Cümle şeye baḳubanı feyż ola

7. Ḫodbīn olup kendüzini görmeye
   Ḫalḳ-ı Ḫudānuñ birini yermeye

8. Ḫor göre kendüzini ḳamudan
   Tā ki āzād ola cānı ṭamudan

9. Ḫulḳ ile söz vire aña ṣorana

Daḫı selām vire görüp ırana

10. Daḫı ne direm saña bir gör meni
Dimeye müᵓmin ya budur Ermenī

74-b

11. Cümlesine eyleye ḫulk-ı ḥasen
Hem dimeye şöyle veya böyle sen

12. Yükci ola götüre ḫalḳuñ yükin
Urmaya hem ġayriye kendü yükin

13. Ḳatı bütün söz dimeye kimseye
Dise daḫı sözi yavaşca diye

14. Söylememekdür ḳamusından hasen
Gör ne buyurur bu ḥadīṯ diñle sen

15. Bu ḥadīṯi dimedi mi ol ḫoca
Men ṣamata hem bulan oldı *necā*[160]

16. Rūḥına olsun ṣalavāt u selām
Dönüben emretti ḫayırlu kelām

17. Ḫarc idübeni ṣedefinden dürü[161]
Didi *kul elḥaḳ velev kāna muru*[162]

18. Ḥaḳ sözini diye ḫamūş olmaya
İʿtiḳaden sünnet idüp ḳalmaya

[160] Tirmizi, Kıyamet, 50: "Kim susarsa kurtuluşa erer."
[161] Yazma metinde belirtme durum eki ötre ile gösterilmiştir.
[162] Tirmizi, 3228: "Acı da olsa doğruyu söyle."

19. Ehl-i temīz ola daḫı pāḳ-ẕāt
Ṣādıḳ ola hem yine pāk-ʿitiḳād

20. ʿAhd ide ki ʿahdine ḳıla vefā
Bir söz ile gele ḳalbine ṣafā

21. Cümle ʿalāyıḳı başından ṣava
Olmaya gönlüñde anuñ māsivā

22. ʿĀşıḳ ola şeyḫine biñ cān ile
Sevgüsini bir göre imān ile

23. Cehd ide bir sözini terk itmeye
Ol dimedügi işi de itmeye

75-a

24. Kendüsine ḳıla sözin farż-ı ʿayn
Söz bu durur ki didüm ey nūr-ı ʿayn

25. Aṣlı budur ki didi Ṣādıḳ Kemāl
Şekk getürüp dime gel emr-i muḥāl

26. Ḥaḳ di sözine ki Ḥaḳḳı bulasın
İrişesin dostuña şād olasın

27. Lā ki Ḥaḳ ehli ikisi bir sened
Bell'anı'düp dimediler müstened[163]

28. Baʿżı riyāżat buyurur ṭālibā
Aṣlı işüñ bu didiler ġālibā

[163] "Bellü anı idüp dimediler müstened" mısraını vezin gereği "Bell'anı'düp dimediler müstened" şeklinde okuduk.

29. Baʿżı ḥużūr baʿżı ḫuşūʿ-ı ṣafā
Baʿżısı ṣabr baʿżısı ʿahde vefā

30. Baʿżı ḳanāʿatla ḳażāya rıżā
Baʿżısı ḫalvet didi ḫalḳdan cüdā

31. Kimisi bī̇dārlıġı emreyledi
Buyuruban şehd-i şekerler yidi

32. Ol işi emreylediler her biri
Kendisi anuñla bilüpdür sırrı

33. Ḳamusınuñ sözleri ḥaḳdur tamām
Şekk dimegil birisine ey hümām

34. Lā ki direm sözlere bir ḳaç cevāb
Ṭālibe bir ola ʿuḳāb-ı ṣevāb

35. Görse ziyān göñline ġam gelmeye
Aṣṣı görince sevinüp gülmeye

75-b

36. Bir ola kendüsine sūd u ziyān
ʿĀşıḳ olan böyle gerekdür ʿayān

37. Eyleme keşf-i kerāmeti ṭaleb
Tā ki ʿayān görine nūr-ı Çalap

38. Dimeye şeyḫüñ sözine nā-ṣavāb
Böyle dise bulmaya hergiz ṣavāb

39. Ḥaḳ diye her ne dir ise sözine
ʿĀşıḳ ola sözine hem özine

40. Kendiyi[164] teslīm ide vire rıżā
Kendüye irişe ḳader bā-ḳażā

41. Diye ki andan irişüpdür baña
Aṣlı bu durur ki didüm uş saña

42. Şeyḫe yaḳın ola ıraḳ gitmeye
Hem daḫı mālını dirīġ itmeye

43. Cümle taṣavvufı elinde bile
Virmegi[165] almaġı didüm ben hele

44. Sālike bu nevʿe gerekdür sülūk
Tā ola melik vilāyete mülūk

45. Olmaz ise iş bu ṣıfātlar tamām
Çiğ di aña yaḫşı dime ḫām di ḫām

46. Niçe cevāblar daḫı var dimelü
Ṭūṭī gibi şehd ü şeker yimelü

47. Lā ki bulardan ṭuya söz ḳamusın
Size beyān eyledüm işler ḫāṣın

[164] Kendi zamiri ilk mısrada “kendi (کندئ)”, ikinci mısrada “ kendü (کندویہ) şeklinde yazılmıştır.
[165] “Virmeği” sözcüğünde belirtme durum eki hemze ile gösterilmiştir.

76-a

189

ʿÖzr-i Tażarruʿ Kerden

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1. Āh n'ideyüm kendü sözüm ṭutmadum
   Nefs ile nerd oynayuban utmadum

2. Ġayra didüm lā ki özüm itmedüm
   Dosta giden yolı ṭutup gitmedüm

3. Gicede ġaflet ile nefs-i hevā
   Ṭutdı vücūdum evini māsivā

4. Bād-ı hevā dökdi ʿömri ber gibi
   Ḳılamadum nefs-i hevā ter gibi

5. Eyledügüm işde ṣafā bulamadum
   Bir yaramazlık ḳatı ben ḳılmadum

6. Cürm-i ḫaṭā oldı ḳamu işlerüm
   Cümle hebā oldı yaz u ḳışlarum

7. Ḳılamadum Ḥaḳḳa yarar bir ʿamel
   Ḳamusı oldı beli fiʿl-i dağal

8. Ẕünb-i ḫaṭā ḳıldı yüzüm ḳapḳara
   Ne iş idem tā ki ḳaram ağara

9. Cümle kāmil sözleridür sözlerüm

Ṭoldı āb-ı ḥasret ile gözlerüm

10. Didi şu kim bildi Ḥaḳḳuñ sırrını
Göz yaşı yur didi yüzüñ kirini

11. Kendüme fikr eyleyüben aġladum
Ṣıdḳumı Ḥaḳ ḥażretine baġladum

12. Göz yaşı ile yuyup gitdi kirüm
Yāduma geldi benüm ḥażret pīrüm

76-b

13. Cān u göñül birle ḳıldum bir nidā
Şöyle ki olmadı ṣavt ile ṣadā

14. Yanuma irişdi hemān-dem ʿazīz
Virdi beşāretle cevāb bilesiz

15. Baḳubanı bildi benüm ḥālümi
Düşmiş idüm ṭutdı benüm elümi

16. Ṭūr yuḳaru didi benüm ʿāşıḳum
Cān u göñül birle olan ṣādıkum

17. Baʿżı cevāblar didi ḥaḳdur ʿalīm
Ölmiş idüm cānumı ḳıldı selīm

18. Gāhi şerīʿatden iderdi cevāb
Gāhi ṭarīḳinden olurdı ḫitāb

19. Gāhī ḥaḳīḳatden açardı ḫaber
Añlamaz idüm nidügini ḫaber

20. Maᶜrifetden eyledi çün güft ü gū
Ṭutdı vücūdum evini feyż-i Hū

21. Feyżle oldı çün vücūdum māl-a-māl
Ḫavf-ı ḫaṭır gidüben geldi ḥāl

22. Ḳalbümi feyż eyledi ṣāfī arı
Ḳalbüme yir itmedi ᶜālem varı

23. Sīreti ṣaḳladum açup ṣūreti
Ẓāhirā ṭutdum bu ḳurı ġayreti

24. Ẕerre deñlü ᶜaybuma ḥūr-ı cenān
Her ne direm sözümi ḥaḳdur inan

25. Ḫatm idelüm olmaya çoḳ ḳīl u ḳāl
Bes durur bu söz daḫı buldı Kemāl

77-a

26. Andelīb-i ᶜaşḳ yine açdı zebān
Söylemek diler rubāᶜī dürre-kān

27. Ol ḥabīb evṣāfunūñ bir ẕerresin
Söylemek ister deñizden ḳaṭresin

28. Başda medḥ ide mübārek kisvetin
Gidere göñülde olan ḳasvetin

29. Hem anuñ her ᶜużvına birḳaç kelām
Söyleyüp vire taḥiyyātü's-selām

30. Ger ʿināyet ḳılur ise Kird-gār
Ẕikr ide evṣāfı baʿżı çār-yār

31. Hem cevāb ide meşāḫidin daḫı
Tā ki ḳuvvet vire aña ol ṣaḫī

32. Söyleye ṭāliblere andan ḫaber
Tā ki ġavvāṣ olana kāndan ḫaber

33. Nice gerekdür meşāyiḫ pāk-i ẕāt
Anlara yiten olur ehl-i necāt

34. Ẕikr ide gāhī anuñ aḫlāḳını
Yāri ḳılursa eger Rabb-i Ġanī

35. Ḥażretinde daḫı nicedür edeb
Feṭḥ iderse luṭf birle ferd-i Rabb

36. Diyevüz hem nicedür dil ṭıflını
Açavuz zebān maʿānī ḳuflını

37. Baʿżı tercīʿāt daḫı seyr-i sülūk
Cāiz olur disevüz medḥ-i mülūk

38. Ger naṣīb olursa birḳaç muʿcizāt
Diyevüz bir iki dāne müstezāt

39. Hem ne yılda teʾlīf oldu bu divān
Bildüreyüz inşāllah ey civān

40. Söyleyüp ḫatm idelüm Ṣādıḳ Kemāl

Bize ḳuvvet virür ise Ẕü'l-Celāl

77-b

velehu fī'r-Rubāʿiyyāt

190

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

Ol mübārek başuñ üzre nūr-ı aḫḳar kisvetüñ
Gün gice ʿālem yüzinde oldı maẓhar kisvetüñ
Dem-be-dem otrur żiyāsı oldı eẓhar kisvetüñ
Bilemedüm ki aġ u yaşıl ne aṣfer kisvetüñ

191

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

Ḫayṭ-ı ıssıdur dimişem mūyuña
Ġāliyedür yāḫud ʿanber mūyuña
ʿUrvetü'l-Vuṣḳa[166] dimişem mūyuña
Silsile-i delü misḳi mūyuña

192

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

Muṣḥaf-ı ḥaḳdur dimişem başuña
And içer ʿālem muḥaḳḳaḳ başuña
Ḳonulupdur nūr-ı muṭlaḳ başuña
Ḳamu ʿālem oldı ıṭlāḳ başuña

[166] Kur'ān, Sure XXXI, Lokmān, āyet 22; Kur'ān, Sure II, Bakara, āyet 256, "...sapasağlam kulp..."

193

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

Ay ile gün dāye oldu anluña
Ebr-i ebyāż sāye oldı anluña
Nūr-ı muṭlāḳ māye oldı anluña
ʿİzz-i rifʿat vāye oldı anluña

194

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

Kaʿbenüñ miḥrābı oldı ḳaşlaruñ
Dīn gögünüñ māh-tābı ḳaşlaruñ
Mescid-i Aḳṣā'ya bāb oldı ḳaşuñ
Dīn gögünde māh-tāb oldı ḳaşuñ

78-a

195

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

Cānuma ʿasker çeküpdür kirpügüñ
Cānuma odlar yaḳupdur kirpügüñ
Ḫışm ile bir kez baḳupdur kirpügüñ
Cānuma tīrler çaḳupdur kirpügüñ

196

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

Cāna kār itdi alası gözlerüñ
Cānumı aldı alası gözlerüñ
Baña geydürdi palāsı gözlerüñ
Cānuma geçdi belāsı gözlerüñ

197

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

Ay ile günden arıdur yüzlerüñ
Cennetüñ dārü'l-ḳarārı yüzlerüñ
Nūr-ı muṭlāḳuñ şerārı yüzlerüñ
Bāġ-ı Firdevsüñ enārı yüzlerüñ

198

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

Görinür bir nūr-ı ʿanber enfüñüz
Cennet içre ḥūr-ı ʿanber enfüñüz
Āşikāre ʿūd-ı ʿanber enfüñüz
Ḫoş güzeldür şol muʿanber enfüñüz

199

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

Yüz biñ ādem ḳanıdur bir liḥyeñüz
Cümle ʿālem cānıdur bir liḥyeñüz
Ḥoş saʿādet kānıdur bir liḥyeñüz
Ḫūb cemāldür ʿālişāndur liḥyeñüz

78-b

200

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

Taḫt-ı yāḳūt üzre ḳonmış ḫālüñüz
Ḫoş saʿādet ehli imiş ḫālüñüz
Cānlara ḳut cisme ḳuvvet ḫālüñüz

Şāh-ı Hind’e didi şāh-māt ḫālüñüz

201

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

ʿĀleme cānlar baġışlar āb-ı ḥayvāndur lebüñ
Şol Bedaḫşānda bulınan la’l ile kāndur lebüñ
Ya ʿaḳīḳ midür yāḫūd bir laʿl-i mercāndur lebüñ
ʿĀleme cānlar baġışlar āb-ı ḥayvāndur lebüñ

202

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

Ḫoş düzilmiş dürr-i cevher dişlerüñ
Ḳıymeti iki cihān her dişlerüñ
Yol gidilür ne ḫoş enver dişlerüñ
ʿĀşıḳa cān u cihān her dişlerüñ

203

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

Aġzuñ içre durur aḫmerdür dilüñ
Kimse bilmez bir ʿaceb sırdur dilüñ
Biñ lüġat söyler belī birdür dilüñ
Laʿl-i yāḳūt dimezem birdür dilüñ

204

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

Dimişemdür piste bādām aġzuña
Dimişemdür ṣubḥ ile şām aġzuña

Dimişemdür şerbet ü cām aġzuña
Oḳumışam vird-i aḫşām aġzuña

79-a

205

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

Gel berü kim cānlara cāndur sözüñ
Gel berü kim ḳamu bürhāndür sözüñ
Gel berü kim gevher-i kāndur sözüñ
Gel berü kim cümle imāndur sözüñ

206

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

ʿĀşıḳa bir cāh-ı zindān ġabġabuñ
ʿĀşıḳa hem ʿayn-ı cāndur ġabġabuñ
Gözlerüme ʿayn-ı insān ġabġabuñ
Görmemişdür degme insān ġabġabuñ

207

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

Ay ile gün gūş-vārdur ġūşuña
Dün ile gün gūş-vārdur ġūşuña
Baḥr ile dürr gūş-vārdur ġūşuña
Cümle-i sır gūş-vārdur ġūşuña

208

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

Bir uzaḳ yol dururam gerdānuña

ᶜĀlemi ḳul dururam gerdānuña
Yitmedi bir ḳulduram gerdānuña
Ṭolayam bir ḳol duram gerdānuña

209

Fā ᶜi lā tün Fā ᶜi lā tün Fā ᶜi lā tün Fā ᶜi lün

Ayaġuña yüz sürem el ḳoymazam çekinüñe
Ḫāk-pāye yüz sürem göz ḳoymazam çekinüñe
Bilimi[167] bükdi günāhum uymazam çekinüñe
Bir ıraḳdan baḳmak ile ṭoymazam çekinüñe

79-b

210

Fā ᶜi lā tün Fā ᶜi lā tün Fā ᶜi lün

Ol nübüvvet mihr oldı ẓuhruña
Mihr ṣaldı ḳamu ᶜālem ẓuhruña
Ḳul olayum bāṭınuña ẓuhruña
Ḳıl şefāᶜat bizi de al ẓuhruña

211

Fā ᶜi lā tün Fā ᶜi lā tün Fā ᶜi lün

Şehr-i küfri çünki yaḳdı sāᶜduñ
Ḳuvvet ile çünki çaḳdı sāᶜduñ
Putları ḫoş yire ḳaḳdı sāᶜduñ
Ehl-i küfri oda yaḳdı sāᶜduñ

[167] Yazma metinde "Bilimi" sözcüğündeki birinci tekil kişi iyelik eki esre ile harekelendirilerek yazılmıştır.

212

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

Maşrıḳ u maġribi ṭutdı ellerüñ
Ehl-i küfri oda atdı ellerüñ
Ḳul idüp anları ṣatdı ellerüñ
Oyun ile nice ütdi ellerüñ

213

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

Ayı şaḳḳ itdi şehādet barmaġuñ
Ḥaḳḳı ḥaḳ itdi şehādet barmaġuñ
Muʿcizātı çaḳ şehādet barmaġuñ
Ayı indürdi şehādet barmaġuñ

214

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

Nice ṣusuzlar ṣu virdi şol güzel barmaḳlaruñ
Aġacı dikdi gögerdi şol güzel barmaḳlaruñ
Şöyle yaġmur tek yaġardı şol güzel barmaḳlaruñ
Ṭutdı bir zengi aġardı şol güzel barmaḳlaruñ

80-a

215

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

ʿİlm-i ḥikmet şehr oldı ṣadruñuz
Maʿrifetle çünki ṭoldı ṣadruñuz
Şol *elem neşraḥ*[168] buldı ṣadruñuz

[168] Kur'ān, Sure XCIV, İnşirāh, āyet 1, "Senin göğsünü açıp genişletmedik mi?"

Anuñ içün artuḳ oldı ṣadruñuz

216

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

Bār-ı ʿilmi ḫāmil oldı ṣulbuñuz
Hem vefāda kāmil oldı ṣulbuñuz
Pür leṭāfet şāmil oldı ṣulbuñuz
Şefāʿati ḥāmil oldı ṣulbuñuz

217

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

Nāfe-i Çīn ḳul olamaz nāfuña
Çīn ne Māçīn ḳul olamaz nāfuña
Būyla nāfe ḳul olamaz nāfuña
Rūyla nāfe ḳul olamaz nāfuña

218

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

ʿĀlem-i ḫilḳatde oldı sünnetüñ
Līk bu ʿālemde oldı sünnetüñ
Ümmet içün bir hidāyet sünnetüñ
Ḫoş riʿāyet buldı Ḥaḳdan sünnetüñ

219

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

Ḫoş müsellemdür ʿibādet zānuña[169]

[169] Vezin gereği “zānū” sözcüğünü “zānu” şeklinde okuduk.

Ḥaḳ Taʿālādan ʿināyet zānuña
Hem leṭāfet hem şecāʿat zānuña
Rūzı ḳıldı hem hidāyet zānuña

80-b

220

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

Nisbet olmaz şemʿ kef ü sāḳuña
Müşterīdür cümle-i ḥūr sāḳuña
Bir dirüz *nūru'n ʿalā nūr*[170] sāḳuña
Her kerāmet birle maʿmūr sāḳuña

221

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

Dimişem dürr-i s̲imīn dırnaġuña
Dimişem cāy-ı emīn dırnaġuña
Ḳul olupdur dür s̲imīn dırnaġuña
Cān virür cāy-ı emīn dırnaġuña

222

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

1. Gelmedi gelmez daḫı bir sen teki raʿnā güzel
   Ḥoş direm her ʿużvuña zībā güzel[171]

2. Ey güzel zībā güzel cānā güzel raʿnā güzel
   Bu kemāl-i ḫulḳ ile ḳanı saña beñzer güzel

[170] Kur'ān, Sure XXIV, Nūr, āyet 35, "... nur üstüne nur..."
[171] Bu mısrada vezin "Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün" şeklindedir.

3. Ey güzel zībā güzel cānā güzel raʿnā güzel
   Uymadı her dü cihānda bir saña hemtā güzel

4. Ey güzel zībā güzel cānā güzel raʿnā güzel
   Kim durur gördüm diyen bir sen teki zībā güzel

5. Ey güzel zībā güzel cānā güzel raʿnā güzel
   Bu Kemāl Ṣādıḳuñ ḥaddi degül medḥ eylemek

6. Ey güzel zībā güzel cānā güzel raʿnā güzel[172]

81-a

223

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

Ey dudaġuñ ḥavż-ı kevs̱er-i sebīl
ʿĀşıḳ-ı ʿatşāna andan ḳıl sebīl
Tāb-ı vechüñe doyamaz āb u gīl
Cān u dilden oldum ʿāşıḳ şöyle bil

224

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

Laʿlüñüñ tefsīridür ʿaynen tesemmī selsebīl[173]
Ümmetüñ ʿāṣīlerine ḳıl yine andan sebīl[174]
Raḥm idüp dīdelerinden yaşı sil
ʿAşḳuña ḫalḳ eyledi ḫalḳı Celīl

[172] Eksik varak vardır. "80-b"de geçen "Ey dede" ayağı "81-a" da devam etmemektedir.
[173] Bu mısrada vezin "Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün" şeklindedir.
[174] Bu mısrada vezin "Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün" şeklindedir.

225

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

Zārumı fehm eyleyüp añlamaz il
Ḥüsnüñe ḥayrān olupdur cān u dil
Ḥażretüñde bir günāh-kāram ẕelīl
Ḳıl şefāʿat baña ey vech-i Cemīl

226

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

Şemʿ-i ʿaşḳuñda bu cānumdur fitīl
Maḥv olup gitdi ḥayāt ol dem ḳatīl
Her keredür ki bu yanmışdur fitīl
Ḥayy dimez kordan vücūdum maḥv olup olmış ḳatīl[175]

227

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

ʿAşḳ ile ṣaġum müdām olmam ʿalil
Ḥaḳḳ yolında ʿaşḳ baña oldı delīl
ʿAşḳla çekdüm velī hicrān-ı Cemīl
Yā İlahī vir bize ṣabr-ı Cemīl

81-b

228

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

Gel berü kim saña direm ey velī
Her kişiyi göricek ṣanma velī
Velī oldur kim ola ḫūy-ı velī

[175] Bu mısrada vezin "Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün" şeklindedir.

Şemle vü ḥırḳa ile olmaz velī

229

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

Her kişiyi şey ṣanup virme eli
Her kişinüñ desti olmaz Ḥaḳ eli
Her dikenlü aġacuñ olmaz güli
Ḥaḳuñ evidür ṣaḳın yaḳma dili

230

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

Velī oldur ola ḳavl u fiʿli ḥaḳ
Bu sözüm ḥaḳdur saḳın gel dime yaḳ
ʿAyn-ı ʿibretle naẓar ḳıl berü baḳ
Ṭut bu sözi tā olasın yüzi aḳ

231

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

Söyleyüp ʿaşḳuñ ḥadīṣin ḳāʾil ol
Rāḫ-ı Ḥaḳdan ḥaḳḳı iste sāʾil ol
Ḥaḳḳı insān görübeni māʾil ol
Sırrı fāş eyleme sırra ḥāʾil ol

232

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

Nuṭḳ-ı insān ḥaḳḳdur ey ādemī
Tābʿi ol insāna fevt itme demi

Ḥaḳ Taʿālā ider ādeme demi
ʿĀḳil ol yoḳ yire ḫarc itme demi

82-a

233

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

Gel ḥaḳḳı insānda iste Ḥaḳı bul
Ādemüñ vechinde sırr-ı Ḥaḳı bul
Terk idüp daḳ dutmaġı gel Ḥaḳı bul
Gel yābanda gezme sen de Ḥaḳı bul

234

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

Şirk içinde ḳalma gelgil Ḥaḳḳı bul
Şirk içinde kişi olmaz Ḥaḳḳa ḳul
Şirket ile gitmek olmaz Ḥaḳḳa yol
Şekki terk eyle olasın Ḥaḳḳa ḳul

235

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

Ḥaḳdan özge kimseye sen olma ḳul
Ḥaḳ taʿālā ḳulluġın eyler ḳabūl
İkiligi terk idüben biri bul
Tā ki ṭoġrı bulasın bu sırra yol

236

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

Ḫāk-i pāy-i yare var yüzüñi sür

Ḳulluḳ itmedin kişi olmaya ḥür
Ḫāk ola gör tā olasın ṣāfī dür
Ṭutar iseñ ḥāṣılı sözüm budur

237

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

Ḫāk-i pāy-i yāre var yüzüñi sür
Vechine baḳ ʿayn-ı ẕātī anda gör
Ḳulluḳ it evvel olasın ṣoñra hür
Ḫāk ol evvel tā olasın ṣoñra dür

82-b

238

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

Ḥaḳḳı isteyen gelā insāna baḳ
Luṭf-ı insān ʿayn-ı Ḥaḳḳdur ṭutma daḳ
Ẕāt-ı Ḥaḳḳı sende bul gitme ıraḳ
Söz budur daḳ dutmaġı elden bıraḳ

239

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

Çünki *min ḫablil verīd*[176] buyurdı Ḥaḳ
Saña senden yaḳın gitme ıraḳ
Bu sözüm ḥaḳḳdur benüñ añlayup baḳ
Er iseñ ḳalbüñ evinde şemʿi yaḳ

[176] Kur'ān, Sure L, Kaf , āyet 16: "... Çünkü biz, ona şah damarından daha yakınız."

240

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

Sözümi ṭut gitme gel Ḥaḳdan ıraḳ
ʿAyn-ı ʿibretle gözüñ aç berü baḳ
Ḫor görüp bir kimseyi gel ṭutma daḳ
Bu söz altun küpedür ḳulaġa daḳ

241

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

Evliyā sözini diñle cān ile
Cān içinde cān olasın cān ile
Cānı ḳoy var yüri cānānı dile
Ḫiẕmet eyle ʿāḳil ol ehl-i dile

242

Fā ʿi lā tün Fā ʿi lā tün Fā ʿi lün

Cān dilegin var yine cāndan dile
Cāndan irür ne irürse bu dile
Dünyā sevgüsin getürme bu dile
Tañrı evidür ḳoma ġayrı bu dile[177]

[177] Varak sonunda “cāy” ayağı bulunmakla beraber elimizdeki yazma burada son bulmaktadır. Divan eksiktir.

KAYNAKÇA

AÇIKGÖZ, Namık (2007). Klâsik Türk edebiyatı çalışmaları: metotlar ve ekoller. *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi*, *Eski Türk Edebiyatı Tarihi I*, 5(9), 19-46.

AKDAĞ, Mustafa (2009). *Türk Halkının Dirlik ve Düzenlik Kavgası Celali İsyanları*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

ARTUN, Erman (2002). *Dinî-Tasavvufî Halk Edebiyatı*. Ankara: Akçağ Yayınları.

ATEŞ, Ahmed (1942). Metin tenkidi hakkında. *Türkiyat Mecmuası*, VII-VIII, 256- 267.

BALTACI, Cahid (2011). *Tasavvuf Lügati*. İstanbul: Gelenek Yayınları.

BATİSLAM, H. Dilek (2000). *Divan şiiriyle Alevî-Bektaşi şiirinde kullanılan bazı ortak tasavvuf terimleri*. 27-29 Nisan 2000 I. Uluslar Arası Hacı Bektaş Veli Sempozyumu Bildirileri. s. 132-146. Ankara: Hacı Bektaş Anadolu Kültür Vakfı.

BİLGİN, Azmî (2007). Türk tasavvuf edebiyatı literatürü. *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi*, *Eski Türk Edebiyatı Tarihi II*, c. 5 S. 10 ss. 331-352.

BOZ, E., GÜLSEVİN, G. (2004). *Eski Anadolu Türkçesi*. Ankara: Gazi Kitabevi.

CANIM, Rıdvan (2011). *Divan Edebiyatında Türler*. Ankara: Grafiker Yayınları.

CEBECİOĞLU, Ethem (2009). *Tasavvuf Terimleri ve Deyimleri Sözlüğü*, İstanbul: Ağaç Kitabevi Yayınları.

CENGİZ, Halil Erdoğan (1986). Divan şiirinde musammatlar. *Türk Dili Dergisi Türk Şiiri Özel Sayısı II (Dîvân Şiiri)*, S. 415-416-417/ Temmuz-Ağustos ss. 291-429.

CEYLAN, Ömür (2000). *Tasavvufî Şiir Şerhleri*. İstanbul: Kitabevi Yayınları.

ÇELEBİOĞLU, Âmil (1998). *Eski Türk Edebiyatı Araştırmaları.* İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları.

DERDİYOK, Çetin (1998). *Cemâlî Miftâhü'l-Ferec (Tenkitli Metin)*. Adana: Giriş Kırtasiye.

_____ (1998). *Hikâye-i Câbir İnceleme - Metin - Tıpkıbasım*. Adana: Türkoloji Araştırmaları Yayınları.

_____ (2005). *Halet Efendi Divançesi*. Adana: Karahan Kitabevi.

DEVELLİOĞLU, Ferit (1986). *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat*. Ankara: Aydın Kitabevi.

DİLÇİN, Cem (1983). *Yeni Tarama Sözlüğü*. Ankara: TDK Yayınları.

_____ (1999). *Örneklerle Türk Şiir Bilgisi*. Ankara: TDK Yayınları.

DOĞAN, Ahmet (2005). *Açıklamalı ve Örnekli Aruz Bilgisi*. Ankara: Akçağ Yayınları.

ERGİN, Muharrem (1993). *Türk Dil Bilgisi*, İstanbul: Bayrak Basım Yayım Tanıtım.

FLÜGEL, Gustav (1865-1867). *Die Arabischen, Persischen und Türkischen Handschriften der Kaiserlich-Königlichen Hofbibliothek zu Wien, Wien Nationalbibliotek*. Wien.

GİBB, E. J. Wilkinson (1999) (Tercüme: Ali Çavuşoğlu). *Osmanlı Şiir Tarihi I-V*, Ankara: Akçağ Yayınları.

GÖKALP H.; AÇA M.; KOCAKAPLAN İ. (2009). *Başlangıçtan Günümüze Türk Edebiyatında Tür ve Şekil Bilgisi*. İstanbul: Kriter Yayınları.

GÖKÇİMEN, Ahmet (2010). Türk edebiyatında elifname. *A.Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi,* 43, 105-120.

GÖKDEMİR S. ; GÖKDEMİR A. (1996). *Yunus Emre Güldeste*, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.

GÖLPINARLI, Abdülbaki (2010). *Tasavvuf*, İstanbul: Milenyum Yayınları.

İNALCIK, Halil (2006), *Osmanlı İmparatorluğu Klasik Çağ (1300-1600)* (Çev. Ruşen Sezer), İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

İPEKTEN, Haluk (1994). *Eski Türk Edebiyatı Nazım Şekilleri ve Aruz*. İstanbul: Dergâh Yayınları.

KANAR, Mehmet (2010). *Arap Harfli Alfabetik Osmanlı Türkçesi Sözlüğü*. İstanbul: Say Yayınları.

KÖLE, Bekir (2011). *Zeynüddîn Hâfî*. İstanbul: İnsan Yayınları.

KÖPRÜLÜ, M. Fuad (2012). *Türk Edebiyatında İlk Mutasavvıflar*. Ankara: Akçağ Yayınevi.

KURNAZ C. ; ÇELTİK H. (2010). *Divan Şiiri Şekil Bilgisi*. Ankara: H. Yayınları.

Muallim Naci (2006). *Lügat-i Nâci*. İstanbul: Çağrı Yayınları.

ONAY, Ahmet Talat (1996). *Eski Türk Edebiyatında Mazmunlar*. İstanbul: MEB Yayınları.

ÖNGÖREN, Reşat (2003). *Tarihte Bir Aydın Tarikatı Zeynîler*. İstanbul: İnsan Yayınları.

ÖZKAN, Abdullah (2003). *Başlangıcından Cumhuriyete Türk Şiiri Antolojisi*. c. I, İstanbul: Boyut Yayıncılık.

ÖZMEN, Mehmet (2001). *Ahmed-i Dâî Divanı Metin - Gramer - Tıpkı Basım*. Ankara: TDK Yayınları.

ÖZTÜRK, Yaşar Nuri (2003). *Kur'an ve Sünnete Göre Tasavvuf*. İstanbul: Yeni Boyut Yayınları.

PALA, İskender (1995). *Divan Şiiri Sözlüğü*. Ankara: Akçağ Yayınevi.

RIEU, Charles P. (1888). *Catalogue of the Turkisch Manuscripts in the Bristish Museum*. London: Bristish Museum.

SÖYLEMEZ Faruk (2004). Anadolu'da sahte Şeyh İsmail isyanı. *Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, S. 17.

STEINGASS, F. Joseph (2006). *A Comprehensive Persian-English Dictionary*. İstanbul: Çağrı Yayınları.

ŞAHİN, Hatice (2003). *Eski Anadolu Türkçesi*. Ankara: Akçağ Yayınları.

Şemseddin Sami (1989). *Kâmus-ı Türkî*. İstanbul: Çağrı Yayınları.

TATÇI, Mustafa (1990). *Yunus Emre Dîvanı İnceleme*. c.I, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.

_____ (1990). *Yunus Emre Dîvanı Tenkitli Metin*. c.II, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.

TİMURTAŞ, F. Kadri (2005). *Eski Türkiye Türkçesi XV. Yüzyıl Gramer - Metin - Sözlük*. Ankara: Akçağ Yayınları.

TÜRER, Osman (2011). *Ana Hatlarıyla Tasavvuf Tarihi*. İstanbul: Ataç Yayınları.

Türkçe Sözlük (2012). Ankara: TDK Yayınları.

Türkiye Yazmaları Toplu Kataloğu (1979–1998). Ankara: T.C. Kültür Bakanlığı Kütüphaneler Genel Müdürlüğü Yayınları.

ULUDAĞ, Süleyman (2005). *Tasavvuf Terimleri Sözlüğü.* İstanbul: Kabalcı Yayınevi.

USLUER, Fatih (2009). *Hurufilik.* İstanbul: Kabalcı Yayınevi.

USTA, Muhiddin (2006). *Tabîbzâde Mehmed Şükrî Efendi ve Silsilenâme-i Sûfiyye isimli eseri.* Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

ÜSTÜNER, Kaplan (2007). *Divan Şiirinde Tasavvuf*. Ankara: Birleşik Dağıtım Kitabevi.

Yazım Kılavuzu (2009). Ankara: TDK Yayınları.

ÖZ GEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Adı Soyadı: Volkan KURT
Doğum Yeri ve Tarihi: Adana, 24. 12. 1978.

Eğitim Bilgileri

Yüksek Lisans: (2010-2012) Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi: *"Sâdık Kemalî, Dürretü'l-Uşşâk (İnceleme – Metin)"*.

Lisans: (1997-2001) Çukurova Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü; bitirme tezi: *"Yılmaz Karakoyunlu'nun Salkım Hanım'ın Taneleri Adlı Romanında Zarf Tümleçleri ve Dolaylı Tümleçlerin İncelenmesi"*.

Ortaöğretim: Adana Erkek Lisesi, Şubat/1996.

İş Deneyimi

2010- ... Adana Güzel Sanatlar ve Spor Lisesi Türk Dili ve Edebiyatı Öğretmeni.
2009-2010 Adana Çobanoğlu Ticaret Meslek Lisesi Türk Dili ve Edebiyatı Öğretmeni.
2007-2009 Muş Anadolu Lisesi Türk Dili ve Edebiyatı Öğretmeni.
2006-2007 Muş Rekabet Kurumu Lisesi Türk Dili ve Edebiyatı Öğretmeni.
2002-2006 Adana Şakirpaşa Lisesi Türk Dili ve Edebiyatı Öğretmeni.
2001-2002 Ceyhan Doruk İlköğretim Okulu Türkçe Öğretmeni.

İletişim

E-posta: kurtvolkan@hotmail.com
Tel: 505 567 02 48

Tarih: 04 Haziran 2012